

SSSR:N HISTORIJA LYHYT KURSA

UČEBNIKKA 3:TTA I 4:TTÄ KLASSOJA VARTE

PROFESSORAN
A.V. ŠESTAKOVAN
REDAKTIRUIČENNALLA

VSESOJUZNAIN
PRAVITEL'STVENNOIN KOMISSIEN
HYVÄKSYTTY

KIÄNNÖKSEN UTVERDINUT
KAREL'SKOIN ASSR:N NARKOMPROMSA

KAREL'SKOI GOSUDARSTVENNOI
IZDATEL'STVO
Petrozavodska – 1937

SSSR:N HISTORIJA

LYHYT KURSA

Professoran A.V. Šestakovan redaktiruičennalla

Kiännös: Karel'skoin ASSR:n Narkomprosa, 1937

Translitteroinda da editoinda: Martti Penttonen, 2023

ISBN 978-952-65193-0-2

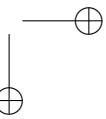
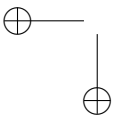
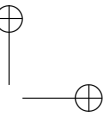
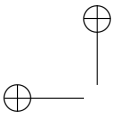
Paino: Grano Oy, Kuopio

Syväindö

1	Miän rodina ammuizena aigana	7
1.1	Kuin ihmizet elettih ammuizena aigana	7
1.2	Rovusta gosudarstvah	8
1.3	Vanhimmat gosudarstvat miän muassa	9
1.4	Slavjanat	11
2	Kievskoi gosudarstva	15
2.1	Kievskoin kn'ažestvan roinda	15
2.2	Kn'agin'a Ol'ga i kn'az' Sv'atoslav	18
2.3	Kievskoit kn'az'at azutah uutta vieruo i zakonoja	20
2.4	Stihiinot rahvahan vosstaniet kievskoissa kn'ažestvassa	21
2.5	Novgorodskoi mua	22
2.6	Suzdal'skoi Rus'	25
3	Koilline Europa mongol'skoloin zavojevatel'oin vlastin al- la	27
3.1	Mongolat-zavojevatel'at i tataro-mongol'skoi igo	27
3.2	Moskova i enzymäzet Moskovskoit kn'az'at	29
3.3	Tamerlan i Zolotoin Ordan sorrunda	32
4	Russkoin nacional'noin gosudarstvan sozdaiččemine	35
4.1	Moskovskoin gosudarstvan levendämine Ivanan III:n aigah i tatarsko-mongol'skoin igon loppu	35
4.2	Kuin Moskovskoissa gosudarstvassa XV vuozisualla ugnetaittih krestjuanoida	38
5	Russkoin gosudarstvan levendämine	41
5.1	Ivan IV i povolžskoloin tataroin razgrominda	41
5.2	Rastruava bojaroin kera i Ivanan IV voinat	43
6	Krestjanskoit voinat i ugnet'onnolein rahvahien vosstani-	

et XVII vuosisualla	47
6.1 Enzimäne krestjanskoi voina russkoissa gosudarstvassa	47
6.2 Bor’ba pol’skoloin zahvatčikkojen kera.	49
6.3 Linnalazien i ugnet’onnoloin rahvahien vosstaniet XVII vuosisualla	52
6.4 Ukrainan bor’ba pol’skoin vladičestvan kera i sen yhdistämine Rossieh	54
6.5 Razinan voina bojaroin i pomeščikoin kera	56
6.6 Koillizen Siberin rahvahan podčinenie	58
6.7 Hoz’aistva i gosudarstvan upravlenie Rossiessa XVII vuosisuan lopulla	59
6.8 Kul’tura Rossiessa XVII vuosisualla	62
7 XVIII vuosisuan Rossija – pomeščikoin i kupcien imperie	65
7.1 Petr I i voinat i rahvahan vosstaniet	65
7.2 Petr I voinat Švecien i koillizien mualoin kera	68
7.3 Petr I reformat	69
7.4 Dvor’anskoi imperija XVIII vuosisualla	71
7.5 Krestjanskoi voina Pugačevan rukovodstvalla	74
7.6 Uuzien mualoin ottamine i rahvahan poraboščenie Jekaterinan II puolesta	77
8 Carskoi Rossija — Europan žandarma	81
8.1 Buržuaznoi revol’ucija Franciessa i Jekaterina II i Pavel I bor’ba sen kera	81
8.2 Cuari Aleksandr I. 1812 vuoven voina	85
8.3 Dekabristat	88
8.4 Žandarmoin i činovnikoin carstvassa	91
8.5 Kaukazan zavojuičenda	94
8.6 1848 vuoven revol’ucija Europassa. Karl Marx i Friedrich Engels	97
8.7 Carskoi Rossija 1861 vuoven reformua vaste	100
9 Kapitalizman kazvanda carskoissa Rossiessa	103
9.1 Krepostnoin pravan otmeninda Rossiessa	103
9.2 Pol’akoin bor’ba nezavisimostin puolesta. Aleksandr II voinat	106
9.3 I Internacionala i Parižskoi kommuna	108
9.4 Kapitalizma Rossiessa	112
9.5 Rabočoi dviženija 70-90:llä vuozilla. V.I. Lenin	116
10 Enzimäne buržuaznoi revol’ucija Rossiessa	123

10.1	Revol'ucieda vaste	123
10.2	Revol'ucija algoi	126
10.3	Vooružonnoin vosstanién valmistamine	131
10.4	Dekabr'skoi vooružonnoi vosstanie	133
10.5	Revol'ucien poraženie	136
10.6	Uuzi revol'ucionnoi nouzu	140
11	Toine buržuaznoi revol'ucija Rossiessa	145
11.1	Muailman imperialističeskoi voina	145
11.2	Carizman lykkiämine vuodena 1917 fevral'a kuussa	148
12	Velikoi okt'abr'skoi socialističeskoi revol'ucija Rossiessa	153
12.1	Bol'shevikat valmistetah socialističeskoida revol'ucieda	153
12.2	Socialističeskoi revol'ucija voitti	158
13	Vojennoi intervencija. Graždanskoi voina	165
13.1	Sovietoin bor'ba miran puolesta. Ukrainan vägeh otanda nemcoilla	165
13.2	Sovietoin respublikka intervencien i kontrrevol'ucien kol'čassa	168
13.3	Revol'ucija luodehizessa Europassa	172
13.4	Kolčakan, Denikinän i Judeničan razgrominda	174
13.5	Voina pol'skoloin panoin kera. Vrangel'an razgrominda	179
14	Siirdymine mirnoilla ruavolla hoz'aistvan vosstanovimista varte muassa	183
14.1	Rahvahan hoz'aistvan vosstanovimine i SSSR:n sozdaiččemine	183
14.2	Lenin kuoli, no dielo hänen eläy	186
15	SSSR on voittanuon socializman mua	191
15.1	Socialističeskoi promišlennosti. Kollektivnoit hoz'aistvat zemledeliessa (Kolhozat)	191
15.2	SSSR - socializman mua	196
15.3	Meijän vragat i meijän druz'jat SSSR-n rajoin tagana	201
15.4	Uuzi SSSR:n konstitucija	204
16	Hronologičeskoi tablica	209
17	Kartat	211

Lugijalle

Mintäh uuestah painua 1937 vuuven kirja?

Kellebo se pidäy? Karjalazille, hot’ kirjan tekstassa Karjalua ei ni mainita. Ga se oli yksi školakirjoista, kudamat kiännettih karjalaksi silloin, konza karjalan kieli kolme vuotta oli virralline kieli Karjalan Autonomizessa Socialistizessa Soveckoissa Respublikassa. Silloin karjalua kirjutettih kirillizillä kirjaimilla. Tämä kirja on translitteroitu latinalazelle kirjaimikolle nygözen oigiehkirjutuksen mugah.

Yksi syy uuestah piästä ilmah tämä kirja on ozuttua, ku vuodena 1937 oli mahtuo da tahtuo andua školaopastus karjalan kielellä. Sinä vuodena piäzi ilmah Dmitrii Bubrihan ven’ankieline karjalan kielen kielioppi da vägi tukku karjalankielizie opastundukirjoi, kudamat kirjutettih tällä Bubrihan yhtenäzellä karjalan kielellä.

Toine syy kirjan painandah on, ku se on karjalan kieldä maltajalle lugijalle hyvä juohatus Ven’an historieh.

Ven’an historiija

Historien kirjutus ainos rippuu aijasta da kirjuttajasta. *SSSR:n historiija – lyhyt kursa* kirjan sydämys vägi äijän rippuu aijasta da ruatuttajasta. Stalinan arhiivoi tutkinut David Brandenberger kirjuttau, ku Stalin tarkah lugi Šestakovan kázikirjutusta da muutatti syväindyö, ku se parembi ozuttas dorogan kivikauvesta vuuven 1937 Neuvostoliittoh. Kirjassa loppuu kohti ainos selgiembi kuuluu “samoderžecan” iäni. Neuvostoliitossa siirdymine Leninin aijasta Stalinin aigah merkičči siirryndiä kanzoinvälizestä utopizmastasta bol’ševistizeh nacionalizmah. Brandenberger nägöy yhtenjyttystä politiekkua 2000-luvulla Putinan režimassa. Yhtelläh, poliittine ohjavo huomavoh ottajen *SSSR:n historiija* pädöy juohatukseksi Ve’nan historieh kuin samodežecalle muga i rahvahalle.

Kirja algau lyhyöllä kuvavuksella ammuzien aigoin eländästä da val-

durakendehien muutoksista. Jälgimäzen vuozituhannen historien piäliin-
nielöi ollah: Kievan da Novgorodan kn’ážestvat, Kuldaine Orda, Mosko-
van nouzenda da Ivan Groznoi, Pol’san da Švedan intervenciet da krest-
juanoin vosstaniet, Petr I da imperiuman levendämine, Rossiija Europan
žandarmana, revol’ucijat da bol’ševikoin valdah nouzenda.

Algusivuloilla sellitetäh, mittuzis rahvahis on pagin, ket elettih enzi-
mäzellä vuozituhannella koillizessa¹ Europassa Mustan meren, Kaspiis-
koin meren da Pohjazen jää okeanan välizellä tazangolla. Siellä elettih
slavjanat, tatarskoit da volgalazet rahvahat. Slavjanoista roittih ukrai-
nalazet, belorussat da ven’alazet. Steppilöillä elettih kočevnikat tatarit:
pečenegit da polovcit (libo kumanit). Hazaroilla da bolgaroilla jo aijoi
oldih gosudarstvat. Volgalazista rahvahista kirjassa mainitah äijän ker-
dua mordvat da mariicat, erähän kerran merjalazet, ga ei mešeröi da
muromalazie, hot’ hyögi elettih Volgan mutkassa, Vesitgi (vepsäläzet)
mainitah ga ei karjalazii.

Kirjassa maailmua kačotah bol’ševikan ruskieloin očkien läbi. On kuin
mustua juumoria se, kuin kivikaudizii raboi, toizen vuozituhannen krest-
juanoi, krepostnoloi da ugniet’onnoloi rahvahii (vähemmistörahvahii) neu-
votah 1900-luvulda käzin. Heidä kiitetäh vosstanieh nouzendas, a pahek-
sitah sentäh, ku hyö vain tahtotah vaihtua paha cuari da pahat bojar-
it hyväksi cuariksi da hyväksi bojaroiksi. Yhtelläh, hot’ groznoi, Ivan
Groznoi oli hyvä cuari sentäh, ku hän levendi Ruskoin gosudarstvan
äijänacional’noiksi imperiumaksi.

Ven’an valdivon tuhatvuodizessa historiessa valda ei vaihtunut rauhal-
lizesti da demokruattizesti ilman vägivaldua. Jälgimäine cuari Nikolai
II tapettih vuodena 1918. Bol’ševikat kuovattih valda väliaigazelda hal-
ličukselda da kommunistizessa partijassa Stalin kuobai vallan tapatta-
malla toizet revol’ucien arhitektat: Trockii, Buharin, Zinovjev, Kamenev,
Rikov, . . . Ezimerkiksi uuvan cuarin cuaruičendasta pädöy Stanislav Ko-
sioran oza. Hän rodiudui pol’salazeh pereheh Ven’an imperiumah silloin
kuulunuossa Pol’sassa. Nuorena hän liittyi bol’ševikkoih da terväh nouzi
politbyroh suate. Hänen surmaksi rodih Ukrainan muatalohuon kollekt-
tivizoinda, kudamua vedämäh händä pandih. Hän ičegi sidä kannatti, a
nägi *holodomoran*, kudama tappoi nälgäh millionii Ukrainan krestjuan-
noi. Avun kyzymine Moskovasta suututti Stalinan – liijan pehmei bol’se-
vikaksi. Händä viäritettih Pol’san špionaksi. A ku tunnustusta muokka-
vopertis ei ruvettu suamah, vikse ei ollut tunnustettavua, sinne tuodih
hänen 16-vuodehine tytär Tamara da nasilovaidih tuaton silmien iessä.

---

¹koilline = päivännouzu

Sen jälgeh Kosior tunnusti da hänet ammuttih. Akka hänen ammuttih kontrrevol’ucioneran akkana da Tamara tappoi iččeh hyppiämällä junan edeh.

Kirjan lopussa ezitelläh vuodena 1936 tovarišča Stalinin komissiella luajittu konstitucija, “velikoi stalinskoi konstitucija”. Sen piäkohtii ollah:

- SSSR:ssa kaikki vluasti kuuluu linnan i kylän ruadaja rahvahalla – Ruadaien deputattojen sovietoilla.
- Gosudarstva hävitti pomeščikat i kapitalistat, hävitti kulačestvan, hävitti ihmizen eksploatacien toizen ihmizen puolesta.
- Kaikki sovietat valliččevutah SSSR:n graždanoilla vseobžčoin, rounoin i pr’amoin valičenda pravan osnovalla, tainoilla golosuiččemizella.
- Kaikki SSSR:n graždanat kuin miehet, muga i naizet, täyttänyöt 18 vuotta, rippumatta rasasta, nacional’nostista, vieruiččemizesta, obrazovatel’noista cenzasta, social’noista oroishoždeniasta, imuščestvennoista položeniasta i endizestä dejatel’nostista, imeijah prava valita deputattoja i olla iče valittuna.
- Kaikilla SSSR:n graždanoilla obespeččiuduu sanan, pečatin, sobranieloin i uličnoloin demonstracieloin svoboda.
- Meijän velikoin socialističeskoin gosudarstvan celi on stroie kaikkie graždanoja varte kul’turnoi, zažitočnoi, svobodnoi i ozakas elos.

Ylen hyvä konstitucii, pädis ottua käyttööh. A vaigei on korvata Ven’an vluastin tuhatvuodista “konstitucijua”: “Vluasti kuuluu vägevimbäle. Alis-ta heikommat da tapa vallan himoiččijat ennen kuin sinuu tapetah”.

Kielipolitiekkua Karjalassa

Puolen vuozituhannen aigana Ven’an cuarit alistettih “muailman kuuvesčuasti”, kui kirjassa gordiesti (ylbiesti) kirjutetah. Čotaijah, ku tällä kuuvendeksennella eläy nenga kaksi sadua kanzallista vähembistyö. Igiaigaine, universualine tozi on, ku vallan keskučča bohattuu periferien resursoilla da oppiu assimiloija rahvahangi valdakul’tuurah. Silloin toičči periferii oppiu nosta vosstanieh keskuččua vastah, ga duaviuduu vägevämmän ualla. 1920-luvulla bol’ševikoin valdu ei vielä ollut lujalla pohjalla da vastustajie oli kylläl. Sentäh Lenin tahtoi vediä vähembistöt revol’ucien puolelle. Kanzalližusazieloin komissaraksi vallittih Stalin. Lingvistoille annettih ruavoksi vähembistölöin kirjajmalton nostamine: kirjaimikon da kirjakielen luajinda da opastusmaterjualan luajinda da školaopastus

vähembistön kielellä. Leningradilaine professori Dmitrii Bubrih sai vuodena 1931 ruavokse luadie tverinkarjalazille kirjakieli. Luadigi.

Tartun rauhansobimuksessa 1920 oli sovittu, ku rahvahan kieli on virralline kieli Karjalassa. 1920-luvun allussa Lenin kuččui suomilazen Edvard Gyllingan perustamah Karjalan Ruadorahvahan Kommuna. Hänen kel Karjalan hallindoh tuli joukko suomilazie kommunistoja. Heijän mielestä karjalazien pagin ei pädenyt virrallizeksi kieleksi eigo siidä nengomua voinnut ni luadie. Hyö sanottih, ku suomi on karjalazien kirjakieli. 1930-luvun loppuu kohti maailmanpolitiekan atmosfera kiristyi. Stalin kiändi Neuvostoliiton politiekan ven’anacionalistizeh suundah. Hän ei enämbi luottanut Karjalan suomilazeh johtoh. Gylling erotettih 1935 da ammuttuh 1938. Täs kohtas vuodena 1937 karjalan kieli nostettih Karjalan virrallizeksi kieleksi. Bubrih kučuttih Petroskoih luadimah yhtenäne karjalan kieli. Hän luadi. Samana vuodena piäzi ilmah hänen luajittu kielioppi *Грамматика карельского языка*. Kui kerrittihgi, jo samana vuodena 1937 kiännettih Bubrihan yhtenäzelle karjalan kielelle tämä *SSSR:n historija* da äijä muuda školakirjua. Onnuako kiirehen da poliittizen tilandehen täh kiännöksih jäi äijä ven’an sanua. Yhtelläh vuodena 1938 Bubrihua viäritettih “suomelazes nacionalizmas” da suudittih surmah. Ei tapettu a pandih tyrmäh. Vuodena 1939 hän piäzi tyrmästä. Ga vuodena 1940 karjalan kieli menetti virrallizen kielen stuatusan da kielellä algavui pitkä jääkauzi, voinnougo jäi vielä konzatahto sulua?

***SSSR:n Historija* kirjan luajindasta**

Andrei Šestakovan (1877-1941) ruadojoukosta da Karel’skoin ASSR:n Narkomprosan kiändäjistä ei ole tarkembua tieduo, paiči iellä mainittu Stalinan ohjavo. Tämän kirjan sivut 5-218 ollah sanasta sanah kuin vuoven 1937 karjalan kielizessä painoksessa, vain nengomilla eroloilla: Kirjaimikko on latinskoi, oigiehkirjutus nygözien sobimuksien mugahine. Värillizet kartat on siirretty loppuh sivuloille 211–218. Luguloin noumeroinda da sydämysluvettelo on luajittu automuattizesti kuin i indeksa, kudaman eččosanat ollah toimittajan vallitut. Ven’ankielizenä *SSSR:n historijua* painettih vuodena 1937 viizi millionua, karjalankielizenä 18127. Tämän kirjan painos on 50.

Kuopiossa 20.3.2023
Martti Penttonen

Miän rodina

SSSR on socializman mua. Muailmassa on vain yksi socialističeskoi mua. Se on miän rodina.

Se on kaikessa muailmassa kaikista suurempi mua. Sen pohjazessa olah ilman igäzet jiät, a suvessa kezällä on sen moine räkki, čto kypsevytäh apel’sinat i limonat, kazvetah čuaju i hlopka.

Prirodnoloida bohacvoida myöte muailmassa kaikista bohatembi on miän mua. Kaikkie, midä vain pidäy eländäh näh, on miän muassa.

Vuozi-vuodeh meillä on enämbi leibiä i muuda tavarua. Vuozi-vuodeh meillä on enämbi fabrikkoja, zavodoja, školie, teatroja, kinoloida. Ylen terväh kazvetah vanhat linnat, stroiuvutah uuvet.

Aino parempi, zažitočnoimbi, vesselempi eletäh SSSR:n ruadajat. Ni yhtessä muailman muassa ei ole sen moista sobuo rahvahien keskessä, kuin SSSR:ssä. 11:ssa sojuznoloissa soveckoloissa respublikoissa eläy 50 erilaista rahvasta, 170 millionua hengie. Kaikki hyö yhtyyvyttih yhteh vellellizeh sojuzah – Sovekoloin Socialističeskoloin Respublikoin Sojuzah, ili, lyhyösti, SSSR. Kaikki SSSR:n rahvat ruatah yhtehizeh pol’zah näh.

SSSR:ssa ei ole parazittoja – kapitalistoja i pomeščikkoja, kuin on toizissa mualoissa. SSSR:ssa ei ole ihmizen eksploatacieda toizen ihmizen puolella. Kaikki myö ruamma iččeh näh, a ei parazittoih näh.

Miän rodina jälellä jänyöstä muasta tuli kaikista peredovoimmaksi i mogučoimmaksi.

Vot min periä myö niin suvaičemma SSSR:ua, niin gordoit olemma miän SSSR:n – socializman muasta.

Dorogan socializmah meillä ozutti velikoi kommunistoin-bol’ševikoin partija. Se rukovodi miän tuattoloin i muamoloin bor’bua, rabočoloin i krestjanoin bor’bua, konza hyö lykättih cuarin, pomeščikkojen i kapitalistojen vlastie. Kommunističeskoin partien rukovodstvan alla myö luaimma rabočo-krestjanskoin vlastin, myö postroimma socializman.

Midä opastau tämä kniiga. Se sanelou teillä, kuin ihmizet elettiäh enne vanhah, kuin SSSR-n rahvat vejettih bor’bua omie ugnetatel’oja

i vihollizie vastah, kuin hyö suadih se, čto miän rodina tuli socializman muaksi. Tästä kniigasta työ vielä tiijustatta, kuin eletäh i vejetäh bor’bua toizien mualoin rahvahat.

Kaikkie sidä i kučutah *historieksi*.

Myö suvaičemma miän rodinua i meillä hyvin pidäy tiediä sen zamečatel’noi historiija. Ken tiedäy historien, se parembi ellendäy i nygy aigazen elännän, se parembi rubieu vojuiččemah miän muan vragojen kera i luittamah socialismua.

Lugu 1

Miän rodina ammuizena aigana

1.1 Kuin ihmizet elettih ammuizena aigana

Mistä myö tiijustamma ammuizien aigojen ihmizien elännästä. Yhten kerran joven rannassa lapset kaivetti haudua. Muasta löyvetti diivahizie luuloja i kivi. Löydämizet tuodih učitel’alla školah.

– Työ, lapset, – sanou učitel’a, – löyvittä ylen interesnoit vešit. Nämä ollah ammuizien suurien zvierilöin luut. Ylen ammuin, konza ol-lou, nämä zvierit elettih miän sijoissa. Nyt hyö hävitti. A kivi – se on orudie, min moizella ihmizet, elänyöt ammuizina aigojna, tapetti diikoloja žiivattoja. Učitel’a sidoi kiven pualikkah i rodih jygie pal’la, Kuva 1.1.

Kuva 1.1: Ammuine pal’la

Vot min moizet pal’l’azet oldih alguperäizillä ihmizillä, – sanoi učitel’a. Učitel’a saneli lapsilla, čto uč’onoit kaikkie SSSR:ua myöte luaitah

kaivoksie i löydämizie myöte tiijustetah, kuin ihmizet elettih kaikista ammuizembina aigoina.

Alguperäizien ihmizien eländä. Läs puolda millionua vuotta tuakse päin počti kaikki miän mua oli katettu sangiella jä kerroksella. Matkattihi vuozisuat vuozisadoin jälgeh, i jä vähäzin suli. Suli se suvesta. Suvesta i jäviyvvyttihi enzimäzet ihmizet.

Hiän elos oli ylen jygie. Ymbäri käveltihi diikoit zvierit – suuren-suuret mamontat, kondiet. Peittävyvvyttihi ihmizet niilöistä peščeroih i mua mökkizih. Syödihi ihmizet juuriloja, mar’joja, tapettuloin žiivatoin lihua, suoriuvuttihi niilöin zvierilöin nahkoih, kumbazie heillä puuttui tappua. Meččuittihi ihmizet yhtessä, i heillä toičči puuttui tappua daže sen vägevyttä zverie, kuin mamonta. Yhtessä ihmizet i käytettihi omat sualehet.

Matkattihi vielä vuozisuat. Ihmizet opastuttihi iče tulda suamah, kives-tä, puusta i luusta oruudiloja luadimah. Izobretittihi luukat i strelat. Vähin-vähäzin ihmizet opastuttihi kodivuttamah diikoloida žiivattoja i ruvettihi vedämäh žiivatan pidämistä. Vielä tuhanzien vuozien mändyö ihmizet opastuttihi kylvämäh hyövyllizie kazvoksie i ruvettihi muada ruadamah. Eländiä varte ihmizet luaittihi šalaššoja, mökkilöjä, kibitköjä, žiivatoin nahkoista i pelvahasta luaittihi sobua (vuatetta).

Pitkän aigua ihmizet piettihi vain kivizie i luuhizie oruudieloida. Äijä tuhatta vuotta mäni, kuni ihmizet opastuttihi suamah rudua, suluamah vaskie i toizie metalloida.

Niillä ammuizilla aijoilla ihmizillä oldih kaikki yhtehizet — orudiet i suadava syömine. Kaikin oldih raunoit omassa jygiessä ruado eloksessä.

1.2 Rovusta gosudarstvah

Rovut i plemenat. Yksinä ei suanut meččujja suurie zvierilöjä, pyydiä verkoloilla kalua, kuadua meččiä pellon alaksi. Sen periä ennen vanhassa rodn’at ei erottu, a kaikki elettihi yhtessä *roduloina* toičči monda sadua hengie. Kaikki heillä oldih yhtehizet. Orudieloja käytettihi yhtessä. Meččuimah i kalastamah käydihi yhtessä, muada ruattihi yksih vägilöih. Sualehet i urožai juattihi keskenäh. Žiivatat oldih yhtehizet. Ruadoloja ohjattihi valitut *vanhemmat*. Yhtehizet dielot rešittihi kaiken rovun kerähmössä. Rodu puolisti omie. Jesli vieras tappoi ihmizen, rodn’at tazattihi tapetusta. Eri roduloin keskessä oldih puaksut voinat kyndö mualoista, paimennus paikoista, meččistä i kalastus paikoista. Monesta susiedahizista roduloista tuli *plemena*. Plemenassa olettelie ei yksin tuhan-

zin ihmizin. Kaikki yhten plemenan ihmizet paistih yhtellä kielellä, pideyvyttih yhten moizie eländä moudie. Plemenalla oli valittu voždja.

Äijän vuosisadua ihmizet eletti roduloina i plemenoina. Vähin-vähäzin rovut ruvettih jagaudumah *perehiksi*. Suuremmat i vägevämmät perehet ruvettih vägeh omistamah mua paloja, vuittie žiivatoista i vedämäh oman ičen hoz’aistvua, ei ruvettu jagamah toizien kera sidä, midä suadih. Hyö kyzymättä otettih ičellä i plennoloida i vägeh käskietti heidä ruadua ičellä. Sen luaduh plemenassa jäiviydyi neravenstva ihmizien kesessä. Ytehizen sobstvennostin sijah suadavilla produktoilla i oruudieloilla tuli častnoi sobstvennosti. Yksillä rovon ihmizillä lieni enämbi imušestvua, toizilla vähembi. Jäiviyvyttih bohatat i köyhät.

Voinstvennoloin i vägevien plemenoin bohatat i vojennoit voždjat pietti lyhyzie voinie (nabegoida) susiedoin piällä, otettih plenah ihmizie i luaitti heidä nevol’an alaziksi, *raboiksi*. Plemennoit voždjat i bohatat suadih raboja enämmän, kuin toizet voinat.

Kenellä suittui äijä raboja, ne tuldi vielä bohatemmaksi. Bohatat voždjat ičen ymbärillä kerättih otr’uadat voinoida, syötettih, pietti heidä kaikella valmehella i annettih heillä oružieda. Nämien otr’uadoin kera voždjat luaitti uuzie nabegoja. Kiskotut elot i plennoit tämän moizien nabegoin jälgeh hyö jätettih ičellä i omilla voinoilla. Voždjat i bohatat ihmizet vägeh kiinitettih ruadamah ičeh näh ei yksie raboja, no i oman plemenan ihmizie i vägeh otettih vuitin hiän sualehista. Niin plemenassa jäiviyvyttih ugnetatel’at - bohatat i ugnet’onnoit – köyhät.

Gosudarstva. Pieni joukkone bohattoja ihmizie rubei elämäh suuremman puolen ruadaien čottah, ahtisti i kiskoi heidä. Voždjat, omien družinoin avulla, vägeh käskietti raboja i oman plemenan ihmizie kuunnella heidä. Hyö tuldi täyziksi herroiksi omissa plemenoissa. Tämän moizie plennoloida voždie kučuttih *kn’az’oiksi*, *cuariloiksi*, *hanoiksi*. Čtobi pidiä ihmizie väen alla, kn’az’at, hanat i cuarit suurenettih omie družinoida, azetettih omie suudoloja, kaiken luaduzie nakazanieloida.

Hyö ei oldu dovol’noina herruksesta yksien omien plemenoin piällä i vägeh otettih oman vallan alla susiedahizie väjettömembie plemenoida. Niin rodiuvuttih gosudarstvat.

1.3 Vanhimmat gosudarstvat miän muassa

Enzimäzet gosudarstvat Zakaukaziessa i KeskiAziessa. Kaikkie vanhemmat gosudarstvat miän muassa rodiuvuttih Zakaukazien suvi puolessa. Se oli läs 2000 vuotta tuakse päin. Enzimästä Zakaukazien gosu-

darstvua kučuttih Urartu. Se oli Vanskoin järven luona Araratan rajonassa. Sen povelitel’at piettih valdua gruzinskoloin plemenoin piällä. Heillä oli äijä rabua, kumbazet stroittih dvorcie, kaivettih kanuavoja cuarin pel-doloin i saduloin kasteluh näh.

Se oli miän aigazen Gruzien rodunačal’nikoin gosudarstva.

Urartun cuarit heittelemättä vejettih voinie susiedahizien gosudarstvoin kera. Voinat oldih ylen žiälimättömän kovat. Se nägyy kirjutuksesta, kumbazen yksi Urartun cuariloista käski raboilla leikata kallivoh:

“Kuuzikymmendä nellä tuhatta hengie mie ozittain tapoin, ozittain elävinä otin”.

Sen moizet gosudarstvat oldih i Keski Aziessa. Ne oldih miän aigazien uzbekkojen, tadžikkojen, turkmenojen rodunačal’nikoin gosudarstvat. Hiän vallan pidäjät tuas heittelemättä vojuittih omien susiedoin kera.

Vanhimmissa Zasaukaz’en i Keski Azien gosudarstvoissa oli äijä linnoja. Vihollizista puolistamizeh näh linnoin ymbäri luaittih korgiet kivizet seinät. Nerokkahat muasterit i rabat stroittih bohatoilla kodiloja, huonuk-sie tavaroida varte i laukoiksi. Linnoissa eli äijä remeslennikkua, matkai ravie torgu.

Linnoin eläjät izobretittih azbukka i opastuttih lugemah i kir’juttamah. niin, Gruziessa enämmän 2000 vuotta tuakse päin oli izobretittu azbukka. Linnoissa jäiviyvyttih enzymäzet uč’onoit, ruvettih kazvamah naukat i iskusstva.

Rahvahat, elänyöt ennen vanhassa Sibirissä i Europan koillizessa puolessa. Siberin suvi puolessa i Mustan meren luona ammuizista aijoista elettiä äijä lughizet *kočevnikoin* – žiivatan pidäien plemenat. Omien cuariloin ohjuamizen alla hyö steppilöissä eistyttih paikasta paikkah sarvi karjoin i heboloin kera eččimäh hyvie paimennus sijoja. Läs 2500 vuotta tuakse päin nämien plemenoin keskessä erikoizesti erouvuttih omalla vägevyksellä i bohattavuolla kočevninat *skifat*. Skifoin cuariloin vallan alla oli äijä kočevoida i paikoilla eläie muan ruadaja plemenoida i raboja.

Enämmän 2500 vuotta tuakse päin Mustan meren pohjois rannoilla tuldih korabliloilla pereselencat Greciasta. Grekat stroittih täh erähie linnoja i ruvettih vedämäh suurda torguo skifoin kera. Hyö ostettih skifoilda žiivattua, leibiä, kalua i työttih meren tuaksi Grecieh. Vähin-vähäzin grečeskoit linnat kazvettih i yhtyttih täyveksi gosudarstvaksi.

Bohatat grečeskoit vallan pidäjät i kupcat iče ei ruattu. Kaikki ruavot heillä ruattih rabat, Kuva 1.2, kumbazet enimmäkseh oldih plenah otetuloista skifoista. 2000 vuotta tuakse päin rabat-skifat raban Saumakan rukovodstvan alla nostettih vosstanie omie ugnetatel’oja vastah i otettih

valda omih käzih. No raboin vosstanie oli painettu grekkojen voiskilla, kumbazet tuldih poikki merestä.

Kuva 1.2: Raba kandaloissa.

IV:llä vuosisualla miän ajan lugu myöte grečeskoloin linnoin piällä tuldih vägevät kočevnikat *hunnat* i murennettih ne. Varattavan-vägevä hunnoin vallan pidäjä Attila V:nä vuosisadana Mustan Meren rannoin steppiloista lähti voinan kera luodeh¹ Europan rahvahien piällä i monet niistä otti oman vallan alla. No Attilan kuoltuo hänen carstva Aziesta tulluzien toizien kočevnikoin painon alla, hävii. VI:na vuosisadana hunnoin mualoin sijah Volgalla rodiudui kočevnikoin *hazaroin* gosudarstva, a ylembi Volgua myöte – *bolgaroin* gosudarstva.

Hazaroin i bolgaroin kera äijän vuotta vojuittih susiedana elänyöt slavjanskoit plemenat.

1.4 Slavjanat

Slavjanat i hiän susiedat. Viizitoista vuosisadua tuaksi päin *slavjanskoit* plemenat zaimittih mualoja Baltiiskoin meren rannoilla, Dneprua

¹luode = päivänlasku

myöte, i Dunaida myöte, i Okan i Volgan ylä puolissa. Jälgeh päin slavjanoista, kumbazet elettih Europan koillizessa puolessa, rodiudui kolme suurda rahvaskundua - *ven'alazet, ukrainalazet i belorussat*.

Koillizessa puolessa hiän susiedoina oldih *volgalazet* plemenat – miän aigazien *marin, mordva* i toizien rahvahien predkat, a tajembana – *bolgarskoi* i *hazarskoi* gosudarstvat. Suvessa slavjanat vojuittih Mustan meren rannoin steppiloin kočevnikoin kera. Vojuittih hyö i bohatan i kul'turnoin sidä aigua myöte grečeskoin gosudarstvan *Vizantien* kera (sielä, missä nyt on *Turcija*). Grečeskoit muasterit stroittih ylen hyvie kodiloja, dvorcie i kirikkölöjä. Grecoilla oli pisatel'oida, muzikantoja, živopiscoja. Hyö luaittih kaunista materieda šulkusta, astieta, käzi luadimizie kullasta i hobiesta.

Vizantiessa oli äijä hyvin voožuittuo soldattua. No, kaččomatta omah jällellä jiändäh, rohkiet i mužestvennoit slavjanat ei harvah lyödih grečeskoloida voiskie. IX:n vuosisuan puoli aijassa hyö viedih grekkojen kera ozakasta voinua i daže napadittih Vizantien stolican car'gradan piällä.

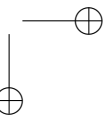
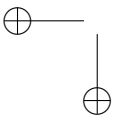
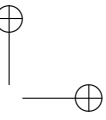
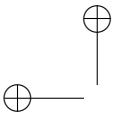
Luodehessa slavjanoilla tuli vojuija *germanskoloin* plemenoin i *varjagoin* kera.

Slavjanoin ruavot. Vanhanaigazet slavjanat meččuittih i kerättih diikoloin kimalehien (mehiläzien) mettä. Myöhembäh glavnoiksi ruavoksi heillä lieni muan ruado. Slavjanat poltettih pala meččiä i muah, sevoitetuh tuhkan kera, lykittih jyvie. Täh luaduh hyö suadih hyvä kazvo, no 3-4 vuuven mändyö mua laihtui, pidi poltua uuzi meččä pala. Steppiloissa muada pehmitettih motigoilla (kuokilla) i silloin kylvettih jyvät, no i täh luaduh 4-5 vuuven perässä mua heitti kazvatannan.

Vanhoja mua paloja pidi lykätä i pehmitellä uuzie. Tämän moizeh muan ruadoh, ylen pahoin orudieloin kera, yhten perehen vägie ei täydynt. Sentäh ruattih yhtessä — kaikella rovulla. Konza jääviydi adra raudazen ag'jan kera, adrah ruvettih val'l'astamah hebuo. Žiivattoin hōste (tadeh) mäni peldoloilla muan väjettämizeksi. Yhten perehen pehmitetystä i ruatusta ei suuresta pellostasta sai eliä äijän vuotta jällekkäh. Vältämättömys ruadua muada yhtessä rubei häviemäh. Pehmitettyö i hōstetettyö mua palua ruvettih pidämäh eri perehet omana muana (sobstvennostina). Roduloin i plemenoin voždjat vägeh otettih ičellä suurie mua paloja, vägeh käskiettih pehmittiä i ruadua niidä omilla raboilla. Nämillä mualoilla ruattih i svobodnoit, no köyhtynyöt erähien roduloin ihmizet. Adroin i heboloin izännät annettih vuograh adrua libo hebuo kylvö vuitista i tästä bohatusittih. Endine ravenstva hävii, rodulazien keskessä jääviyyttih ugnetatel'at i ugnet'onnoit, bohatat muan izännät i köyhät kyn-

däjät. IX:llä vuozisualla slavjanoilla oldih jo *bojarat*, muan izännät i bohatat, a niin ze i kn'az'at – plemenan vullan pidäjät. Kn'az'at i bojarat torguittih grekoin i toizien susiedoin kera leivällä, mejellä i vahalla, a kaikkie enämmän torguittih kn'az'oin ili bojaroin družinoin plenah otetuloilla raboilla. Torguo piettih luitetuissa sijoissa torgu dorogoilla, enimmäkseh suurien jogiloin randoja myöte. IX vuozisuan aijaksi slavjanoilla oli monie linnoja. Glavnoit niistä oldih Kiev i Novgorod.

(Kč Karta 1.)

Lugu 2

Kievskoi gosudarstva

2.1 Kievskoin kn’azestvan roinda

Varjažskoi zavojevanie. IX:llä vuozisualla pohjazet slavjanat oldih voitetus *varjagoin* razboinikka-šaikoilla, kumbazet tuldih Baltiiskoin meren toizelda puolelda. Varjagoin piä mies istuudui Novgorodah, i tiäldäpäin hänen družina luadi nabegoja susiedahizien plemenoin piällä, vägeh ottajen heildä nahkua, mettä, vahua i vedäjien plenah ihmizie. Otetut elot i plennikkat varjagat viedih myödäväksi grekoilla jogiloida i järvilöidä myöte venehillä, sen jälgeh venehie vejettih kuivua muada myöte — volokalla – Dneprah suate. Dneprua myöte ajandua vastattih kosket, toizin sanoin joven aijoittajat suuret kivet. Tässä pidi purgauduo, venehet i tavarat vejellä randua myöte. Nämillä paikoilla kočuičijat voinstvennoit *pečenegat* pol’zuiččiuvuttih täällä i puaksuh napadaittih tässä ajajen kupcien piällä. Dneprasta piästih Mustah mereh, merdä myöte, pidäydyjen lähempi randua, aettih Vizantieh suate. Tädä matkua kučuttih “matka varjagoista grekkoih”.

Ymbäri Novgorodasta eläjät slavjanat puaksuh nostih varjagoida vastah i toičči ajeltih heidä meren tuaksi. No ei kodvaksi. Varjagat tuleteldih tagazin vägevämmän voiskan kera i uuestah azeteltih oma vlasti slavjanoin piällä.

Kn’az’at Rurik i Oleg. IX:n vuozisuan lopussa Novgorodassa, kuin on sanottu vanhoissa kirjutuksissa, oli kn’az’a varjagoista — Rurik. Hänen vallan alla otetut slavjanat maksettih hänellä *danie* (maksuo). Rurikan kuoltuo kn’az’aksi lieni voinstvennoi Oleg (Kuva 2.1).

Hän ei jäänyt Novgorodah, a laskeudui alah Dneprua myöte i piäzi Kievah suate, otti sen i luadi omaksi glavnoiksi linnaksi.

X:nen vuozisuan alusta slavjanoin Kievskoida kn’azestvua kučutah

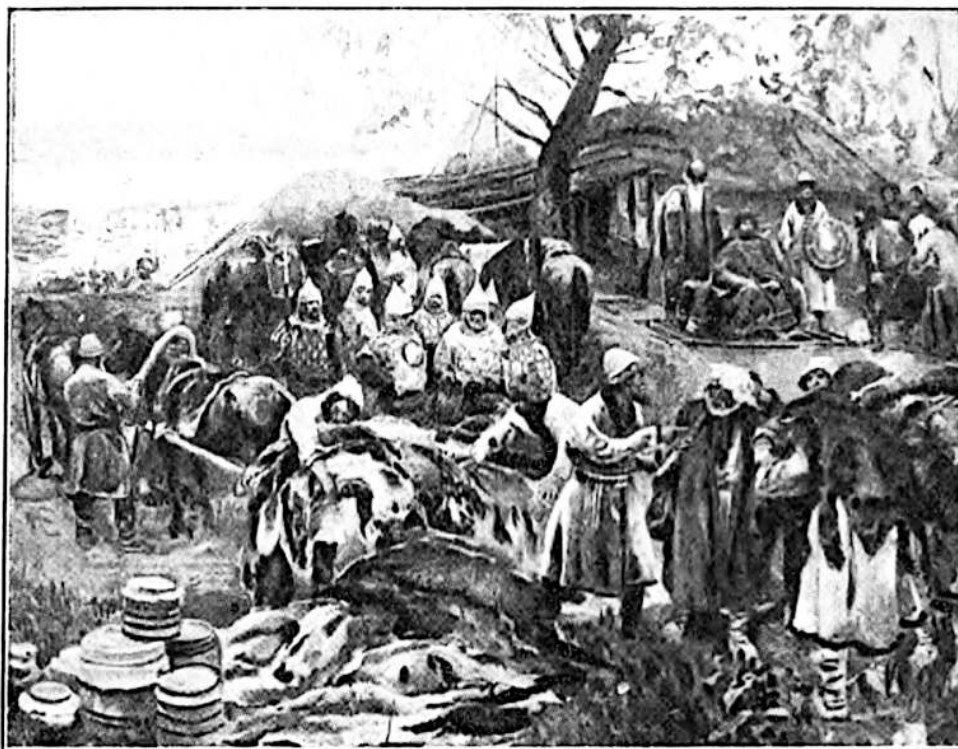
Kuva 2.1: Kn'az' Oleg.

Kievskoiksi Russiksi.

Oleg yhtisti oman vallan alla äijän slavjanskoloida plemenoja i pani heillä jygien makson. Oza slavjaskoloista kn'az'oista oli hävitetty, oza tuli Olegan vallan alla i yhtessä hänen kera kiskottih slavjanskoloida eläjie. Varjažskoit vallan ottajat terväh segauvuttih slavjanoin kera i priimittih hiän kieli.

Kn'az' Oleg ozutti energičnoin ruavon. Hänen aigah Kiev oli kovasti luitettu. Gosudarstvan rajoilla puolistamizen varah kočevoloista rahvahista oli luaittu storoževoit kriepostit (Kuva 2.2).

Vanhoin sanelujen mugah Oleg ylen suuren voiskan kera ozittain venehillä, ozittain raččahissa heboloila, lähti pohodah Vizantien piällä. Hän razori car'gradan ymbäristön i ymbäri linnua azetti oman voiskan. Grečskoi imperatora (niin kučuttih glavnoida grekkojen vallan pidäiä andoi

Kuva 2.2: “Pol’ud’e”. Kn’az’ družinan kera keräy eläjistä maksuo. Rahvas tuodih zvierilöin nahkua, vahua, mettä. Kn’azeskoi sluuga luvulla priimiy i laudazella merkičöy tuovun makson luvun.

Olegalla suuren vikupan: äijän kuldua, kallista materieda, viinua i raboja. 911 vuodena grekat luaittih Olegan kera dogovora torrusta. Oleg kovah luitti Kievskoin Russin. Hän keräi oman vallan alla erotetut slavjanskoit plemenat i kn’azestvat. Kievskoin Russin kera ruvettih lugeudumah i Vizantiessa i susiedahizissa luodehizissa gosudarstvoissa.

Kn’az’ Igor’. Olegan kuoltuo kn’azimah rubei Rurikan poiga Igor’. Hänen aigah Kievskoin Russin levendämine jatkui. Igor’, kuin i Oleg, äijän vojuičči. Hänen aigah oldih pohodat Kaukazah i Vizantieh. Grekat annettih Igorilla suuren i kallehen vikupan. Dogovorana mugah grekkojen kera hän ottaudui puolistua Vizantieda kočevnikoin nabegoista.

Joga sygyzyö Igor’ keräi eläistä maksuo (danie) - käveli “ihmizie myöte” (“po l’ud’am”) i sen täh danin kerävystä kučuttih “pol’ud’e”. Kn’az’an družinan kera tulenda aijaksi kylien eläjät varustettih nahkat, mejet, vahat, leivät. “Pol’ud’e” oli jygienä povinnostina eläih näh.

Yhten kerran Igor' keräi maksuo slavjanoin plemenalda — drevl'anoilda, kumbazet eletti Dnepran oigiella rannalla. Drevl'انات annettih hänellä kaikki, midä vain hän triebuičči. Igor' lähti pois, no hänellä ozutaudui vähä kerättyö. Hän kiändyi tagazin i triebuičči maksuo toizeh kerdah. Drevl'انات sanottih: “Jesli hukka harjavunnou kävymäh karjah, to kaiken karjan tappau. Tapamma hänen”.

Hyö perrettih kn'az'an družina, a iččie händä jalloista sivottih painetuloih muah suate puuloin i ladvoih, i konza puut piästettih, kn'az' oli revitetty paloiksi.

2.2 Kn'agin'a Ol'ga i kn'az' Sv'atoslav

Kn'agin'a Ol'ga. Igorin kuoltuo kn'azimah rubei hänen naine Ol'ga. Hän kovasti tazai drevl'anoilla ukon surmasta. Ol'gan družina ymbäröitti glavnoin drevl'anojen linnan. Täyven vuuvan hän omien voiskien kera seizoi linnan seinien luona i ei voinut sidä ottua. Silloin hän, vanhoin sanomuksien mugah, rubei viizastamah. Hän triebuičči “drevl'anoilla ylen kebidä maksuo — kolmin goluboin i kolmin čiučoiloin (čirkoin) talon koh-tasta). Drevl'انات täh danih oldih soglasnoit. Ol'gan käskennällä goluboin i čirkoin jalgoih sivottih tervatut työ töppyzet, viritettih ne i linnut piästettih. Golubat i čirkazet lennettih linnah, joga toine omah pezäh, i kerrassa algoi tuli palo kaikessa linnassa. Ol'gan voiskat hypättih palajan linnan piällä i äijä linnan puolistaista tapettih. Ol'ga pani drevl'anoilla jygien makson. No sen jälgeh hän kaikkih plemenoih näh azetti tarkat makson miärät i sillä kohendi makson kerändä dielon. Ol'ga ajeli Vizantieh opastumah grekoilla gosudarstvua ohjuamah i sielä tunnustaudui grekoin vieron kera.

Silloin slavjanoilla oli vielä endine viero. Hyö ei ellennetty prirodan javlenieloida i varattih niidä. Ylen kova tuuli murdeli hiän eländä huonukse. Tulen iskusta sytyttih koit, puut. Päiväne polti kylvöt. Ihmizet piettih jumaloina päivästä, tuulda, jyryö. Hyö luaittih puusta i kivistä niijen kuvie i tuodih heillä žertvah žiivattoida, a toiči i lapsiloida i plennoloida. niin hyö tahtottih luaskavuttua ičen duumaittuloja groznoloja jumaloja.

Ol'galla ylen äijällä mielytti, kuin grečeskoit papit joga sijassa saneltih, čto cuarin valda on sv'aš'ennai. Ol'ga nägi, čto grečeskoit viero on ylen hyvä abunikka sih näh, čtobi luittua kn'az'an vlasti i eroitetut slavjanskoit plemenat kiinittiä yhteh gosudarstvah.

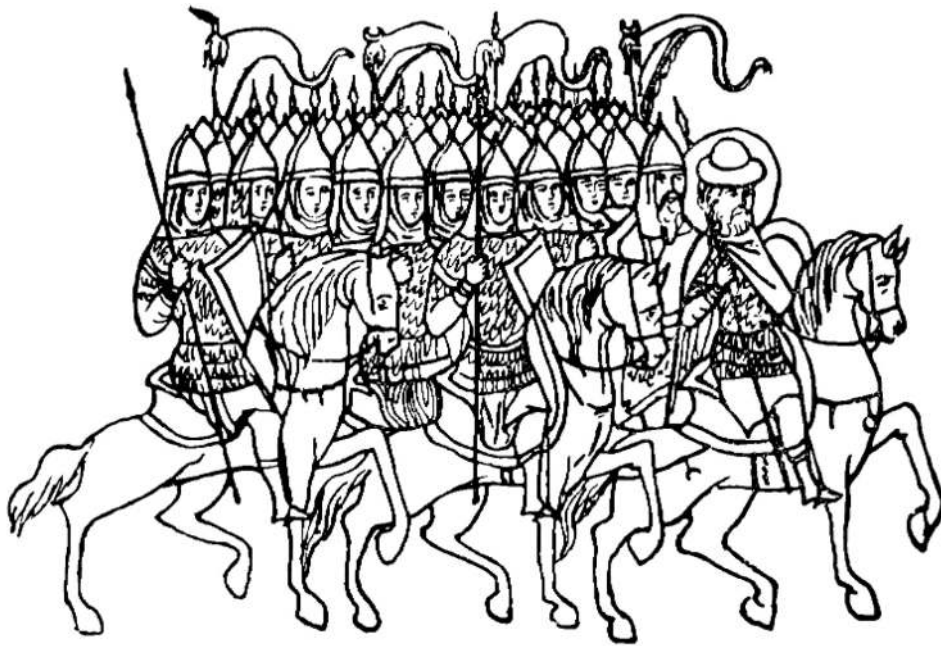
I sen periä hän iče priimi grečeskoin vieron-hristianstvan i kehoitti poigua Sv'atoslavua luadie se sama. No Sv'atoslav kieldäydyi. Hän

duumajčči, čto yhtistiä slavjanoja i luadie vägevä gosudarstva voi vain oružiella.

Kn'az' Sv'atoslav. Ol'gan jälgeh kievskoiksi kn'azaksi tuli Sv'atoslav. Kaiken oman ijän hän vedi pohodoissa. Pohodan aigana hän magari mual-la, tulen luona, avonazen taivahan alla, panduna ičen alla levityksen i piän alla sadulin. Söi Sv'atoslav midä vain puuttui - hevон lihua, zvierin lihua, paistettuo hiillillä.

Hän predupreždaičči neprijatel'ua omah napadindah näh i työndi sanomah: "tulen teillä!" "Tulen teijän piällä".

Sv'atoslav otti oman vallan alla monie plemenoja Oka jovella, kiskoi bolgaroin linnat Volgalla, čerkesoin Kubanilla i razgrami hazarskoin carstvan. Tästä aijasta hazarskoi carstva heitti olennan. Kievskoi že kn'azestva luittui i vägeydyi. Kievskoin kn'az'an vallan alla lieni kaikki Mustan meren rannikko. Kuva 2.3.

Kuva 2.3: Kn'az' družinan kera. Vanhan aigane risunka.

Sen jälgeh Sv'atoslav zavodi voinan bolgaroin kera, kumbazet eletti Dunaila. Hän otti heildä äijän linnua i duumaičči muuttua oman stolican Kievasta Dunaila. Viizas vizantiiskoi imperatora, varaten tämän moista vägeviä i voinstvennoida susiedua, kuin Sv'atoslav, yllytti Kievan piällä kočevnikkoja pečenegroja, elänzyie silloin steppiloissa Mustan meren luo-

na. Sillä aigua, konza Sv’atoslav ajoi pečenegoja Kievasta päin, Dunaila eläjät bolgarat tuldih yksih paginoih grekkojen kera yhtehizestä bor’basta Sv’atoslavua vastah. Uuessa voinessa bolgaroin i grekoin kera Sv’atoslav oli voitettu. Konza hän matkai tagazin Kievah, Dnepran koskilojn luona puuttui pečenegoin zasuadah i hänen voiska oli hävitetty. Bojussa oli tapettu i iče Sv’atoslav. Pečenežskoi kn’az’ hänen piän luusta luadi staučan i piruloin aigah joi tästä.

2.3 Kievskoit kn’az’at azutah uutta vieruo i zakonoja

Kn’az’an Vladimiran pohodat. Sv’atoslavan poiga *Vladimir* pitkän bor’ban jälgeh omien vellien kera, sai Kievskoin kn’ažestvan omih kähiz i izän primieran mugah lähti pohodah omien nepokornoloin poddannoloin piällä. Hän usmiri händä vastah nossuot plemenat pohjazessa i kiskoi bolgarojen linnat Volgalla. Sen jälgeh oman družinan kera Vladimir lähti Pol’sah i otti oman vallan alla monie linnoja. Vladimir otti oman vallan alla slavjanskoin Polockoin kn’ažestvan i muat erähien litovskoloin plemenoin, kumbazet eletti slavjanoin susiedoina luodehesta Baltiiskoin meren luona. Näin vägevyi i luittui Kievan kn’ažestva Vladimiran aigana. Hänen kera vielä enämmällä rubei lugeudumah Vizantija. Vladimir auttoi Vizantijalla sammuttua virinnyön grečeskoin voiskan vosstanien. Tästä avusta Vizantien imperatora andoi hänellä miehellä oman sizären. Vladimir rešši priimie hristianstvan. Hän kaččoi, čto grečeskoin vieron priimindä i Vizantien imperatoran rodn’aus luittau hänen kn’ažeskoin vlastin.

Hristnanstvan azettamine. 988:na vuodena Vladimir hävitti Kievassa kaikki vanhoin slavjanskoloin jaziseskoloin jumaloin kuvat. Kievl’anoja ajettih vedeh, Dneprah. Car’gradasta tuovut grečeskoit papit lugietti omie malittuloja vejessä seizojan rahvahan piällä. Sidä sanottih ristinnäksi.

Rahvas ei yhteh kerdah buntuičči uutta vieruo vastah, no kn’az’an družina kaikki buntat duavi. Jazičestvan rinnalla hristianstva omalla aijalla oli askelena edeh päin Rossien kazvannassa. Yhtessä hristianstvan kera slavjanoin keskessä leviydi i grečeskoit kul’tura i obrazovannosti. Vizantiiskoit muasterit opastettih slavjanoja stroimah i kaunistamah kodiloja i kirikköjä. Grečeskoit uč’onoit manuahat luaitti slavjanskoi azbukka. Sillä Kievskoissa gosudarstvassa i ruvettih pol’zuiččiudumah.

Grečeskoloilla pappiloilla i manuahoilla kn’az’ andoi dengua i muada. Manuahat kirjutettih slavjanskoilla kielellä, kiändäjen grečeskoista

kielestä, kirikkö kniigoja. Hyö kirjutettih i kaikki važnoit sobitiet, mitumat sillä aigua oldih. Moizie kirjutuksie vejettih “Kezästä-kezäh” (vuuvesta vuodeh) i niidä nimitettih letopisiksi, letopiseistä voibi äijän tiijustua koillizien slavjanoin i susiedahizien mualoin historiesta. Tästä ajasta sanellah meillä i rahvahan pajot (laulut) i sanelut – bilinat. Bilinoissa on äijä saneltu slavjanskoloin bohatteriloin udal’stvasta i hiän bor’basta Kievskoin gosudarstvan piällä tulluzien kočevnikkojen kera.

Kn’az’ Jaroslav Mudrii. Vladimiran kuoltuo Kievskoiksi kn’az’aksi lieni Jaroslav, kudamua kučuttih Mudroiksi.

Jaroslavan aigah oli luaittu enzymäne Kievskoin gosudarstvan zakonoin svoda - “Russkaja Pravda”. “Russkoissa Pravdassa” on kirjutettu pravilat, kuin vardejja rabojen izändien, muan izändien i kupcien pravoida.

2.4 Stihiinot rahvahan vosstaniet kievskoissa kn’ažestvassa

Kuin ohjattih Kievskoida kn’ažestvua kn’az’at i bojarit. Kievskoilla kn’az’alla oli suuri družina – voiska bojaroista i sluužijoista ihmizistä. Kn’az’an rodn’at i bojarat ohjattih linnoida i mualoida kn’az’an käskyö myöte. Erähät bojaroista izännöittih suurie mua aloja i omua bohatusta myöte soperničaittih kn’az’ojen kera.

Kn’az’, hänen voiska, bojarat, papit, i manuahat – kaikki hyö elettih raboin i muan ruadaien – *smerdoin* – ruavon čottah. Smerdat izännöittih pienie mua aloja, heillä oli oma pieni hoz’aistva i oldih svobodnoit, toizin sanojen ei oldu zakrepostitut. Enzimäzien kievskoloin kn’az’ojen aigah hyö vain maksettih dani, kudamua keriamäh – pol’ud’ah – i käydih kn’az’at.

Kievassa i toizissa linnoissa elettih remeslennikat, trgovcat i linnan köyhälistö. Kupcat torguittih smerdoin i remeslennikoin kera, tuodih tavarua kn’az’oilla, bojaroilla i hiän voiskalla. Kupcat piettih remeslennikkoja omassa zavisimostissa. Suuret kupcat torguittih toizien mualoin kera.

Svobodnoit remeslennikat stroittih kodiloida, kirikkölöjä, sildoja, ommeltih sobua (vuatetta), luaittih astetta, oružieda. Sirodutnoloissa ahjoiloissa hyö sulatettih rudua i suadiah raudua. Linnoissa i kylissä ruattih sepät.

Linnoin eläjät upravl’aiččiuvuttih linnalazien obšoilla kerähmöllä - *večellä*. Veče bohatoista i kuuluzista ihmizistä valičči linnan načal’nikkoja.

Večen kera sobimatta kn'az' ei voinut kerätä voiskua i alottua voinua. Sen periä hänellä äjissä dieloloissa pidi kuunnella večua. Kn'az'at staraiččiu-vuttih ottua valda linnoin piällä omih kähiz i nakažimatta nasil'ničaittih kylissä smerdoin piällä.

Kn'az'at i bojarat zakrepošaittih smerdoja. XI vuozisualla kn'az'at i bojarat ylen äijällä lizättih rahvahan ugnetenieda. Hyö azeteltih omie zakonoja, piettih suuduo i raspruavua. Niin, Jaroslavan Mudroin aigah bojarinan tapannasta viäränikästä otettih 80 grivnua (ili 16 kiluo hobieda), a smerdan tapannasta kaikkie vain 5 grivnua.

Kn'az'at i bojarat omalla väjellä otettih mualoida i ilmoitettih niidä omiksi vladenieloiksi. Otetulla mualla elänyzie smerdoida zastuavit-tih ruadamah kn'ažeskoilla i bojarskoilla pellolla, stroie sildoja, ukreplenieloidea. Vähin-vähäzin svobodnoloida muan ruadaie luaittih zavisi-moiloiksi krestjuanoiksi, toizin sanojen *krepostnoloiksi*. Uuzilla vosstanieloilla kn'az'oida i bojaroida vastah smerdat vastattih nämih uuzih por'adkoih.

Stihiinoit vosstaniet kn'az'oja i bojaroja vastah linnoissa. XI i XII vuozisadoina äijä vosstanieda oli Kievassa, Novgorodassa i toizissa linnoissa. Kn'az'at i bojarat omien družinoin kera nämät vosstaniet duavittih suurda vägie panematta, siksi kuin vosstaniet ne oldih stihii-noit, ei soznatel'noit. 1113 vuodena Kievassa kn'ažeskoida vlastie vastah, kupcoida — rostovščikkoja i bohattua Kievo-Pečerskoida manasterie vastah nouzi ugnet'onnoi linnan rahvas. Händä kannatettih smerdat. Silloin põllästynyöt bojarat i kupcat kiirehtettih kuččuo ičellä kn'az'aksi *Vladimirua Monomahua*. Tämän vosstanien Vladimir duavi. Uuzie vosstanieloida varaten, hän vähäzen kebiendi velloin maksannan rostovšikoilla i luadi pienet parannukset erähän ozan muan ruadaien položeniesta.

Vladimir Monomahua hyvin tiettih Vizantiessa i Europassa. Sih aigah näh hän oli obrazovannoina ihmizenä. Hänen muamo oli vizantiiskoin imperatoran tyttärenä, sizär oli miehellä germanskoilla imperatoralla. Iče hän oli nainut angliiskoin korolin tyttärestä. Vladimir Monomah oli jälgimäzenä vägevänä Kievskoina kn'az'ana.

2.5 Novgorodskoi mua

Kievskoin kn'ažestvan pilkomine. XII vuozisualla Kievskoi Kn'ažestva jagaudui Vladimiran Monomahan poigien, vunukkojen i rodnien keskel-lä. Hiän keskessä matkattih heittelemättömät voinat kn'ažestvoin i linnoin puolesta. Niissä voinissa kn'az'at žiälimättä kiskottih smerdoida i

linalazie i zastavl’aittih heidä kävellä omih pohodoih. Žiälimättömän kovasti kn’az’at piettih raspruavua toine toizen kera. Voitettuloilla hyö kaivettih silmie, morittih nällällä tyrmissä. Erähät kn’az’at bohatuttih, muututtih nezavisimoiksi glavnoista Kievan velikoista kn’az’asta. Niin, XII vuozisualla bohatuttih i vägevyttih Kievasta luodeheh päin ollut *Galicko-Volinskoi* kn’ažestva. Pohjazessa *Suzdal’sko-Rostovskoi* i *Novgorodskoi* mua. Kievskoida muada rozorjaittih suvesta kočevnikka rahvahat — *polovcat*. Hiän kera bor’basta XII vuozisuan lopulla meih suate tuli vanha hudožestvennoi proizvedenie “Sana Igorin polkasta”.

Vielä enemmällä razoriudui Kievskoi mua kn’az’ojen i bojarojen hišničeskoista kiskonnasta. Krestjuanat ei voidu tirpua hiän vägi valdua i Dnepralda paettih kunne vain loitommaksi – Okalla, Volgalla. Rubei alendumah i kievskoi torgovl’a. Kupcat Europasta Azieh ruvettih ajelemah toizie dorogoida myöte, siiriči Kievasta. Kiev rubei kaimuamah glavnoin linnan značenieda. XIII vuozisuan aluksi Kiev tyhjjeni. Enzimäzellä paikalla torguo myöte zagranican kera eistäldyi Novgorod.

Novgorodskoin muan upravlenie. Novgorod seizoi dorogalla Baltiiskoih mereh, kudaman randoja myöte oldih bohatat nemeckoit i švedskoit linnat. Novgorodskoit kupcat i bojarat vejettih suurda torgovl’ua omien susiedoin kera – nemcoin i švedoin kera. Hyö suadih heidä materieda, oružieda i toizie izdelieloida, midä iče ei maltettu luadie, a vajehtuksih myödih heillä nahkua i sel’skoin hoz’aistvan produktoja. Čtobi zagraničnoih torguh näh suada nahkua, novgorodskoit bojarat i kupcat zavojuittih muat pohjazessa i koillizessa i paikallizie eläie-zvierin-tabuaie zastavl’aittih andamah heillä omie sualehie. Täh luaduh Novgorod tuli glavnoiksi ylen suuren muan linnaksi. Novgorodassa oli monda tuhatta taluo. Sillä aigua, kuin Kiev mäni alah päin, novgorodskoit bojarat i kupcat bohatuttih pokorittuloin rahvahien kiskonnasta i inostrancoin kera torrusta.

Kaikilla Novgorodskoin muan dieloloilla zapravl’aittih bojarat, bohatat kupcat i papit. Hyö kerättih Novgorodan eläie obšoilla kerähmöllä — večeh, no dielot rešittih niin, kuin tahtottih bohatat i vägevät bojarat, Kuva 2.4. Večessa valittu Novgorodan načal’nikka – posadnikka ainos oli suurista bojaroista.

Novgorodassa kn’az’ oli rajoitettu omissa pravoissa. Se lopullizesti azettui jälgeh suuren vosstanien, kudama oli Novgorodassa 1136 vuodena. Silloin bojaroja i kupcie vastah nouzi kaikki novgorodskoi rahvas. Kn’az’ i bojarat pajettih Novgorodasta. Kn’az’alda i hänen družinalda novgorodeat otettih pois muat i lišittih pravoja izändöijä muada. Kn’az’an luona aivin pidi olla večen vallitulla posadnikalla. Posadnikatta kn’az’ ei

Kuva 2.4: Veče Novgorodassa. Večessa linnalazet remeslennikat vistupaijah bojaroja i bohattoja kupcie vastah omien trebovanieloin kera.

voinut lähtie pohodah, suudie, muutella i panna uuzie dolžnostnoloida miehie. Tämän rahvahan voiton kn'az'an piällä tuloksilla tuas pol'zuič-čiuvttih i novgorodskoit vägevät bojarat. Hiän herrastamista vastah äijän kerdua vosstavaittih i Novgorodan eläjät, i susiedahizien kylien smerdat, i voititut plemenat. Vosstanien luadinuot 1209 vuodena novgorodcat viäritettih bojaroida liijan suurista i jygeistä maksoloista, smerdojen painannasta. Äijien bojaroin i kupcien talot oli kiskottu, äijät ugnetatel'oista oldih ajettu pois Novgorodan mualda. No tajembi stihinoida m'atežua nämät vosstaniet ei mändy. Bojarskoida i kupečeskoida vägie rahvas ei voinut katkata oman ei soznatel'nostin i ei organizovannostin periä.

Novgorodcoin bor'ba švedoin i nemcoin kera. XIII vuozisuan alussa Novgorodan muan piällä napadittih švedat. Hyö nastupaittih Baltiiskoin meren i Neva joven puolelda, missä nyt on Leningrad. Novgorodcat perrettih švedoida Nevalla. Švedojen voittajua Kn'azjua *Aleksandrua*, kudama komanduičči novgorodalazilla, tästä voitosta nimitettih

Nevskoiksi.

1242 vuodena Novgorodskoida muada opittih ottua i *nemcat – ricarit*. Hyö jiiäviyvyyttih Baltiiskoin meren rannoilla XII vuosisuana i žiälimättä kiskottih i hävitettih elänyzie tässä slavjanskoloida, litovskoloida i toizie plemenoida. Nemcat stroittih täh omie krepostiloja i linnoja i vielä enämällä suurennettih omie zverstvoja. Hyö vägeh tungiettih eläillä omua vieruo, häviteltih hiän svobodua, muutettih heidä *krepostnoloiksi*.

Nemcat-ricarit vägevän voiskan kera napadittih Novgorodan muan piällä, razorjaittih linnoja i grozittih razorie Novgoroda. Kn’az’ *Aleksandr Nevskoi* keräi omat voiskat i andoi nemcoilla rešitel’noin bojun Čudskoin järven jiiällä. Boju oli ylen kova – jiiä ruskeni veren periä. Tässä jiiä bojussa nemcat ei voidu kestiä rohkieloin novgorodskoloin voinoin painuo i lähtiettih pagoh. Omien mualoin suamoih rajah suate Aleksandr Nevskoi ajoi jällessä vragua. Niin novgorodcat annettih rešitel’noi vastavus vragalla i piästettih oma mua nemeckoloista nasil’nikoista.

2.6 Suzdal’skoi Rus’

Rostovo-Suzdal’skoi mua. Ammuizesta aijasta Volgan i Okan välillä eletti *mordva, merja, ves’* i toizet plemenat. Elettih tässä i slavjanat. X vuosisadaksi tässä muassa oldih jo slavjanskoit linnat Rostov i Suzdal’.

Kočevnikkojen rozorittuloista Kievskoin kn’ažestvan suvi mualoista tuldih tänne muan ruadajat slavjanat, pajennuot kn’az’ojen i bojarojen nasiliesta. No i tässä kn’az’at i bojarat vägeh otettih mualoja i zastavl’aittih rahvasta ruadamah heillä.

Enzimäzinä aigoina Rostovo-Suzdal’skoi mua vähällä kiinnitti Kievskoin gosudarstvan kn’az’oin miellä. No dielo muuttui XII vuosisuana, konza täh loitollizeh muah tuldih eläjät. Vladimiran Monomahan poiga kn’az’ *Jurii Dolgorukii* vägevän družinan kera tuli tänne Kievasta, otti oman vallan alla eri bojaroin i pienien kn’az’oin vladeniet i luitti tässä oman vallan. Otettuloin vladenielain luvussa oli i pos’olka *Moskova*.

No vielä kovemmin luittui Rostova-Suzdal’skoissa Rusissa Jurien Dolgorukoin poiga *Andrei Bogol’ubskii*. Hän vojuičči Novgorodan kera, *bolgarojen* kera Volgalla i mordovskoloin plemenoin kera. Sen jälgeh hän otti Kievan i tuli počti kaiken Kievskoin gosudarstvan ylen suurien vladenielain velikoiksi kn’az’aksi.

Vladimiro-Suzdal’skoi kn’ažestva. Omaksi stolicaksi Andrei Bogol’ubskii luadi linnan Vladimiran Kl’az’man jovella. Tästä aijasta hänen kn’ažestva rubei kuulumah Vladimiro-Suzdal’skoiksi. Andrei Bogol’ubskii

tahtoi ottua oman vallan alla kaikkie paikallizie kn'az'oja i bojaroja. Nedovol'noit Andrei Bogol'ubskoin ičevallallisuuvella bojarat luaittih zagovora i tapettih kn'az'a. Andrei Bogol'ubskoin sijah kn'az'aksi tuli *Vsevolod*. Hän kiskoi nepokornoloilda bojaroilda hiän kylät i muat i kovasti i vihallizesti nakaži niidä, ket tahtottih ilmoittua iččie iččenäiziksi kn'az'oiksi.

Vsevolod työndi monda pohodua Novgorodan piällä. Valittuzilla dolžnostiloilla Novgorodassa hänellä udavaiččiuduu panna omie hänen puoliznikkoja.

Vsevolod levendi oman vlastin i Kievah. Hän vojuičči bolgaroin i mordvien kera Volgalla i pani alun *Nižnii Novgorodan* linnan stroinnalla (nyt linna Gor'kij). No Vsevolod ei voinut azettua lujua vlastie toizien pienien kn'az'oin i bojaroin piällä. Hänen kuoltuo Vladimiro-Suzdal'skoi kn'ažestva tuas jagaudui pieniksi vladenieloiksi. Joga kn'az' i bojara tahtoi eliä omah iččeh näh i ei podčiniudunut velikoilla kn'az'alla. Pilkotut pienet kn'ažestvat oldih vihassa keskenäh.

Yhtenästä, lujua gosudarstvua ei ollut. Joga bohatta izännöiččijä tahtoi suada ičellä enemmän muada i vlastie. Kn'az'at heittelemättä vojuittih keskenäh. Ainos olluot pohodat razorjaittih krestjuanoja. Konza XIII vuosisualla ruskoloin kn'ažestvoin piällä napadittih zavojevatel'at mongolat, hyö ei suadu täyttä yhtistettyö vastusta. Vladimiro-Suzdal'skoi mua oli pilkottu pieniksi oziksi i ei voinut puolistua omua eizavisimostie.

Lugu 3

Koilline Europa mongol'skoloin zavojevatel'oin vlastin alla

3.1 Mongolat-zavojevatel'at i tataro-mongol'skoi igo

Mongolat XII vuozisualla. Mongolat oldih žiivatan pidäjät kočevnikat, Kuva 3.1. Elettih hyö sielä, missä nyt on Mongol'skoi narodnoi respublika.

Kuva 3.1: Mongol'skoi konnica pohodassa.

XII vuozisualla mongolat jagauvuttih suuriksi voinstvennoloiksi plemenoiksi hanojen kera piämiehinä. Hanoilla oli äijä žiivattua i žiivatan paimennus paikkoja. Hanoin vallan alla olluot plemenat maksettih heillä dani. Hanat vojuittih keskenäh i omien susiedoin kera danin i paimennus paikkoin periä.

XIII vuozisuan alussa Mongol'skoloin hanoin keskestä ylendyi yksi talantlivoi polkovodca Čingis-han. Hän keräi erähistä plemenoista ylen suuren armien i otti oman vallan alla koilizet turkomongol'skoit rahvahat. Čingis-hanan konnica kuin tuulisviehkuri lendi vragoin piällä. Puuhizet kriepostiloin seinät Čingis-han polti savizilla granatoilla neftin kera. Kivizet seinät hän murendeli suurilla mašinoilla. Ni mi ei voinut piettiä hänen liččuandua.

Čingis-hanan zavojuičenda Keski-Azijua i Kaukazua. Pohjazen Kitain voitettuo Čingis-han eisti omat voiskat Keski Azieh i voitti sen

Keski Aziesta, Kaspiiskoin meren suvi randojen kierrettyö, Čingis-hanan voiskat tuldih Kaukazah i voitettih Armenija i Gruzija. Gruziessa Mongolat suadiah vägevä vastustus. Gruzija sillä aigua oli vägevembänä gosudarstvana kuin Armenija. Rohkieh vojuittih gruzinat, no Mongolat heidä perrettih i Gruzien i Armenien piällä pandih jygie dani. Sadoja vuozie Keski Azien i Zakaukazien rahvahat oldih Mongolojen vallan alla.

Han Bati i hänen zavojuičenda russkoloja kn'ažestvoja. Kaukazan kaikkien rahvahien voittahuo Mongol'skoi armie 1224 vuodena Kalkan jovella löi slavjanskoloin Kn'az'oin i polovcoin yhtehizet väjet. Bohatan sualehen kera Mongolat lähtiettih omah Azieh.

14 vuuven perässä Volgalla uvestah jääviyyttih Mongolat. Hiän piämiehenä oli *han Batii* (Kuva 3.2) - kuolluon Čingis-hanan vunukka.

Tällä kerdua Mongolat napadittih ven'alazien piällä koilizesta. Batii razgromi volžskoloin *bolgaroin* carstvan i mordvie, sen jälgeh yksittäin pergi russkoloin kn'az'oin voiskat, 1240 vuodena otti Kievan i lähti luodehizen Europan piällä. Vastuksen suaduo *čehoista*, Batii kiändyi tagazin i Volgan suuh luadi oman gosudarstvan - *Zolotoin Ordan* stolican *Sarain* kera. Se oli bohatta linna kivizien dvorcien, saduloin, monetnoin dvoran kera. Zolotoin Ordan han tuli hänen voitettuloin mualoin vallan pidäjäksi. Kn'az'at jäädih omih paikkoih, no oldih hanan vallan alaizina.

Tataro-mongolat hanan pol'zah kerättih rahvahista danie. Danin kerändäh nähte linnoih oli pandu hanan sijahizet (*namestnikat*) vojenoloin otr'uadoin kera. Danin kerätessä ni kedä ei žiälöitty:

Kuva 3.2: Han Batii.

...kellä dengua ei ole, sildä lapsen ottau;
kellä lasta ei ole, sildä akan ottau;
kellä akkua ei ole, sidä piähineh ottau”

(Toizin sanoin, ottau plenah i myöy rabstvah). Niin oli sanottu rahvahan pajossa (laulussa). Papit i manuahat danie ei maksettu. Pappiloja i manuahoja hän piästi danista. Sen sijah hyö kirikkölöissä molittih jumalua hanan vlastista i uskotettih rahvasta, čto heillä pidäy olla hanan vallan alla.

Sen täh, kuin danin keräie tataroja vastah kaiken aigua nostih voss-taniet, Zolotoin Ordan hanat danin keräändä annettih silloin ičellä ruskoloilla kn'az'oilla. Ruskoloin kn'ažestvoin podčinituo, Batii rozori äijät ukrainskoit i belorusskoit muat.

Niin algoi tatarskoi ili, tovemmin, Tataro-mongol'skoi igo.

3.2 Moskova i enzimäzet Moskovskoit kn'az'at

Moskova. Mägyčällä, missä nyt seizou Kreml'a XII vuozisuan alussa oli pos'olka Moskova. Vanhoissa dokumentoissa Moskovua enzi kerdua

mainitah 1147 vuodena. 1156 vuodena ymbäri Moskovassa oli puuhine seinä.

Hanan Batijan tataro-mongolat poltettih Moskova i sen ukreplenielain puuhizet seinät. Eläjät ozittain kuoltih, ozittain pajettih lähizih meččih. No vähin-vähäzin ihmizet uuvestah kerävyvttih Moskovah i ruvettih muada ruadamah.

XIV vuozisuaksi Moskova lieni pienen kn'ažestvan stolicaksi. Moskova oli ruskoloin kn'ažestvoin keskellä i se auttoi moskovskoloilla kn'az'oilla yhtistiä ičen ymbäri toizie kn'ažestvoida. Ymbäri Moskovassa oldih mečät i se kebiendi sillä bor'buua vragoin kera i erikseh tatarojen kera. Moskova, kudama oli hyvillä jogi matkoilla, andoi kn'az'oilla vozmožnostin kerätä suurie pošlinoja kaikista tavaroista, kudamie vejettih Moskova-jogie myöte.

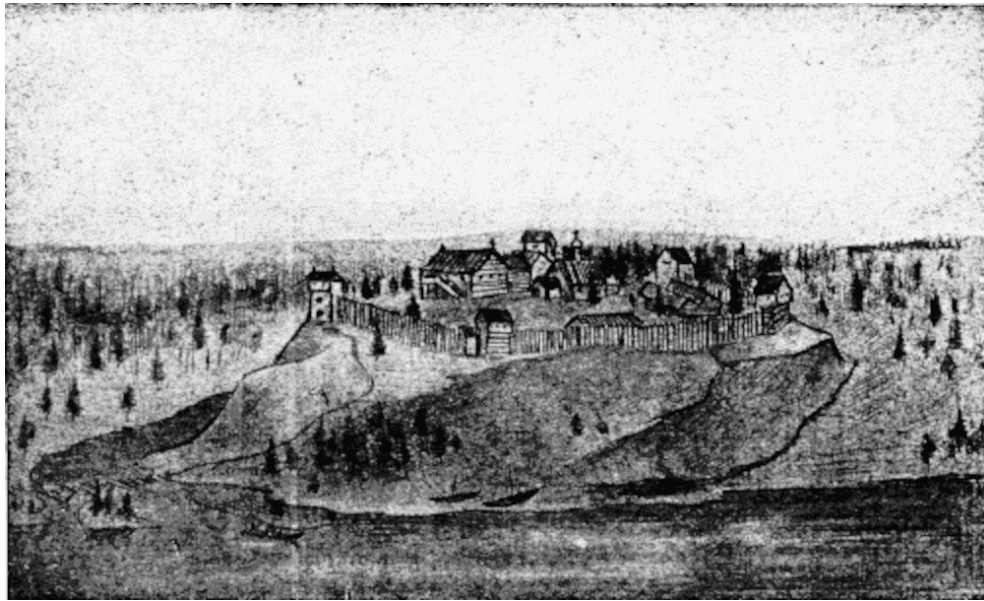
Ivan Kalita. Moskova osobenno vägeydi kn'az'an Ivanan aigah (1328-1341), kudamua nimitettih “Kalita” – toizin sanojen huavoksi (värčiksi) dengoin kera. Podarkoilla i muanitus-kiitoksella Kalita kiändi oman povelitel'an - Zolotoin Ordan hanan - mielet iččeh päin i sai häneldä pravat kerätä hanah nähte danie kaikista ruskoloista mualoista. Vuitin tästä danista Kalita peitti iččeh i omah kn'ažestvah nähte. Suitettuloih dengoih hän osti kylie, volostiloja i daže tukkunazie kn'ažestvoida. Ivan Kalita kielitteli kn'az'oijen-susiedojen piällä tataroilla i yllytteli tatarskoida hanna heijän piällä. Tatarat hänen kielityksien mugah kn'az'oida tapettih i hiän kn'ažestvoida razor'aittih. Kalita ne razoritut kn'ažestvat yhtisti omah Moskovskoih kn'ažestvah. Han luadi Kalitan vanhemmaksi toizien ruskoloin kn'az'oijen piällä, ilmoitti händä “velikoiksi” kn'az'aksi. Alussa Kalitala oli vain 4 linnua; omilla že lapsilla hän jätti 97 kyliä i linnua.

Niin kaikkeh tabah Kalita keräili erotettuloida toine toizesta ven'an kn'ažestvoida yhteh gosudarstvah Moskovan ymbäri, Kuva 3.3.

Kalitan jälgi-polvellizet oldih saman moizet “keriäjät”. XIV vuozisuan lopussa Moskovskoi kn'ažestva lieni sen moizeksi vägeväksi, čto Kalitan vunukka Kn'az' Dmitrii rešši avonazesti nosta tatarskoida iguo vastah. 1380 vuodena Dona jovella Kulikovan pellolla hän murendi tatarojen voiskat, kudamien piä miehenä oli han Mamai. Kahten vuuven perässä tatarat tuas kerättih vägie, napadittih Moskovan piällä i otettih se, kiinitettih maksamah danie, no pienemiä ennistä.

Nuori Moskovskoi kn'ažestva yksikai lujeni. Vanha vraga — Zolotoi Orda - huononi. No luodehizien Moskovskoin kn'ažestvan rajoin luona jiiävydyi uuzi vägevä vraga – Litovskoi gosudarstva, yhtynyt Pol'shan kera.

Litva i Pol'sha - moskovskoin gosudarstvan vragat. Litovskoit

Kuva 3.3: Moskova XII vuosisualla.

plemenat oldih slavjanoin susiedoina i eletti luodehessa, Baltiiskoin meren luona. XII vuosisuaksi litovskoit plemenat yhtyttih yhten kn'az'an vlastin alla i XIII i XIV vuosisadoilla otettih belorusskoit muat, erähie ukrainkoloida i russkoloida mualoida. Litva tuli suureksi gosudarstvaksi. XIV vuosisuan lopussa hän tuli i Moskovskoin velikoin kn'ažestvan juuri lähellä i zaimi Smolenskan linnan. Litovskoi kn'az' *Jagailo*, naiduhuo pol'skoissa korolevassa, lieni pol'skoiksi i litovskoiksi koroliksi. Litvan i Pol'san sojuza äijällä vägevytti molemmat nämät gosudarstvat. Hyö nyt vielä enämmällä ruvettih ahtistamah Moskovskoida velikoida kn'ažestvua.

Jygie oli eliä ukrainalazilla, belorussalazilla i ven'alazilla omien kn'az'ojen i bojarojen vlastin alla. No vielä jygiembi lieni hiän elaiğa pol'skoloin i litovskoloin zahvatčikkojen vlastin alla, luadinuzien kaikkie krestjuanoida krepstnoloiiksi.

Panat (muga kučuttih pol'skoloida pomeščikkoja) vägeh kiinitettih krestjuanoida muuttamah hiän pravoslavnoida grečeskoida vieruo katoličeskoiksi, kudamua hyö iče pidävyttih. Osobenno pol'skoit panat kiinitettih vieron muuttamizesta Ukrainassa. Linnoissa ukraincoja i belorussoja panat ei laskiettu torguiččemah, pidämäh käzi ruadoloja. Kaiken linnojen upravlenien panat pietti omissa käsissä. Panat duumaittih otua oman vlastin alla kaikki Moskovskoi kn'ažestva. No hiän piällä tuldih

nemeckoit ricarit, kudamat oldih istuuvuttu Baltiiskoin meren rannoilla. Nemcat kiskottih litovskoloida i pol'skoloida linnoja i tyhjennettih mualoja. Borčuija nemcoin i vojuija Moskovan kera yhtellä aigua ei täydynyt vägie. Vain sen jälgeh, konza Litvan i Pol'shan yhtistettylöillä vägilöillä razgromittih nemcoja, hyö lujennettih omat napadeniet Moskovskoida gosudarstvua vastah. Čtobi voittua Moskovua, panat mändih sojuzah tatarojen kera.

3.3 Tamerlan i Zolotoin Ordan sorrunda

Tamerlan. Sillä aigua, kuin nuori Moskovskoi kn'ažestva, yhtyessä yhten kn'az'an vlastin alla, kazvoi i luittuj, vanha Čingis-hanan gosudarstva vähin-vähäzin huononi. Mongoloin vlastin alda piäzi Kitai. Iče mongol'skoi gosudarstva aivin enemmän i enemmän jagaudui oziksi. Vain aiga-aigah mongoloin keskessä jäiviyvyttih erähät hanat zavojevatel'at. Yhtenä sen moizista zavoevatel'oista oli *Tamerlan*.

Tamerlan rodiudui Keski Aziessa 1336 vuodena. Konza hän kazvoi, niin lieni udualojen miehien šaikan piämieheksi i eisteliydi sluužbah se yhten, se toizen pravitel'an luoksi. Enzi kerdah Tamerlan ozutti ičcie rahavan vosstaniien painannan aigua *Samarkandan* linnassa (Keski Azija).

Žiälimättömän raspruavan piettyö vosstavšoloin kera, Tamerlan terveh ilmoitti ičcie hanaksi – vallanpidäjäksi i Samarkandan luadi omaksi stolicaksi.

Tamerlan zavojuičči riävyn susiedahizie gosudarstvoja. 1395 vuodena hän razgromi Zolotoin Ordan hanan Tohtamišan i sillä samalla auttoi Moskovalla teriämbi piästä tatarskoin igan alda. Moskovskoit kn'az'at pol'zuiččiuvuttih Ordan huonostunnalla i kiättih omat väet Litvua i Pol'sua vastah. XIV vuozisuan lopussa Tamerlan murendi gruzien stolican – Tbilisin i otti plenah gruzinskoin cuarin.

Tamerlan oli vihane i žiälejščemättömän kova. Yhten linnan otetuhuo hän 4 tuhatta hengie pani muah elävänä. Toizen linnassa ottaessa hän käski omilla voinoilla suada hänellä 70 tuhatta ihmizien piädä i luadie niistä bašn'a.

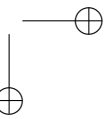
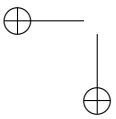
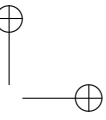
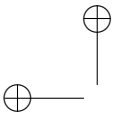
Myttymie mualoja ni olis pokorinut Tamerlan, hän kaikkielta toi Keski Azieh parahie muasteriloida – remeslennikkoida. Omah stolicah Samarkandah, kudaman kaunistamizesta hän ylen huolehti, hän toi 150 tuhandeh suate moizie muasteriloida. Tamerlan stroi äijän linnua i linnan tagazie dvorcoja. Niijen seinät oldih kaunistetut živopisilla, ozuttaila hänen pohodoja. Tamerlanan mečetti Samarkandassa täh aigah suate

ällistyttyä omalla veličiella i čomauksella.

Uzbekat Keski Aziessa. Tamerlanan kuoltuhuo 1405 vuodena hänen zavojuittut gosudarstvat vähin-vähäzin uuvestah liettih iččenäiziksi.

XV vuozisualla Keski Azija zavojuittih kočevnikat – *uzbekat*, ennen elänyöt miän aigazen Kazahstanan mualla. Uzbekat hyvin luittauvuttih Keski-Aziessa. Uzbekskoit hanat seizatutah *Horezman* i *Buharan* gosudarstvoin piäh.

(Kč. Karta 2.)

Lugu 4

Russkoin nacional'noin gosudarstvan sozdaiččemine

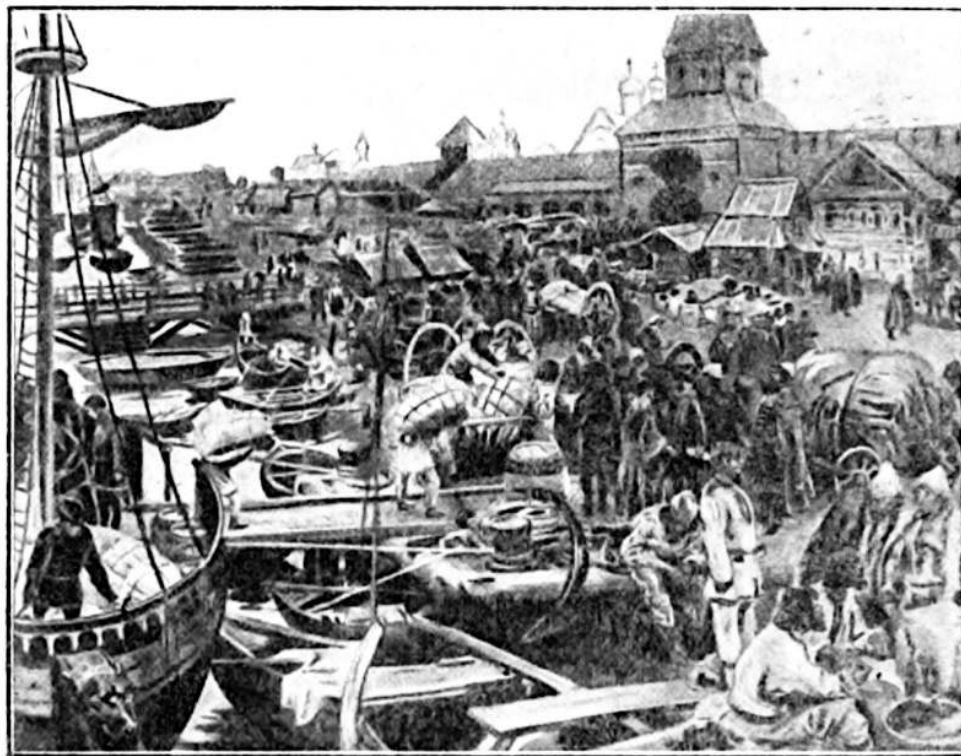
4.1 Moskovskoin gosudarstvan levendämine Ivanan III:n aigah i tatarsko-mongol'skoin igon loppu

Novgorodan liittymine i Moskovskoin gosudarstvan piäzemine tatarskoin hanan vallan alda.

Tataroin i litovsko-pol'skoloin panojen kera bor'bah nähte moskovskoit kn'az'at staraiččiuvuttih levendiä omie vladanieloida i luittua omua valdua kaikkien russkoloin mualoin piällä. Sidä i dobeiččiudui *Ivan III*. Hän lieni velikoiksi kn'az'aksi 1462 vuodena. No hän vielä aino oli Zolotoin Ordan hanan, hot'a jo i vähävägizen, vlastin alla. Ivan III muanitteli hanua, i uskotteli händä omasta predannostista hänellä, a iče hil'l'akazeh keräi voiskie i tahtoi piästä tataroin alda. Ivan III yhdisti oman vallan alla Moskovvan susiedahizet kn'ažestvat – Tverskoin, R'azanskoin i toizet. Kaikki nämät kn'ažestvat oldih vastah yhtymistä yhten kn'az'an vallan alla i hyö luaittih sojuzat Moskovvaa vastah tatarojen i Litvan kera. No Ivan III dobeiččiudui sidä, čto Moskovskoi gosudarstva hänen aigah lieni lujaksi i yhtenäzeksi russkoiksi nacional'noiksi gosudarstvaksi. Erotetuksi jäi vain Novgorod.

XV vuosisuan lopulla Ivan III lähti voinan kera Novgorodan piällä (Kuva 4.1). Novgorodskoit bojarat luaittih sojuza Litvan kera. No se heidä ei piästänyt. Ivan III pergi novgorodskoit voiskat, i Novgorod tuas lieni yhten russkoin gosudarstvan ozaksi. Täksi aijaksi Zolotoi Orda jagaudui kolmeksi hanstvaksi: Kazanskoiksi, Astrahanskoiksi i Krimskoiksi.

Ordasta eroi Sibirskoi carstva, kudama oli jovella Irtišalla. Tästä Zolotoin Ordan jagauvunnasta voitettih Moskovskoit kn'az'at. Nyt Zolotoi Orda ei ollut strašnoi luittunuolla russoilla gosudarstvall.

Kuva 4.1: Inostrannoit kupcat purretah omie tavaroida pristanilla Novgorodassa.

Pädevän aijan valittuhuo, Ivan III objavi Zolotoin Ordan hanalla, čto hanan vlastie Moskovan piällä hän ei tunnusta. Silloin han lähti voinala Ivana III vastah. Protivnikoin voiskat vastauvuttih Ugran jovella, no ni kudama heistä ei ruohtuudunut tartuo rešitel'noih bojuh. Niin hyö seizottih toine toizen vastassa erähie kuuloida. Zavodiuvuttih pakkazet. Hanalla ei ollut syömistä konnicah nähte, sen lizäksi, sillä aigua hän sai viestit Ordassa olevista volnenieloista - i han kiändyi tagazin. Sih luaduh Ivan III tuli “voittajaksi”. Se oli 1480 vuodena. Niin loppiudui tatarsko-mongol'skoi igo, jatkunut enämmän kahta sadua vuotta.

Terväh Orda lopullizesti vaivui i levizi.

Ivanan III voina Litvan i Pol'shan kera. 1500 vuodena algaudi kova voina Ivanan III i pol'sko-litovskoin korolin välillä. Pol'sko-litovskoit

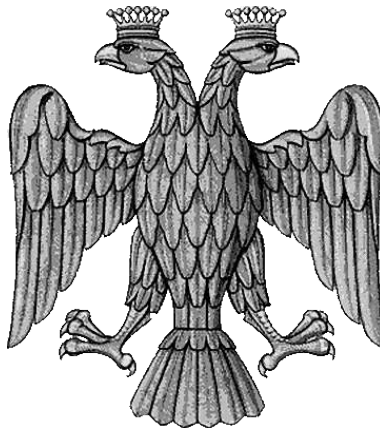
voiskat oldih perretty loppuh suate, a hiän glavnoi predvoditel’a russkoit voiskat otettih plenah. Koroli mäni sojuzah pribaltiiskoloin nemcoin – ricariloin kera. Alussa nemcat lyödih Ivanan III voiskie, no terväh hänen voiskat ruvettih nastupaiččemah, perrettih nemcoja i rozorittih hiän muat.

Voina loppiudui 6 vuodehizella peremiriella. Ivanan III tuaksi jäädih russkoit i belorusskoit muat, zavojuitut panoilda.

Ivanan III aigah Russkoin gosudarstvan vladeniet suurettih 3 kerdazesti.

Ivan III – kaiken Rusin gosudari Vizantien otettuhuo turkoilla 1453 vuodena, Ivan III nai grečeskoissa carevnassa Sofi’jassa Palaiolog.

Nyt Ivan III pagizi, čto hän on vizantiiskoloin imperatoroin naslednikka. Vanhan Vizantien gerban (kaksi piähine kotka) Ivan III luadi Moskovskoin gosudarstvan gerbaksi. Kuva 4.2. Ivan rubei kuččumah iččie cuariksi i “kaiken Rusin gosudariksi”.

Kuva 4.2: Moskovskoin gosudarstvan gerba Ivanan III aigah.

Ivan algoi äijällä kaunistua Moskovua. Zagranicasta hän kuččui Moskovah ital’janskoloida remeslennikkoja, tehnikkoja i hudožnikkoja. Pienen Moskovskoin Kreml’an Ivan III stroi uvestah suureksi kivizeksi zamkaksi nägemättömien täh aigah suate Moskovassa kodiloin kera. Kreml’ovskoit seinät i bašn’at, ital’jancoin luaitut, vielä i nyt elävästi muistotetah Ivanan III aigoida.

Kreml’ovskoissa dvorcassa Ivan azetti bohatat grečeskoloin imperatoroin dvoran por’adkat.

No Moskovskoin kn’az’an vlastin vägevytändä vedi bojaroin gn’otan suurendamizeh suurien krestjanstvan massoin piällä.

4.2 Kuin Moskovskoissa gosudarstvassa XV vuozisualla ugnetaittih krestjuanoida

Barščina i obrokka. Kaikkiella Moskovskoissa kn'ažestvassa oldih kn'az'an bojaroin i manasteriloin vladeniet. Mualoin izännät elettih perehien, slugien i vardeiččijoin kera eroitetussa krestjuanoista usad'bassa, kudaman ymbäri oli korgie ogruada. Kaikilla puolilla päin herroin dvorasta (Kuva 4.3) leviyvyttih kylät. Krestjuanat elettih madalazissa mustissa pertizissä lattieloitta, ikkunoitta i truvitta. Muada kynnettih krestjuanat puuhizella adralla.

Kuva 4.3: Kn'ažeskoj dvora.

Mua palat kudamie krestjuanat ruattih i kudamista suadih syömistä, nyt ei oldu krestjuanoin, a oldih kn'az'oin, bojaroin ili manasteriloin. Tästä muasta krestjuanoilla pidi luadie muan izännällä kaikkie, midä vain hän heistä triebuičči.

Hyö kynnettih herroin muada, puidih i jauhottih herroin vill'oja, niitettih i vejettih heiniä herroin usad'bah, stroittih herroin dvorua, horomoja, sildoja, kaivettih prudie, kanuavoja.

No kn'az'oilla, bojaroilla i manasteriloilla kaikkie sidä oli vähä. Heillä ozuttaudui, čto krestjuanat iččeh nähte vielä äijän kynnetäh, a herroilla vähän. Izännät ruvettih ottamah krestjuanoilda hiän ruattavie mualoja iččeh nähte. Hyö triebuittih, čtobi krestjuanat vielä enämmän ruattas herran mualla. Kaikkie nämie ruadoloida kučuttih *baršinaksi*.

Paičči baršinua krestjuanat annettih omilla herroilla vielä oman hoz'aistvan produktoja: leibiä, žiivattua, kanoida, jäiččiä, maiduo, voida i muuda – sidä sanottih *obrokaksi*.

Ken krestjoanoista ei täyttänyt baršinua ili obrokkua, sidä herrat žiälimättä kovasti nakažittih: lyödih pualikoilla puoleh surmah suate, istutettih tyrmäh.

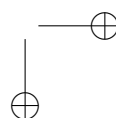
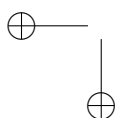
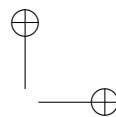
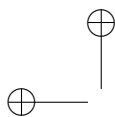
Krestjuanoin kiinitändä muah. Krestjuana sai lähtie omalda herralda pois, no pidi jättiä hänellä oma talous postroikoin kera i mak-sua herralla kaikki vellat, kudamie oli ei vähä. Krestjuanalla tuli eččie toista herrua, kumbane laskis händä omalla mualla. Uuvella herralla oldih samat usloviet muan pol'zuiččemizesta, mit i endizellä. Lähtie *kabalasta* krestjuana ei voinut ni kunne, paičči vain pajeta mualoilla, missä ei ollut herroja. No sen moizie vol'noloida mualoja lieni aivin vähembi i vähembi.

Muan izännillä ei ollut vigodno, čtobi krestjuanat lähtiettäs heildä, konza tahtottih. Bojarat i manasterit ruvettih piästämäh krestjoanoida toizien izändien luoksi vain kaikkien kezä ruadoloin lopittuhuo. Ivan III 1497 vuodena andoi zakonan, kudaman mugah krestjuana sai lähtie yhteldä herralda i männä toizen herran luoksi vain syvällä sygyzyllä, *Jyrrin päivänä*.

Niin suureni krestjuanoin kiinitändä herroin muah. Herralla oli prava suudie omie krestjuanoida i lyyvä pualikoilla nepovinoveniesta.

Paičči bojarskoloida i manasteriloin vladenioloida Ivanan III aigah jiiäviyyvttih vladeniet pomeščikoin-dvor'anoin, sluužijoloista vojennoloista ihmizistä, kn'ažeskoloista i bojarskoloista slugista. Pohodoih kävymizestä i rajojen vardeiččemizesta hyö kn'az'alda suadih palkan mualoilla, elänyzien niillä krestjuanojen kera. Nämistä krestjuanoin ruattavista i pomeščikoin vallan alla olevista mualoista pomeščikalla pidi syöttiä iččie i omua perehtä, varustua ičellä vojennoi snar'aženie i hebo i vediä pohodah miärätty lugu voinoida.

Kn'az' sijoitti sluužiloloida hänen otettuloilla mualoilla. Sen moizie mualoja kučuttih *pomest'aksi*, a izändie *pomeščikoiksi*. Bojarat že izännöittih mualoja nasledstvua myöte — izäldä poijalla, i hiän vladenioloida nimitettih *voččinaksi*, ili *otččinaksi*.

Lugu 5

Russkoin gosudarstvan levendämine

5.1 Ivan IV i povolžskoloin tataroin razgro- minda

Ivanan III vunukka, tuleva cuari *Ivan IV, Groznii* (Kuva 5.1), aivoin jäi tuatosta; bojarat täyveksi kymmeneksi vuuveksi otettih vlasti omih kähizh. Lapsena Ivan kazvoi omavallallizien bojaroin keskessä, kudamat oskorbl'aittih händä i kehitettih hänessä kaikkie pahoja puolie.

1547 vuodena seiččementoista vuodine Ivan, enzimäne moskovskoloista gosudariloista, ilmoitti iččie samoderžavnoiksi cuariksi i rubei prua-
vimah gosudarstvua omavallallizesti, kaččomatta bojaroih.

Oman vlastin luitandah näh Ivan IV pidi ylen važnoina čtobi hänen gosudartvassa ihmizet kazvettas luvonnalla kniigoja, kudamissa kiitetäh cuarin valdua. Täh nähte Ivan IV ispol'zuičči izobretitun Luodehessa kniigoin pečatoinnan i avai Moskovassa tipografien. Sielä kniigoja pečatoitih hänen erikoizen kačonnann alla. Enzimäzenä russkoina pečatnikkana tässä tipografiessa oli *Ivan F'odorov*, Kuva 5.2.

Kazanin i Astrahanin zavojejuičenda. Omua vägie i vlastie lujendajen, Ivan IV jatkoi zavojevatel'noida politikkuu hänen diedan, Ivanan III, i tuaton, Vasilien III, kudama otvojuičči Litvalda Smolenskan. Ivan IV rešši enzimäi ottua Volgalla olijat tatarskoit hanstvat. Sygyzylä 1552 vuodena Ivan IV suuren voiskan i äjien puuškien kera osadi Kazanin – Kazanskoin hanstvan stolican.

Osada jatkui kaiken sygyzyn. Tatarat vojuittih ylen kovah, rohkies-
ti. Čuari murendi peitetyn hovun Kazanista vedeh, i Kazanin eläillä

Kuva 5.1: Cuari Ivan Groznii (1530-1584 vv.), cuari-samoderžec. V. Vasnecovan kartina.

pidi juuva pahua vettä luhtista i kaivoloista. Kazancat jatkettih oman linnan puolistandua. Huogaudumatta, yöt i päivät hyö puolistauvuttih osaždaiččijoista.

Čuari käske luadie seinien alla hauvat i pučiloilla porohan kera murendua seinät. Kova boju rubei kiehumah linnan vorotoissa, seinien murenettuloissa kohtissa. Puolistaudujen vragasta bojussa otettih ozua i tatarskoit naizet i lapset. No Kazanin puolistailla väjet vähettih. Ivanan IV voiskat – heidä oli 160 tuhatta – voitettih tataroja. Kazan’ oli kiskottu i poltettu.

Kazanin oli siiretty äijä moskovskoloida sluužiloloida ihmizie i kupcie; tataroilla že annettih eliä vain slobodassa linnan rinnalla. Otetut muat juattih pomeščikoilla. Joga sijah Kazanskoissa hanstvassa oli stroittu kriepostit, kudamissa seizottih moskovskoit voiskat. Kriepostiloida stroimah kiinitettih kaikkie Kazanskoin hanstvan eläie: tataroida, mordvie, mariidoja, čuvašoja, baškiroja. (Kuva 5.3). Kazanin voitettuhuo hyö kaikki puututtih Ivanan IV vlastin alla.

1556 vuodena Ivanan IV voiskat otettih Volgalla olijan linnan Astra-

Kuva 5.2: Ivan F'odorov tipografiessa.

hanin, nogaiskoloin tataroin stolican. Kaikki volžskoi matka lieni russkoi cuarin käzissä.

Sen jälgeh Ivan IV zahvatti Kaukazan pohjois-koillizen puolen i Terekan jovella stroi erähie kriepostiloida. Čerkesskoit i kabardinskoit kn'az'at ruvettih tulemah hänellä sluužbah.

Russkoi gosudarstva nacional'noista rubei muuttumah äijänacional'noiksi, toizin sanojen, yhtistetyksi raznoloista rahvahista.

5.2 Rastruava bojaroin kera i Ivanan IV voinat

Opričina. Tatarojen mualoin Volgalla otettuhuo i luittuhuo pohjazella Kaukazalla, Ivan algoi voinan pribaltiiskoloin nemcoin, Pol'san, Litvan i švedoin kera. Ivan IV tahtoi piästä Baltiiskoin meren rannoilla i pidiä snošenieloja luode-europeiskoloin rahvahien kera. Švedat i nemcat ei piästetty inostrannoloida muasteriloida Moskovah i kaikkeh vägeh mešaittih russkoida tovgov'ua.

Kuva 5.3: Vasiliwn Blažennoin kirikkö, Ivanan IV stroittu Kazanin otet-
tuhuo.

Enzimäzien poraženieloin jälgeh voinassa Ivan avai suuren bojaroin-
votčinnikoin izmenan. Net izmennikat mändih sluužbah pol’akoin i litov-
coin luoksi. Cuari Ivan vihai bojaroja, kudamat istuttih omissa votčinoissa
kuin pienet cuarizet i tahtottih rajoittua hänen samoderžavnoida vlastie.
Ivan IV rubei ssilaimah i kaznimah bohattoja i vägevie bojaroja. Bor’ba
bojarojen kera pidi Ivanalla IV siksi, čtobi lopullizesti katkata kaikkie nii-
dä pienie cuarizie i luittua yksinäne vlasti. Hiän kera bor’bah näh Ivan
IV luadi pomeščikoista osoboin otr’uadan monista tuhanzista ihmizistä i
nimitti heidä “opričnikoiksi” (Kuva 5.4).

Opričnikoilla oli oma erilaine forma. Opričnikalla sadulih oldih si-
votut koiran piä i metla. Ne oldih hänen dolžnostin merkit: n’uustella,
nouvetella čuarin vragoja i pyhkie pois izmennikkoida – bojaroja.

Äijä bojaroida hävitettih Ivan IV i hänen opričnikat. Tapettuloin
muat Ivan jagoi opričnikoilla i toizilla pomeščikoilla. Täh luaduh Ivan
Groznoi luitti samderžvnoida vlastie russoissa carstvassa, hävittäen bo-
jarskoloida preimuščtoja.

Kuva 5.4: Opričnikka metlan kera käsissä i koiran piän kera sadulin luona. Vanhan aigune risunka.

Tällä hän niin kuin lopetteli Kalitan zavoditun kerüännän eroitettuloin udel'noloin kn'ažestvoin yhteh vägeväh gosudarstvoh.

Krestjuanat i kazakat. Ivanan IV aigua krestjuanoin položenie ylen paheni. Hänen carstvovanien loppu aijaksi krestjuanoilla oli kielletty omilda izännöildä lähtendä daže Jyrrin päivänä. Silloin složiudui sanan polvi: “Vot sinulla, babuška, i Jyrrin päivä!”

Pomeščikkojen i opričnikkojen kiskonnasta i ahtistannasta krestjuanat pajettih russkoin carstvan keski mualoista steppilöjä, russkoin muan suvi reunoilla i eleyvyttih niillä. Äijä pagolazie krestjuanoida azettui Donalla i Dnepralla. Terväh tässä kazvettih poseleniet, kudamien eläie kučuttih *kazakoiksi*.

Voina pribaltiiskoista mualoista. 24 vuotta vojuičči Ivan Groznii, čtobi ottua pribaltiiskoit muat, no voina loppiudui ei lykyllizesti. Pol'akat i litovcat otettih Pribaltikka i zavojuitut groznoilda voinan alussa belorusskoit muat. Švedat otettih hänelä *Finskoin lahten* rannat. Hyvä meri matka torguh nähte zagranican kera uuvestah oli kaimattu.

Ivanalla Groznoilla tuli vediä torguo inostrannoloin gosudarstvoin kera vain pahua, kylmää erähiksi kuuloksi vuuvessa, *Valgieda merdä* myöte. Tämän matkan pettieh avai yksi angliiskoi kapitana. Hän tahtoi piästä *Pohjazen jüä okeanan* kaute Indieh, no suurella tuulella hänen ajoi pohjazen *Dvinan joven* suuh, missä jälgeh oli azuttu portovoi linna

Arhangel'sk.

Sibirskoin carstvan otanda. XVI vuozisuan lopussa Moskovskoih gosudarstvah oldih yhtistetty Luodeh-Sibirin muat. Sibirskoissa carstvasa eletti tatarat i toizet sibirskoit rahvahat. Pruavi niidä *Han Kučum*. Bohatat muan izännät Uralalla — kupcat Stroganovat 1581 vuodena työttih Kučumua vastah ei suuri otr'uada palkalazie voiskie kazakoista, hyvin voožuittu ognestrel'noilla oružiella. Kazakkojen otr'uada Jermakan (Kuva 5.5) komandan alla pergi suuremmat Hanan Kučuman voiskat, voožuittut lukilla i streloilla.

Kuva 5.5: Jermak.

Ivan Groznii nagradi Jermakkua vojennoloilla dospelhoilla i turkilla omasta olgupiästä, a hänen kazakkoja bohatoilla podarkoilla. Kučum, onnuako, jälgeh pergi Jermakan otr'uadan. Iče Jermak uppoi jogeh Irlišah, konza kučumovskoit voinat napadittih yöllä. Kučum uuestah azetti oman vlastin Sibirskoissa carstvassa, no ei hätkeksi. Työtyt Moskovasta vojevodat voiskien kera erähien vuozien perässä lopullizesti pokorittih Sibirskoi carstva.

Rossien vladeniet Ivanan IV aigah levettih äijäh kerdah. Hänen carstva lieni yhteksi kaikista suuremmaksi gosudarstvaksi muailmassa.

(Karta 3.)

Lugu 6

Krestjanskoit voinat i ugnet’onnoloin rahvahien vosstaniet XVII vuozisualla

6.1 Enzimäne krestjanskoi voina ruskkoissa gosudarstvassa

Cuari Boris Godunov i krestjanskoloin vosstanieloin algu. 1584 vuodena Ivan IV kuoli. Vähiä ennen kuolendua vaste hän vihan pri-patkassa posohan iskulla korvan juureh tappoi oman vanhemman poi-
jan Ivanan. Jäi vielä kaksi poigua — vähämieline F’odor i pieni Dmitrii. Čuariksi lieni vähämieline F’odor Ivanovič. F’odoran aigah carstvua up-
ravl’aičči cuarin akan velli *Boris Godunov*, endine Ivanan Groznoin oprič-
nikka. Pieni Dmitrii, elänyt oman muamon kera linnassa Ugličassa, kuoli
ili oli tapettu Godunovan puoliznikoilla. 1598 vuodena F’odoran kuoltuo
cuariksi lieni Boris Godunov.

Krestjuanoin položenie Godunovan aigah ylen paheni. Krestjuanat
pajettih pomeščikoilda Ukrainalla i Donalla. Yhteh palah kolme vuotta
muassa ei kazvanut vill’ua. Rodih ylen suuri nälgä. Krestjuanat syödih
ruumenda, kaziloida, koirie, tuldih ihmizen syöndäh suate. Algauvuttih
kaiken luaduzet boleznit; dorogoida myöte viruttih kuolluot; heidä ei ol-
lut kellä panna muah. Monissa paikoissa nostih krestjuanat i gromittih
omie ugnetatel’oida — bojaroja i pomeščikkoja. Algauvuttih rahvahien
volneniet i linnoissa.

**Pol’skoloin panoin enzimäne yritys suada oman vallan alla
ruskkoii gosudarstva.** Vanhat ruskkoii gosudarstvan vragat, pol’skoit

panat, rešittih vospol’zuiččiuduo udobnoilla momentalla - olevilla Rossies-
sa volnenieloilla i suada oman vallan alla Rossija. Sih nähte hyö levitettih
pagina, čto Ivanan Groznoin poiga – Dmitrii vouse ei kuollut Ugličassa, a
pageni Boris Godunovasta Pol’šah. Pol’akat löyvettih podhod’ašoi mies i
carevičan Dmitrien nimellä työttih händä omien otr’uadoin kera Mosko-
vah. Tällä *Valehdmitriella* pidi lykätä Boris Godunovua prestolalda i
hänen sijah ruveta ičellä cuariksi. Ukrainalla Valehdmitrieh yhtyttih ne-
dovol’noit bojaroilla kazakat Donalda Dnepralda.

Cuari Boris Godunov sillä aigua kuoli, a carskoit voiskat ei annet-
tu vastusta Valehdmitriella. Valehdmitrii vastustamatta tuli Moskovah
suate i toržestvenno mäni Moskovah kuin tovelline cuari. Kuolluon care-
vičan Dmitrien muamo oli bojaroilla podkupittu i hän rahvahan iessä
samozvanca tunnusti omaksi pojaksi. Valehdmitrii lieni cuariksi.

Pol’akat oldih ihastuksissa — hiän pluana täytti: Moskovassa istui
cuarina hiän pandu mies. Valehdmitrii nai pol’ačkasta Marinasta Mnišek
i hänen izällä andoi vladenieh äijän muada. Moskovah tulluot pol’akat ru-
vettih zanimaimah parahie dolžnostiloida, nasil’ničaimah i kiskomah rah-
vasta. Valehdmitrii avonazesti prenebregaičči vanhoja ruskoloida običaj-
loida.

Rahvahassa algauvuttih volneniet pol’akkoja i uutta cuarie vastah.

Rahvas rubei lyömäh pol’akkoida. Bojarat, pol’zuiččiudujen volne-
nieloilla, luaittih zagovora Valehdmitrieda vastah i tapettih händä. Tapet-
tu samozvanca poltettih tulella, a tuhkat pandih puuškah i ammuttih
sinne päin, mistä samozvanca tuli.

Cuariksi lieni suuri votčinnikka, rovulline bojarin *Vasilii Šuiskii*, ku-
daman valličenda Krasnoilla plošadilla Moskovassa podstroittih bojarat
i bohataat kupcat rahvahan vosstanien aigah pol’akkoida vastah.

Krestjanskoi voždja – Ivak Bolotnikov. Šuiskoin aigah krest-
janskoit vosstaniet jatkuttih. Sillä aigua heillä jääviydyi energičnoi pred-
voditel’a *Ivan Bolotnikov*. Bolotnikov ennen oli yhten bojarinan krepost-
noina i pageni häneldä. Hän olettelii Turciessa, Italiessa, äjän nägi. Bolot-
nikovan, talantlivoin polkovodcan, luoksi joukkoloina tuldi krestjuanat,
pienet sluuzziiloit ihmizet, kazakat. Kerätyn suvessa oman armien kera
Bolotnikov 1606 vuodena lähti Moskovah päin, čtobi lykätä bojarskoin
cuarin Vasilien Šuiskoin vlasti i panna toine, “dobroi” cuari. Kuva 6.1.

Dorogua myöte linnoissa i kylissä vosstavšoit tabailtih carskoloida
načal’nikkoja, hävitettih bojaroja i pomeščikkoida, razor’aittih hiän po-
mestieloida, hävitettih bohatoit kupcien kodiloida. Bolotnikovan armieh
yhtyttih i otr’uadat pienien pomeščikkojen, kudamat ei oldu dovol’noit
bojarskoilla samovlastiella i bojarskoilla cuarilla Šuiskoilla.

Bolotnikov osadi Moskovon. Pomeščikat, tartunuot Bolotnikovah, ter-
väh ellennettih, čto hänen voitto vedäy pomeščikkojen vlastin huonon-
damizeh. Bojun aigua Moskovon luona pomeščikoin otr’uadat izmenittih
Bolotnikovalla i mändih bojaroin i cuarin Šuiskoin puolella. Bolotnikovon
armie sai poraženien.

Valmistaen Moskovah uutta nastuplenieda, Bolotnikov eistyi tagazin
enziksi Kalugan luoksi, a sen jälgeh Tulan luoksi. Šuiskoi suuren voiskan
kera osadi Bolotnikovua Tulassa. Vosstavšojen armie rohkieh puolistaudui,
no oli voitettu. Se oli i selvä. Krestjuanoilla sillä aigua ei ollut sen moista
sojuznikkua i rukovoditel’ua, kuin rabočoi klassa. Da i iče krestjuanat
oldih nesoznatel’noit. Hyö vojuittih ei carizmua i pomeščikoida strojuo
vastah, a pahua cuarie i pahoida pomeščikkoja vastah, hyvän cuarin i
hyvien pomeščikkojen puolesta.

Otetulla 1607 vuodena plenah Ivanalla Bolotnikovalla bojarat kaivet-
tih silmät i sen jälgeh upotettih händä lähtieh (avandoh). Voitetulla
krestjanstvalla lieni vielä pahempi: Šuiskoi ilmoitti uuvet ukuazat, ku-
damat vielä lizättih prepostnoloin nevol’ua. Nyt pomeščikka voi eččie
i kiänyttiä ičellä pajennuzie hänelä krestjuanoida täyven 16 vuoven
aigana. Vosstaniet jatkuttih.

6.2 Bor’ba pol’skoloin zahvatčikkojen kera.

Pol’skoit zahvatčikat i hiän ajanda Moskovasta. Pol’skoit panat, neu-
dačan jälgeh hiän enzimäzessä yrityksessä ottua oman vlastin alla Rossi-
ja, luaittih toine yrittys. Pol’skoit panat vidvinnittih uuzi samozvanca. Oli
työtty kuulo, čto Moskovassa pettiessä oli tapettu toine mies, a Valeh-
dmitrii piäzi. Uuven *Valehdmitrien* kera matkai 10 tuhatta pol’skoida
voiskua. Hän voiskan kera tuli Moskovon luoksi i azettui lagerina Mosko-
van lähillä olijah kyläh Tušinah, triebujen, čtobi Šuiskoi andas hänellä
prestolan. Šuiskoi kuččui abuh švedoja. Švedat, pol’zuiččiudujen Mos-
kovskoin gosudarstvan sluabostilla, otettih ičellä Novgoroda. Sillä samal-
la aigua Smolenskan luoksi tuli pol’skoi koroli Sigizmund voiskan kera,
murendi moskovskoit otr’uadat i otti Smolenskan. Vragat reviteltih Rossie-
da paloiksi.

Moskovskoit dvor’anat lykättih prestolalda Šuiskoi i kiinitettih händä
keriččemäh tukat i männä manuahaksi. Sillä samalla aigua oli tapettu
Valehdmitrii II. Sillä keskue rahvahan volneniet jatkuttih. Moskovskoit
bojarat ei voidu spruaviuduo vosstavšoloin kera. Silloin Šuiskoin sijah
Moskovskoit bojarat, omua položenieda spasaiččien, valittih cuariksi pol’s-

Kuva 6.1: Krestjuanat männäh Bolotnikovan armieh.

koi korolevič Vladislav, korol’an Sigizmundan poiga. “Parembi on sluužie korolevičalla, mi olla lyödynä omilda že holopoida”, – paistih bojarat. Sygyzyllä 1611 vuodena pol’skoi voiska bojarojen avun kera tuli Moskovah i zaimi Kreml’an. Pol’skoit panat zahvatittih äijän bohactvua Moskovskoloin cuariloin kaznasta. Zahvatčikat otettih ičellä imenielöidä, jaeltih mualoida omilla puoliznikoilla i ahtisteltih i kiskottih russkoida rahvasta.

Puolen vuoven mändyhyö, keviällä 1611 vuodena, moskvičat nostih pol’skoloida ahtistaie vastah. Moskovon ulicoilla oli stroittu zagraždeniet stolista, luariloista, parziloista (hierzilöistä). Niijen tagana päin moskvičat ammuttih pol’akkoih. Kodiloin kattoloilda (levoloilda) hyö tapettih po-

l’akkoida bul’killa i kivilöillä. Pol’akat ruvettih poltamah Moskovua. Tuhkah suate paloi suurembi puoli Moskovua i pol’akat luituttih Kreml’an seinien tagana. Sygyzylä 1611 vuodena russkoi rahvas nouzi pol’skoloida zahvatčikkoja vastah.

Kuva 6.2: Minin kučču rahvasta bor’bah pol’akkojen kera.

Pohodan edu piässä pol’akkoida vastah, kudamat istuuvuttih Moskovah, tuli nižgorodskoi lihalla torguiččija *Koz’ma Minin* (Kuva 6.2). Hänen kerättylöillä linnoissa dengoilla varustettih suuri opolčenie. Vojennoiksi načal’nikaksi oli vallittu opitnoi Vojevoda kn’az’ Požarskii. Oza krestjanskoloista otr’uadoista, kudamat bojuittih pomeščikkojen kera, yhtyi opolčenieh. I se rešši dielon. Opolčenie tuli Moskovon luoksi i ymbäröitti istuudunuzie Kreml’ah pol’akkoja. 1612 vuodena Kreml’a oli otettu, i pol’akat pajettih Moskovasta. Pol’akat oli pakotettu puhtastamah i kaik-

ki hiän otetut muat, no Smolensk jäi hiän käzih. Vain viijen vuuvon mänyö voinan jälgeh švedat annettih järilleh Rossiella Novgorod, no kaikki Finskoin lahten rannikko russkoloin linnojen kera jäi Švecien tuakse.

1613 vuodena Moskovah kučuttih valitut pomeščikoista, kupcista i kazakoista miehet. Cuariksi hyö valittih bojaroin Romanovien rovusta *Mihail*.

Krestjanskoin dviženien razgrominda. Uuzi cuari rubei vedämäh žiälimättömiä bor’bua vielä tynnistymättömiä rahvahan dviženieda vastah. Äijä voožuonnoida pagolazien krestjuanoin kazakoin otr’uadua käveli ymbäri Moskovua i kaikkie muada myöte. Cuari työndeli voiskie i vojovodoida raspruavah nähte otr’uadoin i vosstanieloin učastnikkojen kera. Moskovassa uuvestah ruvettih ruadamah prikazat (carskoit kancejel’ariet) diekoin i pod’jačojen kera, uuvestah kuin i ennen ruvettih vongumah rahvas vojevodoista i prikaznoloista.

Kebiellä käjellä cuari Mihail jageli pomestieloja i suurda žualoven’jua pomeščikoilla.

Cuari Mihail hyvin puolisti vallinnuzien händä pomeščikkojen interessoja.

6.3 Linnalazien i ugnet’onnoloin rahvahien vosstaniet XVII vuozisualla

Vosstaniet linnoisa. Cuarin Mihailan Romanovan kuoltuhuo cuariksi lieni hänen poiga *Aleksei*. Hänen käskyn mugah 1646 vuodena oli azetettu jygie naloga suolalla. Se naloga lizäi rahvahan vozmušenieda. Varaten vosstanieloita, cuari Aleksei käski nalogan otmenie. No dielo oli ei vain tässä nalogassa. Konza se otmenittih, rahvas Moskovassa yksikai nouzi omie ugnetatel’oida vastah. 1648 vuodena Moskovassa rahvas nosti “*buntan*”, kuin kučuttih silloin rahvahien vosstanieloita. Hyvin rahvas muisti cuariloin slugien i činovnikkojen abiet. Rahvas triebuičči cuarilda andua glavnoloida heistä raspruavah nähte.

Cuari uskaldi täyttiä vosstavšoloin pros’ban. No rahvasta ruvettih lyömäh nagaikoilla i pollettelemah heboloilla. Silloin rahvahan joukko razgromi koit osobenno vihattavien bojaroin i cuarin slugien, erähät kudamista oli tapettu. Cuarin voiskat vosstanie duavittih. Sinä že 1648 vuodena duavittih vosstaniet i toizissa linnoissa. Nämien vosstanieloin jälgeh cuari kučcui Moskovah bojaroin, pomeščikoin i kupcien predstavitel’at — Zemskoin soboran (Kuva 6.3) 1649 vuodena hyö azetettih pomeščikkoih

Linnalazien i ugnet'onnoloin rahvahien vosstaniet XVII vuozisualla 53

nähte prava ečcie i kiänyttiä pajennuzie heildä krestjuanoida kaiken hiän ijän aigana. Krestjuanat oldih lopullizesti zakrepostittu. Kylät i krestjanskoit talot oli kaikki kirjutettu. Peitteliydyö krestjuanoilla rodih ylen jygie. Remeslennikoilla i pienillä torgovcoilla sillä aigua oli kielletty vaihtella eländä sijoja yhtestä linnasta toizeh, ilman lubua.

Kuva 6.3: Zemskoi sobora 1649 v.

Linnoissa remeslennikat eletti slobodoissa kudamie kučuttih rahvahan ruadolojen nimillä – Koževnikat, Gončarat, Oružeinikat, Kuva 6.4. Äijä moizie slobodoja oli Moskovassa – suurimmassa gosudarstvan linnassa. Moskovskoloissa slobodoissa, viärissä, kaijoissa ulicoissa seizottih pienet kodizet kahten-kolmen pikkarazen ikkunan kera

Vähä suadih ruavosta remeslennikat. Eländä heillä oli jygie – kiskottih heidä vojevodat i kupcat.

Remeslennikkojen i linnan köyhälistön vosstaniet jatkuttih. Erikoizen suuri vosstanie oli Pskovassa i Novgorodassa 1650 vuodena. Linnan köyhälistön vosstanieh yhtyttih i krestjuanat. Tämän vosstanien hävittämi- zeksi Aleksei cuarilla tuli lähettiä suuri voiska.

Nouzi linnan köyhälistö i tulijoina vuozina. Muga, suuri vosstanie

Kuva 6.4: Remeslennikat myyväh omie käzi ruadoloja.

Moskovassa 1662 vuodena. Tämän vosstanien aigana cuarin voiskat tapetih i upotettih Moskovan jovessa monie tuhanzie vosstavšoloida.

Baškirojen vosstanie. Samana vuodena Uralilla nouzi terväh Kazanin ottamizen jälgeh Ivanan IV zavojuitten Baškirien rahvas. Baškirojen kera yhtytyttih tatarat. Vosstavšoit otettih omih käzih oruža oboza, suadih porohua. Kolme vuotta hyö vojuittih moskovskoloin voiskien kera. Hyö monie kerdoja osaždaittih cuarin kriepostiloja, no oldih perretyt.

6.4 Ukrainan bor'ba pol'skoin vladičestvan kera i sen yhdistämine Rossieh

Bogdan Hmel'nickii i Ukrainan krestjuanoin voina pol'skoloja panoja vastah. Ukraina XIII-XIV vuosisadoista oli pol'sko-litovskoloin panojen igon alla. Hyö lopullizesti luaittih kaikki krestjuanat krepostnoloiksi. Pienengi viäryyven periä, panat kaznittih omie krepostnoloja. Erähien pol'skoloin taloloin lähellä kaiken aigua seizottih riputus paččahat. Pol'akat vājellä kiinitettih ukrainan rahvasta priimimäh heijän vieruo.

Panskoissa nevol'assa kuihtuttih krestjuanat i iče Pol'sšassa i Belorusiessa. Panoilda pajettih krepostnoit Dnepralla, missä koskiloin tuakse

luaittih pieni ukreplenie i nimitettih zaporožskoiksi sečaksi, a iččie zaporožskoloiksi kazakoiksi. Toizissa paikoissa, Ukrainan linnoissa i uuzissa eländä sijoissa eletti gorodovoi kazakat. Yhtet i toizet kazakat heijän talollisuuden mugah jagauvuttih bohatoiksi i köyhiksi. Kazakat yhdistyttih polkih. Heijän glavnoi načal’nikka oli kazakkojen valittu. Händä kučuttih *hetmanaksi*.

Krestjuanat i kazakat puaksuh nosteltih vosstanieloja pol’skoida gospodstvua vastah. Muun kiskomizien i ahdistamizien periä oldih nedovol’noit pol’akoilla i bohatat kazakat.

Vuodena 1648 oli suuri kazakkojen i krestjuanoin vosstanie pol’akkoja vastah, piä mieheksi kudamah azettui bohatta gorodovoi kazakka *Bogdan Hmel’nickij*.

Hänen ihmizet, suoritettuina pakiččijoiksi i monuahoiksi, käveltih Ukrainan kylissä i kučuttih krestjuanoja bor’bah panoja vastah. Terväh kaikilla Ukrainan i Belorussien rannoilla nostih krestjuanat. Algoi panoin imenielöin razgrominda. Pol’skoloilla panoilla pidi levitellä omat väet kaikilla puolilla bor’bah nähte Hmel’nickoilla i vosstaniessa olevie krestjuanoja vastah. Hmel’nickoilla puuttui pergua pol’skoit voiskat i ottua plenah heijän glavnoloja načal’nikkoja.

Terväh Hmel’nickoin voittoloista levizi tiedo Ukrainua, Belorussia i Pol’sua myöte. Krestjuanat joukoilla mändih Hmel’nickoin luokse. Yhtenä kaikista kuuluizimmista krestjuanoin piä miehistä oli Maksim Krivonos. No Hmel’nickoi ei tahtonut andua krestjuanoilla svobodua. Hän iče oli pomeščikka i pidi krepostnoloja. Hmel’nickoi rubei paginoih pol’akkojen kera i luadi heijän kera dogovorin, kudaman mugah kazakat suadih Pol’salda suuret ustupkat. Pol’akat uskallettih maksua heillä žualoven’ja, hyvin varustua oružiella, ei ottua heildä vol’nostiloja.

Pol’skoit panat muanitettih Hmel’nickoilla i otkažiuvuttih omista uskalluksista. Silloin Hmel’nickii uuvestah algoi voinan pol’akkoja vastah.

Ukrainan yhdiständä Rossieh. Voinalla ei nägynyt loppuo. Pol’akat razor’aittih Ukrainua. Čtobi piästä jygiestä položeniestä, vuodena 1654 Hmel’nickij sobi edinovernoin Moskovan cuarin Aleksein kera Ukrainan ottamizesta ruskoih poddanstvah. Kazackoit staršinat suadih pravat, kudamie hyö ennen ečittih Pol’salda. Ukrainan krestjuanat piästih panoin nevol’asta. Ni ken heillä nyt enämbiä ei ličannut vägeh vierasta heillä vieruo. No Ukrainan yhdistämine Rossieh yksikai ei piästänyt Ukrainan rahvasta omien staršinoin i hetmanoin nevol’asta.

Hmel’nickoin auttamizeksi cuari zavodi voinan Pol’sua vastah. Voina loppiudui sillä, čto Rossieh yhdistettih kaikki Kievan linnan i Dnepran joven vazemmalla puolella olevat muat.

6.5 Razinan voina bojaroin i pomeščikoin kera

Kazakat Donalla. Biegloloista krestjuanoista suvessa – Donalla i sih laskevien jogilojen varzilla – kazvettih suuret donskoloin kazakoin kylät – *stanicat*.

XVII vuosisuan keskivälillä Donan kazakoilla ei ollut ravenstvua. Yhtet kazakat otettih parahat muat, piettih hoz’aistvua, torguittih, tuldih bohatoiksi ili talolliziksi. Toizet heistä jiädih moiziksi, kudamilla ni midä ei ollut, golit’baksi. Golit’balla pidi männä bohatoilla kazakoilla kabalah libo eliä gruabinnalla. Carskoit vojevodat tabualtih biegloloja i kiänyteltih heidä pomeščikkoilla. Äijä vihua keräydyi golit’balla moskovskoloja pomeščikkoja vastah. Golit’ban nosti vosstanieh kazakka *Stepan Timofejevič Razin*.

Razin i hänen bor’ba bojaroja i pomeščikkoja vastah. Yksi ulgomualane sih aigah oli Moskovan gosudarstvassa i hän kirjutti Razinasta näin: “Hänen nägö on veličestvennoi, suurivoimaine, runga čoma – blagorodnoi, rožah kaččojen gordoi, korgie kazvone, roža ruven panoma. Hän maltoi vnušaija varavon i suvaičennan.”

Stepan keräi ičen ymbärillä äijän golit’bua. Händä valittih *atamanaksi*, toizin sanojen glavnoiksi načal’nikaksi. Razinan ymbärillä keräydyi äijä kazakkoja i toizie ihmizie, kudamat oldih vihaudunuot cuarin vojevodoja i pomeš’ikkoja vastah.

Keviällä 1670 vuodena, 7 tuhandizen rahvas joukon kera Razin mäni Caricinan piällä Volgalla (nyt Stalingrad) i otti sen. Tässä hänen puolella siirdyi i cuarin voiska – *strel’cat*. Sen jälgeh Razin lähti Astrahanih i otti sen kahten osada päivän jälgeh. Bohattoja kupcie, bojaroja, cuarin načal’nikkoja kazakat perrettih. Astrahanin vojevodan Razin lykkäi kolokol’n’asta. Astrahanissa hyö kazakoista azetettih omat pravitel’at.

Astrahanissa suavun vojennoin snar’aženien kera Razin eistyi yläh Volgua myöte. Hän otti linnoja, raspruaviudui carskoloin vojevodien i prikaznoloin kera. Razinan työnnetyt, mändih krestjuanoin luoksi i kučuttih heidä vosstavšoloin joukkoh.

Razinan kučunnasta krestjuanat nostih vosstanieloih, tapettih omie pomeščikkoja, poltettih usad’boja, matkattih täyzinä otr’uadoina, štobi yhtyö Razinan voiskah. Povolž’en rahvas, – *čuvašit, tatarat, mordvat, mariicat* – vistupaittih yhtessä ven’alazien krestjuanoin kera. Ei heillä mešainut ni se, čto hyö paistih eri kielillä. Viha cuarie i pomeščikkoja vastah yhdisti heidä yhteksi pereheksi.

Krestjuanoin dvišenien razgrominda i Razinan kazninda. Cuari i pomeščikat kerättih voiska i polkat palkattuloista ulgomualazista

saldatoista i työnnettih heitä Razinua vastah. Jygie oli Razinalla voitua nämä hyvin voožužonnoit väet. Simbirskan alla hän pidi heijän kera bojun. Razin oli ruanittu. Hänen armie perretty. Pienen otr’uadan kera Razinalla puuttui pajeta Donalla. Bohatat kazakat Donalla tavattih Razinua i annettih cuarilla. Cuari suudi Razinua: “Kaznie händä pahimmalla surmalla.”

Kuva 6.5: Stepan Timofejevič Razinan kazninda.

Vuodena 1671 Stepan Razin oli kaznittu Moskovassa, Kuva 6.5.

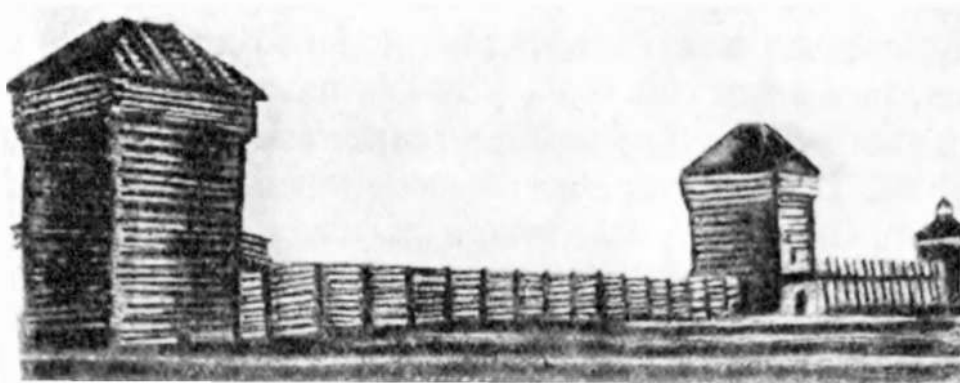
Žiälimättä raspravl’aiččiudui cuari Aleksei i vosstavšoloin krestjuanoin kera. Tuhannet vosstavšoit krestjuanat oldih leikotut, lyövyt kunutalla, riputetut viselicoih. Povstančeskoi krestjuanojen dviženie oli razgromittu. Razinan vosstanien aigana, niin kuin Bolotnikovan vosstanien aigana

krestjuanoilla ei ollut moista nadežnoida sojuzniekkua, kuin rabočoi klas-
sa. Ei ollut ni vosstanien oigieda ellendämistä: poltua i razor'aiija pome-
šikkoja hyö maltettih, no mittymät uuvet por'adkat pidäy stroie, kunne
päin viijä dielo, – tädä hyö ei ellennetty.

Tässä oli heijän sluabosti.

6.6 Koillizen Siberin rahvahan podčinenie

Koillizen Siberin pokorenie Kazakka otr'uadat piästih Siberih jogilo-
ja myöte venehillä, vedäjen niidä volokalla, yhtestä jovesta toizeh. Kaza-
kka *Semen Dežn'ov* oman pienen otr'uadan kera enzymäzenä piäzi meren
kaute Azien i Amerikan välillä olevah salmeh. Hänen nimellä kučutah
agjimasta Azien koillista niemekettä. (Dežn'ovan niemeke). Kazakko-
jen perässä siirytih Siberin sydämeh moskovalazet vojevodat, kudamat
eläyvyttih uuzih stroittuloih linnoih i sielä komanduittih kazakkojen
otr'uadoja. Siberin rahvahan voittamizessa kazakoilla auttoi ognestrel'noi
oružie, kudamua monet Siberin rahvahat ei ni tijetty. Sada vuotta mäni
koillizen Siberin rahvahan podčinenie russkoin cuarin vlastin alla. XVII
vuozisuan lopussa Tämän vlastin alla oli kaikki Siberi. Tiälä eläjät *haka-*
sat, oirotat, burjat-mongolat, evenkat, jakutat, nyt maksettih danie –
jasakkua – russoilla cuarilla.

Kuva 6.6: XVII vuozisualla Siberissa venäläzien stroittu Jakuckoi krieposti.

Siberin rahvahan ugnetenie. Kaikkie Siberie myöte oli stroittu
pienie puuhizie kriepostiloja, Kuva 6.6. Niissä istuttih vojevodat voiskien
kera. Kriepostiloista vojevodat käydih jasakan keräykseh paikallizelda

rahvahalda. Vojevodat pakotettih paikallizie eläie kyndämäh kriepostilohen lähellä olleida mualoja i kerätyllä leivällä syötettih omie otr'uadoja. Siberih vägeh siirettih elämäh i ven'alazie krestjuanoja, libo heidä muaniteltih sinne erilazilla l'gotilla.

Tämän paikkakunnan kn'az'oja vojevodat ostettih, čtobi heijän avulla olis kebiemi kiskuo tiälä alallah eläiä rahvasta. Ylen puaksuh vojevodat myödih rahvasta raboiksi Keski Azieh. Vojevodat työttih kazakkoja uuzien rahvahien zavojuičendah. Kazakka *Habarov* oman družinan kera vuodena 1661 tungeudui *Amur* jovella suate. Omalla matkalla hän polti kaikki dorogalla olevat kylät, kudamien rahvas ei tahtottu jäädä hänen kera; hyö pajettih mečcie myöte.

Cuarin vojevodoin i voiskan kera matkattih russkoit kupcat, papit, manuahat. Kupcat juotettih viinalla Siberin rahvasta i humalaizilda kiskottih počti ilmain parahat mehat. Papit i manuahat otettih muat rahvahalda, stroittih kirikkölöjä, monastiriloja, vägeh ristittih rahvasta i käskiettih andamah heillä podarkoja.

Carskoin pravitel'stvan vlasti tuli jygienä igana Siberin voitettulohen rahvahien piällä. Äijän kerdua rahvas nostih vosstanieh, tapettih nasil'nikkoja, poltettih kriepostiloja i linnoja. No vojevodat i kupcat uuvestah kerättih uuzie vojennoloja vägie i žiälimättä raspravl'aiččiuvuttih vosstavšoloin kera.

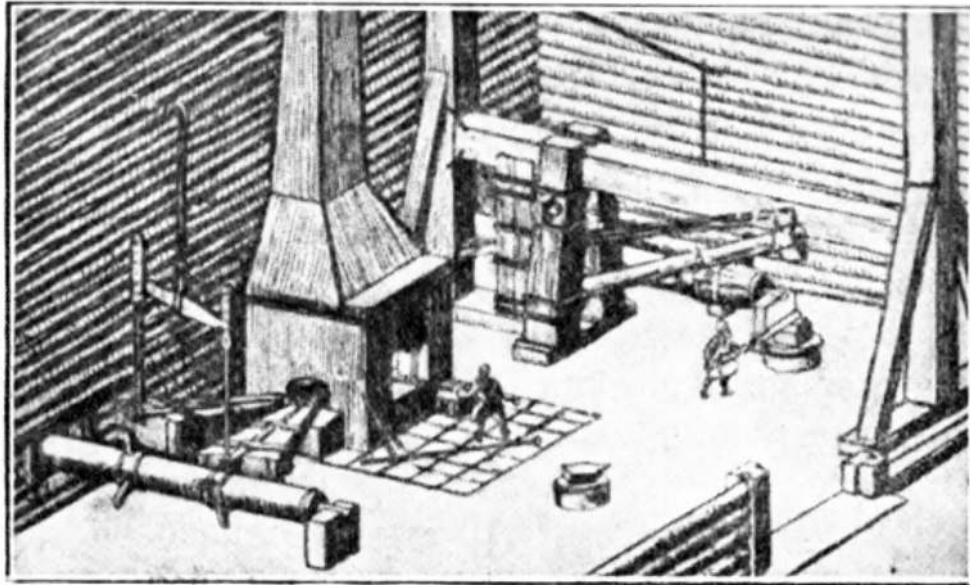
6.7 Hoz'aistva i gosudarstvan upravlenie Rossiessa XVII vuozisuan lopulla

Pomeščikoin hoz'aistva. Hävittähyö krestjuanoin vosstanieh, pomeščikat vielä enämmän suurennettih painuo krespostnoloin krestjuanoin piällä. Hyö triebuittih krestjuanoista nalogan maksamista dengalla. Paiči tädä hyö suurennettih suuriman, jauhun, voin, jaičän, kanoin, lambahien, suknan, paltinan kiskondua krestjuanoista. Äijän dobrua syödih iče pomeščikat, no vielä enämmän hyö myödih sivulla. Sadoilla podvodoilla vejettih pomeščikoin kodiloista bazarilla linnah vil'l'ua, pelvasta, razvua, nahkua. Oza tavaroista myödih pomeščikat oman muan sydämessä, a toine oza tavaroista mäni toizella puolella rajua. Pomeščikat oldih äijäldi zainteresovannoit siinä, čtobi muan ruado andais heillä midä suuremmat dohodat. Näin pomeščikat bohatuttih krestjuanoin kiskonnan avulla.

Promišlennosti i trgovl'a. Zavodoja i fabriikkoja Rossiessa XVII vuozisuan lopussa oli ylen vähä. Ne vasta ruvettih stroiudumah Rossiessa. Aleksei cuarin aigana suureni i voimistui puščnoi dvora (zavoda),

missä muasterit valettih puuškoja i kirikköh nähte kelloja. Kaširassa i Tullassa ruattih rauda i oruža zavodat, oldih pienet masterskoit i rudnikat, kudamissa ruattih remeslenniekat muasterit i krepostnoit krestjuanat. Muasteriloja-specialistoja tuodih rajan toizelda puolelda. Metallurgičeskoloissa zavodoissa pienien domnojen, missä valettih rudua, vazara i palgehet pandih käymäh vejen vājellä. Vezi valui kuurnua myöte i, kuin vezi melličällä punoi ratasta. Rattahah oli yhtistetty mehanizmat, kudamat puhuttih palgehie i nostettih i laskiettih alah vazarua, Kuva 6.7.

Kaikki zavodoin huonukset oldih puuhizet. Paiči pušečnoida zavodua, Moskovassa oli vain yksi kivine fuabrikka - manufaktura, missä krepostnoit kudojat kązillä kuvottih siicua cuarin dvorah nähte.

Kuva 6.7: Zavoda, kudamassa vezi käyttäy palgehie i puuhista vazarua.

Oldih vielä potašnoit zavodat Povolž'essa i suolankeitto zavodat Pohjazessa i Uralilla.

Ukrainan yhdistämine Rossieh i Siberin ottamine äijällä kazvatti Rossien torguo. Torgu matkai kaikessa gosudarstvassa. Kezällä tavaroja pitkillä matkoilla vejettih jogiloja myöte baržoilla, a talvella regilöillä.

Kymmenet angliiskoit i gollandskoit korablit tuodih omie ulgomualazie tavaroja tänne i otettih Rossiesta Arhangel'skan kaute meččiä, mehoja, nahkua, potaššie, tervua, jyviä, vahua, mettä, mähändiä. Joga vuoz Rossija vei rajan tuakse tavarua enämbäh kuin 16 millionah kulda rubl'ah.

Gollancat i angličanat staraiččiuvuttih pidiä kaikki Rossien trgovl'a omissa käzissä. Čtobi puolistua oma samostojatel'noi trgovl'a, Rossiella pidi olla oma meriflota i paremmat meri portat, mi kuin kaikeksi talvie kyl'mävä Arhangel'sk. Moizet portat oldih Mustalla i Baltiiskoilla merellä, no Musta meri oli sih aigah krimskoloin tataroin i turkoin käzissä, a *Baltiiskoin meren* rannikkoja vladeittih švedat.

Gosudarstvan upravlenie. Rossiessa kaikilla dieloilla upravl'aičči cuari – samoderžavnoi povelitel'a. Hän eli Moskovassa, Kreml'assa. Cuarilla oldih *sovetnikat* – bojarat, kudamie hän aiga aija peräh keräzi sovieta. Bojaroin sovieta cuarin luona kučuttih *bojarskoiksi duumaksi*. Kaikki kyzymykset cuari rešaičči iče, omua mielä myöte, no ylen važnoloilla dieloloilla hän sobi bojaroin kera.

Kuva 6.8: Palkallizet inostrannoit saldatat Rossiessa oružoin – mušketoin kera käzissä.

Cuari upravl'aičči gosudarstvalla omien kancel'arielojen kaute, kudamie kučuttih *prikazoiksi*.

Prikazojen načal'nikkoina oldih cuarin naznuačitut bojarat. Prikazoja oli enämbi 50, i ruattih hyö ilman por'adkua. Prikazoissa istuttih *diekat* i diekoin abuniekat. Hyö kirjutettih bumugoja i priimittih prošenieloja. No diekkojen i heijän abuniekkojen luoksi ei suanut tulla ilmain *vz'atkua*.

Jogaine prossija kandoi heillä podarkoja: ken kalua, ken viihten kringelie, ken sorzan.

Gosudarstva oli juattu moneksi suureksi *ujezdaksi*. Ujezdoja uprav-
l’aittih vojevodat. Vojevodoja naznačaittih bojaroista i dvor’anoista. Hyö
niin kuin i prikaznoit Moskovassa vägeh otettih vz’atkoja.

Paiči alallista voiskua – strel’coja i ratnoloja ihmizie, cuari Aleksei
luadi palkallizet voiskat hyvin voožuonnoloista inostrancoista. No sen
moizie voiskoja oli ylen vähä, Kuva 6.8.

Bojarskoi duuma i prikazat ruattih ylen pahoin. Kaikki gosudarstvan
upravlenie tarvičči rešitel’noida muuttumista.

6.8 Kul’tura Rossiessa XVII vuozisualla

Kul’tura. Kaikki sen aigazen Rossien elämän stroja oli jälellä jäänyt, no
kaikista pahempi oli dielo kirjah maltamizen kera. Suuren muan počti
kaikki eläjät oldih kirjah maltamattomie. Daže gosudarstvan stolicassa –
Moskovassa – školie i kirjah maltaie oli ylen vähä.

Moskovassa jääviyyvttih erähät opastunuot ihmizet pomeščikoista,
kudamat käydih rajan tagana. Hyö eletti muga, kuin eletti bohatat
rahvas luodehessa Europassa, hyvin tietti ulgomualazet kielet i suvaitti
lugie naučnoloja kniigoja. Tämmözie ihmizie oli ei äijä. Heijän yhtevyksih
ulgomualazien kera, bojarat i cuarin činovnikat kačottih viärällä sil’mällä.

Vain cuarie i hänen lähizie bojaroja lečittih ulgomualazet lekarit —
douhturit. Russkoloja douhturiloja silloin ei ollut. Rahvas käydih lečči-
dymäh tiedoinikoin luona. Hyö lečittih molitvoilla, šopotuksilla, vejellä,
tabakan savulla, juotettih erilaizilla nastoikoilla, kudamista voimattomat
enämmikseh kuoltih, kuin parannuttih.

Teatroja sih aigah ei ollut. Vain Aleksei cuarilla oli luaittu enzimäne
teatra, kudamassa spektakl’ua pietti kogo päivän. A illalla cuari astui
kylyh pezemäh “riähkie”, siksi kuin ennen lugietti spektakl’an kačondua
riähkäksi.

Papit opastettih rahvasta kuundelemah cuarie, bojaroja, pomeščikkoja.
“kaikki vlasti on jumalasta, — sanottih papit, – jumala tirpi i teillä käsä”.

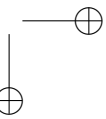
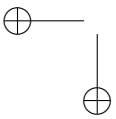
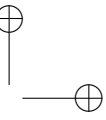
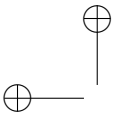
Ken ei priznainut kirikön uč’onieda ili lugi kiellettyjä kniigoja, sidä
poltettih elävänä tulirobivossa.

Nravat i običait. Bojarat i kupcat pietti suurie pardoja i pitkie
kaftanoja. Bojaroin, dvor’anoin i bohatoin kupcien naizet peitettih rozie
puaksulla verkolla. Heillä kielletti vastavumasta i pagizemasta viera-
hien miehien kera. Prostoi rahvas ei čotaiččiudunut nämien ugnatatel’oin

nraivojn kera. Linnan remeslennikoilla i krepostnoloilla krestjuanoilla naine oli svobodnoimbi.

Cuari i pomeščikat kirikön i pappiloin avulla piettih Rossien rahvahie pimityksessä i nevezestvassa. Hyö juotettih heidä viinalla kabakoissa čtobi kebiembi olis pimittiä heijän piät kielahuksella.

Rossija nuždaiččiudui serjoznoloista preobrazovanieloista. Muuten hän olis voinut jiadä ej-kul'turnoiksi i jälellä jäännyöksi muaksi. Cuariksi-preobrazovatel'aksi tuli Petr I, Kuva 7.1, kudama luitti Rossien pomeščikoin i kupcoidin gosudarstvan.

Lugu 7

XVIII vuosisuan Rossija – pomeščikoin i kupcien imperie

7.1 Petr I i voinat i rahvahan vosstaniet

Voina turkojen kera i Petr I putešestvie rajan tuaksi. XVIII vuosisuan juuri lopulla russkoiksi cuariksi lienä Aleksein cuarin poiga – *Petr I*. Tulduhuo cuariksi mielevä i dielovoi nuori cuari, terväh algoi zavodimah uuzie por’adkoida. Hän vouse heitti kaččonnan bojarskoih duumah i äijällä rubei družbah Moskovassa eläjien ulgomualazien kera. Hän kuččui heidä ičen luoksi sluužbah i zavodi uuzie voiskoja ulgomualazeh luaduh, erottaen strel’coja, kuin vanhan aijan väen.

Vuodena 1695 Petr zavodi voinan turkien kera, čtobi luadie doroga Mustalla merellä. Hän stroi Donalla flotän 29 korablista i, ulgomualazilla opastetun voiskan kera, napadi tureckoin *Azovan* kriepostin piällä i otti sen. Tämän voinan aigana Petr vielä enämmällä rubei uskomah väl’tämättömydeh, čto pidäy uuvelläh azettua muassa kaikki elämä i opastuo europeidoilda vojennoin i morskoin dielon tehnikkah.

Petr lähti rajan tuakse. Luodeizessa Europassa sillä aigua edumaizina mualoina oldih Hollandie i Anglie. Hollandiessa hän kirvehen kera kiässä ruadoi korabli verfilöillä. Angliessa hän ylen hyvin tunnusti karabel’noin dielon. Lähellä kahta vuotta oli Petr I ajan tagane i moneh dieloh astui. Rossiessa algoi strel’coin vosstanie, kudamat oldih nevol’noit uuzilla Petran azetetujilla por’adkoilla, i triebuittih kiändymistä vanhah elokseh. Tämä oli reakcionnoi vosstanie. Petr tuli rajan tagana päi pois i iče rukovodi Rossieda tuakse vedävien vosstavšoloin strel’cojen raspruavalla. Strel’coin polkat oldih rasformiruitut.

Voinan algu švedojen kera. Vuodena 1700 Petr I zavodi voinan

Kuva 7.1: Petr I (1672-1725)

švedoin kera Baltiiskoin meren rannikosta. Švedoilla oli paras armie maailmassa i hyvä flotta. Švedskoina korolina sih aigah oli *Karl XII*. Karl iski Petran voiskih, kudamat osaždaittih švedskoida Narvan kriepostie i murendi heidä loppuh sah, otti kaiken artillerien i äijän plennoloja. Kuva 7.2

Petr yksikai ei varaudunut. Hän käski heittiä kellot kirikköloistä i valua ne puuškiksi. Istutti 250 nuorda miestä opastumah kirjah i matema-tikan algu tiedoloih, čtobi luadie heistä artilleristoja i muasteriloja. Kre-postnoloista krestjuanoista oli kerätty uuzi voiska i opastettu vojennoih dieloh. Voiskan pidämizeksi pidi olla suuret dengat – Petr pani nalogan kaikilla kylölöillä, melličöillä postojaloloilla dvorilla, daže duubahizilla ruuhilla, suolan hinnan nosti kahta kerdua suuremmaksi. Krestjuanoin pagiennasta pomeščikoilda Petr azetti kovemmat nakazaniet. Hän käski

Kuva 7.2: Petran I regul'arnoin armien saldatat.

hävittiä kaikki Donan ylä juoksujlla biegloloista krestjuanoista olijat kylät. Baškiroilda otettih ylen äijä heboloja kavalerieda varte.

Vuodena 1703 Petr otti švedoilda suohizen *Neva* joven suun, stroi tänne kriepostin i linnan Peterburgan (nyt Leningrad), kudama hänen aigana lieni gosudarstvan stolicaksi. Kriepostie i linnua stroimah Petr ajoi kaikelda Rossielta ylen äijän krepostnoloja krestjuanoja. Tuhannet heistä tiällä kuoltih nälgäh i bolezniloista. Nämih vaivoih rahvas vastattih vosstanieloilla.

Rahvahien vosstaniet. Petr I aigah nostih vosstanieh, volnuiččiu-vuttih *kalmikat*. Vuodena 1707 nouzi kazakkojen i krestjuanoin vosstanie Donalla. Tämän vosstanien piälikkönä oli kazakka *Kondratii Afanasevič Bulavin*, Kuva 7.3. Vosstavšoit otettih monie linnoja. Petr työndi Bulavinua vastah täyven armien. Täh aigah bohatat kazakat luaittih zagovora i napadittih hutoran piällä, missä eli Bulavin. Atamana puolistaudui jälgimäzeh bul'kah suate. Bulavin ei tahtonut andauduo vragojen käzih, i jälgimäzen bul'kan laski iččeh.

Kuva 7.3: Bulavinan jälginäzet minutat.

Kaksi vuotta torattih vosstavšoit Petr I voiskien kera. Donalla krestjuanoin vosstavšoit kylät oldih poltetut. Počti kaikkie kiini suaduloja povstancoja kaznittih. Äijä tuhatta biegloloja kiännytettih pomeščikoilla järilleh.

Bulavinan poraženien pričinat oldih ne se samat, kuin i edellizillä gi krestjuanoin i kazakoin vosstanieloilla.

Tukahtuttaen rahvahan vosstanieh, Petr yhtisti kaikki väet bor'bah švedoja vastah.

7.2 Petr I voinat Švecien i koillizien mualoin kera

Švedojen razgrominda. Švedskoi koroli Karl XII, pol'zuiččiudujen Ukrainan *hetmanan Mazepan* izmenalla, Pol'shan kauti oman armien kera, tungeudui Ukrainah. Vuodena 1709 *Poltavan* alla vastauvuttih švedat i ven'alazet.

Švedskoit voiskat oldih perretyt. Karl XII i Mazepa pajettih Turcieh. Karl ubedi turkat algamah voinan Rossien kera. Zavodiudui uuzi voina Turcien kera.

Petr I azetti turkalazie vastah 40 tuhandizen armien. A turkat kerättih voiska viittä kerdua suurembi. Prut jovella Petran voikat oldih ymbäröityt. Turkien kera pidi luadie ei vigodnoi mira i andua järilleh Azovan krieposti.

Tämän neudačan jälgeh Turkien kera Petr tahtoi loppuh sah lyyvä švedat i lopullizesti kiinnittiä Rossien tuakse Baltiiskoin meren rannat. Hän väjellä otti švedoilda *Rigan*, *Revelin*, stroi vägevän flotan. Merellä oli meri boju, kudamassa oli murennettu švedskoi flotta.

Voina švedojen kera jatkui viikon, 21 vuotta. Loppujen lopuksi švedat podpišittih mira, kudaman mugah siirryttih Rossiella Rižskoin i Finskoin lahtien rannikkojen muat.

Petr I bor’ba Kaspiiskoin meren rannikosta. Petr I rešši luittauduo Kaspiiskoin meren rannoilla, kudaman kauti mändih dorogat koillizeh – Keski Azieh, Indieh i Iranah.

Petr keräi 80 tuhatta hengizen armien i vei sen pohodah Astrahanista Iranin vladenieloilla. Petr jo ennen päin sobi gruzinskoloin kn’az’oin kera, kudamat oldih Iranan vluastin alla i armenielazien kupkien kera, kudamien pidi händä auttua voinassa šahan — Iranin pravitel’an kera.

Enzimäne vojenoii stolknovenie oli Dagastanan mualoilla. Tämän muan rahvas annettih Petralla upornoida vastustusta. Petralla pidi lähtie järilleh Astrahanih.

No paiči pehotnoida armieda Petr työnzi meri voiskan. Nämä voikat nostih Kaspiiskoin meren rannoilla olevih linnoih i otettih net. Petr otti omih kähiz Derbentan i Bakun linnat.

Azerbaidžanan linnoissa, kudamat jo kuuluttih Petr I:llä, eletti silloin rahvahat, kudamat oldih iranlazien cuariloin pokoritut jo 200-300 vuotta ennen Petr I pohodoja. Azerbaidžanalazet kogo aiga pietti bor’bua iranlazien zavojevateloin kera i oman nezavisimostin puolesta i heijän ahdistamizie vastah. Siksi Azerbaidžanan rahvas ei andanut Petran voiskilla suurda vastustusta. Petr I sai luaituksi oman himon. Baltiiskoin meren rannikot oldih Rossien kähissä. Rossija läheni Europua. Petr vei väzymättömiä bor’bua Rossien jälellä jändiä vastah i azetteli sen por’adkoja europeiskoih luaduh.

7.3 Petr I reformat

Reformat gosudarstvan upravleniessa. Bojarskoin duuman sijah Petr luadi *senatan* hänen naznuačittuloista hengistä. 50 prikazan sijah Petr luadi 12 kollegieda, kudamat pietti huolda armiesta i flotasta, inostran-

noloista dieloloista, hoz’aistvasta i suudosta. Senatassa i kollegieloissa kaikkie dieloloja upravl’aittih dvor’anat.

Petr jagoi kaiken Rossien 3 *gubernieh*. Gubernien piäliköksi hän azetti gubernatoran, kudama pruavi kaikkie krajua, pidi huolda armien i dengan kerävöstä.

Čtobi luittua dvor’anoin vägie i vlastie, Petr andoi heillä pomestiet heijän täyvellizeh izännöičendäh. Vuodena 1721, sen jälgeh, kuin švedat oldih voitotut, Petr otti icellä imperatoran titulan. Tästä aijasta Rossija rubei nimittäydymäh *Rossiiskoiksi imperieksi*.

Reformat hoz’aistvassa. Gosudarstvan dohodoin suurendamizeksi Petr azetti podušnoin makson, pani maksamah sidä kaikkie mies polvizie krestjuanoida pienestä suureh sah. Petran aigana oldih luaitut manufakturat (fuabrikat). Niissä käziverstakoilla ruattih rabočoit-krepostnoit. Kupcilla annettih dengua uuzien manufakturoin stroindah. Angliessa sih aigah manufakturoissa ruadoi äijä jo vällällä olevie palkattuloida ruadaie. A Petr, čtobi obezpeččie kupcat ruadailla, kirjutteli zavodoilla ynnällizie kylie krepostnoloja krestjuanoida. Petran aigana oli jo enemmän 200 manufakturaa. Tulassa äijällä levittih oruuža zavodat. Uralalla kazvettih uuvet raudazavodat, sukunnoit manufakturat. Kupcat i zavodoin izännät (zavodčikat) terväh bohatuttih. Petr andoi kupcilla linnoissa iččenäzen upravljenien.

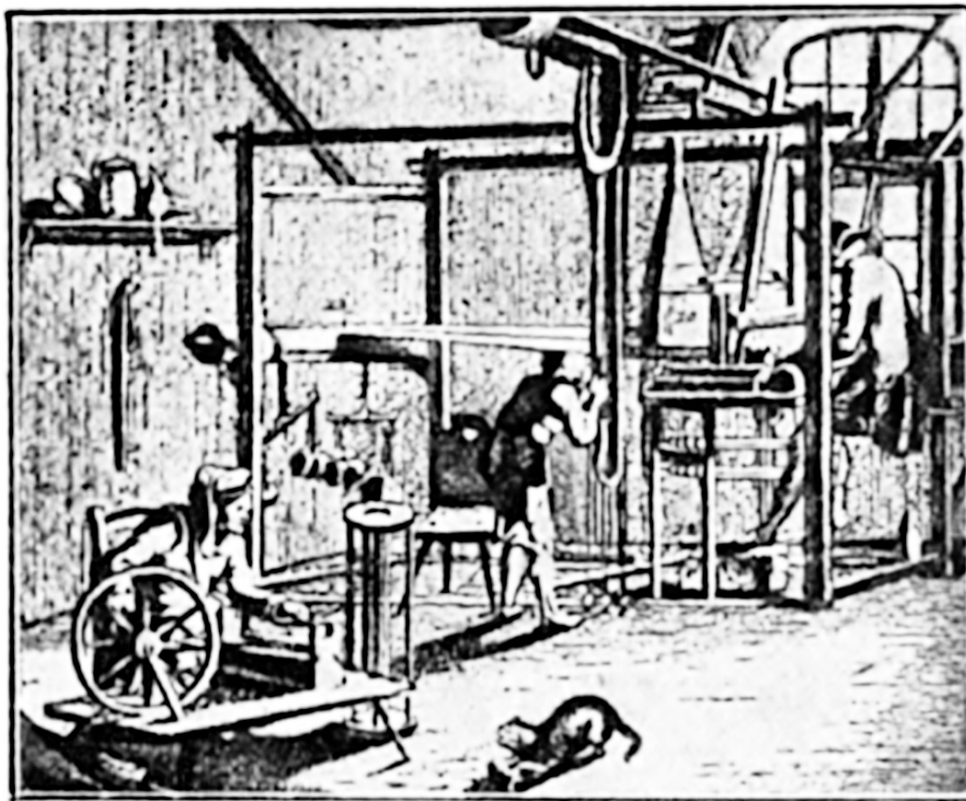
Prosvešenie. Suurda huolda pidi Petr obrazovaniesta, tahtojen opastua, daže vägehgi. Dvor’anskoida nuorizuo Petr työnzi rajan tuaksi opastumah korablin stroinda dieloh i ulgomualazih kielih. Oldih avatut školat missä opastettih meri dieloh, inženernoih iskusstvah, medicinah i toizilla naukoilla. Školissa učitel’oina oldih angličanat, hollandilazet, švedat, nemcat i toizet ulgomualazet, kudamie Petr kuččui Rossieh sluužbah.

Petr andoi prikazan kaikilla gubernieloilla, čtobi avattas *cifirnoit školat*, missä dvor’anskoloin lapsien pidi objazatel’no opastuo kirjah – lugeimizeh i kirjuttamizeh, aritmetikkah i geometrieh. Kirjah maltamattomilla dvor’anoilla Petr kiieldeli daže naimizen.

Petr zavodi europeiskoih luaduh enzimäzen Rossiessa gazietan *Vedomostit* i luadi sillä prostoimmaksi russkoin azbukan. Ennen Petrua uuvan vuunen algu laskettih 1 päivästä sentjabr’a kuuda. Petr käski vuunen laskun lugie muga, kuin se oli rajan tagane, 1 päivästä janvar’a kuuda.

Uuzi *kalendari* oli azetettu 1 päivästä janvar’a kuuda vuodena 1700 uuvan vuozien isčislenien mugah, kudamua myöte laskemma i nyt.

Petr käski dvor’anoilla leikata parrat, panna piäh parikat i lyhyöt kamzolat, mittymie piettih Luodeizessa Europassa. Pitkät sovat i parrat Petr razrešši pidiä vain pappiloilla i krestjuanoilla.

Kuva 7.4: Petr I aigaine šulku manufaktura

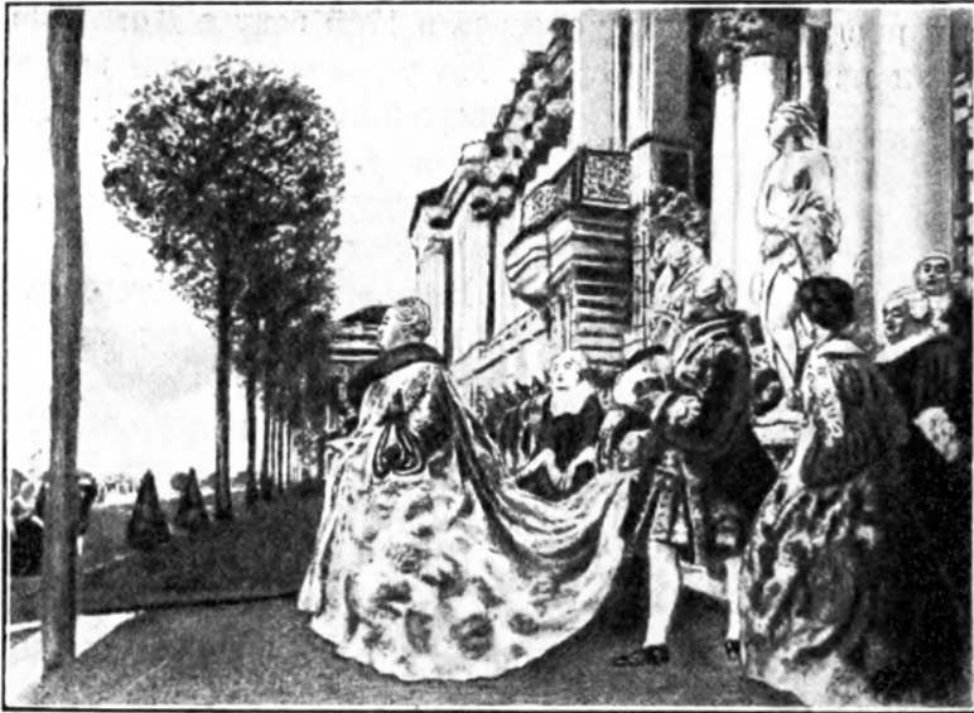
Petr käski luadie približonnoloin kodiloissa večeroja europalazien tancojen i igrojen kera, niin kučuttuida ansambleja.

Petran aigah Rossija äijällä siirdyi edeh päin, no jäi muaksi, missä kaikki pyzyi cuarin proizvolalla i krepostnoilla ugneteniella. Russkoin imperien vägevyndä Petr I aigana oli suadu sadoin tuhanzien ruadaien kuolennalla, rahvahan köyhtymizen čottah. Petr I luadi ylen äijän pomešikoin i kupcoin gosudarstvan luomizeksi i luittamizeksi.

7.4 Dvor’anskoi imperija XVIII vuozisualla

Dvor’anoin gospodstva. Petr I kuoli vuodena 1725. Petr I kuolennan jälgeh dvor’anoin pridvornoit kruugat, tugeudujen dvor’anskoloih gvardeiskoloih polkih luaittih zagovorvoja, lykättih prestolalda heillä pädemättömie imperatoroja i imperatricoja, työnnettih ssilkoih, istutettih tyrmih, erähie tapettih. Kaikista hätkemmän carstvuittih imperatricat

Anna Ivanovna i Jelizaveta Petrovna, Kuva 7.5.

Kuva 7.5: Imperatrica Jelizaveta Petrovna, ymbäri keräydynön svitan kera, astuu gul'aimah.

Heijän carstvuičennan aigah oli erähie voinie Turcien, Švecien i mujen gosudarstvoin kera. Uuzista suaduloista mualoista dvor'anat suadih uuzie pomestieloja krestjuanoin kera.

Peterburgassa dvor'anat stroittih ičellä ylen hyvie dvorcie, piettih niissä suurie pruazdnikkoja i bualuja. Imperatorskoi dvora i Rossien znat' nyt kaikessa podražaittih francuzkoloilla koroliloilla i heijän pridvornoloilla.

Dvor'anat opastuttih pagizemah francuzskoih kieleh. Miehet suoriuttih barhatnoloih francuzskoloih kamzoloih. Heijän jalloissa oldih šulkuzet sukat. Korgie kandazet bašmakat oldih kaunistetut dragocennoloilla pr'ažkoilla, piässä oli kudrine, pudrittu parikka. Naizet oldih suoritetut kallehieh ylen hienoih šulku- i kruževo pluatt'oih. Piälöissä hyö piettih francuzskoloja pričudlivoloja pričeskoja.

Frantatut dvor'anat pudrittuloissa parikoissa iče ei maltettu, ei ni tahtottu ruadua. No zavodan ruadoloih näh, dvorcien stroindah näh

dvor’anoilla pidi olla uč’onoloida i specialistoida. Heidä kučuttih rajan tagana päin, mi tuli maksamah ylen kalleheh.

Vielä Petr I tahtoi luadie naukoin akademien, kudama i oli avattu hänen kuolenda vuodena. Kaikki akademikat oldih ulgomualazet. Akademie opasti i studentoida. No dvor’anat ei tahtottu opastuo, a krestjuanoja Akademieh ei laskiettu.

M. V. Lomonosov. Enzimäzenä russkoina uč’onoina oli ei dvor’anina, a krestjuana Denisovkan kylästä (lähillä Arhangel’skan linnua) - Mihail Vasil’evič Lomonosov (Kuva 7.6). Loittozesta pohjazesta hän piäzi Moskovah i rubei käymäh školah, sanoudujen dvor’aninan poijaksi, muuten händä ei olis otettu školah. Eläjen puoli nällässä, Lomonosov väzymättömän ruavon vuoh vijessä vuuveessa mäni kaheksan vuuvan opastus kursan. Sposobnoida nuorda poigua työttih jatkamah opastusta rajan tuaksi kazennioh čottah. Tulduhuo pois rajan tagana päin Lomonosov oli naznuačittu Akademien členaksi.

Lomonosov oli vidajušoi uč’onoi fizikassa, himiessa i muissa naukoissa. Hän luadi äijän suurie naučnoloja otkritieloja. Lomonosov pani allun russkoilla naukalla i enzymäzenä kirjutti literaturnoloja proizvedenieloja puhtahalla russkoilla kielellä, puhtastaen sidä vanhustunuoloista slavjanskoloista sanoista.

Lomonosovan predloženiella 1755 vuodena Moskovassa oli avattu ensimmäne universitetta. Universiteckoilla pihalla vielä nyt gi seizou pamitnikka V. M. Lomonosovalla. Lomonosov kuoli 1765 vuodena Jekaterina II carstvuičennan aigana.

Imperatrica Jekaterina II. Vuodena 1762 dvor’anat istutettih russkoilla prestolalla Jekaterina II, tappajen hänen avulla hänen ukon Petran III.

Jekaterina II aigah vielä enämmällä oldih suurennettu dvor’anoin pravat. Jekaterina II jagoi dvor’anoilla enämmän millionua krestjuanua. Čtobi imeija varat roskošnoih elokseh nähte, dvor’anat ruvettih enämmällä ahtistamah krestjuanoja.

Baršina kazvoi muga, čto krestjuanoin pidi kogo aiga ruadua pomeščikalla. Kaikkie ruattih krestjuanat pomeščikalla – hyö oldih muan ruadajana, i seppinä, i keittäinä i lakeina, i meččänikköinä, daže artistoina. Krestjuanalla omua ruaduo varte jiidih vain pruazdnikat i yöt. Jekaterina II aigana obroka kazvoi počti viittä kerdua suuremmaksi.

Dvor’anat torguittih krestjuanoilla. Naizesta maksettih 20-30 rubl’ua, kirjanikasta libo remeslennikasta 100-200 rubl’ua. Pienen lapsen sai ostua 10-20 kopeikalla. Koirie pomeščikat piettih kallehembina.

Pomeščikat kaikella tavalla izdevaiččiuvuttih krestjuanoin piällä. Po-

Kuva 7.6: Enzimäne venäläne uč'onoi, akademikka M. V. Lomonosov (1711-1765 v.v.)

meščica Saltičiha iče löi omie krepostnoloja kuolendah sah, polti kip'atkalla, polti tukkie tulella. Hän tappoi enemmän 100 hengie.

Tämä užasnoi položenie ajoi krestjuanoja vosstanieh.

7.5 Krestjanskoi voina Pugačevan rukovodst- valla

Krestjanskoin voinan algu i mänendä. Enzimäzinä nostih vosstanieh kazakat Jaik jovella (nyt Ural jogi). Carskoit pravitel'stvat otettih pois ural'skoloilda kazakoilda heijän vällyyksie, azetettih heillä jygielöidä nalogoida, tahtojen muuttua heidä krepostnoloiksi, kuin oldih krestjuanat keski Rossiella. Kazakoin staršinat otettih r'adovoloista kazakoista liijat nalogat i otettih ičellä kazakoilla kaznuačittu žualovan'ja.

Vuodena 1773 kazackoi köyhälistö nouzi omie ahtistaie vastah.

Vosstanien piässä oli Donskoi kazakka *Emel'jan Ivanovič Pugačev*, vägevä, mielevä i miehekäs mies, Kuva 7.7.

Kazakat otettih omih käzih monie krepostiloja i osadittih Orenburga.

Kuva 7.7: Emel'jan Ivanovič Pugačev.

Pugačevah yhtyttih ural'skoloin zavodoin krepostnoit rabočoit. Krestjuanat, kudamat oldih zavodoih kinnitetyt proklinaittih katoržnoida zavodan ruaduo. Vielä Jekaterina II carstvuičennan alussa 200 tuhannesta zavodan krestjanstvasta učastvuičči vosstaniessa lähes 50 tuhatta. Rabočoit mielellä mändih Pugačevan armieh. Hyö annettih hänen voiskalla oružieda, puuškie i juadroja. Zavodskoloista rabočoloista kazvettih pugačevskoin voiskan otr'uadoin piäliköt – Hlopuša i Beloborodov.

Silloin ze vosstanieh yhtyttih baškirat. Dvor'انات kiskottih mualoja baškiroilda i stroittih tänne rauda zavodoja. Kiskotut baškirat ei yhten kerran nostettu vosstanieloida. Vosstanieh oldih duavitut. Vain yhtessä 1740 vuuvessa oli muakattu i juattu dvor'anoilla käzih 30 tuhatta vastavoloida baškiroja. 400 heijän kyliä oli kiskottu, razorittu i poltettu. No baškirat ei andauvuttu. 15 vuuvun jälgeh oman voždjan *Batiršan* ollessa piä miehenä baškirat torattih kaksi vuotta carskoloida voiskie vastah. Uuvestah hyö oldih duavitut. Batirša oli otettu plenah i tapettu tyrmässä Peterburgassa.

Nyt uuvestah nostih baškirat i yhtyttih oman konnoin armien kera Pugačevan voiskah. Yksi heijän rukovoditeloista oli *Salavat Julajev*. Tämä oli rohkie nuori povstanca, kudama äijän auttoi omalla voiskalla Pugačevalla.

Täh aigah Povolož'essa nostih vosstanieh krepostnoit krestjuanat,

ven'alazet, tatarat, čuvasat, mordvat, mariicat. Pugačev nimitti iččie imperatoraksi Petr III. Hän sanoi, čto dvor'anoilla i hänen mučoilla zlodekalla Jekaterina II, ei andanut händä tappua i hän piäzi eloh. Petr III nimessä Pugačev kirjutti käskyjä i työndeli kaikkie muada myöte manifestoja, kuččujen niissä dvor'anoin hävittäimizeh, sanojen, čto hän piästäy krestjuanat pomeščikoin vlastista, saldackoloista keräyksistä, podattiloista.

Kaikki Povolž'e i Ural, a muga ze i oza Siberie oldih vosstaniessa. Pomeščikoin imenieloja gromittih, bojarskoit leibä varat vejettih Pugačevan armieh. Krestjuanat otettih pomeščikoin mualoida. Pugačev oman voiskan kera lähestyi Kazanin luoksi i otti sen (Kuva 7.8)

Kuva 7.8: Pugačev suudiu pomeščikkoja. V.G. Perovan kartina.

Jekaterina II voiskat terväh zavodittih ahtistua Pugačevan armieda. Pugačevalla pidi myöstyö suveh Volgua myöte alah. Hänen matkalla olijat povolžskoit linnat andauvuttih Pugačevalla bojutta. No luittauduo niissä hän ei voinut.

Krestjanskoin voinan duavinda. Augusta kuussa 1774 vuodena Pugačev läheni Caricinah suate (nyt Stalingrad). Erähien tora päivien jälgeh carskoin voiskien otr'uadan kera Pugačev sai poraženien i juoksi oman jiänyön voiskan kera steppih. Tässä hänen predatel'at bohatoista

kazakoista annettih händä cuarin vlastiloilla.

Pugačevua pandih čieppilöih i suuressa puuhizessa klietkassa vejet-
tih Moskovah. Janvar’an 10 päivänä 1775 vuodena Bolotnoilla plošadilla
palačat kaznittih krestjanskoin voinan otvažnoi rukovoditel’a – Emel’jan
Ivanovič Pugačev.

Salavat Julaevalla revitettih nenä huogamet i očeah palavalla rauval-
la kirjutettih – “vora i ubiica”. Tämän jälgeh händä viedih Baškirieh, i
lyödih kunutalla kaikissa kylissä, missä hän rukovodi vosstanieda. Ped-
vuamizet oldih tirpamattomat i Salavat luadi ičellä surman.

Krestjuanat rohkieh kestävästi torattih, no duavitut pimevyöllä hyö
ei tietty selgiesti, midä pidäy suada. Levitetyt, hyö ei voidu luadie lu-
jua organizacieda i kestäviä armieda bor’bah nähte. Rabočoida klassua,
kudama vois viijä bor’bah ičen jällessä krestjuanoja i ugnet’onnoloida
rahvahie, silloin vielä ei ollut. Ei ollut vielä sojuzua rabočoin klassan
i krestjanstvan välillä. Vot mintäh krestjuanat i ugnet’onnoit rahvahat
oldih voitetus.

7.6 Uuzien mualoin ottamine i rahvahan po- raboščenie Jekaterinan II puolesta

Kriman otanda i Ukrainan podčininimine. Mustan meren rannikoloin
ottamizen puolesta vei voinie turkojen kera vielä Petr I, no lykyttä. Vain
Jekaterina II aigah oli turkoilta zavojuittu Azov i otettu Krim. Krimua
upravl’aittih sih aigah tatarskoit hanat, kudamat kuunneldih Turcieda.
Hanat i heijän murzat myödih ičie Jekaterinalla II i autettih hänellä
luittuo Krimah.

Krimassa jäviyvyttih ruskokit pomeščikat. Hyö kiskottih krimskoloil-
da krestjuanoilta parahat muat. Massa tatara-krestjuanoja pagei Tur-
cieh. Pagolazien krestjuanoin muat otettih ruskokit dvor’anat ičellä. Mus-
talla merellä Jekaterina II luadi kriepostin - Sevastopolin, missä stroiu-
vuttih vojennoit korablit.

Voinassa turkojen kera sluaviudui znamenitoi ruskoi polkovodca *Alek-
sandr Vasil’evič Suvorov*.

Hän algoi vojennoin sluuzban prostoista saldatasta. Suvorov vei suro-
voida elaihua: söi saldackoida syömistä, zakal’aičči ičie, magari heinillä.
25 tuhandizen voiskan kera Suvorov murendi 100 tuhandizen turkien
armien.

Yhteh aigah Kriman ottamizen kera, oli lopullizesti yhtistetty Rossieh
kaikki vazemman rannikon Ukraina. Hetmanstva Ukrainalla oli hävitetty.

Zaporožskoih Sečah oli tuodu russkoit voiskat i Seča oli levitetty kaikeksi ijäksi. Sen muat otettih carskoit generualat. Oza zaporožcoja siirrettih Kubanilla (Pohjane Kaukaza), oza heistä lähtietti Turcieh, a köyhie kazakkoja i krestjuanoja zastuavittih ruadamah kuin krepostnoloja. Jekaterina II tazoitti ukrainskoloja staršinoja pravoissa russkoloin dvor’anoin kera.

Pol’san jago. XVIII vuosisualla Pol’sa ylen äijällä tuli väettömäksi. Pol’san pravitel’oina oldih suuret pomeščikat - panat, kudamat aina vihailti keskenäh. Korol’an vlasti oli väetön. Konza nostih vosstanieh Pol’sassa eläjät ukrainskoit krestjuanat, niin vain russkoloin voiskien avulla panat kiännytettih oma vlasti krestjuanoin piällä.

Jekaterina II aigah oldih otetut i pol’skoit muat. Jekaterina i sobi susieda gosudarstvoin – Austrien i Prussien kera. Hyö otettih ozan muada Pol’salda i juattih se keskenäh. Rossien vlastin alla siiryttih vanhan aigazet belorusskoit i ukrainskoit muat, kudamat oldih Dnepr joven oigiella rannalla.

Vuodena 1794 Pol’sassa *Kostjuškon* rukovodstvalla oli pol’akoin vossanie carskoida Rossieda vastah, iččenäzen Pol’san vosstanovimizen puolesta. Jekaterina II työnzi händä vastah suuren voiskan Suvorovan kera piässä. Kostjuško oli voitettu. Bojussa händä jygiesti ruanittih i otettih plenah, Jekaterina II otti Pol’salda *Litvan*.

Tämän jälgeh Pol’sa pitkäksi aigua heitti olemasta iččenäzenä gosudarstvana.

Väjellä ottamizet Kazahstanassa i loittozessa Pohjazessa. Kazahoilla — žiivatan pidäillä XVIII vuosisualla oli kolme gosudarstvua: Pieni, Keskimäne i Suuri Ordat. Ordie upravl’aittih hanat i sultanat. Kazahskoit znatnoit kupcat pietti torguo Rossien i Keski Azien susieda gosudarstvoin — Kokandan i Buharan, i mugaze Kitain kera. Kaikki nämä gosudarstvat tahtottih suada kazahoja oman vlastin alla.

No ylen kovah nastupaičči kazakoin piällä Rossija. Jekaterina II carstvuičennan aigana oli otettu suuri oza pienestä Ordasta, kudama oli Rossien rajalla. Tämän Ordan hanat predaitti omua rahvasta i autettih carskoloilla pravitel’oilla ottua kazahoin mualoida.

Hanoida-predatel’oida i kazahskoin rahvahan russkoin cuarin alla alistamista vastah ei yhten kerran nostih vosstaniet.

Vuodena 1783 vosstavšoin kazahskoin rahvahan piässä seizattui rohkie *Sarim Datov*. 14 vuotta vei bor’bua kazahskoi rahvas vragojen kera, oman varuamattoman voždjan Sariman rukovodstvalla, kudama lieni rahvahan heroiksi. Sarim oli tapettu, vragoilla vossanie duavittu. Jekaterinan voiskat piästih kazahskolojen steppilöin sydämeh, stroittih sielä kriepos-

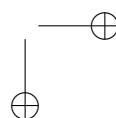
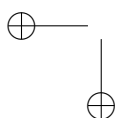
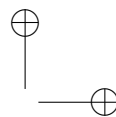
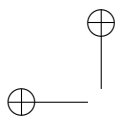
tiloja. Carskoit generualat luitettih herrusta kaiken Pienen Ordan piällä. XIX vuosisuan enzymäzen puoliskon aigana oli otettu kaikki *Kazahstan*.

XVIII vuosisuan lopulla Rossien vlastin alla oldih alistetut Siberin pohjazien rahvahien i jälgimäzet muat. Cuarin otr'uadat piästih *Beringovan salmen* kaute Amerikan pohjazeh i azetettih Rossien vlasti *Alaskan* piällä. XIX vuosisualla russkoit cuarit myödih Al'aska ylen huogeheh Amerikan pravitel'stvalla, tiedämättä, čto Al'askassa on äijä kuldua.

Jekaterina II carstvuičennan lopussa algoi lopulline *Azerbaidžanan* otto.

Cuarin vlastin alla vaivistunuoloin, äijäluguzien rahvahien joukkoih lizävyttih uuvet: pol'akat, krimskoit tatarat, azerbaidžanskoit t'urkat, kazahat.

(Karta 4.)

Lugu 8

Carskoi Rossija — European žandarma

8.1 Buržuaznoi revol’ucija Franciessa i Jekaterina II i Pavel I bor’ba sen kera

Korolevskoin vlastin lykkiämine Franciessa. 14 päivänä ijul’a kuussa vuodena 1789 vosstanieh noussut rahvas Parižassa otti šturamalla korolevskoin tyrmän Bastilien. Tyrössä istuie piästettih vällällä. Bastilien piällä oli nostettu revol’ucionnoi flaga.

Revol’ucija terväh levizi kaikella mualla. Kaikissa linnoissa nostih remeslennikat, pienet torgovcat, i silloin vielä vähä luguzet rabočoit. Krestjuanat kaikissa paikoissa napadaittih dvor’anskoloin imenieloin piällä, otettih barskoi mua i triebuittih krepostnoin pravan täyttä hävittämistä. Monet dvor’anat pajettih rajan tuaksi. Tugeudujen revol’ucionnoih rahvahah, buržuazie otti vlastin omih käzih. Franciessa voitti buržuaznoi revol’ucija.

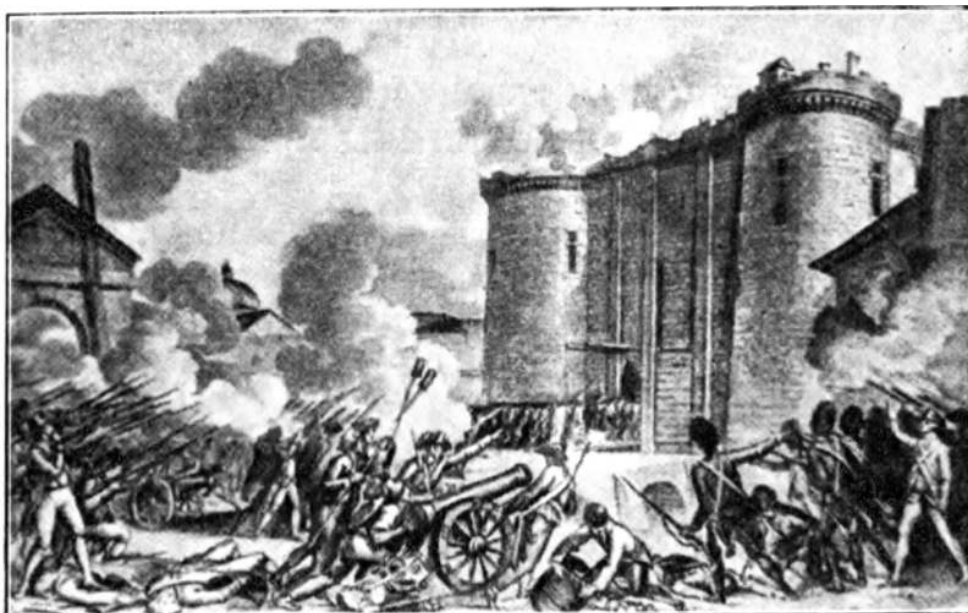
Koroli L’udvik XVI oppi pajeta Franciesta. Jekaterina II käske omalla poslalla Parižassa andua korolilla russkoi pasporta, čtobi hän vois tulla Rossieh. No matkalla koroli oli tavattu i ylen suuren huigien kera kiänytetty Parižah.

Krepostničeskoit gosudarstvat Austrija i Prussija zavodittih voina buržuazno-revol’ucionnoin Francien kera, revol’uciesta pajennuoloin francuzskoloin dvor’anoin kannatuksella. Koroli tiezi kontrrevol’ucionnoloista interventoin duumista i peitoči heillä auttoi.

Francien revol’ucionnoi pravitel’stva organizuičči muan oboronan. Franciessa oli ilmoitettu respublika, a L’udvik XVI oli kaznuttu kuin rahvahan

izmenikka.

Korolin kazninnan jälgeh Franciessa vlastih tuldih revol’ucionerat — *jakobincat*, melkoburžuaznoin demokratien predstavitel’at (krestjuanat i remeslennikat). Heijän voždina oldih *Robespierre* i *Marat*, kudamua kučuttih “rahvahan druugaksi”. Jakobincoin aigana krestjuanat oli lopulizesti piästetty krepostnoista zavisimostista, Kuva 8.1.

Kuva 8.1: Parižan vosstavšoi rahvas šturmuiččou korolevskoida tyrmiä — Bastilieda.

Pomeščikoilda mua oli otettu revol’ucionnoilla pravitel’stvalla i se möi sidä kaikilla ken tahtoi. Äijä pomeščikoin muada oli ostettu krestjuanoilla, no oza puuttui i buržuazien käzih.

No jakobincat ei oldu posledovatel’noloina revol’ucioneroina. Kuin melkoburžuaznoit demokratat, hyö seizottih častnoin sobstvennostin puolesta mualla, fabrikoilla, zavodoilla. Hyö kiellettih rabočoloilla bastuija i vediä bor’bua kapitalistoida vastah.

Revol’ucionnoi rahvas nouzi puolistamah omua muada. Respublikanskoi armija pergi interventoin voiskat i ajoi ne Franciesta. Nyt Francien voiskat torattih oman muan rajoin ulgo puolella i piästettih toizie rahvahie koroliloin i dvor’anoin — krepostnikoin vlastin alda.

Varaten buržuazno-demokratičeskoin Francien vägevyndiä, voimakas promišlennoi mua Anglija zavodi sen kera voinan.

Muan sydämessä i rajan toizella puolella olijat kontrrevol’ucionerat kaikilla sredstvoilla borčuittih revol’ucien kera. Hyö työnneltih tappaie revol’ucien voždien luo i tapettih Marat (Kuva 8.2). Jakobincat silloin objavittih rahvahan vragoilla žiälimätön terrora.

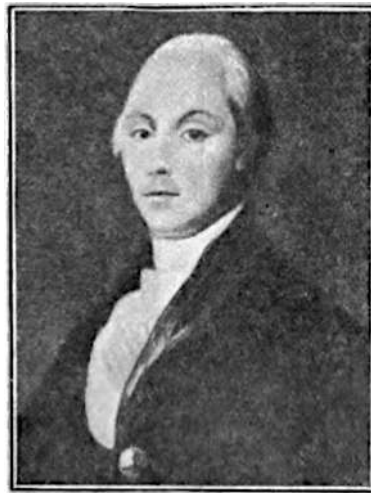
Kuva 8.2: Marat (1744-1793 v.v.)

No terväh Francien krupnoilla buržuaziella uvestah puuttui ottua vlasti omih käzih. Jakobincoin rukovoditel’at oldih kaznitut. Buržuaznoin Francien voždaksi lieni generala Napoleon Bonaparte.

Buržuaznoi revol’ucija piästi Francuzskoin rahvahan korolin i pomeščikoin vlastista, no azetti buržuazien vlastin. Buržuazija voitti sentäh, čto raboči klassa Fanciessa oli väetön i ei organizuittu, a krestjuanat, kudamat piästih pomeščikoin vlastista buržuazien avulla, kannatettih buržuazieda. Francien revol’ucija hävitti pomeščikoin gn’otan, no luitti buržuazien – kapitalistoin gn’otan.

Jekaterina II i Pavel I bor’ba buržuaznoin revol’ucijan kera.

Jekaterina II varai sidä, kuin ei syttys hänen imperiessa revol’ucija. Rossiessa jo oldih ihmizet, kudamat oldih myödämielizet revol’uciella. Sen aijan yksi kaikista opastunuzista edumaizista ihmizistä dvor’anina *Radiščev* (Kuva 8.3) kirjutti kniigan, nimen alla “Putešestvie Piiteristä Moskovah”, kudamassa hän avonaizesti kirjutti krepostnoida pravua i samoderžavieda vastah i oli myödämieline krestjuanoin vosstanieloilla pomeščikkoida vastah. Jekaterina II työndi Radiščevan Siberih, a kniigan käski poltua.

Kuva 8.3: Radiščev A.N. (1749-1802 v.v.)

Bor’bua Francien i buržuaznoin revol’ucien kera Jekaterina II pidi omana glavnoina zaduačana. Hän suurella himolla priimi Rossieh dvor’anoida, kudamat pajettih Franciesta i kaikilla Parižassa olijoilla russkoloilla käski Franciesta ajua pois. Jekaterina II auttoi kaikilla gosudarstvoilla, kudamat vojuittih Francieda vastah. Hän andeli Austriella dengua, andoi Prussiella čuastin Pol’san mualoista, uskaldi heillä avuksi työndiä russkoloita voiskie i valmisti omua armieda pohodah. Vain ruttoh tullut surma 1796 vuodena keskusti hänellä zavodie voina buržuaznoin Francien kera. Jekaterina II kuolennan jälgeh cuariksi lieni Hänen poiga *Pavel I*, kudama jatkoi bor’bua buržuaznoida revol’ucieda vastah. Hän salbai kaikki častnoit tipografiet Rossiessa, kielti francuzskoloin kniigoin luvennan i pagizemizen revol’ucieh nähte Franciessa.

Pavel I rubei vojuičcemah Francien kera i työndi händä vastah *Suvorovan*. Suvorov sai monda voittuo. Odnuako sojuznikat – Austrija i Prussija – ei autettu Suvorovalla. Russkoi armija jäi syömizettä. Pavel

I kučcui iäres Suvorovan voiskat i zakl'učči Francien kera miran. Täh aigah Napoleon Bonaparte pidi Franciessa gosudarstvennoin perevorotan revol'ucieda vastah i iče lieni täyzivaldazeksi pravitel'aksi. Pavel I, nägien, čto Napoleon borčuiččou revol'ucieda vastah, mäni hänen kera sojuzah.

Paginat Napoleonan kera tuodih Rossien i Anglien välilöin katkien-dah. Anglien sojuznikasta Pavel I muuttui sen vragaksi. Dvor'anat oldih ei dovol'noit sillä, čto Pavel rubei sojuzah Francien kera i angliiskoin poslan avulla Piiterissä luaittih zagovora i tapettih Pavel.

8.2 Cuari Aleksandr I. 1812 vuuvon voina

Gruzien yhtyttämine. Pavlan tappamizen jälgeh tullut prestolalla hänen poiga *Aleksandr I* otti učastieda zagovorassa iziä vastah. Aleksandr I jatkoi zavodittuo Petran i Jekaterina II zavojuičendua Mustan meren rannikkoloida i Kaukazan bohatoida mualoida. Ennen kaikkie hän luittui Gruziessa.

Gruziessa, kuin i silloizessa Rossiessa, gospodstvuittih pomeščikat. Krestjuanat, selgiä ojendamatta, ruattih heillä huomneksesta ildah suate. Elettih krestjuanat kivistä luaituissa sakl'oissa, zeml'akoissa. Suuremman ozan peldoloin i saduloin urožaista heildä kiskottih heijän herat – pomeščikat. Gruzien susiedahizien gosudarstvoin (Turcien i Iranan) pravitel'at luaittih opustošitel'noloja nabegoja bohatoin gruzinskoloin mualoin piällä i vielä enämmällä razor'aittih krestjuanoida.

Yhten napadenien jälgeh, konza irancat otettih plenah enämmän 10 tuhatta gruzincua, Gruzien cuari kiändyi avun puoleh Pavel I:llä. Gruzien stolichah, Tbilisih, oldih tuodu cuarin voiskat; vuodena 1801 Gruzija lo-pullizesti yhtyi Rossieh. Iranskoloin cuariloin razorinda nabiegat Gruzien piällä loppiuvuttih.

Gruzija lieni carskoin Rossien vladenieksi. Suudoloih i toizih učreždenieloih istutettih russkoloida činovnikkoja. Hyö triebuittih, čtobi kaikissa gruzien učreždenieloissa kyzyjät paistas vain russkoilla kielellä, kudamua gruzinskoi rahvas ei tiedänyt. Krepostnoi prava Gruziessa jatkui olemah. Žiälimättömästi ahtistetut gruzinkoit krestjuanat ei yhteh kerdah nostettih vosstanieloida omie pomeščikkoida i carskoloida činovnikkoida vastah, no gruzinskoloin kn'az'oin i dvor'anoin avulla carskoit voiskat žiäleiččemättä niidä duavittih. Tugeudujen Gruzien dvor'anoih – krepostnikkoih Aleksandr I lujasti luittui Zakaukaziessa.

Suomen i Bessarabien zavojuičenda. Uuvestah azettahuo vo-jennoin sojuzan Anglien kera, 1805 vuodena Aleksandr I algoi voinan

Napoleonua I vastah, kudama ilmoitti ičen Francien imperatoraksi (Kuva 8.4). Napoleon murendi Aleksandr I voiskat i triebuičči, čtobi Rossija lopettas torgovl’an Francien glavnoin vragan – Anglien kera. Voitettulla Aleksandr I tuli soglassiuduo. Tämän sijah Napoleon uskaldi ei mešaija russkoilla imperatoralla vediä voinua Švecien i Turcien kera. Iče Napoleon alisti Francien gospodstvan alla počti kaikki luodeh Europan rahvahat.

Kuva 8.4: Napoleon Bonaparte (1769-1821 v.v.)

Terväh Aleksandr I ilmoitti voinan Šveciella i ravieh omilla voiskilla zaimi švedoilla kuuluvan *Suomen*. Russkoi armija talvella mäni jiidä myöte Botničeskoista lahtesta piäliči i grozi Švecien stolicalla. Švedskoilla korolilla tuli 1809 vuodena solmie mira i soglassiuduo andamah Rossiella Suomi.

Kolmen vuuven jälgeh Aleksandr I:llä puuttui ottua Turcielda hänellä vägeh otetun *Bessarabien – Dnestran* i *Prutan* väline oblasti.

1812 vuuven voina Napoleonua I vastah. No Rossien sojuza Francien kera ei kestänyt hätkie. Pomeščikat i kupcat ylen äijällä tahottih svobodnoida torgovl’ua Anglien kera i hyö triebuittih cuarilda hänen välilöjen katkuamista Napoleonan kera. Dvor’anat tože varattih, čto heijän herrus Rossiessa lienöy oslabittu vlijaniesta buržuznoin Francien missä krepostničestvo oli hävitetty. Hyö annettih cuarilla zajavlenie, kudamassa triebuittih pomeščikoin-krepostnikoin vluastin luittamista i bor’ban jatkamista buržuznoida Francieda vastah. Aleksandr I ustuppi. Torgu Anglien kera uuvistui; zavodiudui valmistunda uudeh voinah.

Napoleon suuren voiskan kera, enemmän ku 500 tuhatta hengie, na-

padi Rossien piällä kezällä 1811 vuodena. Russkoloja voiskoja oli kaikkie 200 tuhatta hengie. Hyö myöstyttih, hävittäen matkalla kaikki syömizen i snarjaženien zapassat. Terväh Napoleon otti Litvan i Belorussien i siirdyi Moskovah päi. Napoleon tulenda Rossieh nostatti russkoin rahvahan bor’bah zahvatčikoida vastah; krestjuanat zavodittih partizanskoi voina.

Augustan lopussa Moskovon alla *Borodino* kylän lähellä oli kaikista suurin boju. Uporno torattih russkoit voiskat vragojen kera, kudama razor’aičči heijän muada. Enemmän 50 tuhatta russkoida vieri tässä verizessä bitvassa, no russkoin armien vägi ei ollut katkattu.

Francuzoin kavotukset oldih ylen suuret, no vägilöin paino jäi vielä heijän puolella. Russkoin armien kamandujušči genarala *Kutuzov* rešši andua Moskovon Napoleonalla bojutta i ičellä myöstyö, čtobi jättiä eloh oma armija.

Francuzat otettih Moskova. Linnassa zavodittih suuret požuarat. Paloi äijä kodiloja. Moskovassa francuzat jiidih ilman produktoida. Kuva 8.5

Kuva 8.5: Francuzat palajassa Moskovassa.

Läheni talvi. Pidäydyö francuzoilla Moskovassa nämissä uslovieloissa ei suanut. Napoleon oman voiskan kera rubei myöstymäh sidä dorogua myöte, kudama oli razorittu Moskovah tullessa. Hänen yritys myöstyö toista matkua myöte ei udaiččiudunut – toizet dorogat oldih russkoloin voiskien käsissä. Iskiettih aigazet pakkazet. Napoleonan voiskat kylmet-

tih, heijän keskessä algauvuttih boleznit. Partizanat napadaittih i hävitettih erähie francuzkoloja otr’uadoja. Kaikesta ylen suuresta Napoleonan armiestä jai eloh i kiändyi Rossiesta rajan tuaksi vain 30 tuhatta hengie.

Napoleon keräi uuvan voiskan i rubei jatkamah voinua. No nyt händä vastah sojuzassa Rossien kera nostih Prussija, Austrija, Anglija i Švecija. Leipcigan linnan alla hyö murennettih Napoleonua. Bojuznikat mändih Francien rajasta piäliči i otettih Pariž.

Napoleonan voittajat kiännettih Franciessa vanhoin francuzskoloin koroliloin i kn’azein vluasti. Francuzoilla rubei pruavimah revol’ucien aigah kaznitun korolin velli. Napoleonua työttih loittozella Atlantičeskoin okeanan suarella. European kaikissa toizissa gosudarstvoissa, kudamat ennen oldih zavojujut Napoleonalla, uvestah ruvettih upravl’aiččemah endizet hänen ajetus korolit i kn’azat.

Aleksandr I:llä hänen bor’basta Napoleonua vastah, sojuznikat annettih čuasti Pol’sasta, sen endizen stolican Varšavan kera.

Čtobi vediä bor’bua revol’ucieda vastah Europassa, russkoi cuari, prusskoi koroli i austriiskoi imperatora luaittih keskenäh reakcionnoi *sv’asennyoi sojuza*. Hyö annettih kl’atva, čto ruvetah auttamah toine toizella bor’bassa rahvahan vosstanieloin kera. Tämän reakcionnoin sojuzan piä miehenä oli russkoi cuari Aleksandr I. Čarskoi Rossija lienii European žandarmaksi.

8.3 Dekabristat

Dvor’anskoloin revol’ucioneroin tainoit obšestvat. Aleksandr I pidi oruzien alla ylen suuren armien. Voiskat, kudamat oldih lähembänä europeiskoida rajua, siirrettih elämäh erikoizih vojennoloih kylih, Missä hyö kannettih vojennoida sluužbua i, ruadaen muada, iče syötettih iččie. Nämien kylien načal’nikkana oli paha tabane i gruboi generuala *Arakčejev*.

Tukkunah 25 vuozin sluužinuoloin armiessa saldatoin elaiga oli muutengi jygie, a nyt lienii pahembi katorgua. Kogo päivän hyö oldih libo pellolla ruavossa, libo vojennoilla opastuksella. Daže naitettih heidä oficeroin mielen mugah. Pienestä gi viäryksestä saldattoida i krestjuanoida žiälimättä lyödih pualikoilla, puaksuh kuolendah suate. Tämä cuarin proizvola i krepostničeskoi stroja äijällä tuskeuvutti edumaizie ihmizie dvor’anoista. Monet heistä sluužittih oficeroina. Ulgomuan pohodoissa Franciessa hyö nähtih, čto krepostnoitta pravatta krestjuanat eletäh paremmin, čto palka ruado imenieloiissa i fuabrikoissa on vigod-

noimbi, kuin krepostnoi. Hyö nähtih, čto luodeh Europan linnoissa ihmizet eletäh bohatembah, kul’turnoimbah, kuin Rossiessa.

Nämä dvor’anat duumaittih moizesta elämästä omassa gi rodinassa. Hyö organizuittih tainoit revol’ucionnoit obšestvat: *Pohjane obšestva* i *Suvine obšestva*.

“Pohjazen obšestvan” členat tahtottih hävittää krepostnoi prava, toizin sanojen dvor’anoin vluasti krestjuanoin piällä, no počti kaikki muat hyö rešittih jättiä pomeščikoilla. Hyö piettih vältämättömänä jättiä cuari, i vain tunnustettih vältämättömäksi hänen vluastin rajoittamine. Tässä obšestvassa piä rukovoditel’ana oli poetta i Puškinan druuga *Rilejev* i oficerat — *Trubeckoi* i *Kahovskii*.

Ukrainassa, carskoloissa voiskissa, rodih “Suvine obšestva”; sen piässä oli opastunut i rohkie polkovnikka *Pestel’*. Hän lugi, čto pidäy andua krestjuanoilla ei vain svoboda, no i mua. Pestel’ tahtoi, čtobi Rossiessa olis respublikka. Cuarie i hänen perehtä hän predlagaičči tappua.

No nämien tainoloin obšestvoin členat oldih dvor’anat i hyö varattih kuččuo rahvasta vosstanieh. Hyö muistettih krestjuanoin vosstaneloista dvor’anoja vastah Jekaterina II aigana. Revol’ucija hyö tahtottih luadie vain voiskien avulla, kudamilla hyö komanduittih.

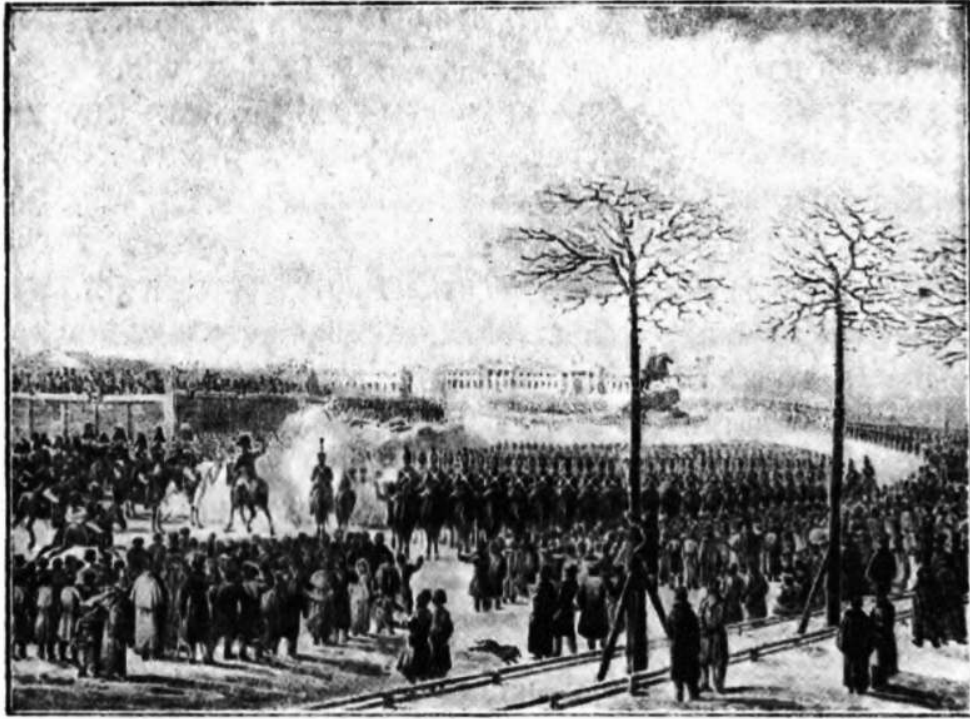
Dekabristoin vosstanie. Vuodena 1825 Aleksandr I kuoli. Lapsie hänellä ei ollut. Carstvuija pidi hänen vellellä *Nikolailla*.

Huomneksella 14 päivänä dekabr’a kuuda 1825 vuodena oficerat — “Pohjazen obšestvan” členat, Piiterissä tuodih plošadilla senatan edeh omat polkat i kieldävyvttih *pris’agan* andamizesta Nikolai I:llä. Heih yhtyttih gvardeiskoit matrosat. Kuva 8.6. Vosstavšoit vuotettih oman glavnoin rukovoditel’an kn’az’an Trubeckoin käskyö. No hän pöllästy i plošadilla ei tullut, vosstanie jai rukovodstvatta. Nikolai kuččui uskollizet hänellä voiskat i ymbäröitti sosstavšoit polkat.

Vosstavšoloin voiskien luoksi kerävyvttih krepostnoit, masterovoit, rabočoit-stroitel’at. Hyö lykittih halgoloilla i kivilöillä saldattoih, kudamat jädih Nikolain puolella. No i tässä dvor’anat-revol’ucionerat vareuvuttih pol’zuiččiuduo heijän avulla.

Nikolai työndi vosstavšoloin luoksi paginoih nähte gubernatoran. Oficera Kahovskii tappoi gubernatoran. Nikolai I ei uskonut omih voiskih i kodvan ei ruohtinut deistvuija väjellä. Vasta illalla, konza tuodih artillerie, hän käski ambuo vosstavšoloih puuškista. Pamahtettih amunnat. Vosstavšoit i muu rahvas levittih. Plošadilla jädih suat tapettuloida i ruanittuloida.

Kahten nedälin jälgeh Ukrainassa Kievan lähillä oficerat “Suvi obšestvasta” nostettih vosstanie Černigovskoissa polkassa. Hyö viedih tämä pol-

Kuva 8.6: 14 päivänä dekabr’a kuuda 1825 vuodena Piiterissä. Nikolai I käski ambuo puuškista vosstavšoloih.

ka yhtistykseh toizien voiskien kera, kudamat oldih tässä organizaciesa. Nikolai I työnnetyt voiskat vosstanien duavimista varte murennettih tämä polka. Vosstanien duavihuo, Nikolai I arestuičči sen učastnikkoja i žiälimättä raspruaviudui heijän kera. Viizi piä rukovoditel’ua oldih ri-putetut: *Pestel’, Rilejev, Kahovskii, Murav’ev-Apostol, Bestužev-R’umin*, Kuva 8.7). Siberih oli työnnetty enämbi 100 oficerua zagovorščikkua. Sadoida saldattoida ajettih “strojasta läbi” (jogahizella annettih monie sadoida iskuida pualikoilla), monie työttih katorgah ili Kaukazan deistvu-jušoih armieh.

Vosstavšoloida 1825 vuodena dekabr’a kuussa dvor’anoja-revol’ucioneroja ruvettih kuččumah *dekabristoiksi*. Heidä oli vähä, i heillä ei ollut rahvahan kera yhtevyttä. No dekabristat enzimäzinä organizovanno i avonaizesti oružien kera käzissä nostih samoderžavieda vastah ičessä carskoissa stolicassa. Heijän dielo ei kuollut. Sidä jatkettih revol’ucioneroin tulijat polvet. Nikolai I, tulduhuo cuariksi, pidi piä zaduaččana bor’bua revol’ucien kera i kaikella tavalla vardeičči vanhoja, krepostničeskoloja

Kuva 8.7: Nikolain I kaznitut viizi dekabristua – P.I. Pestel', K.F. Rilejev, M.P. Bestužev-R'umin, S.I. Murav'ev-Apostol, L.G. Kahovskii.

por'adkoja.

8.4 Žandarmoin i činovnikoin carstvassa

Nikolai I. Cuarista Nikolai I:stä, konza hän oli brihaččuzena, hänen učitel'a sanoj: “Minä ni konza en nähnyt hänen kázissä kniigua, hänen ainavo ruado on - fronta i saldatat”. Tämän moine ihmine lieni Rossien imperatoraksi.

Nikolai I oli äijällä pöllästyetty dekabr'an 14 päivän vosstaniella 1825 vuodena. Bor'bah näh revol'ucien kera hän luadi erikoizen policien — *žandarmat*. Žandarmoin načal'nikka alistui vain ičellä cuarilla.

Kaiken rahvahan piällä oli azetettu tarka kačonda. Žandarmat i *tainoin policien* agentat juoksenneltih kaikkie gosudarstvua myöte. Hyö kuuneltih kaikkie rahvahan tolkuiččemizie i yksityizie paginoja. Pienestä gi podozreniestä, provierimattomasta kielityksestä arestiteltih ihmizie.

Nikolai I upravl'aičči Rossiella dvor'anoin činovnikoin kaute, kudamien keskessä oli äijä vz'atkan ottaie i kaznan varrastaie. Činovnikat učrežde-

nieloissa i suudoloissa puzerrettih rahvahalda vz’atkoja, izdevaiččiuvuttih i piettih vägi valdua heijän piällä.

Žiälimättömän pualikka disciplinan azetti Nikolai I Rossiessa. Hänen aigana lyödih saldattoja, krestjuanoja, arestuittuloja, lyödih kaikkie, ken mäni pomeščikkoja i cuarie vastah. Lyödih rozgilla, plettilöillä, kunutoilla, pualikoilla.

Krestjuanoja zastuavittih vielä enämmän ruadamah pomeščikkua var-te. Heildä otettih kaikki mua, suurenettih baršinua i obrokkua.

Krestjuanat ei kestetty tädä katoržnoida elaigua i nostih krepost-nikoin proizvolua vastah. Hyö tapeltih kaikkie vihazembie pomešnikkoja, polteltih i häviteltih heijän usad’boja, hyö kieldävyyttih ruadua baršinal-la i maksua obrokkua. Krestjuanoin volneniet jatkuttih.

Carskoit voiskat i policija žiälimättä duavittih ei dovol’noloida krest-janoja i kovasti raspruaviuvuttih heijän kera.

Eliä carskoissa Rossiessa oli tirpamattoman jygie.

Velikoit ruskoi pisatel’at. Velikoi ukrainskoi poetta Šev-čenko. Nikolai I aigana eli genial’noi ruskoi poetta *Aleksandr Sergeje-vič Puškin*, (Kuva 8.8). Hän kirjutti ylen hyvie proizvedenieloja (“Evgenii Onegin”, “Boris Godunov”, “Kapitanskaja dočka” monie muida), kudamil-la myö nyt gi gordiuvumma. Puškin sozdaičči ruskoin literaturan.

Kuva 8.8: Aleksandr Sergejevič Puškin (1799-1837 v.v.)

Puškin rodiudui vuodena 1799 Moskovassa, dvor’anskoissa perehessä. Vielä brihaččuna hän algoi kirjuttua stihotvorenieneloa. Loppiettuo dvo-r’anskoin školan – licein Čarskoissa selossa (nyt Puškinan linna, Lenin-

gradan luona), hän rodih tiettäväksi pisatel’aksi i läheni dekabristoin kera. Omissa stihotvorenieloissa hän jyrkästi suudi krepostnoida pravua i samoderžavieda. Pečatoija tämän moizie stihotvorenieloida ei suanut, niidä kirjutettih kázikirjutannalla, lugiettih peitoči i levitettih kaikkiella.

Nämistä stihotvorenieloista tiijusgi cuari Aleksandr I i Puškin oli työtty enzimäi suveh a sen jälgeh kahteksi vuuveksi omah kyläh. Elämän loppuh suate Puškin oli žandarmoin heittelemättömän kačonnan alla. Erikoizen jygie hänen elaiğa oli Nikolain I aigah, kudama tiezi Puškinan lähizistä otnošenieloista dekabristoin kera. Puškinan proizvedeniet peča-toittih vain silloin, konza andoi luvan pečatoija iče Nikolai I.

Cuari kovin vihai Puškinua. Pridvornoi znat’ travi i oskorbl’aičči velikoida poettua. Nikolai I hyvin tiezi tästä travinnasta, no ei priiminyt ni mittymie meroja ni silloin, konza dielo tuli duelih suate. Puškin torai duelilla yhten hänen huiguajan kera i oli tapettu vuodena 1837 allussa.

Svobodnoilla duumalla ei ollut sijua žandarmoin carstvassa. Nikolai I työndi Kaukazan deistvjuščoih armieh toizen tiettävän poetan *Mihail Jur’evičan Lermontovan*. Cuari työndi händä gorcien bul’kien alla sen täh, čto poetta omassa stihotvoreniesä kleimi Puškinan tappaie – pridvornoloja parazittoja. Kaukazassa Lermontov oli tapettu duelilla yhtellä oficeralla – joute olijalla. Tiijustettuo tästä Nikolai I sanoi: “Koiralla – koiran i surma.”

Kolmas suurin pisatel’a sidä aigua – *Nikolai Vasil’evič Gogol’*, kirjutti herruksesta i Nikolai I činovnikoin omasta vallasta. Hänen ylen hyvissä proizvedenieloissa “Mertvie duši” i “Revizor” jygie krepostničeskoin Rossien elaiğa on ozutettu kirkahasti i tovellizesti.

Nikolai I aigah kuoli žandarmoin travittu, voimaton tuberkulezalla tiettävä ruskoi literaturnoi kritikka — revol’ucionera *Vissarion Grigor’evič Belinskii*, Kuva 8.9.

Jygie oli elaiğa Nikolaevskoissa Rossiessa i suurimmalla ruskoiilla kompozitoralla M. I. Glinkalla. *Mihail Ivanovič Glinka* sočini enzimäzen nacional’noin ruskoin operan “Ruslan i L’udmila”. Siinä hän andoi rahvahien pajoloin muzikan ei vain ruskoin rahvahan, no i toizien Rossien rahvahien. Dvor’anat ei ellennetty tämän ylen hyvän proizvedenien čomavutta i terväh teatroissa heitettih Glinkan operan ozutanda. Tuskeudunut Glinka lähti Rossiesta. Kuoli hän rajan tagana.

Žiälimättömästi raspruaviudui Nikolai I i ukrainskoin poetan-revol’ucioneran i hodožnikan *Taras Grigor’evičan Ševčenkon* kera (Kuva 8.10). Ševčenko enziksi oli krepostoina i osti ičen i piäzi vällällä.

Omissa stihoissa hän kirjutti ukrainskoin i toizien carskoin Rossien rahvahien ugneteniesta, jygiestä krepostnoloin elaijasta, cuariloin i panoin

Kuva 8.9: Vissarion Grigor'evič Belinskii (1811-1848 v.v.)

ičevallasta, rahvahan pravattomuuvesta.

Nikolai I andoi Ševčenkoon saldataksi i työndi Kazahstanah, kieldäjen poetalla daže kirjuttua i risuija. Kymmenen vuotta muokattih Ševčenkoon saldackoissa kazarmassa, no ei voidu katkata hänen hengie. Hän peitoči jatko i omien stihoin kirjuttamista. Täyvellizesti ne pečatoittih vasta Ukrainassa soveckoin vluastin aigah hänen stihoin sbornikassa “Kobzar”.

8.5 Kaukazan zavojuičenda

Armenien zavojuičenda. Jekaterina II aigah oli aloitettu Azerbaidžanan yhtyttämine. Azerbaidžanassa oli aloitettu Iranan vluastin alda äijä pienie kn'ažestvoja i yhtistetty Rossieh. Aleksandr I aigah Azerbaidžanah i Gruzieh oli tuodu äijä russkoloja voiskoja.

Iranan šaha oppi kiänyttiä kaikki omat vladeniet. Nikolai I aigah russkoit voiskat murennettih šahan voiskie i yhtistettih Rossieh Armenija, kudaman rahvahas stradaittih sadoja vuozie iranskoloin pravitel'oin igan alla. Muga luitti carskoi Rossija oman gospodstvan Zakaukaziessa. Korgiet kaukazskoit mäet eroitettih uuvet vladeniet dostalista Rossiesta. Nämissä mäissä eletti voinstvennoit *gorcat*. Heidä ni ken ei voinut alistua. Kodvan ei voinut pokorie heidä i Nikolai I.

Hänen voiskat poltettih gorcoin auloja, tapeltih kaikkie, ken puuttui heijän käzih. Mägilöin alla stroittih kriepostiloida, nämistä kriepostiloista

Kuva 8.10: Taras Grigor'evič Ševčenko (1814-1861) v.v.

luaittih nabegoja, ahtistaen gorcie loitommaksi mägilöih.

Peittyen kallivoloin keskessä i mečissä, tiedäjen hyvin rodnoit mägi paikat, svobodua suvaiččijat gorcat uporno torattih oman nezavisimostin puolesta i askel askelen jälgeh puolistettih omua muada.

No gorcien lykyllystä bor'bu mešaičči se, čto heillä ei ollut yhtenäisyyttä erilaizien plemenoin i rahvahien välillä, kudamie Pohjazessa Kaukazassa silloin oli enämmän kymmendä. Gorcat puaksuh vihailtih keskenäh, a generualat us'utettih yksi rahvas toizen piällä i murreneltih heidä yksitellen.

**Gorcoin bor'ba nezavisimostin puolesta Šamil'an rukovodst-
valla.** Gorcoja yhtisti talantlivoi i energičnoi *Šamil'* (Kuva 8.11). Hän rodiudui Dagestanassa i jo lapsus vuozina ozutti oman rohkeuksen i varuamattomuuden.

Šamil' oli vägevä, rohkie i loukoi, hyvin ajeli hebozella, oružasta ambui tarkah, oli väzymätön uidaja i juoksija. Šamil' oli miehekäs, opitnoi mies i pol'zuiččiudui suurella vlijaniella gorcien keskessä. Šamil' lieni maltajaksi pravitel'aksi, i talantlivoiksi polkovodcaksi.

Hän sozdaičči suuren gorcoin gosudarstvan eri oblastiloin piässä oldih načal'nikat, kudamie pani Šamil' kaikista mielevemmistä i rohkieimmista gorcista. Joga gorca oli objažittu opastumah vojennoih dieloh, – ambumizeh pilkuh, šaškalla leikkuamizeh, sellässä ajamizeh, čtobi maltua oružan kera kázissä puolistua omua rodinua vragoista.

Kuva 8.11: Imam Šamil' (1798-1871 v.v.)

Šamil keräi armien – enemmän 30 tuhatta hengie. (Kuva 8.12). Hänellä oldih i puuškat. Šamil muanitteli russkoloin voiskien otr'uadoja loitoksi mägilöih. Järilleh tulijat dorogat hyö salvattih kivilöillä i leikattuloilla puuloilla. Zasuan tagana päi gorcat hävitettih russkoloida otr'uadoja.

Lopulline Kaukazan zavojuičenda. 25 vuotta heroičeski torattih Pohjazen Kaukazan gorcat Šamil'an rukovodstvalla. No hyö ei voidu voitua Nikolai I suurda armieda. Aina uuzie i uuzie voiskoja työndi Kaukazalla Nikolai I. Gorcie ruvettih ottamah vaivuannalla - hävitettih mečcie, murennettih kylie, luaittih mägilöih dorogoja i hil'l'ah, no myöstymättäh siirryttih edeh päin.

Šamil'an armija sulii, äijät oldih tapetut, otetut plenah, erähie gorskoloin plemenoin stareišinoja puuttui russkoloilla generualoilla ostua i muanittua omalla puolella. erähien sadoin gorcoin kera Šamil' peittyi korgiella mäjellä aulah Gunib (Dagestana). Kaikilla puolilla ymbäröityt russkoilla armiella, Šamil' i hänen tovarišat heroiski puolistettih ičcie, no oldih pakotetut andaudumah. Tämä oli jo Nikolai I kuolennan jälgeh cuarin Aleksandr II aigana.

Kuva 8.12: Gorcat lähtietäh voinalla carskoloja voiskie vastah.

8.6 1848 vuvven revol'ucija Europassa. Karl Marx i Friedrich Engels

Revol'ucija 1848 vuodena i Nikolai I. XIX vuozisuan keskellä Europan promišlennosti äijällä kazvoi. Monessa gosudarstvassa kazvettih suuret promišlennoit centrät, lieni äijä fuabriikkoja i zavodoja uuzien mašinoin kera, terväh stroiuvuttih rauda dorogat. Fabrikantat i zavodčikat suadih suurie bariššoja. Jiäviyvyyttih bohatat millionerat. Heijän käzissä lieni vägi i vluasti gosudarstvassa.

Kazvaja promišlennosti triebuičči vielä enämmän i enämmän rabočoloida käzie. Kazvoi i äijä lugune rabočoi klassa, kudamua ei ollut ennen – proletariatta. Hän zavodi avonazen bor'ban kapitalistoin kera omien pravoin puolesta. Osobenno sluaviudui parižskoi proletariatta 1848 vuvven revol'uciessa.

22 päivänä fevral'a kuuda 1848 v. Parižassa syttyi revol'ucija i se terväh tabai Francien linnat. Koroli pageni rajan tuaksi. Franciessa oli ilmoitettu buržuaznoi respublikka.

No revol'ucija Franciessa ei tuonut rabočoloilla ni mittymiä kebien-

nystä. Ijun’a kuun lopulla 1848 vuodena parižskoi proletariatta nouzi omie izändie-kapitalistoja i buržuaznoida respublikanskoida pravitel’stuvua vastah. Kolme päiviä rabočoit heroiski torattih. Heijän naiset i lapset luaittih svinčahizie bul’kie, autettih luadie barrikadoja, saldatoin bul’kien alla kannettih boicoilla syömistä. Buržuazija siirdi rabočoloida vastah hyvin vooružitut voiskat. Bor’ba oli žiälimätön. Rabočoit oldih huonosti organizuitut, heillä ei täydynyt oružoja, rabočoit ei suadu kannatus-ta krestjuanoin puolelda i vosstanie oli duavittu. Buržuazija žiälimättä raspravl’aiččiudui voitettuloin kera: tuhannet hengilöt oldih ammutut, lykätyt tyrmih i työtät katogah. Buržuazija toržestvuičči voittuo.

Jo enzimäzien viestilöin aigah revol’uciesta Parižassa i rahvahan kuohunnasta Prussiessa i Austriessa Nikolai I työndi oman armien Prussien i Austrien rajalla. Hän vuotteli aigua, konza omilla voiskilla vois tukeh-tuttua vihattavan hänellä revol’ucionnoin dviženien. (Kuva 8.13).

Francien jälgeh revol’ucija virii monissa Europan gosudarstvoissa. Austriiskoissa stolicassa Wienassa vosstavšoit rabočoit, studentat i muut linnalazet lykättih pois dvor’anoin vluasti. Imperatora pageni Wienasta.

Berlinassa 18 čuassuo torattih revol’ucionnoit rabočoit barrikadoilla i kiinnitettih korolie ustuppimah – Prussiessa oli luaittu uuzi pravitel’stva, krepostnoi prava hävitetty.

Rabočoit i linnalazet nostih koroliloida, dvor’anoida i otčasti kapitalistoja vastah i toizissa Europan mualoissa.

Revol’ucija tabai ozan Austriiskoida imperieda – Vengrien i Nikolai I Austrien Imperatoran kyzynnästä työndi omat voiskat Vengrieh i duavi revol’ucien.

Hän torai revol’ucien kera cuari Nikolai I – Europan žandarma.

No ni mittyöt väjet ei voidu tukeh-tuttua 1848 vuuven revol’ucieessa noussutta nuorda kluassua – proletariattua.

Karl Marx i Friedrich Engels. Proletariatn genial’noloina učitel’oina i voždina oldih *Marx* i *Engels*, Kuvat 8.14.

Vuodena 1848 hyö vistupittih kuin revol’ucionnoloin rabočoloin vožd’at Germaniessa. Marxalla oli silloin 30 vuotta a hänen druugalla Engelsalla 23 vuotta. Hyö oldih enzimäzinä revol’ucioneroina – kommunistoina i vielä ennen revol’ucieda osnovaittih kommunistoin sojuza i kirjutettih znamenitoi *Kommunističeskoj manifesta*. Tässä manifestassa hyö kučuttih kaiken muailman rabočoloja bor’bah omie vragoja – kapitalistoj vastah. Tästä aijasta heijän kučunda – “kaikkien mualoin proletariet, yhtykkiä!”, – lieni kaiken muailman rabočoloin znamjaksi.

Jälgeh revol’ucien razgromindua Germaniessa Marxalla i Engelsalla tuli lähtie pois Germaniesta i ruvettih elämäh Angliessa. Jygielöissä

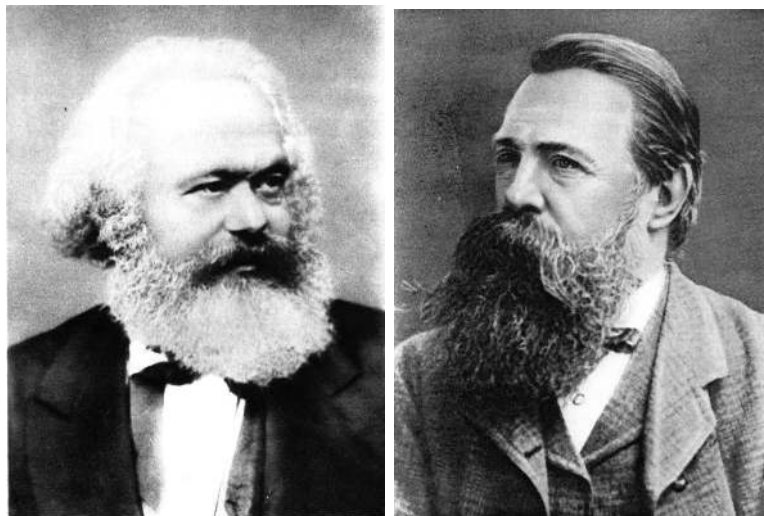
Kuva 8.13: Parižskoloin rabočoloin ijun'skoi vosstanie 1848 vuodena.

uslovieloissa pidi heillä eliä i ruadua. Marxan pereh ylen äijällä hädäili, Engels auttoi omalla druugalla min voi i jagoi hänen kera tuskat i hiät, neudačat i ihastukset.

No jygie elaiga ei katkannut velikoloja revol'ucioneroja. Hyö väzymät-
tä jatkettih omua zavodittuo velikoida ruadaja rahvahien piästämizen
dieluo kapitalistoin painosta.

Hyö kirjutettih äijän kniigoja, kudamista rabočoit tiijustettih, kuin
pidäy borčuija kapitalistoin kera i kuin voittua heidä. Marx i Engels
opastettih rabočoloja, čto ugnet'onnolein i ugnetatel'oin välillä aina mäni
kova bor'ba. Kapitalizman aigah tämä bor'ba on vältämätön buržuazien
i rabočoloin välillä i sillä pidäy loppiuduo rabočoloin kluassan voitolla.
Rabočoi kluassa lykkiäy buržuazien vluastin i utverdiu oman revol'ucion-
noin vluastin – proletariatan diktaturan. Voittanut proletariatta postroi
uuden – kommunističeskoin obšestvan, kudamassa ei liene kluassoja, ni
ihmizien ugnetenieda.

Marx i Engels kučuttih kaikkien mualojen rabočoloja yhtymäh yhte-
näzeh mogučoih kommunističeskoih partieh.

Kuva 8.14: Karl Marx da Friedrich Engels

8.7 Carskoi Rossija 1861 vuuven reformua vaste

Promišlennostin kazvanda. XIX vuozisuan puoli välih suate promišlennosti krepostnoissa Rossiessa kazvoi hil'l'ah. Vain yksi kymmenes čuasti gosudarstvan rahvahasta eli linnoissa. Fuabrikoissa i zavodoissa ruadoi vain 500 tuhatta rabočoloja. Niilöin välissä oli äijä krepostnoloja, kudamie pomeščikat työttih obrokalla i kudamat ruattih fuabrikoissa palkalla. Fuabrikoissa vasta zavodittih pidiä mašinoja i dvigatel'oja. Volgal-la i Dnepralla jäivyyvyttih vain enzimäzet parohodat. Oli stroittu vain yksi suuri rauda doroga – Moskovan i Piiterin välillä.

Fabrikantat i zavodčikat ei voidu stroie äjiä fuabrikkoja i zavodoja, sen täh ku svobodnoida ihmistä oli vähä, kudamat voidas olla palkattuloina rabočoloina. Tädä paiči i myyvä tavaroida Rossiessa oli jygie, krepostnoit krestjuanat tavarua ostettih vähä. Rahvahan luvun kazvanda linnoissa, fuabrikoin i zavodoin luvun kazvanda suurendi Rossien sydämessä torgovl'ua leivällä. Äijä russkoida leibiä pomeščikat viedih rajan tuaksi, erikoizesti promišlennoih Anglieh. Hyö tahtottih suada vielä enämmän leibiä myödäväksi i vielä enämmällä ruvettih ahtistamah krepostnoloja.

Monilla pomeščikoilla lieni selgieksi se, čto *krepostnoi prava* piettäy pomeščikoin hoz'aistvan kazvuo, čto palkatut rabočoit paremmin ruatah

mualoja i heijän piendä on huogehembi. Hyö ruvettih pagizemah krepostnoin pravah hävittämizen vältämättömyyvestä.

Krimskoi voina. Čtobi olla Mustan meren rannikkoloin täyvellizenä izändänä, čtobi lopullizesti ajua turkoja pois kaukazskoloilda mualoilda i svobodno salmien kaute vediä Europpah pomeščikoin leibiä, Nikolai I 1853 vuodena zateičči uuvun voinan sih aigah huonustunuon Turcien kera. No Anglija i Francija ei tahtottu, čtobi Rossija vägeydyis i razgromis Turcien. Hyö luaittih keskenäh sojuza i ilmoitettih Nikolailla I voina.

Sojuznikoin flotta tuli Mustalla merellä. Heijän vojennoit korablit imeittih höyrydvigatel’at i vägevän artillerien, a Nikolailla I oli vain puarusnoi flotta. Vraga purgi suuren armien Krimah i osadi Sevastopol’an. Vraga oli vooružittu oruužoilla i puuškillä, kudamat ammuttih kahta kerdua loitommaksi, mi ku russkoloilla. Carskoloilla generualoilla ei ollut ni hyviä Kriman kartua. Armien snabženie oli vz’atočnikoin i kaznan varrastaien käsissä. Tämän moine oli jälgeh jännyön krepostnoin Rossien vojennoi tehnikka.

Sevastopol’an meri kriepostilla ei ollut luituksie kuivan muan puolel-da. Lyhyössä aijassa rahvas i voiskat luaittih muasta lainehet mägyčillä azetettih batareit. Nikolain I puarusnoi flotta ei voinut ottauduo bojuh protivnikan flotan kera. Omat korablit russkoit upotettih Sevastopol’an gavanin suuh – vragojen flota gavanih nyt ei voinut tulla.

Sevastopol’an osada jatkui 11 Kuuda. Russkoit saldatat sadoina kuoltih joga päiviä, kovasti puolistaen linnua. I lopuksi, glavnoi ukreplenie – Malahovan kurgana, kudamua kučuttih Sevastopol’an ukseksi, kovan ammunnan jälgeh, oli otettu francuzoilla.

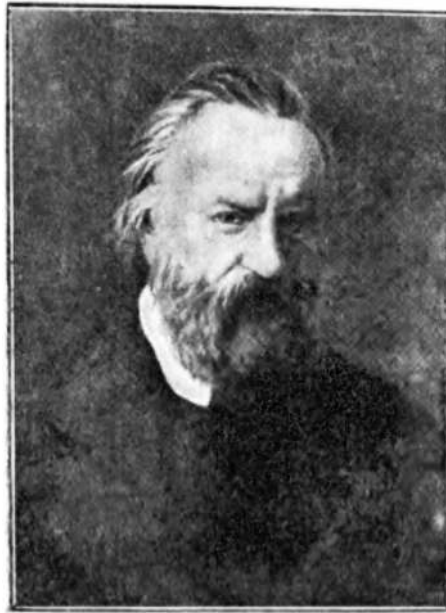
Sevastopol’ oli ynnäh murennettu. Enämbiä pyzyö siinä ei suanut. Garnizona jätti vain Kriepostin razvalinat. Nikolaevskoin Rossien poraženie oli täyvelline. Nikolai I ruttoh kuoli vielä Sevastopol’an osuan aigana. Čuariksi lieni *Aleksandr II*.

Vuodena 1856 Parižassa oli solmittu mira. Rossiella oli kielletty pidiä vojennoida flottua i kriepostiloja Mustalla merellä. No Sevastopol’ jäi Rossien tuakse.

Rossien poraženie Krimskoissa voinessa ozutti sen, čto krepostnoi Rossija oli ylen äijällä jälellä jännyt.

Voinan jälgeh krestjanskoit volneniet algauvuttih kaikkie muada myöte, i cuari Aleksandr II sanoi dvor’anoin sobraniessa: parembi on piästiä krestjuanat “ylähänä päin” – ičellä dvor’anoilla, mi ku vuottua, kuni hyö nostah i iče piästetäh ičcie “alahana päin.”

A. I. Herten. Krepostnoida pravua i carskoida proizvolua vastah kovah nouzi buržuazno-demokratičeskoi revol’ucionera i pisatelija *Alek-*

Kuva 8.15: Aleksandr Ivanovič Herzen (1812-1870 v.v.)

sandr Ivanovič Herzen (Kuva 8.15).

Nikolai I työndi Herzenan stolicasta. Tulduhuo ssilkasta, Herzen ajoi rajan tuakse. Tässä yhtessä oman druugan Ogarevan kera, Herzen jo Aleksandr II carcvuičennan aigah rubei pečatomah žurnalua “Kolokol” enzimäzessä vol’noissa russkoissa tipografiessa Londonassa. Žurnalassa hän palavasti puolisti krestjuanoin i ugnet’onnoloin rahvahien piästämistä. Lugesimesta “Kolokolua”, kudamua peitoči tuodih Rossieh, ihmizie äijäh kerdah arestuittih i työnneltih Siberih.

Lugu 9

Kapitalizman kazvanda carskoissa Rossiessa

9.1 Krepostnoin pravän otmeninda Rossies-sa

Aleksandr II manifesta 19 päivänä fevral’a kuuda 1861 vuodena. Cuari Aleksandr II, varaten sidä, čto krestjuanat nostah i iče razgromitah alahalda krepostnoit por’adkat, 19 päivänä fevral’an kuuda 1861 vuodena andoi manifestan krestjuanoin osvobodinnasta. Krestjuanat roit-tih svobodnoloiksi, heidä ei suanut myyvä i ostua, hyö heitettih olen-da dvor’anoin sobstvennostina. No krestjuanoilla jätettih vähä muada – vähemmän kuin oli ennen reformua. Muat annettih heillä pahat, para-hat muat pomeščikat otettih ičellä. Pomeščikat leikattih krestjuanoilla välttämättömät ugod’at: mečät, niityt, paimennus muat. Muat pomešči-kat juattih muga, čto pomeščikoin pelot eroiteltih krestjuanoin mualoja dorogoista vejen juonda paikkoih, meččäh, paimennus paikkoih. Krest-juanoilla tuli pakita pomeščikoilda, čtobi hyö annettas heillä voimine pol’zuiččiuduo pomeščikoin mualoin učastkoilla mittymillä tahto uslovie-loilla.

Krestjuanoja omasta muasta i krepostnoista pravasta piästännästä kiinnitettih pomeščikoilla maksamah vikuppua, a mua oli hinnoitettu kahta, kolmie kerdua kallehemmaksi, kuin se maksoi. Krestjuanat enäm-män kuin nelläkymmenen vuoven aigana maksettih pomeščikoilla omasta vällällä piäzemizestä enämmän kahta milliardua rubl’ua vikuppua.

Vielä enämmällä kiskottih krestjuanoja cuari i pomeščikat Krimas-sa, Ukrainassa i Kaukazassa. Krimassa hyö otettih ičellä kaikki Mus-

tan meren rannikolla olevat parahat muat. Tässä oldih dvorcat i imeniet cuarin, cuarin perehen i pridvornoin znatin, kudamat kaikki mua jätettih ičellä. Ylen vähän muada suadih krestjuanat i Ukrainassa. Pomeščikat ei tahtottu andua heillä hyvin kazvattajua, vägeviä černoz'omua. Gruziessa paiči suurda vikuppua, krestjuanoilla monda vuotta endizelleh pidi ruadua pomeščikoilla i andua heillä kolmas čuasti suavusta urožaista omista vinogradnikoista i peldoloista.

Krepostnoin pravan tämän moine otmeninda nostatti krestjanskoloin massoin suuret volneniet kaikessa muassa. Krestjuanat triebuittih täyttä svobodua i tarvittavien mualoin maksottomua andamista heillä. Krestjuanoida hillendämäh oldih työtyt voiskat, kudamien kera krestjuanoilla oldih verizet torat sadoin tapettuloin i ruanittuloin kera.

Kuva 9.1: Nikolai Gavrilovič Černišeuskii (1828-1889 v.v.)

N. G. Černišeuskij. Krestjuanoin interessoja puolistettih sen ajan parahat opastunuot ihmizet. Yhtenä heistä oli velikoi russkoi učonoi narodničeskoi revol'ucionera *Nikolai Gavrilovič Černišeuskii* (Kuva 9.1). Hän vielä lapsena Saratovassa nägi jygiedä krepostnoloin i volžskoloin burlakoin elaigua. Reforman valmistamizen aigana Černišeuskii kirjutti äijän stat'joja, kudamissa hän triebuičči, čtobi krestjuanoilla annettas täyzi vol'a i kaikki pomeščikoin muat maksotta.

Fevral'a kuun 19 päivänä manifestan jälgeh Černišeuskii yhtessä toizien narodničeskoloin revol'ucioneroin kera rešši nostua krestjuanoin vossanien cuarie i pomeščikkoja vastah. Täh nähte Černišeuskii kirjutti voz-zvanien “Barskoloilla krestjuanoilla”, kudama tavattih omih kähiz carskoit

žandarmat.

Aleksandr II istutti Černiševskoin Petropavlovskoih kriepostih, a tämän jälgeh työndi katorgah. Omista mielipideistä kestävä revol’ucionera ei otkažiudunut i cuari pidi händä Siberin tyrmässä i poseleniessa täyttä 19 vuotta. Marx, Engels i Lenin korgiella cenittih Černiševskoida, kuin suurda uč’onoida, kovua i rohkieda narodničeskoida revol’ucionerua.

Poetta Nekrasov N. A. Nämien že vuozien aigana kirjutti omie stihotvorenieloja talantlivoi ruskoi poetta *Nikolai Aleksejevič Nekrasov* (Kuva 9.2). Hänen prostoloissa stihoiissa kirkahasti on ozutettu kargie krestjanskoi elaiga carskoissa Rossiessa. Hän kirjutti siidä, kuin kovah izdevaiččiuttih ihmizien piällä krepostnoin pravan aigana i kuin žiälimättä eksploiruittih krestžoanoida pomeščikat i kapitalistat reforman jälgeh. “Krepostnoloin čieppilöin sijalla ihmizet priduumaittih äijän muuda”, – kirjutti Nekrasov.

Nekrasovan stihat oldih sen aijan revol’ucioneroin suvaittuina pajoloina. Niidä nyt gi pajattau ruskoi rahvas.

Kuva 9.2: Nikolai Aleksejevič Nekrasov (1821-1877 v.v.)

Muutokset upravleniessa. Krepostnoin pravan aigana pomeščikka upravl’aičči omilla krestjuanoilla i suudi heidä.

Krestjanskoin reforman jälgeh upravl’aičendah näh joga kyläh oli pandu kylän *stuarosta*. Monda kyliä yhtistettih *volostih*, kudamalla upravl’aičči *volostnoi staršina*. Volostnoi staršina i kylän stvarostoja valitih bohatoista krestjuanoista. Hyö oldih alistetut cuarin činovnikoilla,

kudamat puistettih krestjuanoilda nalogoja i autettih policiella hillendiä krestjuanoja. Volostiloissa valittih volostnoloja *sudjie*, kudamat suudittih krestjuanoja pienistä dieloloista. Volostiloin sudjat voidih suudie krestjuanoja nakazanieh rozgilla, štrafalla i arestuittavaksi. Krestjuanoih i ugolovnoloih prestupnikkoih nähte oldih jätetyt runga nakazaniet.

Gubernielloissa i ujezdoissa valittih *zemskoit upruavat*, kudamat zaveduittih školilla, bol’ničoiilla, sildojen i dorogoin kohendamizella. Kaikkieh nämih dengat otettih krestjuanoilda. Zemskoloih upruavoih voidih valita i krestjuanat, no valičennat piettih muga, čto krestjuanoja valittih vähä – yksi hengi 3000 talosta. Krestjanskoit predstavitel’at zemskoloissa upruavoissa suuremmaksi ozaksi oldih kulakat – kaikilla dieloloilla zemskoloissa upruavoissa rukovodittih pomeščikat. Linnoissa, linnan dielojen upravlenieda varte oldih luaitut *linnoin duumat*, duumah valičenda prava oli annettu vain fabrikantoilla, kupcilla i bohatoin kodiloin izännillä.

Oli muutettu vojennoin sluuzžban por’adka. Armieih ruvettih ottamah kaikkie, kellä täydyi 21 vuotta. Alallizen vojennoin sluuzžban srokka oli lyhennetty 6 vuodeh. No kuin i ennen krestjuanat sluuzžittih armiessa prostoloina saldattoina, a dvor’anat – oficeroina.

Cuari i pomeščikat i reforman jälgeh piettih vlastie omissa käsissä, izännöittih ylen suurella miärällä parahie mualoja i piettih krestjuanoida policien i činovnikoin kovan kačonnan alla.

No krepostnoin pravan otmeninnan kera Rossiessa lieni enämbi i uutta fuabrikkua i zavodua, raviembah ruvettih stroimah rauda dorogoja, algoi levenemäh i torgovl’a. Krepostnoi Rossija rodiudui kapitalističeskoiksi muaksi.

9.2 Pol’akoin bor’ba nezavisimostin puolesta. Aleksandr II voinat

Pol’skoi vosstanie 1863 vuodena. Jo äijä vuotta pol’anat pol’skoin dvor’anstvan kera piässä valmistauvuttih Pol’san piästämizeh russkoin cuarin vluastin alda. Varšavassa revol’ucionerat luaittih “*Narodnoi komitetta*”, kudama valmisti vosstanien.

Pol’skoin dvor’anstvan sozdaittu “Narodnoi komitetta” 1863 vuodena nosti vosstanien i ob’javi iččie pol’skoiksi pravitel’stvaksi.

Vosstanie tabai Pol’san, ozan Litvua, ozan Belorussieda. Joga sijassa kerävyvttih povstancoin otr’uadat. Vosstavšoit oldih vooružitut pistoletoilla, meččuičenda oružoilla, pikoilla i sabl’oilla. Kaldavujen rešitel’noista sraženieloista russkoiloin voiskien suurien otr’uadoin kera, hyö za-

Pol’akoin bor’ba nezavisimostin puolesta. Aleksandr II voinat 107

vodittih partizanskoi voina. Vosstavšoloin otr’uadat peitteliyvuttih mečissä i siellä päin napadaittih carskoloin voiskien piällä. Puolen toista vuuvun aigana oli enämmän tuhatta tämän moizie pienie sraženieloja.

Erikoizen vägevä vosstanie oli Belorussiessa. Tässä, *Kastus’an Kalinovskoin* rukovodstvalla, voožužonnoit vikattehilla i kirvehillä, krestjuanat poltettih pomeščikoin usad’boja, häviteltih ruskooloin voiskien pienie otr’uadoja, tapettih pomeščikkoja, carskoloja činovnikkoja i oficervoja.

Vosstanien duavimizeksi Aleksandr II työndi ynnällizen armien. Vain 18 kuun jälgeh carskoit generualat suadih razgromie rohkieh toranneida povstancoja. Belorussiessa i Litvassa heijän duavinnalla rukovodi žestokoi generuala Murav’ev. Hän žiälimättä riputti plennoloja. Hrabroi Kastus’ Kalinovskii tože oli otettu plenah i riputettu.

Vosstanien duavinnan jälgeh carskoi pravitel’stva työndi Siberih kymmenie tuhanzie pol’akkoida. Vosstanien aigana cuari Aleksandr II kiirehti andua zakonan krepostnoin pravvan otmeninnasta Pol’sassa i Litvassa, ei moizilla jygielöillä krestjuanoih nähte uslovieloilla, kuin toizissa Rossien gubernielloissa: krestjanskoit povinnostit otmeniuvtittih i Litvassa krestjuanat suadih omat endizet mua nadelat alemmalla hinnalla kuin muissa gubernielloissa, a Pol’sassa maksotta. Tämä cuarilla pidi siksi, čtobi suada omalla puolella krestjuanat pol’skoloida pomeščikkoja vastah.

Keski Azian zavojevanie. Täh samazeh aigah Aleksandr II algoi rešitel’noit zavojevaniemiet Keski Aziessa.

Luittauduhuo otetussa *Kazahstanassa*, carskoi Rossija 10 vuuvun aigana zavojuičči Kirgizien. Kovah vastustettih kirgizat ruskooiloilla voiskilla, no heijän vastustus oli murennettu.

Eistyen Sir-Dar’an joven myöde virdah, ruskooit otr’uadat ruvettih nastupaimah uzbekoin linnah – Taškentah. Kovin lujah uzbekat puolistettih omie mualoja, kahteh kerdah ruskooiloilla pidi ottua *Taškentan* linnua. Luituttih hyö siinä vain 1865 vuodena.

Kolmen vuuvun proidihuo Taškentan ottamizen jälgeh ruskooit otr’uadat otettih vanha Buharan linna – *Samarkand* (konza liene ollut Tamerlanan stolicana). Buharan pravitel’a – emir priznaičči ičen piällä ruskoin cuarin vluastin i hänellä tuli andua ruskooilla cuarilla kaikkie plodorodnoimbi oza Buharan mualoista.

Tämän jälgeh oldih alistetut Hivinskoin hanan vladeniet. Hän tože priznaičči ičen zavisimoiksi ruskooista cuarista. Tämän jälgeh oli zavojuittu Kokandskoi hanstva.

Turkmenien voinstvennoit plemenat 12 vuuvun aigah borčuittih carskoloin voiskien kera oman nezavisimostin puolesta. Hyö otbeittih ruskooi-

loin voiskien vägevät otr'uadat omasta glavnoista Geok-Tepe kriepostista päin i ustupittih se vasta jälgeh russkoiloin murendavua nastuplenieda vägevän artillerien kera. Sen jälgeh carskoit voiskat otettih *Ašhabad*.

XIX vuozisuan lopussa Rossiella oli zavojuittu mäekäs Pamir – “muailman katos”.

Näin 30 vuuven upornoloin voinien aigana oldih zavojuittut dvor'anskoilla Rossiella Keski Azien rahvahien muat.

Russkoiloin voiskien jälgeh Keski Azieh eistyttih carskoit činovnikat i trgovcat. Hyö otettih eläildä jygielöjä nalogoja, kiskottih heildä mualoja i imušestvua, obsčitivaittih i muaniteltih trgovl'an aigah. Kiskuo pokorittuloida rahvahie heillä autettih cuariloin podkupitut hanat, staršinat i mullat (papit).

Hyvillä mualoilla ruvettih kylvämäh hlopkuua amerikanskoloista siemenistä. Hlopkuua pidi Rossien kazvavilla tekstil'noloilla fuabrikoilla. Kaikki vigodat hlopkan kylvöistä puututtih paikallizilla bohatoilla kähzi i russkoiloilla fabrikantoilla, kudamat bohatuttih zakabalitun köyhälistön – uzbekoin, turkmenoin i tadžikoin ruavolla.

Keski Azien rahvahat oldih annetut carskoloin generualoin, dvor'anoin i kapitalistoin täyvellizen vluastin alla. Ei yhten kerran ugnnet'onnoit masat nosteltih vosstanie, no vägi oli russkoiloin dvor'anoin puolella, kudamilla auttoi paikallizien eläien zažitočnoi puoli.

Keski Azie tuli carskoin Rossien koloniekse.

Voina Turcien kera. Aleksandr II carstvuičennan lopulla Rossija vojuičči vielä Turcien kera. Ottua Mustan meren i Sredizemnoin meren välizie salmiloja russkoilla cuarialla ei puuttunut i tällä kerdua. Mirnoin dogovorin mugah Turcien kera Rossija sai suuren trgovoin portan Mustalla merellä – Batumin. Sih kaččomatta, čto Rossien väet oldih ylen äjiä suuremmat kuin Turcien, oman jällellä jännän täh Rossiella voina tuli maksamah ylen suurie mänetyksie: sudre kuoltih suat tuhannet pahoin vooružittuloja saldattoja.

9.3 I Internacionala i Parižskoi kommuna

I Internacionala. Marx i Engels lugieltih europeiskoloin rabočoloin revol'ucionnoida dviženieda vuodena 1848 vain alguna proletariatan bor'balla oman osvoboždenien puolesta. Hyö tiettih, što tämä bor'ba rodieu jygie i čto buržuzie rubieu seizomah oman gospodstvan puolesta. Velikoit proletariatan voždjat lugieltih, čto uspešnoih bor'bah näh buržuzieda vastah proletariatalla pidäy organizuija oma meždunarodnoi par-

tija. Siksi hyö sozdaittih enzimäne meždunarodnoi proletariatan objedinenie.

Vuodena 1864 Londonassa rabočoloin predstavitel’oin sjezdassa Marxan i Engelsan predloženien mugah oli osnovaittu “Rabočoloin meždunarodnoi tovarišestva” – enzimäne Internacionala. *I Internacionalan* voždjana oli Karl Marx. I Internacionala yhtisti eri mualoin rabočoin dviženien. Tädä dviženieda varte Marx luadi yhtenäzen programman. Läs kymmendä vuotta Marx rukovodi Internacionalalla i organizuičči rabočoloja massoja. Vernoina hänen abulazena oli Engels.

Marx i Engels uporno i nastoičivo puolistettih rabočoin kluassan interessoja i vejettih heittelemättömiä bor’bua kaikkie vastah, ken vain ozutti proletariatalla viärie i vrednoloja dorogoja. Marx i Engels väzymättä razoblačaittih niidä, kudamat, kučujen iččie socialistoiksi, a dielossa olien kapitalistojen puoliznikkoina i rabočolojen predatel’oina, ubeždaittih rabočoloja, čto socializman voibi postroie mirnoih tabah, ilman buržuaznoin vluastin sverženieda. Hyö muga že väzymättä sel’viteltih, mittymän suuren vredan tuuvah ne ihmizet, kudamat lugieltih iččie revol’ucione-roiksi, no mändih rabočoloin vluastin azettamista vastah, proletariatan diktaturua vastah.

Marx i Engels sanottih, čto sen moizet mielet ollah vigodnoit vain rabočoin kluassan vragoilla, kapitalistoilla. Nämä mielet oldih vrednoit siksi, čto hyö mirittih rabočoloja kapitalističeskoin eksploatacien kera, oslabl’aittih proletariatan vägi i kebiennettih kapitalistoilla raspravua rabočolojen kera.

Parižskoi kommuna. Vuodena 1870 algoi voina Prussien i Francien välillä. Tässä voinassa voitti Prussija. Francuzskoit voiskat oldih perretyt. Francuzkoi imperatora Napoleon III i hänen armie puututtih plenah. Parižassa algoi rabočolojen i linnan melkoburžuaznolujen massojen revol’ucija. No vluastissa rodih buržuazie. Prusskoit voiskat eistyt-tih Parižahpäin. Silloin Parižassa oli sozdaittu vooružonnoi graždanoin armija – “nacional’noi gvardija”, kudamassa oli äijä rabočoloja.

Nemcat tul dih Parižan luoksi i ymbäröittih se. Rabočoit batal’onat nostih oman linnan puolistamizeh i annettih kova sana kuolla, no Parižua ei andua vragoilla. Vražeskoloin voiskien kol’čassa Parižan eläjät häiläh-tämättä pyzyttih nellän i puolen kuun aigana. Rabočoit i heijän perehet oldih nällässä. Buržuaznoi pravitel’sstva, varaten rabočoloin vistuplenieda buržuazieda vastah, mäni oiginazeh izmenah, rahvahan tiedämättä sobi nemcojen kera Parižan heillä andamizesta. No rabočoit jiidih vooružon-noloiksi. Nemeckoit voiskat nägien parižskoloin rabočoloin groznoin väen, ei ruohtittu männä linnah.

Silloin buržuaznoin pravitel'stvan ministra, prezrennoi izmennikka, rahvahan vraga — *Adolphe Thiers* työndi otr'uadan saldattoja, čtobi kiirehesti i rabočoloilta tiedämättä ottua heildä puuškat. No naizet — rabotnicat dogadittih sen otr'uadan lähenemizen i nostettih trevoga. Nacional'noi gvardija otbeičči puuškat. Monet saldatoista mändih rahvahan puolella i siinä-že ammuttih kahta omua generalua. Silloin Thiers, ministrat, generualat, buržuazie, spekul'antat, činovnikat i papit pajettih Parižasta Versalih.

Martan 18 päivänä vuodena 1871 vluasti Parižassa siirdyi rabočoin kluassan käzih. Rabočoi kluassa obrazuičči oman pravitel'stvan - *Parižskoin Kommunan*. Erähät Parižskoin Kommunan členoista oldih socialistat, Marxan i Engelsan osnovaitun I Internacionalan členat.

Marx i Engels kučuttih kommunua nastuplenieh Versalin piällä, missä peittyi Thiersan buržuaznoi pravitel'stva. No kommuna ei ruohtinut lähtie sen moizeh askeleh. Parižskoin Kommunan ruohtimattomuus selvittäydyi sillä, čto sih kuului äijä melkoburžuaznoloja häiläkkölöjä revol'ucioneroja, kudamat uskottih buržuazien “hyviih namerenieloih”. Marx žiälimättä kovasti kritikuičči tädä heijän ruohtimattomuutta. Sillä aigua Thiersan voiskat ahtahalla kol'čalla ymbäröittih Pariža.

Kommuna andoi rabočoloin käzih pajennuon buržuazien fuabrikat. Kiriköt i manasterit oldih muutetut narodnoloiksi kluubiksi. Kaikki luaittih siksi, čtobi parandua ruadaja rahvahan položenie. Oli annettu käsky, čtobi rabočoit pimielöistä i märristä podvualoista siirryttäs bohattojen kodiloih. Kaikki maailma napr'aženien kera sledi parižskoloin proletarieloin velikoida bor'buua. No kommunarat oldih ymbäröittynä, hyö oldih leikatut dostalista Franciasta. Heillä ei puuttunut azettua rabočoloin i krestjuanoin sojuzua buržuazieda vastah, ei puuttunut vediä krestjanstvua omalla puolella.

Heroičeski torattih kommunarat äijäluguzien i hyvin voožužonnoloin versal'skoin buržuaznoin pravitel'stvan voiskien kera. Naizet i lapset torattih miehien rinnalla. 21 päivänä majan kuuda Thiersan voiskat kahautavuttih Parižah. Germanskoit voiskat autettih Thiersalla. Buržuazie žiälimättömästi raspravl'aičiudui kommunarohen kera (Kuva 9.3). Nedälin aigah oldih ammutut kymmenet tuhannet miehie, naizie i lapsie. Vielä enämbi rabočoloja lykättih tyrmäh i työttih loittozilla suariloilla, katorgah.

Parižkoi Kommuna oli razgromittu. Se sušestvuičči 71 päiviä i ijäksi jäi proletariatan muistoh. Joga vuodena rabočoit tuuvah venkoja kommunaroin kalmalla yhtellä Parižan kalmus mualoista, missä seiniä vaste oli ammuttu kommunan heroiloja.

Kuva 9.3: Kommunarojen boju Thiersan voiskien kera yhtellä Parižan plošadilla.

Parižskoi kommuna hävii siksi, ku rabočoloilla ei ollut vielä omua rabočoida, marxiskoida, revol’ucionnoida partieda, kudama olis voinut häälähtämättä vediä rabočoloja buržuazieda vastah. I vielä siksi, čto rabočoloilla ei ollut krestjuanoin kannatusta, ei ellennetty rabočoloin i krestjuanoin kannatusda, ei ellennetty rabočoloin i krestjuanoin sojuzan značenieda.

Jälgeh Parižskoin Kommunan langiemista, vuodena 1876 I Internacionala heitti oman olennan.

I Internacionalan značenija oli ylen suuri. Se oli enzimäne meždunarodnoi rabočoloin yhtistys, kudama oli obrazana Leninan osnovaitulla Kommunističeskoilla Internacionalalla.

Marx kuoli vuodena 1883, a Engels vuodena 1895. Heijän uč’onie azetti oigiella dorogalla rabočoloin bor’ban kommunizman puolesta i lieni V.I. Leninan i meijän Kommunističeskoin partien dejatel’nostin osnovaksi.

9.4 Kapitalizma Rossiessa

Rabočoloin i krestjuanoin elämä kapitalizman aigana. Jälgeh 1861 vuoven reformua kymmenet millionat krestjuanoja jatkettih eliä ylen suuressa hädässä i pravattomuuvessa. Muada heillä oli vähä. Čtobi elättiä ičče i maksua *naloga (podat’)* krestjuanoilla pidi ottua muada arendah pomeščikoilta libo ottua velgah heildä dengua. Pomeščikat zastavl’aittih krestjuanoida ruadua herroin muada krestjanskoiloilla heboloilla i orudieloilla kabal’noloilla uslovieloilla.

Pomeščikat, ku hāmähäkit, imettih krestjuanoista kaikki, midä vain voidih. XIX vuozisuan loppuh puolet kaikista krestjuanoista roittih *bedn’akoiksi*, kudamilla libo sousem ei ollut hebozie, libo oli yksi kliäččä hebone. *Seredn’akat* vielä kudakingi vejettih omua hoz’aistvua. Konza oli paha vil’l’an kazvo ili ni midä ei kazvanut, seredn’akat äijällä köyhtyttih, puututtih vielä suurembah zavisimostih pomeščikoista i *krestjuana-kulakoista*, kudamilla heillä i pidi ruadua, ku *batrakoin*. Krestjuanoja, paičči pomeščikkoja, kiskottih i ugnetaidih kulakat.

Kuva 9.4: Rabočoit triebuijah izännäldä lizätä heillä ruadopalkua.

Razoritut krestjuanat mändih linnoih. Linnat kazvettih terväh, niissä kazvoi promišlennosti. XIX vuosisuan lopussa Rossiessa oli jo enämbi 2 millionua rabočoida. Kazvettih suuret promišlennoit centrat: Peterburgassa i Nižn’oissa Novgorodassa (nyt linna Gor’kij) — mašinostroitel’noit zavodat, Tulassa, Uralalla i Doneckoissa basseinassa — metallurgičeskoit zavodat, Moskovskoissa, Vladimirskoissa, Kostromskoissa i Jaroslavskoissa gubernieloissa tekstil’noit fuabrikat.

Nämih paikkoih i mändih razoritut krestjuanat. Äijä rabočoida pidi i *rauda dorogoin* stroitel’stvalla. XIX vuosisuan loppuh rauda dorogojä Rossiessa oli jo enämbi 30 tuhatta kilometrua, i oli zavodittu dorogan stroimine poikki Siberistä. Tännē suurilla Siberin mualoilla siirdyi sadoja tuhanzie krestjanskoloja perehie. Siberin surovoloissa prirodnoloissa uslovieloissa hyö kovah ruattih ylen bohatan rannan osvoinnan piällä. Krestjuanat tungeuvuttih gluhoih taigah. Rossien vanhan aigazih vlade-nieloih suurilla massoilla mändih elämäh razoriudunuot krestjuanat.

Ei parembi ollut ni rabočoloin elaiga. Zavodčikat i fabrikantat kiinitettih rabočoloja ei vain miehie, no i naizie i lapsie ruadamah 13-14 čuassuo suutkissa. Puaksuh ruado päivä jatkui 17-18 čuassuo. Kiinnitet-tih ruadamah i pruzdnikkoina. Otpuskoja ei ollut.

Tämän moizesta katoržnoista ruavosta maksettih grošat, siksi ku mas-sa nälgähizie seizoi fuabrikkojen i zavodojen vorotoin luona i pakičči andua heillä ruado.

Joga dielosta rabočoloista otettih štruafa – pijätettih vuitti palkasta. Fuabrikoissa oli liga, märeä, pimie, ei ollut ni fortočkoja ikkunoissa.

Elettih rabočoit ahtahissa i ligazissa kodiloissa-kazarmoloissa, missä yksillä i samoilla koikilla muattih eri vuoroloin rabočoit: ehtittih nousta yhtet ku sijah viertih toizet.

Yhten jyttyöt pravattomat oldih carskoissa Rossiessa i rabočoi i krest-juana. No rabočoit fuabrikoissa i zavodoissa teriämbäh ruvettih yhtymäh i vistupaimah omie ugnateloja vastah. A heijän jälgeh siidä lähtiet-tih i krestjuanat.

Narodnikat. Peredovoida rabočoin kluassan rolie ei ellennetty sen aigazet Rossien narodničeskoit i revol’ucionerat. Hyö viärin lugiet-tih, čto kaikki vägi on krestjanstvassa i čto duarin i pomeščikkojen vluastista voi piästä vain yhten krestjanskoin vosstanien kaute. Hyö ei ellennetty sidä, čto krestjuanat yksinäh, sojuzatta rabočoin kluassan kera ei voija voittua carizmua i pomeščikkoja.

Nämä revol’ucionerat terväh jälgeh krestjanskoida reformua vuode-na 1861 äjissä Rossien linnoissa peitoči vluastista ruvettih organizuimah revol’ucionnoloja kružkoja nuorizosta, suurembah čuastih studentoista.

Kružkissa tulizesti obzuždaittih sidä, kuin auttua krestjanstvalla. Loppujen lopuksi oli rešitty männä kylie myöte (“rahvahah”, kuin silloin sanotih) i kučuo krestjuanoja vosstanieh cuarie i pomeščikkoja vastah. Sen periä näidä revol’ucioneroja i kučuttih *narodnikoiksi*. No narodnikkojen jälgeh krestjuanat ei lähtietty.

Silloin narodnikat rešittih jatkua bor’bua ilman rahvasta, omilla vägiöllillä. Hyö duumaittih zavodie cuarin tappamizesta i organizuittih peitos-
sa olija obšestva, kudamua kučuttih *Narodnaja vol’a*. Äijän vägie i aigua mänetettih hyö sih, čtobi varustua cuarin tapanda. Vain 1 päivänä mar-
ta kuuda 1881 vuodena narodnikoilla lykysti lykätüllä bomballa tappua cuari Aleksandr II.

No tästä ei tullut ni midä. Yhten tapetun cuarin ili ministran sijah jääviydi toine, vielä l’utoimbi. Cuariksi tuli Aleksandran II poiga, *Aleksandr III*, kudaman aigana rabočoloilla i krestjuanoilla lienä eliä vielä pahembi. Počti kaikkie revol’ucioneroja “Narodnoista vol’asta” carskoit žandarmat novatettih i arestuittih. Aleksandran III käskystä viittä heistä riputettih, a toizie kaikeksi igiä istutettih kriepostih libo työttih katorgah.

Ei ollut slučaino narodnikkojen lykyttömys. Heillä valittu bor’ban doroga carizman kera, terroran doroga, oli ošibočnoina i ylen vrednoina revol’ucieh nähte.

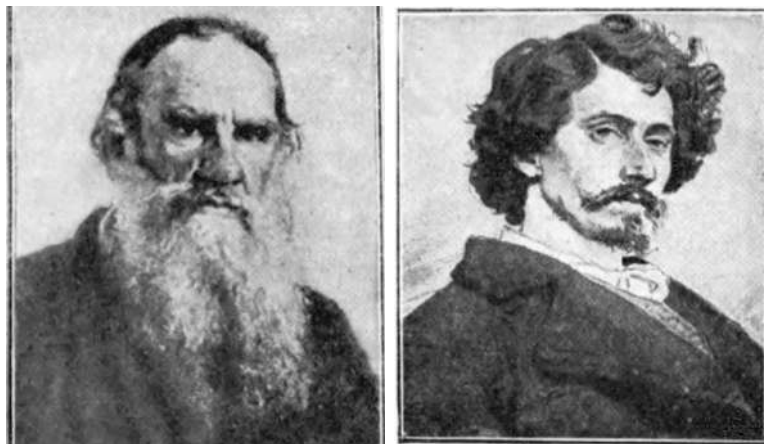
Narodnikkojen dejatel’nosti oli vrednoi siksi, ku hyö mešaittih rabočoilla kluassalla ellendiä hänen vedävä roli revol’ucieessa i tormozittih marxiskoin rabočoin partien sozdaičendua, otvlekaittih ruadaien vni-
manie bor’basta ugnetatel’oin kaiken kluassan kera, sen kluassan pred-
stavitel’oin bezpoleznoloilla tappamizilla i tormozittih rabočoloin i krest-
juanoin sojuzan sozdanieda.

Vuodena 1887 pieni joukko revol’ucioneroja uuvessah oppi tappua cuarie (Aleksandrua III), no lykyttömästi. Pokušenien organizatorat – vanhembä Leninan velli *Aleksandr Ul’janov* i hänen tovarišat – oldih tavatut žandarmoilla i riputetut. Toine kerdane ošibka toi saman moizen vredan.

Vladimir Il’ičalla Uljanovalla (Leninalla) silloin oli jo 17 vuotta. Tii-
justettuo vellen kaznindah nähte, hän sanoj: “Ei, myö emmä lähte tämän
moista dorogua myöte. Ei tämän moista dorogua myöte piä männä”.
Lenin oli oigie. Vain organizuittu rabočoi kluassa, sojuzassa krestjanstvan
kera, rukovodija krestjanstvalla, sai ottua täyven voiton cuarin i pome-
ščikkojen vluastin piällä.

Pisatel’a L.H. Tolstoi i hudožnikka I.E. Repin. XIX vuozisuan
toizella puolella oli äijä talantlivoloja pisatel’oja, hudožnikkoja i kom-

pozitoroja (Kuva 9.5).

Kuva 9.5: Lev Nikolaevič Tolstoi (1828-1910 vv.) da Il’ja Efimovič Repin (1844-1930 vv.)

Silloin eli i kirjutti omie proizvedenieloja *Lev Nikolaevič Tolstoi*. Hän algoi kirjuttamah omie proizvedenieloja vielä nuorena, konza učastvuičči voinissa Kaukazan gorcien kera i Sevastopol’an puolistamizessa Krimskoin voinan aigana. Suuremmat omat proizvedeniet Tolstoi kirjutti sen jälgeh, kuin jätti vojennoin sluužban i mäni elämäh omah imenieh “Jasnaja Pol’ana” (lähillä Tulan linnua). Glavnoimmassa hänen proizvedeniessa “Voina i Mira” kirkahassa hudožestvennoissa formassa on sanottu Rossien voinasta Napoleonan I kera 1812 vuodena. Omissa proizvedenieloissa Tolstoi kirjutti pomeščikkojen elännän krepostnoin pravan i kapitalističeskoin strojan aigana. Oman eloksen loppu puolella hän rubei kirjuttaman krestjuanoin piäzemättömästä položeniestä 1861 vuuvun reforman jälgeh. Tolstoi ei ollut revol’ucien puoliznikka. No hän nägi jygien krestjuanoin elännän i kovasti bičuičči carskoloin i kapitalistojen proizvolua.

Samoina vuozina eli i velikoi russkoi hudožnikka *Il’ja Efimovič Repin*. Hän rodiudui Ukrainassa saldatan perehessä i lapsen aijasta suvaičči risuija. Hän rodiudui znamenitoiksi hudožnikaksi. Repin hyvin tiezi russkoin krestjuanan kargien elännän, siksi kuin iče hän lähti rahvahasta. Hänen kartinat ollah tietävät kogo maailmalla.

XIX vuozisuan toizella puolella eletti i sozdavaitti suurie muzikal’noloja proizvedenieloja russkoit kompozitorat – *Musorgskii, Rimskii-Korsakov, Borodin, Čaikovskii*.

Kuva 9.6: ”Burlakat Volgalla” - I.E. Repinan kartina.

Musorgskii kirjutti operan “Boris Godunov” a Rimskij-Korsakov operat “Sneguročka” i “Sadko”. Omissa operoissa hyö leviesti ispol’zuittih Rossiessa eläien rahvahien pajoloja. Kaikkie nämie hyvie proizvedenioida myö puaksuh kuundelemma meijän aigana.

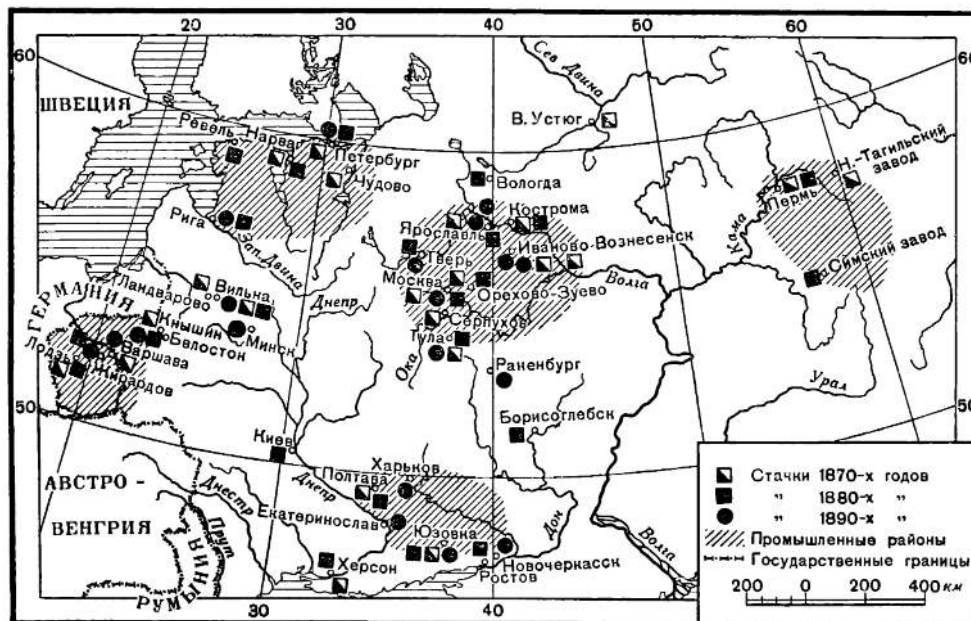
9.5 Rabočoi dviženija 70-90:llä vuozilla. V.I. Lenin

Enzimäzet rabočit sojuzat. Vielä cuarin Aleksandr II aigana rabočit alettih bor’ban kapitalistoja vastah.

Rabočit yhtessä annettih fuabrikan libo zavodan izännällä trebovaniet položenien parandamizeh nähte i otkažiuvuttih zavodie ruado, kun i izändä ei udovletvori heijän trebovanieloida. Sidä sanotah stačkaksi (Kuva 9.7).

Čtobi lykymmästi vediä bor’bua kapitalistojen kera, rabočit ruvettih yhtistymäh sojuzoih. Enzimäne – *Južno-rossiiskoi sojuza* rodiudui Odessassa vuodena 1875. Sojuza valmistauduj bor’bah samodržavien kera i kuččui rabočoloida yhtymäh bor’bah revol’ucien puolesta. No terväh sen učastnikat oldih arestitut. Sen rukovoditel’ua *Zaslavskoida* työttih katorgah, missä hän i kuoli.

Peterburgassa kolmen vuuven kuluttuo oli organizuiuttu *Russkoloin rabočoloin severnoi sojuza*, kudaman piässä seizottih stol’ari *Halturin* i slezari *Obnorskii*. Tämä sojuza jo zavodi ottamah učastieda rabočoloissa

Kuva 9.7: Stačecnoi dvizhenie XIX vuozisuan toizella puoliskolla.

stačkoissa, rukovodi niillä. Carskoi pravitel'stva razgromi i tämän rabočoin sojuzan.

No rabochi dvizhenie leveni aina uuzih i uuzih raionoih. Aina jygiembi oli eliä rabočoilla, aina enämmällä kiskottih händä kapitalistat. Fabrikanta Morozov žiälimättä štrafuičči omie rabočoloja, štrafojen nimellä hän otti heildä 1/3 ruado palkasta.

Vuodena 1885 kaheksan tuhatta Morozovan tekstil'noin fuabrikan rabočoida Orehovo-Zuevassa ei kestetty tädä kiskondua i ilmoitettih stačka (Kuva 9.8). Fuabrikka seizattui.

Tämä stačka oli jo ajembah organizuittu. Rukovodi sillä peredovoi rabochi Moisejenko, kudama ennen oli Russkoloin rabočoloin severnoin sojuzan členana. Yhtessä gruppan kera omie tovariššoja kudoie hän kirjutti trebovaniet fabrikantalla, i rabočoit peitoči pietyssä sovešaniessa utverdittih ne trebovaniet.

Morozov kieldäydyi täyttiä rabočolojen i trebovaniet i dobeiččiudui yhten heijän rukovoditel'an arestuiččemista. Joukko kudoie väjellä piästi arestuidun tovarišan, no Morozov kuččui fuabrikalla voiskat, kudamat perrettih rabočoloja. 600 hengie stačecnikoista oldih arestuitut, monie kymmenie heistä oli annettu suudoh.

Sen moizet stačkat Rossiessa mändih monissa fuabrikoissa. Toizena

Kuva 9.8: Stačėčnoi dviženie XIX vuozisuan toizella puoliskolla.

vuodena carskoi pravitel'stva, pöllätetty rabočoin dviženien i stačkojen kazvannalla, oli vinuždennoi andamah zakonan, kudamua myöte fabrikantat jo ei voidu niin huijuttomasti obsčitivaija rabočoloja.

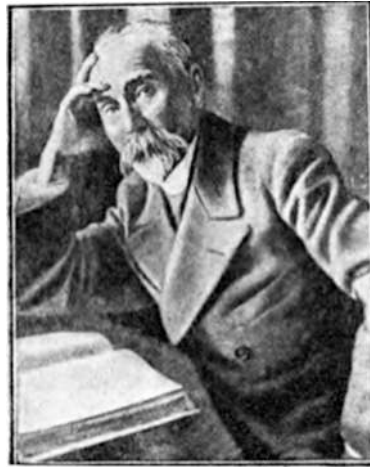
Rabočoit ellennettih, čto organizovannoilla bor'balla hyö voijah äjiä dobeiččiuduo. Marxan i Engelsan uč'onien kera Rossien predovoit rabočoit enzimäzie kerdoja ruvettih tunnustaudumah rabočoloissa kružkissa i sojuzoissa.

Gruppa “Osvoboždenie truda”. Rossiessa silloin že jiiäviyvyyttih proletarskoit revol'ucionerat – Marxan uč'onien puoliznikat, kudamat lugiettih, čto rukovod'ašoi roli revol'ucionnoissa dviženissa pidäy olla proletariatalla.

Yhtenä tämän moizista revol'ucioneroista oli *Georgii Valentinovič Plehanov*, enzimäne marxizman propagandista Rossiessa (Kuva 9.9).

Lähtehyö rajan tuaksi, vuodena 1883 Plehanov obrazuičči marxiskoin revol'ucionnoin gruppan *Osvoboždenie truda*. Gruppa kiändi russoilla kielellä Marxan i Engelsan ruadoloja i levitteli niidä Rossiessa. Se ozutteli myös ylen suureh vredah rabočoih dviženieh nähte narodnikkojen uč'oniesta i heijän bor'ban vedämizen sposoboista.

Rossiessa ravieh ruvettih kazvamah kružkat, kudamissa opastuttih

Kuva 9.9: Georgii Valentinovič Plehanov.

Marxan proizvedenieloja – no i gruppa “Osvoboždenie truda” i nämät kružkat ei oldu vielä yhtistetty rabočoin dviženien kera.

Tämän luadi Lenin, kudama organizuičči bol’shevikkojen partien i vei rabočoin kluassan i krestjanstvan bor’bah carskoida pravitel’stvua, pomeščikkoja i buržuazieda vastah.

V. I. Lenin – rabočoin kluassan voždja i bol’shevizman osnovatel’a. *Vladimir Il’ič Lenin (Ul’janov)* rodiudui vuodena 1870 Simbirskan linnassa (nyt Ul’janovsk). Skolassa hän opastui otlično (Kuva 9.10). 17 vuodizena hän lieni Kazanskoin universitetan studentaksi, no terväh oli erotettu učastien periä studentoin revol’ucionnoissa dviženiessa. Silloin hän rubei valmistaudumah ekzamenoin sdaičendah kaikesta universitetan programmasta. Nämä ekzamenat hän sdaičči.

Kazanissa že Lenin mäni marxiskoieh kružkah, izučaičči Marxan i Engelsan sočinenieloja i kaikkie porażaičči omilla tiedoloilla.

Vuodena 1893 Lenin siirdyi Peterburgah tässä rubei opastamah rabočoloja kružkissa.

Peterburgassa Lenin yhtisti kaikki rabočoit kružkat *Sojuz bor’bi za osvoboždenie rabočego klassa* nimizeh sojuzah i tällä valmisti tovella revol’ucionnoin rabočoin partien sozdaičennan. Hänen predloženien mugah sen moizet sojuzat organizuiččiuvuttih i toizissa linnoissa.

Lenin (Kuva 9.12) kovasti vedi bor’bua nardonikkoja vastah i kaikkie niidä vastah, ken viärin tolkuičči Marxan uč’onnieda. Lenin syvendyi rabočoloin eloksen joga pieneh gi dieloh, kirjutti rabočoloja varte listoukoja i kniigoja, kuččujen upornoih bor’bah kapitalistoida vastah.

Kuva 9.10: Lenin školassa.

Carskoloilla siščikoilla puuttui arestuija Leninua. Händä hätken piettih tyrmässä, a sen jälgeh työttih kolmeksi vuuveksi Siberih.

Leninan organizuitut “Bor’ban sojuzat” luaittih ensimmäzen kuottelun yhtyö partieksi. Tädä varoin oli kučuttu *Rossiiskoin social-demokratičeskoin rabočoin partien (RSDRP)* I s’ezda 1898 vuoden Minskan linnassa. No sozdaija partieda tässä s’ezdassa ei puuttunut.

Tulduo ssilkasta, Lenin ajoi rajan tuaksi i sielä rubei laskemah ensimmästä marxiskoida gaziettua. Sidä kučuttih *Iskraksi*.

Gazietta Iskra pečatoittih hoikalla papirosnoilla bumuaagalla, čtobi niidä olis kebiemi tuuva peitoči kaikkih luaduloih rajan tagana päin Rossieh.

Lenin kirjutti Iskrassa statjoja, kuččujen rabočoloja yhtymäh revol’ucionnoih poličičeskoih partieh bor’bah näh samoderžavieda i kapitalistoja vastah.

Leninskoi Iskra valmisti bol’ševikoin partien sozdaičennan.

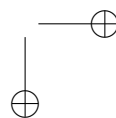
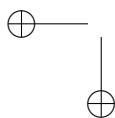
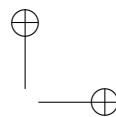
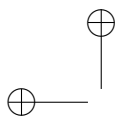
Rabočoloin bor’ba viriydy i terväh tabai Rossien okrainat, sih luvetuna i Zakaukazien, missä vedi ruaduo männyön vuozisuan yheksänkymmenien vuozien lopusta Leninan uč’onikka t. Stalin.

Kuva 9.11: V.I. Lenin rabočoissa kružkassa Peterburgassa (90:nä vuode-
na.

Kuva 9.12: Vladimir Il'ič Lenin.

Lugu 10

Enzimäne buržuaznoi revol’ucija Rossiessa

10.1 Revol’ucieda vaste

Obuhovskoi oborona i Rostovskoi stačka.

XX vuozisuan allusta raveni rabočoloin revol’ucionnoi bor’ba. Rabočoit luaittih zabastoukoida, lähtiettih demonstracieloilla i nostih bor’bah kapitalistoja i carskoida pravitel’stvua vastah.

Cuarina täh aigah oli Nikolai II. (Hän algoi carstvuija vuodena 1894.)

Vuodena 1901, Maijan 1:n päivän pruazdnuičenda päivänä (kaiken muailman rabočoi pruazdnikka), Peterburgassa zabastuittih Obuhovskoin vojennoin zavodan rabočoit. Hyö azetettih načal’stvalla omat trebovaniet. Hämästynyt administracie ei tiedänyt, midä luadie i kyzeli ruadail-la: “Nenga midä työ, terväh ei vain meidä, no i ministroida triebuičetta uvolie”. – “ei vain ministroida, no i ičcie cuarie”, – vastattih heillä bas-tuiččijat.

Zavodan načal’stva kučcui policien i voiskoja hillendämäh rabočoloida. No zabastuiččijat zavodassa i sen ymbäri luaittih barrikadat i hillendämäh tulluzie vastattih kivi ragehella i rauda paloilla. Policija i saldatat avat-tih ammunda. Monen čuassun aigua rabočoit vojuittih voiskan kera. Oli tapettu i jygiesti ruanittu monie rabočoloja. Tämä rabočoloin bor’ba sai *Obuhovskoin oboronan* nimen. Lähellä 800 oboronassa olluzie oli arestit-tu, heistä äijä oli hätkeksi aigua peitetty tyrmih i työnnetty katorgah.

Viesti obuhovalaizista-heroiloista lendi kaiken muan ymbäri. Rajat-toman Rossien kaikissa kulmissa rabočoit ruvettih nouzemah bor’bah.

Vuodena 1902 Rostovan linnassa Donalla rodiudui suuri rauda doro-galazien stačka. Heih yhtyttih toizien zavodoin rabočoit. Stačka i rabočo-

loin sobranieloida rukovodi RSDRP:n komitetta. Komitetan členat avonazesti vistupaittih sobraniellosa, kučuttih rabočoloida rešitel’noih i kestäväh bor’bah cuarin vluastin lopullizeh voittoh sah. Monie päivie matkattih linnan tagana rabočoloin mitingat. Nämih sobranieloih keräydyi 30 tuhandeh sah Rostovan Donalla rabočoloida, (Kuva 10.1). Policija i paikallizet rostovskoit voiskat ei voidu ni midä luadie bastuičejjain-rabočoloin kera.

Kuva 10.1: Stačečnikoin levitändä

Zabastoukua duavimah Rostovan vluastit kučuttih kazakkoida toizista susieda linnoista. Vasta silloin stačka oli lopittu.

Rostovskoi stačka ozutti čto Rossien rabočoi kluassa jo nouzi avonazeh poličičeskoih bor’bah Cuarin vluastie vastah.

Krestjanskoi dviženie. Rabočoloin jälgeh nostih i krestjuanat. Vuoven 1902 keviällä i kezällä Urainassa i Povolž’jassa krestjuanoin bor’ba tabai enämmän 300 kyliä. Krestjuanat hävitettih pomeščikoin imenieloida, juattih pomeščikoin leivät nälgähizillä, otettih pomeščikoin mualoja.

Krestjuanoida vastah oli työnnetty voiskat. Krestjuanoih ammuttih, heidä perrettih rozgilla surmah suate. Tuhanzie krestjuanoista arestittih i istutettih tyrmäh. Krestjanskoi dviženie oli duavittu. Krestjuanat

ei vielä ellennetty, čto pomeščikkojen voittamizeksi pidäy ennen kaikkie hävittiä carskoi vluasti.

Iskra gazietassa Lenin kučcui krestjuanoida vedämäh bor'buja carskoida vluastie vastah yhtessä rabočoloin kera. No Iskran puolistaien social-demokratoin ruaduo kylässä mešaičči vuozisuan algupuolella syndynyt *socialistoin-revol'ucioneroiin (eseroiin)* partija. Krestjuanoin puolistannan nimellä, tämä partija puolisti kulakkojen interessoja i staraiččiudui vediä viäriä narodnikoin programmua.

Lenin vedi kovua heittelemättömiä bor'buja eseroida vastah.

Rossiiskoin social-demokratičeskoin rabočoin partien sozdaiččemine. Leninskoi Iskra ičen ymbäri yhtisteli levitettyt social-demokratičeskoit organizaciet Rossiessa. Se, midä ei udaiččiudunut azuo ennen – sozdajja revol'ucionnoida proletarskoida partieda, udaččiudui nyt.

Vuodena 1903 rajan tagana¹ peitoči keräydyi RSDRP:n toine sjezdada. Rossien eri linnoista päin tuli sjezdah 43 delegattua. Sjezdassa oli priimitty V.I. Leninan valmistettu programma. Siinä sanoudui rabočoin kluassan partien glavnoista zaduačasta – socialističeskoin revol'ucijan organizuiččemizesta, proletariatan diktaturan azettamizesta, socializman voitosta. No, čtobi täyttiä glavnoi zaduača, programmassa sanoudui, čto partiella on suadava täytetyksi ennekaikkie sen lähembäne zaduačča – lykätä Rossiessa carskoi samoderžavie, luadie demokratičeskoi respublikka, azettua rabočoloilla 8 čuassune ruado päivä, hävittiä kylässä krepostnoin pravan kaikki jättiet, leikata krestjuanoida varte muada.

Nämien velikoiloin zaduačoin täyttämizeh näh Lenin triebuičči, čtobi partieh priimittäs vain kestäviä – rabočoin dielon puolesta bordoja, rabočoin kluassan provierittuloida tovariššoida. Partiella, – sanoi Lenin – pidäy olla rabočoin kluassan peredovoina otr'uadana, a hänen členoilla on oldava loppuh suate predannoloina revol'uciella. Lenin triebuičči, čtobi partien členana voizi olla vain se ihmine, kudama priimiy partien programman, omalla ruavolla učastvuiččou sen yhtessä organizaciessa. Tädä Leninan trebovanieda vastah nostih *Martov, Trockii* i erähät muut delegatat. Hyö predlagaittih ottua partieh kaikkie, ken tahtou i kaikkie niidä, ken toivottau (uskaldau, lubuau) millä tahto auttua partiella, no ei rua hänen organizacieloissa, i ei podčiniččiuvu hänen disciplinalla. Tämän moine predloženiija slabendi partieda, kuin rabočoin kluassan rukovoditel'ua, sentäh ku partieh voidih tungeuduo kestävämmät, partiella vihamielizet ihmizet buržuaziestä.

Tämän jälgeh sjezdassa Leninan vastustajat, Martovan i Trockoin

---

¹Londonassa

ohjauksella, predlagaittih rabočoloilla bor’bah näh carizmaa vastah luadie sobimus ei ruadaja krestjanstvan kera, a buržuazien kera. Lenin razoblačaičči Martovan i Trockoin predloženielojen vredan i ozutti, čto rabočoilla kluassalla ni kui ei sua männä sobuh buržuazien kera, čto se predaiččou rabočoloida. Rabočoloilla pidäy yhtyö ei buržuazien kera, a revol’ucionnoin krestjanstvan kera i männä yhtessä bojuh cuarie i pomeščikkoja vastah. Lenin i hänen puolella olijat seizottih sillä kannalla, čto carizman i pomeščikkojen lykkiämizen jälgeh kerralla on allettava bor’ba kapitalistoida vastah, bor’ba socializman puolesta.

S’ezda valičči partien central’noin komitetan Iskra gazietan redakcieh, kudamilla andoi rukovodie partien ruaduo. Čentral’noih komitetah i Iskran redakcieh oli valittu Leninan puolella olijat, hyö suadih sjezdassa enämbi iänie, siksi heidä ruvettih kuččumah *bol’ševikoiksi*, a hänen vastustaie, kudamat suadih vähembi iänie sjezdassa – ruvettih kuččumah *men’ševikoiksi*. Suurembi oza Rossien social-demokratičeskoista organizacieloista sjezdan jälgeh kannatti bol’ševikkoja.

Toizessa sjezdassa tovariššua Stalinua ei ollut, hän oli tyrmässä. Vuodena 1904 hän pagei Siberin ssilkasta i vei bol’ševikkojen jälgeh Zakaukazien rabočoloja.

Ielimäzet rabočoit lujah uskottih Leninalla i Stalinalla. Sen moizie rabočoloida silloin oli tuhanzie.

RSDRP:n rukovodstvalla vuodena 1903 kezällä Ukrainan i Kaukazan suuremmissa linnoissa oldih enzimäzet vseobšoit rabočoloin stačkat. Azeuttittih kaikki fuabrikat i zavodat. Rabočoit tuhanzittain kerävyvyttih ulicoilla i plošadiloilla. Oratorat piettih paginoida revol’uciesta. Rabočoit luaittih šestvieloida-demonstracieloista ruskieloin flagoin kera – socializman puolesta proletarskoin bor’ban znamenien kera. Keriämällä linnoih voiskat, carskoi pravitel’sstva duavi nämä stačkat.

No stačkat luaittih oma ruado – ne luaittih revol’ucie tulemah teriäm-bäh i lähennettih sidä.

10.2 Revol’ucija algoi

Voina Japonien kera. Cuari Nikolai II kaikella tavalla oppi duavie revol’ucien. Cuarilla lähizet neuvottih händä teriämbi alua japonien kera voina, kudamua jo ammui valmistettih. Hyö duumaittih, čto voina piettäy revol’ucien. “Parembi voina, kuin revol’ucija”, – neuvoteltih Nikolai II hänen pridvornoit.

No enzimäzinä voina zavodittih japoncat. Vuuvun 1904 janvar’a kuus-

sa voinua ilmoittamatta hyö napadittih Rossien stroittuh kriepostih — *Port-Arturah — Keldazella merellä*, missä seizottih ruskokit vojennoit korablit, i parahimmat niistä revitettih miinoilla.

Omista suariloista Japonija vei voikat merdä myöte Man’čžurieh. Hyvin vooružittu i opastettu japonskoi armie rubei lyömäh jälgeh jäännyttä, pahoin vooružittuo carskoida armieda, kudamua ohjattih tolkuttomat generalat — vz’atkien ottajat i vorat.

Japoncat otettih Port-Arturan krieposti, razgromittih carskoi armie Mukdenan luona. Kajassa Cusiman salmessa japoncat hävitettih loput carskoin Rossien vojennoit korablit, kudamat oldih työtyt Baltiiskoista merestä.

Voinassa läbi lyödy carskoi samoderžavija luadi japonien kera pozornoin miran. Japonie otti Rossielta puolen Sahalinan suarda, Port-Arturan i luittaudui Koreissa.

Verine pyhäpäivä i rabočoloin deputatoin enzimäne Sovietta. Pahoin käynyt *russko-japonskoi voina* vielä enämmän suurendi rahvahan vihua carskoih pravitel’stvah. Voina ei pijättännyt revol’ucieda, a ravendi sen tulemistä. Vuuven 1905 janvar’a kuun allussa Peterburgassa bastuičči suuri Putilovskoi (nyt Kirovskoi) zavoda. Terväh Peterburgassa algoi vseobšoi stačka. Zavodoissa mändih burhuajat kerähmöt i sobraniet. Rabočoit ečittih pois piäzyö omasta hädähizestä pravattomasta tilasta. Hyö azetettih 8 čuassuzen ruadopäivän, sojuzoih yhtymizen vallah, sanan i pečatin — vallah trebovaniet. Rabočoit triebuittih tože pomeščikkojen muan andamista krestjuanoilla i Učreditel’noin sobranien kuččumista gosudarstvennoin strojan muuttamista varten Rossiessa.

Borbah näh rabočoin dviženien kera erähie kuuloida ennen stačkua carskoilla pravitel’stvalla oli luaittu *Rabočoloin obšestva*, kudaman piämiehenä oli provokatora pappi Gapon. Konza algoi stačka, Gapon oman obšestvan sobranieloissa muanitteli rabočoloida luadie šestvie cuarin luo i kirjuttua hänellä prošeniija (peticiija). Täh peticieh rabočoit pandih kaikki omat trebovaniet. Bol’ševikat sel’viteltih rabočoloilla ei kuunnella Gaponua: “Valdua i muada suadah ei kyzymällä cuarilda, — sanottih hyö, — ne pidäy ottua oružoin kera kähissä”. No Gapon yksikai sai rabočoit uskomah lähtie cuarin luo tämän prošeniien kera. Gaponalla oli peitetty namerenie luadie rabočoloin veren vuuvatus i sillä oslabie rabočoi dviženija.

Vuodena 1905 janvar’an 9 päivänä aigazella pakkazella huomneksella rabočoloin joukot naizien i lapsien kera liikahuttih talvi dvorcah päin. Kaikie keräydyi enämbi 140 tuhatta hengie. Ambumizella vastattih carskoit voikat oružatonda rahvasta. Enämbi tuhatta hengie oli tapet-

tu, leikottu šaškoilla, duavittu kazakkojen heboloilla. Peterburgan ulicat oldih valetut rabočoloin verellä.

Tänä päivänä rabočoit suadih verine urokka. Kaikilla lieni sel’vä, čto ei sua uskuo cuarih i hänen slugoilla. Saman päivän illalla linnan okrainoilla rabočoit alettih stroie barrikadoida. Barrikadoilla lepetettih ruskiet flagat. Rabočoit napadaittih oficeroin i policieloin piällä i otettih heidä oružat. Bol’ševikat rukovodittih rabočoloin bor’balla. (Kuva 10.2).

Vihan pamahtus lenzi kaikkie muada myöte cuarin verizillä elodejanieloilla. Rabočoit lykättih ruavot, lähtiettih pihalla revol’ucionnoloin pajoloin kera, lozungan kera “läres carskoi samoderžavie”. Revol’ucie ter-väh levizi kaikella mualla.

Kaiken keviän jatkuttih rabočoloin joukko stačkat i vistupleniet.

Vuodena 1905 maija kuussa tekstil’ noloin fuabrikoin linnassa – Ivanovo-Vosnesenskassa — algoi ylen kova stačka. Rabočoloin rukovoditel’oina oldih bol’ševikat.

Kuva 10.2: Vuoven 1905 janvar’an 9:nä päivänä ploščadilla Talvi dvorcan luo oli ammuttu sadoja rabočoloida.

Linnan tagana Talka ojalla tuhanzittain kerävyttih rabočoit. Carskoida vluastie i fabrikantoida vastaizen bor’ban rukovodindah näh rabočoit valittih deputatat, kudamat obrazuittih Sovietta.

Tämä oli yksi enzimäzie rabočoloin deputatoin Soviئتoida Rossiessa. Tämä soviettä, tuhanzien rabočoloin ymbäröittynä, keräydyi zasedanie-

loih joga päiviä. Rabočoloin sobranieloissa vistupaittih bol'shevikat, kudamat oldih piä miehinä Sovietassa. Joukko ylen suurella himolla kuundeli oratoroin revol'ucionnoloida paginoida. Rabočoloin heroičeskoï bor'ba jatkui enämmän kahta kuuda. Rabočoit i heijän perehet nähtih näl'giä, no ei andauvuttu. Carskoin gubernatoran käskystä voiskat ruvettih ambumah rabočoloih. Jälgrimäi rabočoloin väjet loputtih. Sovietan predloženiella 40 tuhandizessa rabočoloin sobraniessa oli rešitty loppie stačka. Stačka karasti rabočoloida i valmisti heidä tulevah vielä upornoimbah bor'bah.

Krestjanskoi dviženija. Vuuvun 1905 keviällä algauvuttih krestjuanoin volneniet. Keski Rossiessa i Povolž'essa krestjuanat otettih muat, mečät, vejettih pomeščikkojen ambariloista vil'lat i juuttih ne näl'gähizien kesken. Hyö poltettih pomeščikkojen usad'bat, triebuittih pomeščikkojen mualoin jagamista, a monissa paikoissa otettih pomeščikoin muat. Pöllästynyöt pomeščikat pajettih omista pomestieloista policieloin i voiskien vardeičennan alla. Carskoi pravitel'stva työndi krestjuanoida vastah saldattoida i kazakkoida. Voiskat ammuttih krestjuanoida, pandih tyrmiä i perrettih. No krestjuanoja autettih rabočoit linnoissa i krestjuanat ei heitetty bor'buu. Krestjanskoi dviženie leveni päivä päiväldä.

Gruziessa krestjuanat heitettih pomeščikoilla povinnostin maksanda. Monessa kohtassa hyö otettih muat, paimennus muat, mečät, ei tunnustettu ni mittymie carskoloida vlastiloida. Dieloloilla upravl'aïttih iče krestjuanat.

Vuuvun 1905 keviällä i kezällä nostih Latviessa i Estoniessa batrakat. Hyö voožuuvuttih i azetettih revol'ucionnoit krestjanskoit komitetat. Tungeudujen nämih organizacieloih hyö ajettih Latvien i Estonien kylistä pomeščikat – nemeckoit baronat.

Ukrainan i Belorussien krestjuanat tože nostih bor'bah carskoida pravitel'stvua i pomeščikkoida vastah.

RSDRP:n III sjezda. Vuodena 1905 aprel'a kuussa Londonassa oli kučuttu Leninan triebuičennasta RSDRP:n III sjezda. Partiessa silloin laskiettih olevan 8½ tuhatta členua. Sjezdah tuldih delegatat 20 bol'seviskoiloista partien komitetoista. Men'shevikat otkažiuvuttih sjezdan ruavosta i sjezdah ei tuldu.

S'jezdassa Lenin sanoi, čto revol'ucien voittamizeksi vältämättä pidäy luadie i luittua rabočoloin i krestjuanoin sojuza, yhtistetyillä väillä algua voožuonnoi vosstanie, lykätä cuari i sozdaija rabočoloin i krestjuanoin revol'utionnoi pravitel'stva. Krestjuanoin pidäy sozdaija omat revol'ucionnoit komitetat i maksotta ottua pomeščikoilta kaikki muat. Rabočoloilla pidäy rukovodie i andua abuo krestjuanoilla tässä bor'bassa.

Kuva 10.3: Krestjuanat otetah pomeščikan imenedä.

Ielleh Lenin sanoi, čto cuarin i pomeščikkojen vluastin lykkiämizen jälgeh bol'sevikoin on viedävä rabočoit i köyhimmät krestjuanat bor'bah kapitalistoin i kulakoin kera, bor'bah socialističeskoin revol'ucien puolesta.

III sjezda priimi kai nämä leninskoit predloženet.

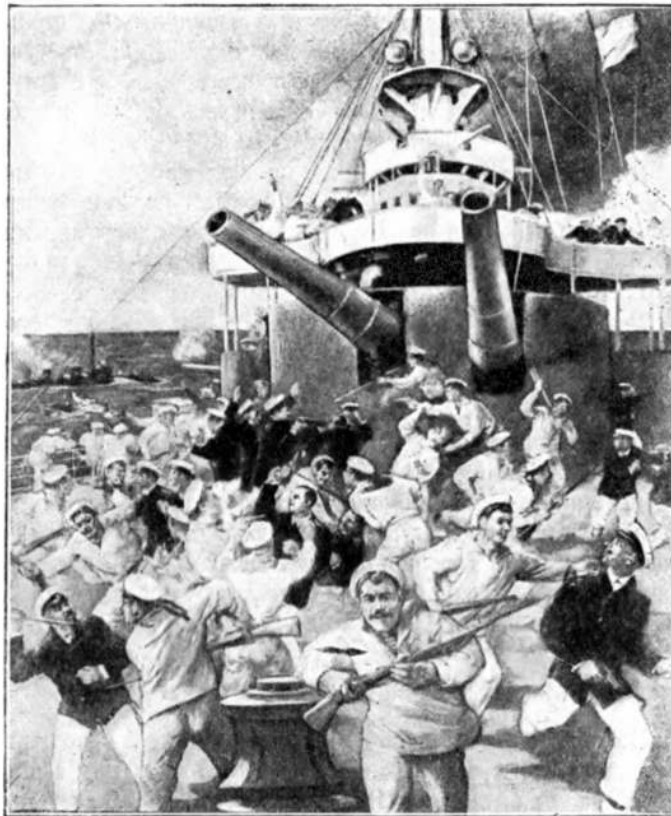
Delegatat tuldih Rossieh i suuren-suurella energiellä ruvettih täyttämäh elämässä sjezdan rešenieloita.

Samah aigah yhtessä Leninan kera revol'ucien voittamizen puolesta bor'buu rukovodi Stalin. Hän ruadoi Zakaukaziessa. Stalin luitti tässä bol'seviskoloida komitettoita, valmistellen bol'sevisckoida sjezdua, luadi muan alaizen tipografien, kirjutti ruadailla listazie, opasti i yhtisteli revol'ucionnoloida rabočoloida i krestjuanoida i rukovodi vooružonnoin vosstanien valmistelemista. Tovarišša Stalin pani äijän vägie siksi, čtobi yhtistiä Zakaukazien i kaiken Rossien rabočoit i ruadaja rahvahat yhtenäzeh pereheh.

10.3 Vooružonnoin vosstanien valmistamine

Vosstanie bronenoscalla Potemkin. Revol'ucie siirdyi i armieh. Vuuv-ven 1906 ijun'a kuussa *Potemkin* bronenoscalla Mustalla merellä syttyi matrosoin vosstanie.

Bronenosca seizoi jääkkerillä Odessan lähillä, missä bastuittih rabočoit. Matrosat tiettih Odessan sobitieloista, oldih ylen vozbuždjonnoit i liččauvuttih bojuh rabočoloin avuksi, kudamat kučuttih heidä bor'bah.

Kuva 10.4: Vosstanie bronenoscalla Potemkin vuuv-ven 1905 ijun'a kuussa.

Kerran murginan aigah ken liene matrosoista kirraldi:

– Poijat, rokassa on madozie!

Korablin oficerat syötettih mor'akkoja hapannuolla lihalla, a dengat otettih ičellä.

Tämä slučai madozien kera rokassa kiirehytti syttymistä. Matrosoin keskessä nouzi kiruomine. Tuli korablin komandira i käski matrosoilla levitä. Matrosat ei kuunneldu. Komandira käski arestuija 30 matrosua i

ambuo heidä. Matrosoin sydämet kiehahtuttih vihasta i abiesta. Matrosa Matjušenkon kučunnasta, hyö voožuuvuttih i iändämällä “lyö izvergoja!” hypättih vihattuloih oficeroih, tapettih heidä i lykittih laijasta piäliči, Kuva 10.4.

Potemkin piällä nouzi ruskie flaga.

Potemkinua hillendämäh cuari työndi vojennoit korablit. No näjen korabliloin matrosat otkažiuvuttih ambumasta vosstanieh noussutta bro-nenoscuu. Potemkin, onnuako, ei voinut jädä hätkeksi ilmain hiildä i syömistä. Ei ollut sillä i kyllällä opitnoloida rukovoditel’oja – bol’ševikoida.

Potemkincoilla tuli männä Ruminieh i andauduo sigäläzillä vluastiloilla.

Kačcomatta sih, čto vosstanie Potemkinalla ei ollut lykylline, se yhten jytyöh elävytti rabočoloida. Hyö nähtih, čto flotta i armija aletah siirdyö revol’ucien puolella.

Vseobšoi oktjabr’skoi stačka. Vuodena 1905 sygyzyh männessä revol’ucionnoi dviženija levizi kaikella mualla. Joga päiviä stačečnikkojen riävyt lizäyvyttih uuzien zavodoin i fuabrikoin rabočoloilla. Uličoilla rabočoit luaittih sobranieloida i puaksuh ruvettih torah iäres ajajan policien i voiskien kera.

Oktjabr’an allussa moskovskoloilla rauda dorogoilla algoi stačka, kudama terväh levizi muan kaikilla rauda dorogoilla. Heitetih ruado počta i telegrafa.

Rabočoloin jällessä ruvettih tulemah bor’bah učitel’at, douhturit, professorat, studentat. Har’kovassa i Jekaterinoslavlessa (nygy Dnepropetrovsk) rabočoit allettih stroie barrikadoja i, murendaen oružeinoit magazinat, ruvettih ammundah voiskan i policien kera.

Bol’ševikoin rukovodstvalla monissa linnoissa organizuiččiuvuttih rabočoloin *professional’noit sojuzat* (profsojuzat). Suurissa promišlennoloissa centroissa roittih rabočoloin deputatoin sovietat. Nämä oldih rabočoloin i krestjuanoin uuvan revol’ucionnoin vluastin allut. Monet rabočoloin deputatoin sovietat valmistauvuttih vosstanieh, kaikilla tavoilla suadih oružieda, opastettih rabočoloida vojennoih dieloh. Počti kaikissa suuremmissa zavodoissa i fuabrikoissa, missä oldih bol’ševikoin partii-noit organizaciet oli luaittu bojevoit družinat. Carskoi pravitel’stva andoi voiskilla käskyn – “patronoida ei žiäleija” i žiälimättä ambuo stačečnikkoida.

Monessa linnassa voiskat ammuttih rabočoloih, levittäen sobranieloida. Zavodie voožuonnoida vosstanieh rabočoit ei vielä voidu. Vielä oli ylen vähä bojevoloida družinoida, ei täydynyt oružieda. No duavie

revol'ucionnoi dviženie ei ollut vägie i cuarilla. Hänen voiskissa oli suuri broženija: saldatat nägyväh zavodittih kannattamah revol'ucieda. Tällä auttoi bol'sevikoin ruado armiessa, missä hyö peitoči levitetth omie listazie, kuččumalla saldattoida yhtymäh revol'ucieh. Tällä tože auttoi cuarin poraženie voinassa japonien kera.

Hämästynyt revol'ucien kazvamizella, oktjabr'a kuun 17 päivänä cuari Nikolai i andoi manifestan. Manifestassa hän uskaldi andua rahvahalla vallan i kuččuo rahvahan predstavitel'oista gosudarstvennoin duuman Rossien kaikkien gosudarstvennoloin dieloloin rešindäh nähte yhtessä čuarin kera. Oktjabr'an 17 päivän manifesta oli nägyvä muanitus. Čarskoilla pravitel'stvalla pidi venyttiä aigua, čtobi kerätä vägie i upottua revol'ucija vereh. Kaččomatta manifestah svobodoih nähte policija jatkoï sobranie-loin levittämizie, rabočoloin i heijän rukovoditel'oin bol'sevikoin ares-tuiččemizie i tappamizie. Moskovassa carskoit pogromšikat tapettih Nikolai Ernestovičan Baumanan – ylen hyvän bol'sevikan – Moskovon rabočoloin rukovoditel'an. Baumanan muah pannessa hänen ruuhen jälgeh astui Moskovon rabočoloin sada tuhanzine joukko, bol'sevikoin partien Moskovskoin komitetan rukovodstvalla.

Vuuvun 1905 nojabr'a kuussa rajan tagana päi Rossieh tuli Lenin. Hän rukovodi partien ruaduo i ruadaja rahvahan bor'bua.

Tällä aigua Zakaukaziessa Stalin muga-ze kovah, leninskoilla tavalla valmisti ruadaja rahvasta bojuloih cuarin i hänen slugien kera. Hän razoblačaičči men'sevikkoida, kudamat oldih voožužonnoin vosstaniien valmistamista vastah. Tbilisi linnan rabočoloilla tovarišša Stalin sanoin: “Midä pidäy, čtobi totta voittua? Täh nähte pidäy kolme veššie, hyvin ellennäkkiä i muistakkua: enzimäne, mi meillä pidäy – se on voožuženie, toine – voožuženie, kolmas – vielä i vielä kerran voožuženie!”

Vuuvun 1905 dekabr'a kuussa kyzymys voožužonnoista vosstaniesta selvitettih bol'sevikoin konferenciessa. Tässä Lenin i Stalin enzimäzen kerran nähtih toine toista. Täh sah hyö piettih sv'azie keskenäh kir'azien i tovarišoin kaute.

10.4 Dekabr'skoi voožužonnoi vosstanie

Moskovskoloin rabočoloin voožužonnoi vosstanie. Vuuvun 1905 dekabr'an 7 päivänä Moskovassa algoi vseobšoi stačka, kudama terväh kazvoi voožužonnoiksi vosstanieksi. Bol'sevikoin jo aigazemmin naznuaci-tulla čuasulla seizatuttih fuabrikat, zavodat, raudadorogat, sambui električestva. Gazietat heitettih lähtendä. Rabočoit ruvettih voožužaiččiudu-

mah, kazvettih bojevoit družinat. Policija i voiskat levitettih rabočoloin sobranieloja, ammuttih taloloih, kudamih kerävyttih družinnikat. Bronnoilla, Tverskoilla (nygyzellä Gor’koin) ulicalla, vagzualoin luo, zavodan Gužon (nygyne “Serp i molot”) luo rabočoit allettih stroimah barrikadoida. Terväh monet Moskovon ulicat tävyyttih telegöistä, tramvailoin vagonoista, puččiloista, juaššikoista, piha fonariloista luaittuloilla barikadoilla. Kaikki nämä kuavettih keski ulicalla, kiärittih telegrafnoloil-la i tramvainoloilla langoilla. Carskoi kavalerie i konnoi policie ei voidu proidie nämistä zagraždenielloista piäliči. Monien barrikadoin luo, revol’veroilla voožuudunuot rabočoloin bojevoit družinat ammuttih voiskie. Moskovon ulicoilla matkai katkielematon ammunda monie päivie. Moskovalla avuksi kiirehtettih bojevoit družinat toizista paikoista. Ivanovo-Voznesenskasta oman bojevoin rabočoin družinan kera tuli rohkie bol’ševikka M. V. Frunze.

Krestjuanat vejettih rabočoloilla Moskovah leibiä, kartofel’ua, a toičči seizatuttih barikadoilla boicoin riädylöih. Bor’ban centraksi lienä Presn’a (Moskovon rabočoi rajona). Družinnikkojen piä miehenä oldih bol’ševikat. Heijän rukovodstvalla Presn’a kesti carskoloida voiskie vastah 10 päiviä. Tämä oli proletarskoi Krieposti, missä vluasti oli vosstanieh noussuloin rabočoloin kázissä. Presnenskoit rabočoit heroičeski puolistettih omua rajonua. Rabočoloilla autettih heijän naizet. Hyö luaittih perev’azkoida ruanittuloilla, syötettih heidä. Ylen suurella rohkeuvella erottaudui nuorizo. Se kävyi razvedkah, auttoi stroie barrikadoja i zasadoida, torata voiskien kera. Kuva 10.5

Kovasti torattih rabočoit carskoloin voiskien kera i Kazanskoilla rauda dorogalla.

Vosstavšoin rahvahan voittamizeh nähte Moskovassa ei täydynyt voiskua. Cuari työndi Moskovah kaksi polkua saldattua. Vai puuškien i pulemjotoin avulla suadih razgromie vosstavšoloja. Moskovua gromi generualla Dubasov. Dekabr’an 13 päivänä bojevoin družinnikoin pidi jättiä barikadat i peittiä oružiet tainoloih skluaduloih. Moskovassa oli tapettu enämbi tuhatta hengie. Monda päiviä palettih linnassa artilleriiskoilla tulella sytytetety požuarat. Ulicoilla viruttih tapetut rabočoit, naizet i lapset. Monie revol’ucien boicuja carskoit voiskat oli ammuttu i riputettu.

Näin carskoit palačat raspravl’aiččiuvuttih vosstanieh noussuon Moskovon kera.

Vooružonnoin vosstanieh aigah Lenin oli Peterburgassa. Bol’ševikoin central’noi komitetta luadi kaikki midä pidi, čtobi nostua Peterburgassa rabočoit vosstanieh. No Peterburgan soviettah istuudunuot men’ševikat,

Kuva 10.5: Rabočoit sražaiččiuvutah barrikadoilla Moskovassa vuuen 1906 dekabr'a kuussa.

piä miehen Trockoin kera, oldih Moskovon vooružonnoin vosstanien kannattamista vastah. Men'sevikat i eserat srivaittih rabočoloin revol'ucieda. Hyö kannatettih buržuazieda, kudama sobi carskoin pravitel'stvan kera revol'ucien duavimizesta. Dekabr'alla Peterburgassa alganut stačka loppui, nostamatta vooružonnoida vosstanieda.

Krestjuanoin bor'ba pomeščikoin kera. Revol'ucien aigana počti kaikella Rossiella rabočoloin dviženien vlijaniesta i bol'sevikoin partien kučunnasta krestjuanat nostih omie pomeščikoida – ugnatatel'oja vastah. Krestjanskoi dviženie levizi kaikkii gubernieloih Rossiessa. Revol'ucionnoin bor'ban kolmen vuuen aigana oli enämbi 7 tuhatta krestjuanoin revol'ucionnoida vistuplenieda. Krestjuanat otettih pomeščikoilta i manasteriloilta muat, leikattih pomeščikoin i manasteriloin mečät, joga kohtassa napadaittih pomeščikoin usad'boih i poltettih ne. Yhtessä saratovskoissa guberniessa vuuen 1905 sygyzyllä i talvella krestjuanat hävitettih 300 suate pomeščikkojen imenielöidä. Krestjuanat ajettih pois policie, volostnoit staršinat i kylän stuarostat i azetettih oma valičenda vluasti. Peredovoimmat krestjuanat yhtyttih krestjanskoloih sojuzoih. Bol'sevikat autettih heillä tässä. Cuari i pomeščikat työnnettih karatel'noit otr'uadat i duavittih krestjanskoit vosstaniet.

Rossien ugnat'onnolein rahvahien vooržonnoit vosstaniet. Za-

kaukaziessa tovarišša Stalinan rukovodstvalla rabočoit i krestjuanat rohkieh torattih carskoloin voiskien kera. Vosstanie tabai kaiken Gruzien. Gruzieh oli työnnetty ylen äijä carskoloida voiskie. Gruzien rabočoit i krestjuanat bojuittih heijän kera ei yhten kerdua.

Vuuvun 1905 dekabr’alla monet carskoloin voiskien viritetyt Gruzien kylät i linnat palettih, niin kuin rodivot.

Ukrainassa voožuonnoin vosstaniien enzimäzet syttymizet alettih jo oktjabrskoin vseobšoin stačkan aigah. Suurempi vosstanie oli vuuvun 1905 dekabr’a kuussa Donbassassa: Gorlounkassa i Luhanskassa (nygyne Vorošilovgrad). Zavodskoit rabočoit i šaht’orat monda päiviä vojuitih carskoloin voiskien kera. Rabočoloida Luhanskassa silloin rukovodi sliesari Klim Vorošilov.

Suomessa rabočoit luaittih oma voožuonnoi krasnoi gvardie. Krasnoi gvardie otti oruuzat pois carskoilda policielä. Žandarmat, policeiskoit, ruskokit činovnikat lykittih ruavot Suomessa i juostih Rossieh.

Suomen rahvas valičči oman pravitel’stvan. Suomen buržuazija, põlästytetty rabočoloin vluastin vägeydymizellä, luadi sovinnon cuarin kera i predaičči rabočoit. Rabočoi dviženie terväh oli žiälimättä duavittu. Krasnoi gvardija oli hävitetty, pravitel’stva ajettu pois.

Ugnet’onnoit rahvas joga kohtassa vejettih bor’bua vihattavua carskoilda pravitel’stvua vastah. No näjen rahvahien buržuazija, kuin i ruskoi buržuazija, vedi bor’bua revol’ucieda vastah sojuzassa carskoin vluastin kera. Tällä kerdua rabočoloilla i krestjuanoilla tuli myöstyö. Cuari, pomeščikat i buržuazija okažiuvuttih vägevämmiksi heidä. Rossien kaikkien rahvahien rabočoloin i krestjuanoin revol’ucijassa valutettu veri rodn’astutti ruadaja rahvat i yhtisti lujah suureh sojuzah uutta bor’bua varte.

Vuuvun 1905 revol’ucija löydi kajahtuksen kaikessa maailmassa. Tämä oli proletariatn kaikkie vägevämbi bor’ba Parižskoin kommunan jälgeh 1871 vuodena.

Rossien revol’ucien vlijaniesta luodehizessa Europassa algoi suuri staččnoi dviženie. Turciessa ruadaja rahvas lykkäi oman sultanin, Iranassa – šahan, Kitaiassa – imperatoran. Kitaiassa oli azetettu respublikka.

10.5 Revol’ucien poraženie

Revol’ucionnoloin vistuplenieloin duavimine. Kaččomatta verizeh raspruavah vosstavšoin rahvahan piällä, revol’ucija jatkui. 1906 vuuvella jatkutah rabočoloin stačkat, krestjuanoin, saldatoin i matrosoin vistupleniet. Osobenno merkillä pandavat oldih mor’akoin vosstaniat 1906 vuo-

dena ijul'a – augusta kuuloiša *Kronštadtassa* i *Sveaborgassa*. Vosstanieh nouzi tuhanzie matrosoja, hyö perrettih oficerat, erähissä kriepostiloissa azetettih oma vluasti. No matrosat oldih pahoin organizuitut i carskoloilla oficerolla andaudui duavie vosstanie. Pravitel'stva arestuičči enämmän tuhatta matrosua.

Carskoi ministra *Stolipin* andoi zakonan revol'ucioneroin žiälimättömästä hävittämizestä. Tädä zakonua myöte vuuvesta 1906 vuodeh 1909 suate oli riputettu enämbi 2 tuhatta hengie, työnnetty katorgah i silkah i pandu tyrmih 25 tuhatta hengie. (Kuva 10.6). Kymmenie tuhanzie revol'ucioneroida oli ammuttu i muokattu ilman suuduo. Midä vain ei luaittu arestuiduloilla revol'ucioneroilla: Heidä muokattih tyrmissä, kynzien alla ajettih niegloja, poltettih palavalla rauvalla, piettih nällässä. Osobenno äijällä *Stolipin* valiudui bol'sevikoin piällä. Tuhanzie rabočoin dielolla predannoloja revol'ucioneroida kuoli riputettuna i katorgassa.

Kuva 10.6: Sil'noiloida partie — partien jälgeh ajettih Siberih.

Monet bol'sevikoin partiinoit organizaciet oli razgromittu, rabočoloin deputatoin sovietat hävitetty, salvattu profsojuzat i kaikki krestjuanoin organizaciet.

Gosudarstvennoi duuma. Revol'ucionnoin dvizenien duavimizeh näh cuari Nikolai II kuččui 1906 vuodena gosudarstvennoin duuman. Duumah valičenda zakonua myöte pomeščikoin i kapitalistoin pienellä

tukkuzella oli prava työndiä duumah enämbi deputattoja, kuin kymmenillä millionoilla rabočoloilla i krestjuanoilla. Naizilla ei ollut vouse valičenda pravoja. Sen moine oli carskoi konstitucija.

No i tämän konstitucien cuari terväh rikkoi. Enzimäzen i toizen gosudarstvennoin duuman cuari iče keräi i iče levitti, siksi ku ne ei ainos kuunneltu cuarie i hänen ministroida. Osobenno cuari ei mielidynyt toizeh duumah. Sih oli valittu äijä rabočoloin i krestjuanoin predstavitel’oja. Socialdemokrattoja siinä oli 65 deputattua. Duumassa rabočoit i krestjuanat omissa paginoissa razoblačaittih carskoida pravitel’stvua i sen kaikkie dieloloja i rahvahan muanittelemizie. Cuari käski duuman levittiä.

Carskoit činovnikat luaittih uuzi duumah valičenda zakona. Rabočoloin i krestjuanoin pravat vielä enämmällä pienennettih. Siberin i Keski Azien rahvahalda oli pois otettu duumah valičenda pravat, pienennetty Kaukazan i Pol’san rahvahan pravat.

I konza vuuvun 1907 sygyzyllä Peterburgassa, tauričeskoissa dvorcassa, missä piettih duuman zasedanieloja, keräydyi kolmas duuma, siinä deputattojen paikat počti ynnäh oli täytetty pomeščikoilla, kupcilla, fabrikantoilla, pappiloilla, generualoilla, i carskoloilla sanovnikoilla kullattuloissa mundieroissa.

Vain ylen vähässä paikkoja istuttih rabočoloin, krestjuanoin i ugnet’onnoloin Rossien rahvahien deputatat.

Gosudarstvennoi duuma ei muuttanut vanhoida por’adkoida. Dvor’anat cuarin kera piämiehenä endizen jyttööh pruavittih Rossiella i kiskottih sidä.

Kolmas duuma utverdi carskoin ministran Stolipinan zakonan muastat. Pomeščikoin kaikki muat jäidih heillä ičellä. Krestjuanoilla pidi olla dovol’noina sillä mualla, kudamua hyö iče vladeittih, no vain uuzilla uslovieloilla. Ennen suuremmalla ozalla krestjuanoja mua oli yhtehine i aiga aijoittain hyö juattih ne obšinnoit muat keskenäh perehissä olevien ruadaien luvun mugah. Stolipinskoi zakona hävitti muan obšinnoin pienän. Joga krestjuanalla tarittih ottua oma nadiela omah käyttööh, erota obšinasta i tulla izännäksi omalla učastkalla. Näidä, obšinasta eronnuzie krestjuanoida kučuttih *hutor’aninoiksi* ili *otrubnikoiksi*.

Köyhät krestjuanat, kudamilla ei ollut ruado karjua, inventarie, dengua nalogoin maksimizeh, myödih omat mua palat kulakoilla – bohatoilla krestjuanoilla. Carskoi pravitel’stva tädä i tahtoi. Se tahtoi kulakoista luadie pienie pomeščikoida, kudamat puolistettais carskoida vluastie.

Enämbi millionua krestjanskoida köyhälistyö jäi muattomaksi i razoriudui.

Nedovol'noloida krestjuanoida pravitel'stva siirdi Rossien okrainoilla (rannoilla) eläien rahvahien mualoilla. Paikallizet eläjät vägizin ajettih omilda rodnoloilda mualoilda mägilöillä i semmoizilla mualoilla, missä ni midä ei kazvanut i ni ken ei elänyt (pustinjoih).

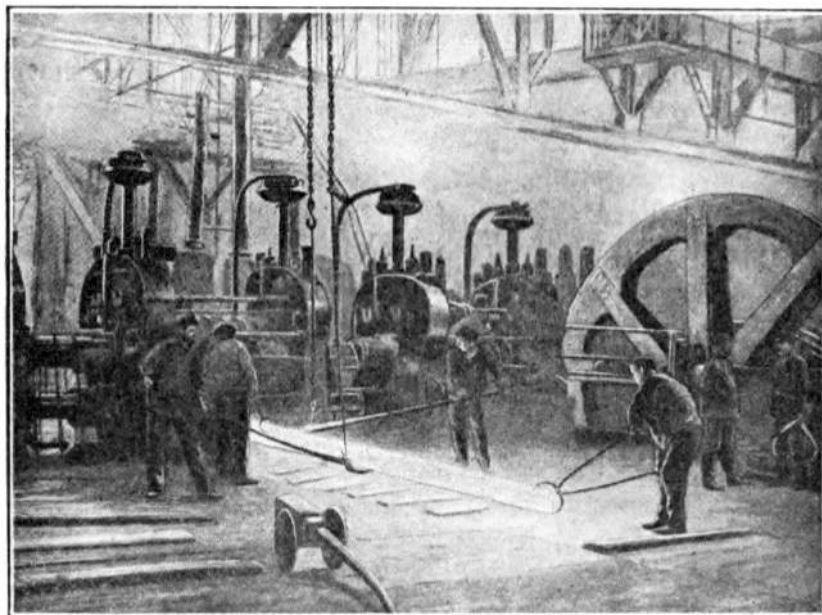
Muan hoz'aistva revol'ucien jälgeh. Revol'ucien duavimizessa carskoida pravitel'stvua autettih i ulgomualoin kapitalistat. Jo ennen revol'ucieda hyö ostettih Rossiessa mua učastkat, missä oli rudua, neftie, kivihiildä i stroittih omie fuabrikkoida i zavodoida. Francuzskoit i angliiskoit bankirat annettih velgah carskoilla pravitel'stvalla äijän dengua, kudamat mändih raudadorogoin stroindah, armiella i carskoloin činovnikkojen pidämizeh. Revol'ucija Rossiessa varauvutti ulgomualoin kapitalistoida sillä, čto hyö kaimatah kapitalat i ylen suuret dohodat, kudamat hyö suadih Rossiessa. Jo ennen revol'ucieda Rossiessa kapitalistat ruvettih yhtymäh sojuzoih, čtobi nostua tavaroilla hinnat i teriämbi voitua rabočoloja. Tämän moizie kapitalistoin yhtymizie nimitettih trestoiksi i sindikatoiksi. Revol'ucien jälgeh buržuaznoloja trestoida i sindikatoida lieni aino enämbi i enämbi.

Erähien vuozien seizonnan jälgeh Rossien promišlennosti vuuvesta 1910 lähtien tuas eläveni: kazvoi hiilen, metallan, neftin suanda, lizäydyi suaharin suanda, tkanien luainda. Äijällä kazvoi leivän viemine ulgomualoih. Kuva 10.7,

Täh aigah Rossija luadi askelen edeh päin omassa hoz'aistvassa, no luode European mualoin rinnalla jäi vielä jälgeh jiänyöksi i ulgomualoin kapitalistoista rippuvaksi muaksi. Rossiessa ei ollut azetettu mašinoin i stankoin proizvodstvua, niidä kapitalistat tuodih ulgomualoista ei ollut himičeskoida promišlennostie. Rossija ei tiedänyt mineral'noloin udobrenieloin proizvodstvua. Voruženien proizvodstvassa Rossija tože jäi jälgeh toizista kapitalističeskoloista mualoista.

Lienöy muga, čto enzimäzen buržuaznoin revol'ucien poraženieh Rossiessa pričinoida on enämbi kuin pidäis. Piä pričina niistä on se, čto ei ollut sojuzua rabočoloilla i krestjuanoilla. Jesli krestjuanat čustvuittih, čto lykyllystä bor'buua pomeščikoida vastah ei voi viijä ilmain sojuzua rabočoloin kera, to hyö vouse ei ellennetty sidä, čto ilman cuarin lykkiämistä pomeščikkoida ei sua voittua. Krestjuanat vielä aino uskottih “cuari buat'uškan” hyvän tahtondah. Siksi krestjuanat ei tahtottu männä rabočoloin kera sojuzah carizmua lykkiämäh, a soldackoloih šinelilöih suoritettut krestjuanoin poijat autettih cuarilla duavie rabočoloin zabastoukoida i vosstanieloida. Krestjuanat enämbi uskottih soglašatel'oilla eseroilla, mi kuin bol'sevikoilla – revol'ucioneroilla.

Nedostatkoida oli i rabočoloilla. Konečno rabočoi kluassa oli revol'u-

Kuva 10.7: Metallurgičeskoi zavoda.

cien peredovoi vägi, no se ei ollut vielä yhtenäne i luittunut, siksi kuin sen partija, social-demokratija, oli levitetty kahteh gruppah, men'ševikkoih i bol'ševikkoih. Enzimäzet oldih soglašatel'at i ei tahtottu viijä revol'ucieda loppuh suate. Toizet, se on bol'ševikat, oldih posledovatel'noit revol'ucionerat lenincat i kučuttih rabočoloida carizman lykkiämizeh. Siksi rabočoit revol'ucieessa vistupaittih ei ainos družno i rabočoi kluassa ei voinut nosta revol'ucien nastojaškoiksi rukovoditel'aksi (hegemonaksi).

Japonien kera kiirehellä solmittu mira tože auttoi cuarilla duavie revol'ucieda. Kuni mäni voina i carskoit voiskat kannettih poraženieda, cuari jai sluaboiksi i hänen pidi ustuppie rabočoloin kiinnittämizen iessä. Miran luainnan jälgeh dielo muuttui, i cuari sai vozmožnostin kerätä väet bor'bah näh revol'ucien kera.

10.6 Uuzi revol'ucionnoi nouzu

Leninan mänendä rajan tuaksi. Stalin podpol'noissa ruavossa Rossiessa. Äijä luguzih arestoih i kazniloih kaččomatta, bol'ševikat jatkettih revol'ucionnoida bor'buu. Hyö pečatoittih listazie, gaziettoja i broš'uroja. Bol'ševikat ispol'zuidih gosudarstvennoih duumah valičenda

sobraniet i ičen duuman zasedaniet, čtobi niissä avoin sanuo omista revol'ucionnoloista trebovanieloista, sanuo rahvahien massoin vihasta olevah strojuh nähte.

Kaikki carskoi policija oli nostettu jalloilleh, čtobi tavata tavottamatomua Leninua. Partien käskystä Vladimir Il'ič ajoi enzin Suomeh, sen jälgeh rajan tuaksi, Šveicarieh. Sieldä päin hän jatkoi rabočoloin bor'ban rukovodindua.

Leninan soratnikka i abulane – tovarišša Stalin jäi Rossieh. Hänen kiehuja energie hengähtytti bol'ševikkoida jygieh i upornoih ruadoh. Vuodena 1908 Stalin oli uuestah arestuittu i työnnetty yhteh Siberin gubernioloista. No Stalinan raudasta vol'ua ei voidu katkata tyrmät i ssilkat, i tulijana vuodena Stalin pagei Siberistä i tuli Bakuh. Kului vuozu. Stalinua tuas arestuittih i uuestah työnnettih ssilkah. Hän uuestah pagei. Carskoit špionat terväh händä tuas löyvettih, i silloin carskoi pravitel'stva työndi Stalinan ihmizettömäh Narimskoih krajah. No kestävä revol'ucionera ei andaudunut. Vuodena 1912 kezällä hän peitoči tuli Peterburgah.

Lenin rajan tagana, a Stalin podpol'essa Rossiessa jatkettih bor'ban suurda dieluo socializman puolesta, oldih valmehet rabočoloin dielon puolesta andamah oman veren kapli kaplin jälgeh.

Heroit-bol'ševikat autettih rabočoilla kluassalla eliä revol'ucien porażenien jygie aiga i nosta uuestah revol'ucionnoih bor'bah.

Rabočoloin Lenskoi ammunda. Loittozessa Siberin taigassa, Lena jovella oldih angliiskoloin kapitalistoin kulda kaivokset. Rabočoloin elämä näissä kaivoksissa vähän millä erozi katoržnikoin elämästä. A angliiskoit kapitalistat näistä kaivoksista suadih 7 millionua kulda rubl'ua bariššua vuuvessa.

Vuoven 1912 keviällä Lenan kaivoksien rabočoit zabastuittih. Angličanoin trebovaniesta carskoi pravitel'stva työndi kaivoksih žandarmskoin oficeran komanduičennalla otr'uadan voiskua. Hän kerralla arestuičči kaikkie ohjuaie i heijän keskessä olluzie ssil'noloida bol'ševikkoida. Rabočoit triebuittih arestuittuloin piästämistä. Hyö lähtiettih kontorah. Rabočoit astuttih kaidazena troppana erähie hengie riävyssä. Vdrug rubei soittamah gornistan truba. Oficeran-žandarman komannalla saldatat azetauvuttih riädyh dorogua myöte. Kuului komanda – ambuo, Kuva 10.8.

Rubei jyrizemäh ammunda. Vielä i vielä saldatat ammuttih rabočoloih. Lumella veri luhtissa viruttih 250 tapettuo i 270 ruanittuo rabočoida. Viesti Lena jovella ammunasta lenzi kaikkie Rossieda myöte. Suat tuhannet rabočoit lykättih ruado i lähtiettih pihalla uuzie tappamizie vastah protestan kera.

Kuva 10.8: Rabočoloin ammunda Lenskoloilla kulda kaivoksilla 1912.

Vuoven 1912 majjan 1 päivänä Rossiessa bastuičči puoli millionua rabočoida. Kylissä krestjuanat uvestah otettih käzih kirvehet, vikattehet i hangot i hävitettih pomeščikoin imenielöidä. Vuozien 1910–1914 aigana oli enämbi 13 tuhatta krestjanskoida revol'ucionnoida vistuple-nieda.

Russkoi rahvas nouzi uudeh bor'bah i astui uutta revol'ucieda vastuamah.

Bol'sevikat – iččenäne Rossiiskoi social-demokratičeskoii rabočoi partija. 1912 vuodena rajan tagana Čehosloveniassa, Pragan linnassa, kerävyttih konferencieh bol'sevikoin russkoloin komitetoin predstavitel'at. Konferencija postanovi ajua partiasta pois kaikkie men'sevikkoida i kaikkie kestäättömie i häilyie.

Oli sozdaittu bol'sevikoin yhtenäne bojevoi leninskoi partija. Hän vedi rabočoin kluassan i krestjanstvan uudeh revol'ucieh carskoin vluastin lykkiämizen i rabočoloin i krestžoanoin vluastin azettamizen puolesta, 8 čuassuzen ruado päivän azettamizen puolesta i kaikkien muoloin maksuttoman andamizen puolesta krestjuanoilla käytettäväksi.

Bol'sevikat luitettih omat tainoit partiinoit organizaciet Rossiessa, professional'noit sojuzat, rabočoloin kluubat i muut rabočoloin avonazet organizaciet, kudamat oldih bol'sevikoin rukovodstvan alla.

Peterburgassa alettih lähtemäh bol'sheviskoit gazieta *Zvezda*, a jälgeh *Pravda*. Bol'sheviskoi Pravda kirjuttaudui prostoilla i kaikkie rabočoloida nähte sel'vällä kielellä. Se auttoi rabočoloilla opastuo bol'shevikoin partien uč'onien. Policija heittelemättä presleduičči tädä gazietaa, kielzi sidä myömästä, istutteli sen redaktoroida tyrmäh. V. I. Lenin kirjutteli Pravdah stat'joida i rukovodi sidä rajan tagane päin. Pravdassa ruattih I.V. Stalin, V. Molotov i toizet.

Täh aigah partija kazvatti äijän luie i otvažnoloida revol'ucioneroida – bol'shevikkoida. Niijen keskessä oli Ja.M. Sverdlov. Hän algoi revol'ucionoin bor'ban seiččementoista vuodizena. Äijän vuozie istui tyrmässä, oli ssilkassa, mistä päi pagei monda kerdua, jälgimäi piäzi Peterburgah i varuamatta vei bor'boa carizman kera. S.M. Kirov jo 1905 vuvella algoi revol'ucionoin dejatel'nostin i ei heitellyt sidä ni minutaksi. Vain tyrmät i ssilkat erotettih ruavosta vähäksi aigua tädä tulista revol'ucionerua. M.V. Frunze, G.K. Ordžonikidze, V.V. Kuibyšev, F.E. Dzeržinskii, – kaikin hyö oldih partien otvažnoit borcat rabočoin dielon puolesta. Žiäleiččemättä omie vägilöidä, vejettih ruaduo partiessa M.I. Kalinin, K.e. Vorošilov, L.M. Kaganovič, E.D. Stasova, N.K. Krupskaja i monet muut. Tämä oli partien raudane gvardija, Leninan i Stalinan väzymättömät i kestäväät uč'onikat i soratnikat.

Lenin Parižasta päin, missä hän eli, siirdyi Austrieh, lähemmäksi ruskoida rajua, čtobi olis parempi rukovodie bol'shevikoin ruaduo Rossiesassa. Täh aigah toine toizen jälgeh Rossiessa sytyttih stačkat. Bakussa, missä Stalin sozdaičči bol'shevikoin lujan organizacien, neftin promislolla rabočoit luattih vseobšoi stačka. Rabočoit vejettih bor'boa lähillä kuuda, no vägi okažiudui fabrikantoin puolella.

Vuuvun 1914 kezällä Peterburgan rabočoit uuvestah seizatettih fuabrikat i zavodat. Hyö lähtiettih pihalla ruskieloin znamjoin kera. Voiskien i policieloin napadenieh rabočoit vastattih vastuksella barrikadoilla.

No revol'ucien nouzu oli pietetty silloin roinnuolla muailman voinalla. Tässä voinassa carskoi pravitel'stva tuas ečči revol'uciestä piäzemistä.

Kuva 10.9: Barrikadat Peterburgassa ijul'alla 1914 vuodena.

Lugu 11

Toine buržuaznoi revol’ucija Rossiessa

11.1 Muailman imperialističeskoii voina

Rossien poraženie voinessa. Vuuvun 1914 kezällä algoi muailman voina. Tämä voina jo ammui valmistaudui. Suuret kapitalističeskoit gosudarstvat soperničaittih keskenäh. XX vuozisuan alluksi muailmassa ei ollut ni yhtä tilkuo muada, kudamua ei olis ottanut mityt tahto gosudarstva. Eri mualoin kapitalistat tahtottih ottua toine toizelda bohatembie mualoida moniluguizien eläien kera. Erikoizen suurella zavistilla Germanija kaččoi mualoih, kudamat ennen oldih otettu Anglija, Francija i Rossiija. Germanija tahtoi ottua Anglielda sen erähät afrikanskoit koloniet, Rossielda – Ukrainan, Pol’san, Pribaltikan; Rossiija tahtoi ottua Turcielda Konstantinopol’an, Anglija – Mesopotamien i Palestinan; Francija tahtoi ottua Germanielda Elsass-Lothringen. Täh ryöstö voinah valmistaudumizessa kapitalistat jagauvuttih kahteh lagerih. Yhtessä lagerissa oldih Anglija, Francija i heistä riippuja Rossiija. Heijän sojuzua nimitettih *Antantaksi*¹. Toizessa lagerissa oldih Germanija, Austro-Vengrija, Turcija i Bolgarija. Antantua kannatettih počti kaikki Europan gosudarstvat. Sojuzassa heijän kera oldih Japonija i Amerikan Sojedinennoit Štatat. Kuva 11.1.

Tädä ryöstö voinea vojuiččija mualoin buržuazija valmisteli peitossa rahvahasta. Konza voina zavodiudui, niin vojuiččija mualoin buržuazija muanittelei rahvasta, ilmoittajen, čto tämä voina on oman rodinan vragasta päin piästännän voina. Rahvasta muanitella ruskkoilla buržuaziella

---

¹antanta = yhtehliittynyöt

autettih melkoburžuaznoit soglašatel'skoit partiet – men'ševikat i eserat. Muga ze vojuiččija mualoin rabočoloida i krestjuanoida us'utettih toine toizen piällä predatel'at – social-demokratat *II Internationalasta*.

Kuva 11.1: Russkoi saldatta provoločnoloin zagraždenieloin keskessä työndäy prokl'atieda carskoilla pravitel'stvalla.

Muailman voina kesti 4 vuotta i tuli ihmiskunnalla maksamah lähillä 30 millionua ihmizen elämiä. Kaikkie enämmän kavotti carskoin Rossien armija.

Sillä aigua konza nemcat siemennettih russkoida armieda snar'ada ragehilla, carskoit ministrat i generualat jätettih se ilman dostatočnoida voožueneda i snarjuadoida.

Germanskoloin puuškien i pulemjotoin tulesta i bolezniloista joga päiviä kuoli kymmenie tuhanzie russkoloja saldattoida. No cuarin Nikolain II i Antantan käskyö kuundelijat carskoit generualat ajettih saldattoida uuzih i uuzih nastuplenieloih. Kavotuksie generualat ei lugiettu, saldatat heillä oldih vain puuškan lihana. Jo enzimäzinä kuuloina tolkuttomat carskoit generualat jätettih tapettuloina germanskoloilla peldoililla täyzi 200 tuhatta hengine armija. Rossiessa mäni uuzien i uuzien saldattojen kerävö. Allussa otettih vain nuorembie, a sen jälgeh siirryttih vanhembih igih, aino nelläkymmendä vuodizih sah. Kaikkie Rossiessa oli voinalla otettuo 19 millionah hengih sah. No ylen suuri armija saldattoja ei auttanut Rossieda poraženiesta. Tällä poraženiella autettih iče russkoit ministrat i generualat. Yhtessä russkoin carican kera hyö annettih nemcoilla vojennoit tainat. Verdä valuttaja, guazu atakkoih kuolija, omien generualoin myödy — i okoppoih kylmäjä carskoi armija oli pakotettu myöstymäh. Vuodena 1916 nemcat otettih Pol'sa, Litva, oza Latvieda. No voinalla ei nägynyt loppuo.

Voina äijällä murendi Rossien hoz'aistvan. Ei täydynyt metallua, neftie,

hiildä. Zavodat seizatuttih. Rauda dorogat ei kerritty vediä daže voiskoja. Armija i rahvas oldih ilman sobua (vuatteida) i jallaččie. Rahvas i saldatat frontalla oldih nällässä. Pienettih vill'akylvöt ei kellä ollut ruadua muada. Ylen äijä hebozie i sarvi karjua oli otettu krestjuanoilda armieh nähte. Pitkistynyt voina neverojatnoilla painolla valiudui rabočoloin i krestjuanoin hardielloilla.

Bol'sevikat voina vuozina. Bol'sevikoin partija nouzi muailman voinua vastah. Lenin i partija kučuttih rabočoloida i krestjuanoida kiändämäh oružiet omie ugnetatel'oja vastah i razoblačaittih men'sevikoin i eseroin i heijän herrojen - kapitalistoin podlostin. Voinan enzimäzinä ze päivinä oldih levitetyt i salvatut rabočoloin organizaciet. Bol'sevikoin gazietta Pravda oli kielletty jo voinan ilmoittamista vaste. Kučunnasta bor'bah voinua vastah i rabočoloin kuččumizesta revol'ucieh, nellänen gosudarstvennoin duuman deputatat – bol'sevikat, oli työnnetty elämäh Siberih.

Jygie oli bol'sevikkojen ruado voinan vuozina. Leninua erotettih Rossiasta rajat i frontat. Toizet bol'sevisckoin partien rukovoditel'at oldih ssilkassa. Äijä bol'sevikkoida istui tyrmissä. No bol'sevikoin ruado matkai heittelemättä.

Revol'ucionnoi dviženie voinan vuozina. Bol'sevikoin rukovodstvallalla Rossiassa algauvuttih massovoit stačkat. Vuodena 1916 Rossiassa oli 923 stačkua, a vuuven 1917 janvar'a i fevral'a kuuloissa – 1330 stačkua. Rabočoit jatkettih bor'buua lozungan alla:

“Täres voina! Iäres carskoi samoderžavie!”

Petrogradan (muga kučuttih Peterburgua 1914–1924 vuodeh sah) rabočoit vejettih bor'buua enzimäzissä riädylöissä. Vuuven 1916 okt'abr'alla hyö luaittih ogromnoi poliitičeskoj stačka voinua i carskoida samoderžavieda vastah. Omalla puolella hyö vejettih daže polka saldattua.

Rabočoloida kannatettih krestjuanat, hyö nostih kylissä bor'bah voinua, pomeščikkoida i stolipinskoloida mua zakonoida vastah.

No kaikki peredovoimmat krestjuanat oldih armiessa. Sielä kazvoi nedovol'stva, i terväh armieh ruadamah työnnettylöin bol'sevikkojen vlijaniesta algauvuttih saldattojen vistupleniet voinua vastah.

Carskoit saldatat frontalla ruvettih brataičiudumah nemeckoloin i austriiskoloin saldatoin kera. Sen ze moine bratanie mäni i toizien vojuiččijoin gosudarstvoin frontilla. Saldatat triebuittih verizen voinan lopimista.

Voinan aigana revol'ucionnoih bor'bah carskoida pravitel'stvua vastah ruvettih nouzemah i ugnet'onnoit rahvahat. Jygiet keräykset, žiivatan vejändä i väen käyttö ruadaja rahvahan piällä nostatettih ylen suuri ne-

dovol’sstva. Nedovol’sstva vielä lizäydyi, konza ruvettih ottamah rahvas-ta tilovoloih ruadoloih. Vuodena 1916 nostih bor’bah kazahat, kirgizat, uzbekat, tadžikat i turkmenat. Hyö napadaittih linnoin piällä, ruvet-tih bojuh carskoloin voiskien i policien kera, tapettih omie volostnoloja staršinoida – carskoin vluastin prislužnikkoida.

Kazahat sozdaittih omat bojevoit vooružonnoit otr’uadat. Vosstanien voždžana oli kazahskoin rahvahan julgie heroi – *Amangel’di Imanov*.

Vostavšoit uzbekat murennettih rauda dorogoida, čtobi ei laskie voiskien vedämistä, poltettih stancieloida i leikottih telefonnoloja langoida.

Kirgiziessa vosstavšoit suadih oružieda, ottamalla vojennoi transporta. Mäillä hyö luaittih pajat i masterskoit porohan luadimista varte.

Vosstavšoloida vastah carskoit vluastit työnnettih voiskat puuškien, pulemjotoin i bronevikoin kera. Vereh i poltettuloin kišlakoin i auloin savuh hyö duavittih nämä vosstaniet.

No jatkuvasti kazvoi rabočoloin, krestjuanoin saldattojen i ugnat’on-noloin rahvahien yhtenäne bor’ba voinua vastah, carskoida pravitel’stvua vastah.

11.2 Carizman lykkiämine vuodena 1917 fev-ral’a kuussa

Vosstanie Petrogradassa. Cuarin Nikolai II i hänen ministrat ei tiijetty, kuin spruaviuduo frontalla poraženien i lähestyvän revol’ucien kera. Hyö hälistih, tiedämättä midä zavodie luadie. Daže buržuaznoi partija, *kadet-tojen* partija i sen voždja *Mil’ukov* heitti cuarin kannatannan frontalla poraženien periä, no se varai i revol’ucieda. Buržuazija rešši heittiä pois vluastista Nikolai II i hänen tilalla cuariksi istuttua hänen velli Mihail, duavie alganut revol’ucionnoi dviženie i jatkua ielleh voinua.

Čuarilla lähizet ihmizet neuvottih Nikolai II loppie voina, solmie nem-coin kera sojuznikoista erikseh mira (separatnoi mira) i sen jälgeh loppie revol’ucien kera.

Cuarin i buržuazien pluanat ei täytytty. Heidä ennätti vuodena 1917 fevral’alla alganut rabočoloin i saldattojen vosstanie.

Vuuen 1917 allussa nälgäydyntyöt, voinassa muokkaidunuot, Pet-rogradan rabočoit zabastuittih. Bol’ševikat rukovodittih rabočoloin bor’-bua. Hyö mändih tože saldackoloih kazarmoloih, kuččujen armieda aut-tamah rabočoloida bor’bassa cuarie vastah. Rabočoit i rabotnicat läh-tiittih pihalla triebuittih:

– Pois voina! Pois carskoi pravitel’sstva! Leibiä! Mirua!

Terväh rabočoit ruvettih ellendämäh, čto yhtellä stačkalla carskoida pravitel'stvua voita et, pidäy olla vooružonnoi vosstanie – i hyö nostih vosstanieh.

Carskoit ministrat annettih käsky žiälimättä ambuo rabočoloida. Linnan centrassa taloloin katoksilla i vuiškissa (čerdakoissa) policeiskoit aze-tettih pulemjotat i sielä ammuttih demonstrantoja myöte.

Petrogradskoloin rabočoloin heroičeskoi bor'ba vedi i saldattoida revol'ucien puolella.

Fevral'an 27 päivänä voiskat Petrogradassa kieldävyvttih ambu-masta rabočoloih i allettih siirdymäh rahvahan puolella.

Vosstavšoit rabočoit i saldatat arestuittih carskoloida ministroida i pandih heidä tyrmäh. Tyrmistä piästettih tyrmissä istujoida revol'ucione-roida. Rahvas joukot poltettih policien i suudon taloloida. Rabočoi nuori-zo i naizet-rabotnicat učastvuittih vosstanieh yhtessä vellien i ukkoloin kera.

Petrogradan ulgopuolella silloin ollut cuari Nikolai II työnzi voiskat frontasta vosstavšoida rahvasta vastah. No revol'ucionnoit rabočoit i sal-datat lähtiettih heillä vastah, selvitettih, min puolesta hyö vejetäh bor'-bua, i ubedittih voiska ei täyttämäh cuarin i generualoin käskylöidä. Saldatat kuultih rabočoloida. Revol'ucija toržestvuičči voittuo carskoin vluastin piällä.

Konza viesti revol'ucien voitosta Petrogradassa mäni toizih linnoih i frontah suate, rabočoit i saldatat lykättih carskoi vluasti omilla paikoilla.

Vuuvun 1905 revol'ucien primieran mugah kaikissa paikoissa oli soz-daittu Sovietat, no nämä oldih nygy ei vai rabočoloin deputattojen sovietat, a rabočoloin i saldattojen deputattojen sovietat. Tässä sanoudui vuuvun 1917 fevral'a kuun revol'ucien ero vuuvun 1905 revol'uciestä. Saldac-koit deputatat sovietoissa, tozi aziessa, oldih krestjuanoin deputattoina, suoritettuina voinan periä saldackoloin sobih. Se znuaččiu, čto rabočoloin i saldatoin deputattojen sovietat oldih rabočoloin i krestjuanoin deputat-tojen soviettoina. Se znuaččiu sidä, čto jo rodiudui sojuza rabočoloin i krestjuanoin kesken carskoida vluastie vastah, a rabočoloin i saldattojen deputattojen sovietat roittih tämän sojuzan organoiksi.

Ilman tädä sojuzua rahvas ei olis voinut lykätä cuarie i revol'ucija ei olis voinut voittua.

Kaksi vluastie. Buržuazija maltoi ispol'zuija melkoburžuaznoloida politikkoida, men'ševikkoida i eseroida, kudamie sovietoissa oli enämmiss-tö, i heijän avulla otti vluastin muassa omih käzih. Revol'ucien predat-el'at – men'ševikat i eserat annettih buržuaziella vozmožnosti luadie oma buržuaznoi *Vremennoi pravitel'stva*.

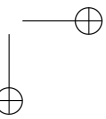
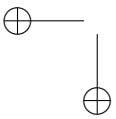
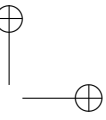
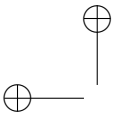
No Vremennoin pravitel’stvan rinnalla jatkettih olla i sovietat. Muassa lieni kaksi vluastie. Buržuazija i Soviettoih istuudunuot men’ševikat i eserat tahtotah jatkua Germanien kera voinua voittozeh loppuh suate. Mua vanhalla tavalla oli pomeščikkojen kázissä. Kapitalistat jatkettih rabočoloin kiskomista. Rossien rahvahien ugnetenie jäi olemah.

Lenin kirjazissa rajan tagana päi i bol’ševikat ssilkasta tulluon tovarišša Stalinan ollessa piä miehenä razoblačaittih Vremennoi pravitel’stva rahvahan iessä, availtih men’ševikoin i eseroiin valeh.

Vuodena 1917 aprel’a kuun 3 päivänä suuren truudan kera rajan tagana päin Rossieh tuli V.I. Lenin. Leninua vastuamah keräydyi kaikki revol’ucionnoi Petrograda: rabočoit, matrosat i saldatat. Tervehtyksillä Leninalla ei ollut loppuo. Lenin nouzi bronevikalla, rubei pagizemah rahvahan kera i hil’l’astunuoh joukkoh lykkäi tulizen kučunnan: “Eläkkäh vsemirnoi socialističeskoi revol’ucija!” Tämä oli kučunda bor’bah buržuasnoida Vremennoida pravitel’stvua vastah, rabočoin kluassan vluastin azettamizen puolesta, socializman puolesta.

Kuva 11.2: Revol'ucionnoit rabočoit i saldatat vastatah 1917 vuodena aprel'an 3 päivänä Petrogradah tullutta proletariatan vožd'ua V.I. Leninua.

Lugu 12

Velikoi okt’abr’skoi socialističeskoj revol’ucija Rossiessa

12.1 Bol’ševikat valmistetah socialističeskoi- da revol’ucieda

Massat männäh bol’ševikoin jälgeh. Leninan tulduhuo partija kuččui bol’ševikoin konferencien. Rossien kaikilda puolilda tuldih Petrogradah delegatat partien 80 tuhannen členan puolesta. Konferencieh tuldih *Molotov, Vorošilov, Sverdlov, Kuibyšev, Dzeržinskii, Kosior* i äijät muut. Konferencien ruaduo rukovodittih Lenin i Stalin. Hyö ozutettih, čto rabočoi kluassa täytti vasta enzimäzen zaduačan – hävitti Rossiessa carskoin samoderžavien. Hyö sanottih, čto pidäy reššie vielä toine zaduača – socialističeskoj revol’ucija, čto partien iessä on vielä trudnoi i serjoznoi bor’ba, siksi ku buržuazija, kudama rubei pidämäh vluastie muassa, ei lähte vluastista ilman kovua i suurda vastustusta.

Hyö kučuttih partieda zavojuimah omalla puolella enämmistön rabočoloin i saldattojen deputattojen sovietoissa muga ze i krestjanskoloin deputattojen sovietoissa i ajua niistä pois men’ševikat i eserat.

Lenin i Stalin kučuttih bol’ševikkoja organizuičcemah rahvahien massat bor’bah socialističeskoin revol’ucien puolesta. Socialističeskoin revol’ucien voittamizeksi, sanottih hyö, rabočoilla kluassalla pidäy olla lujassa sojuzassa köyhimmän krestjanstvan kera, pidäy lykätä buržuazien vluasti. Pidäy obuzdajia buržuazieda, ottua pomeščikkojen kázistä mua i andua se krestjuanoin käytettäväksi, andua valda Rossien ugnjet’onnoloilla

rahvahilla, kiirehesti loppie voina, Kuva 12.1.

Kuva 12.1: Krestjuanat triebujah muada. Heijän zeml’akka matrossa kučuu vuottamattomah organizovannoih pomeščikkojen mualoin pois ottamizeh.

Leninan i Stalinan predloženet konferenciessa oli priimitty. Bol’ševikat zavodittih ylen suuri ruado rabočoloin, saldattojen i matrossoin massoin keskessä. Bol’ševikat ruvettih vedämäh ruaduo i krestjuanoin keskessä. Hyö selvitettih konferencien rešenielöidä i kučuttih rahvasta bor’bah Vremennoida pravitel’stvua vastah Sovietoin vluastin azettamizen puolesta, voinan loppimizen puolesta, kaiken muan krestjuanoilla vuottamattoman annannan puolesta.

Petrogradassa algauvuttih rabočoloin i saldattojen demonstraciet. Aprel’a kuussa oli luaittu rabočoloin i saldattojen demonstracie. Demonstrantat kannettih plakattoja i znamjoida bol’ševiskoloin lozungoin kera:

- Pois voina!
- Pois ministroida – kapitalistoida!
- Kaikki vluasti sovietoilla!

Vremennoilla pravitel'stvalla yhtessä men'ševikoin i eseroin kera tuli ottua ministroin sijoilda, rahvahan kaikkie enämmällä vihattavie ministroida-kapitalistoida i *Gučkovua* i Mil'ukovua i omah sostuavah se vei erähie men'ševikkoida i eseroida.

No pravitel'stvan politikka jäi endizeksi. Voina jatkui, mualoilla izännöittih pomeščikat, ugnat'onnoit rahvahat jäädih pravattomiksi, rabočoloida grozittih zavodoin salbuamizilla (lokautoilla).

Massojen revol'ucionnoi nastrojenie kazvoi. Hyö aino enämmän i enämmän ruvettih kuundelemaš bol'ševikkojen iändä. Bol'ševikoin partija luitui.

Vuuvun 1917 ijun'an allussa oli Petrogradassa “Rabočoloin i saldattojen deputattojen soviettojen 1 vserossiiskoi sjezda”.

Tässä sjezdassa men'ševikat i eserrat oldih vielä enämmistönä. Men'ševikat i eserat suadih soviettojen sjezdan hyväksynnän buržuaznoin pravitel'stvan kannattamizessa i frontalla nastupleniessa.

Silloin ze algoi nastuplenie frontalla. Se loppiudui ruskoin armien poraženiella. Soldatat ei tahtottu männä bojuh, kieldäyvyttih sražaiččiidumasta buržuazien interessoin puolesta, triebuittih kaiken vluastin andamista Sovietoilla. Tyhjäh vremennoin pravitel'stvan vojennoi ministra esera *Kerenskii* pagizutteli saldattoida valuttua omua verdä heillä vierahan dieloin täh. “Voina pidäy buržuiloilla, – vastattih saldatat, – anna iče hyö i sražaiččiuvutah”. Bojuh mänemäh kieldäydyie saldattoja Vremennoi pravitel'stva käski ambuilla.

Saldatat enämmän i enämmän suadih tiediä men'ševikoin i eseroin predatel'stvasta saldatoin interessoja i siirryttih bol'ševikoin puolella. Rossien glavnoloissa linnoissa uuvestah algauvuttih rabočoloin i saldattojen demonstraciet.

Ijul'skoi demonstracija i generuala Kornilovan m'ateža. Tuli vuuvun 1917 kezä. Vremennoi pravitel'stva ei täyttänyt endizelleh ni yhtä rabočoloin, saldatoin, krestjuanoin i Rossien ugnat'onnoloin rahvahien trebovanieda.

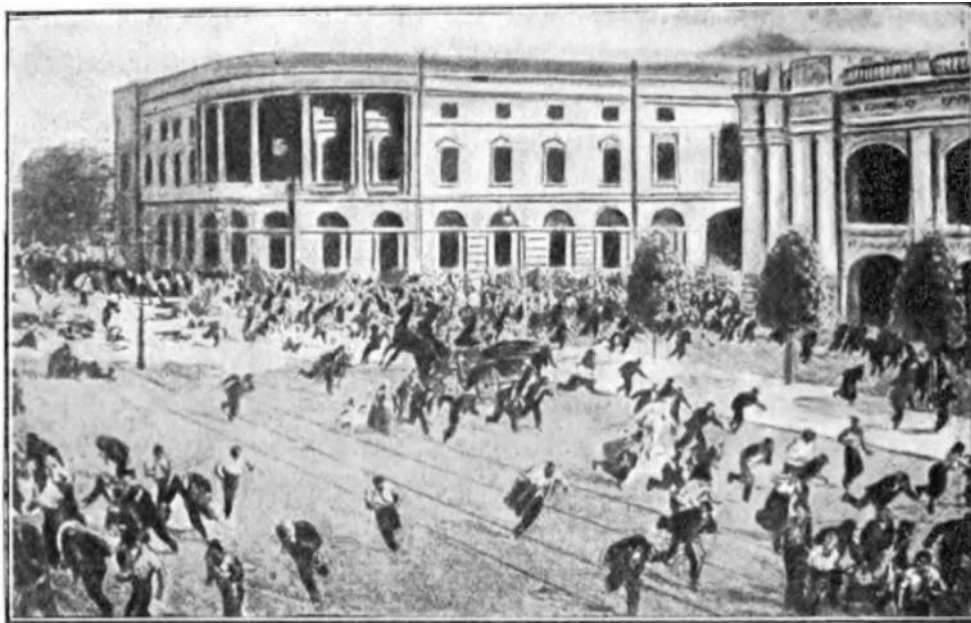
No razruha promišlennostissa i rauda dorogoilla suureni. Seizatuttih fuabrikat i zavodat, ei ollut sirjua, poltamista. Ei täydynyt leibiä, lihua. Läheni nälgä.

Rabočoloin bor'ba i kapitalistoin i heijän pravitel'stvan kera teräveni. Stačkat mändih heittelemättä. Rabočoit organizuittih omat vooružonnoit otr'uadat – *Krasnoin gvardien*. Kylissä algauvuttih krestjuanoin vosstani-
et.

Saldatat tuhanzittain lähtiettih frontalda. Ugnat'onnoit rahvahat, ku-

damat ei suadu osvoboždenieda Vremennoilda pravitel'stvalda, vistupitih omien oigieloin trebovanieloin kera.

Vuodena 1917 ijul'an 3 päivänä Petrogradskoloin rabočoloin, saldattojen i matrossojen massat lähtiettih demonstraciella bol'sheviskoloin lozungoin alla, Kuva 12.2. Buržuazija, sobijen men'shevikoin i eserojn kera, kuččui frontalda valitut junkerskoit i kulackoik voinskoit čuastit i ambui tämän demonstracien, razgromi rabočoit organizaciet.

Kuva 12.2: Vuodena 1917 ijul'an 3 päivän demonstracien ammunda Petrogradassa.

Junkerat i oficerat napadittih Pravda gazietan redakcieh. Bol'shevikoida arestuittih i istutettih tyrmih. Bol'shevikoilla tuas pidi männä podpol'eh. Vremennoi pravitel'stva käski arestuija Leninan. Partien käskystä Lenin peittäydyi. Lenin suoriudui rabočoiksi i rabočoin Ivanovan nimizellä pasportalla oli peitoksissa šalašussa Petrogradan lähillä, Sestrorekan¹ luona, a vielä vähän aigua mändyhyö siirdyi Suomeh. Tyhjäh buržuaznoit išeikat juoksenneltih Leninan jällessä. Rabočoit kaikilla tavoilla vardeidih omua armasta voždjua.

Buržuazija svirepstvuičči frontalla i tilassa. Daže kaikkie enämmällä jälgeh jännyöt rabočoit allettih ellendämäh, mih vejetäh buržuazien in-

¹Sestrorecka = Siestarjogi

teressoja puolistajat menševikat i eserat. Bolševikoin riädylöih tuli aina uuzie i uuzie rabočoloida. Bolševikoin partien členojen lugu kazvoi 200 tuhandeh suate.

Ijul'an lopussa Petrogradassa keräydyi bolševikoin partien VI sjezda.

Leninua sjezdassa ei ollut. Hän oli podpol'essa. Sjezdan ruadoloida rukovodi Stalin. Hän kuččui partieda valmistamah vooružonnoida vosstanieda.

Sjezda namietti socialističeskoin revol'ucien voittamizen tiet i luadi bor'ban mieras razruhan kera muassa.

Rossieda myöte levittäydynyöt delegatat ruvettih valmistamah rabočoloida i krestjanskoida köyhälistyö vosstanieh Vremennoida pravitel'stvua vastah sen vluastin lykkiämizeksi i Sovietoin vluastin, rabočoloin i krestjuanoin vluastin azettamizeksi.

Silloin buržuazija i pomeščikat organizuittih zagovora revol'ucieda vastah. Heijän käskystä generuala *Kornilov* keräi oficeroista, kazakoista i jälgeh jäänystä voiskien ozasta suuret otr'uadat i siirdi ne Petrogradua vastah, čtobi razgromie rabočoloin i saldattojen deputattojen Sovietat, čtobi duavie rabočoloida i krestjuanoja, objavie ičcie Rossien rajoittamattomaksi pravitel'aksi.

Bolševikoin kučunnasta nostih Petrogradan rabočoit i petrogradskoit voiskat. Kornilovskoloilla voiskilla vastah työnnetyt revol'ucionnoit agitatorat – rabočoit i saldatat – rasskažittih Kornilovan saldatoilla heijän generualan tovellizista mielistä. Kornilovskoloin polkien saldatat kieldävyttih lähtemäh revol'ucieda vastah. Buržuazien zagovora provaliudui. Rabočoloin i krestjuanoin painannalla Kerenskoilla tuli arestuija Kornilovua i istuttua tyrmäh.

Rabočoloin i saldatoin voitto Kornilovan piällä vielä enämmällä luitti bolševikoin vlijänien.

Kornilovskoin m'atežan jälgeh rabočoit i saldatat allettih pois ajamah Sovietoista menševikkoida i eseroida i heijän tilalla valičcemah bolševikkoida. Vuuvun 1917 sygyzyllä Petrogradan i Moskovon sovietoissa enämmistö siirdyi bolševikkojen puolella. Sovietat roittih proletarskoin revol'ucien tovelliziksi centroiksi. Hyö voružaittih rabočoloida, sozdavaidih Krasnoida gvardieda, valmisteldih vooružonnoida vosstanieda.

Peittädyjen buržuaznoista pravitel'stvasta, oktjabr'an allussa Lenin tuli Petrogradah, čtobi nousta vosstanien piäh. Lenin sanoi, čto nyt rabočoloin voitto on obespečittu, čto pidäy vuottamatta algua vooružonnoi vosstanie, lykätä buržuazien, menševikoin i eseroin pravitel'stva i azettua soviettojen vluasti.

12.2 Socialističeskoj revol’ucija voitti

Voitokas vosstanie oktjabr’an 26 päivänä (nojabr’an 7 päivänä) 1917 vuodena. Bol’ševickoi partija valmistaudui jälgimäzeh rešitel’noih bojuh – buržuazien vluastin lykkiämizeh voožužonnoilla käjellä. Vosstanien aiga oli удаčno valittu. Muailman voina jatkui. Rossiessa enämmistö rabočoloista mäni bol’ševikoin puolesta. Men’ševikoin i eserojn soglašatel’koit partiet kaimattih ruadaja rahvahan usko. Monet rabočoloin i saldatoin deputatoin Sovietat oldih bol’ševikoin kázissä. Rabočoloilla oldih omat lujat profsojuzat i Krasnoi gvardija. Krestjuanat ei tahtottu vuottua učreditel’noin sobranien kuččumista, kuin neuvottih heillä soglašatel’at eserat i men’ševikat, i lähtiettih bol’ševikoin jälgeh, kudamat triebuittih pomeščikoin mualoin vuottamatonda pois ottamista. Hyö ajettih pomeščikkoida imenieloista i oteltih heijän muat. Saldatat ei tahtottu jatkua voinua. Hyö otvergnittih Kerenskoin käskey voinan loppulizeh voittoh sah i triebuittih mirua. Kerenskoin Vremennoida pravitel’stvua vastah nostih ei vain rabočoit i krestjuanat, no i Zakaukazien, Ukrainan, Belorussijan, Keski-Azijan i Suomen rahvahat. Bol’ševikat energizesti valmisteldih vosstanieda. Oli tarkah luaittu sen pluana.

No suamoloina rešajušoloina vosstanien valmistamizen päivinä *Kamenev* i *Zinovjev* namerenno, a *Trockii* oman hyväksi mänevän boltlivostin periä annettih buržuaziella vosstanien pluanat i srokat. Vremennoi pravitel’sstva suaduhuo tiediä predatel’oista vosstaniesta, kiirehesti mobilizuičči hänellä uskollizet voiskat bor’bah nähte vosstanieda vastah. No buržuazien vluastin päivät oldih luvetut. Bol’ševikoin partien čentral’noi komitetta sozdaičči bojevoin centran tovarišša Stalinan kera piässä vosstanieda rukovodimah. Täyttäen Leninan ukazanien, oktjabr’an 24 päivänä 1917 vuodena bojevoin centra algoi vosstanien. Sen piässä azettui Lenin, Kuva 12.3.

Kuin yksi mies, nostih bol’ševickoin partien kuččumukseh krasnogvardeicat, revol’ucionnoit saldatat i Kronštadtan mor’akat. Revol’ucien saldattojen otvaga, revol’ucionnoi liččuanda i disciplina terväh luaittih oma dielo. Krasnogvardeicat otettih kaikki pravitel’stvennoit učreždeniet i Petrogradan vojennoit puktat. Talvi dvorcassa oficeroin i junkeroin kera luittauvuttih Vremennoin Pravitel’stvan ministrat.

Plotnoilla rengahalla kierrettih revol’ucionnoit voiskat dvorca. Neva jogeh tuldih revol’ucionnoi kreisera “Aurora” i kolme minonoscu. Dvorcan osada jatkui ildah sah. Tuli pimie. I vain ylen suuressa Talvi dvorcassa palettih tulet. Yöksi bor’ba kazvoi. Ruvettih papattamah pulemjotat. Pamahtettih ammunnat vintoukoista. Algoi ammunda dvorcan istuudu-

Kuva 12.3: Lenin rukovodiu vosstanieda oktjabr'skoloina päivinä 1917 vuodena.

nuoloin voiskien i nastupaiččijoin revol'ucioneroin kesken. Krasnogvardeicat allettih dvorcan šturma.

Talvi dvorcan ottamista rukovodijat bol'sevikat predložittih osažd'onnuoloilla andauduo. Ne ei vastattu. Oli annettu signuala. Talvi dvorcua myöte avattih ammunda Petropavlovskoin kriepostin puuškat. Pamahtettih kreiseran “Aurora” oruudiet. Artilleriiskoi ammunda deistvuičči. Pulemjotat dvorcassa vai kastuttih. Revol'ucien voiskat kahahtettih dvorcah. Officerat i junkerat vielä jatkettih vasta ammundua, no terväh hyö andauvuttih. Kaijan koridoran kaute krasnogvardeicat tuldih i dvorcan krugloih komnattah. Stolan tagana istui erähie pöllästynyzie ihmizie. Tämä oli Rossien jälgimäne buržuaznoi pravitel'stva. Kuva 12.4. *Keren-skoida* ei ollut, sentäh kuin hän ehti pajeta i peittäidyö. Revol'ucien nimellä kaikki ministrat oli arestuittu. Arrestuittuloida ministeroida suatettih kriepostih.

Proletarskoin revol'ucien voitto kaikessa muassa. Rabočoi kluaussa toržestvuičči voittuo. Oktjabr'an 25 päivänä petrogradcat syvällä vol-

Kuva 12.4: Revol’ucionnoit matrosat männäh talvi dvorcah šturmah okt’abr’alla 1917 vuodena.

neniella luvettih Leninan kirjutettuo vozzvanieda. Siinä hän kirjutti, čto vremennoi pravitel’stva sordui, vluasti siirdyi rabočoloin i saldackoloin deputatoin Sovietoin käzih. Dielo, kudaman puolesta vedi bor’bua rahvas: voinan lopinda, pomeščič’join sobstvennostin otmeninda mualla, Soveckoin pravitel’stvan sozdaičenda – tämä dielo on obespečittu. Nyt tuli vozmožnosti azettua rabočoi kontroli fuabrikoin i zavodoin piällä bor’bah näh razruhan kera.

Samah aigah avaudui rabočoloin i saldackoloin deputatoin sovietoin II vs Rossiiskoi sjezda. Lenin toi sjezdalla i sjezda utverdi kolme enzymästä velikoin proletarskoin revol’ucien dekrettua: mirasta, muasta, vluastista.

Dekretta mirasta predlagaiči kaikilla vojuičičjoilla gosudarstvoilla kerralla algua paginat voinan lopinnasta i solmie mira raunopravien alguloilla.

Dekretta muasta hävitti pomeščič’join soslovien, otmeni častnoin sobst-

vennostin mualla i andoi sen kaikilla ruadajarahvahilla käytettäväksi. Soveckoin vluastin kázistä krestjuanat suadih enämbi 150 millionua hektaria muada.

Dekretta vluastista andoi muassa kaiken vluastin Sovietoilla. Meijän mua lieni Soveckoiksi Respublikaksi. Sjezda valičči Vserossiiskoin central'noin Ispolnitel'noin Komitetan i Rahvahien Komissaroin Sovietan. Sovnarkoman piässä lieni tovarišša Lenin. Nacional'nostiloin dieloloin rahvahan Komissaraksi oli valittu tovarišša Stalin.

Terväh sjezdan jälgeh Vserossiiskoin central'noin Ispolnitel'noin Komitetan predsedatel'aksi oli valittu tovarišša Sverdlov (Kuva 12.5).

Kuva 12.5: Jakov Mihailovič Sverdlov (vv. 1885-1919) i Feliks Edmundovič Dzeržinskii (vv. 1877-1926)

Viesti proletariatan voitosta Petrogradassa terväh levizi kaikella mualla. Monissa linnoissa rabočoloilla tuli viijä kovie bojuloida, čtobi ottua vluasti omih kázih.

Moskovassa oficerat i junkerat zahvatittih Kreml'a i riädy suurie kodi-loida. Rabočoloilla Krasnogvardeicoilla tuli kaivua okoppoja i viijä tovel-lista voinua kontrrevol'ucioneroida vastah. Moskovassa bojut matkattih ynnäh nedälin. Vain tulella puuškista rabočoit i saldatat zastuavittih oficeroida i junkeroida andaudumah. Kuva 12.6.

Rossien kaikista linnoista lennettih telegrammat i viestit Petrogradah vluastin siirdymizestä Sovietoilla. Soveckoin pravitel'stvan avulla Siberin, Keski Azien, Belorussien, Povolož'en, Ukrainan vazemman rannan rahvahat piästävyyttih buržuzien i pomeščikoin ilman ijällizestä gn'otasta.

Socialističeskoin sovekokoin revol'ucien voitto selvittäydyy, tämän mugah, sledujušoiloilla pričinoilla:

Kuva 12.6: Vosstavšoit rabočoit otetah Kreml'ua Moskovassa okt'abr'skoloina päivinä 1917 vuodena.

1) Eseran *Kerenskoin* buržuaznoi Pravitel'stva lopullisesti provaliudui rabočoloin i krestjuanoin silmissä. Kerenskii tahtoi voinan jatkamista voitokkahah loppuh sah, a rabočoit, krestjuanat i saldatat triebuittih voinan lopindua i miran solmindua. Kerenskii tahtoi suada mualoin jätämistä pomeščikoilla, rabočoit že i krestjuanat triebuittih pomeščikoin mualoin vuattamatonda ottamista krestjuanoilla pol'zah. Kerenskii tahtoi obuzdaija rabočoloida, rabočoit že i krestjuanat triebuittih fabrikan-tojen i zavodčikkojen obuzdaiččemista i azettamista heijän piällä rabočoloin organizacieloin kontrolie.

2) Toine pričinä on siinä, čto nämien trebovanieloin počvalla lad'd'au-duit i oformiudui rabočoloin i krestjuanoin luja sojuza rabočoloin i saldatoin deputatoin Sovietoin nävössä, buržuaznoida Vremennoida pravitel'stvua i sen iänen kannattaie – men'ševikkoida i eseroida vastah – bol'ševiskoin partien kannatuksen puolesta.

3) Kolmas pričinä on siinä, čto omana massana rabočoit i krestjuanat erottih soglašatel'oista eseroista i men'ševinoista i lujasti yhtyttih bol'ševikoin partien ymbäri, tunnustajen sen omaksi voždjaksi i rukovodite-

l'aksi, Kuva 12.7

Ilman näitä pričinoïdä oktjabr'skoi revol'ucija ei olis voinut voittua.

Kuva 12.7: Rabočoin kontrolin azettamine fuabrikoissa.

Bol'shevikoin partija organizuiččou soveckoida gosudarstvua. Velikoin proletarskoin revol'ucien voiton enzimäzistä päivistä algajen Lenin i Stalin ruvettih organizuimah Soveckoida gosudarstvua kuin kaikkien rahvahien vellellistä socialističeskoïdä sojuzua. Rossien rahvahat suadih soveckoïsta vluastista täyvelline osvoboždenija, mittymiä ei imeinyt ni yksi muailman rahvas.

Jälgeh dekrettoida mirasta i muasta oli annettu dekretta rabočoïsta kontrolista. Rabočoi kontroli azettaudui kapitalistoin piällä fuabrikoïssa i zavodoïssa, produktoin proizvodstvan, niijen vardeiččemizen piällä kaikkien produktoin i sir'evoloin materialoin ostannan i myönnän piällä.

Sovnarkoma ilmoitti otkazan kaikkien velgojen maksamizesta ulgomualoin gosudarstvoïlla. No muan stolicoïssa i centroïssa murennetut soveckoin vluastin vragat – pomeščikat, kapitalistat, generualat i papit, a yhtessä heijän kera oldih i men'shevikat i eserat – pajettih Rossien randamualoïlla.

Hyö opittih luittauduo Donalla, Ukrainan oigiella rannalla, Kaukazassa, Orenburgan steppilöillä, Siberissä, i organizuija pohoda Soveckoida vluastie vastah. No omua vägie heillä oli vähä, rabočoit i krestjuanat

heijän kera ei lähtietty. M’atežat i zagovorot, kudamie luaittih men’ševikat i eserat, provaliuvuttih. Krasnoida gvardieda i luaittuo bor’bah näh kontr-revol’ucieda vastah Vserossiiskoida črezvičainoida komissieda (VČK), kudaman piässä seizoi F. E. Dzeržinskii, Kuva 12.5 oli kyllicki sih nähte, čtobi likvidiruija nämä men’ševikkojen, eserojen i heijän sojuznikkojen kadettojen zagovorot.

Soveckoin vluastin bor’ba kontr-revol’ucionnoloin zagovoroin kera jälgeh päin tuli äjiä jygiemmäksi, konza kadeckoloilla i esero-men’ševiskoloilla m’atežnikoilla ruvettih kapitalističeskoit gosudarstvat andamah kohtallista vojennoida abuo. Tämä oli kapitalističeskoloin gosudarstvoin vojennoi intervencija (segaudumine) soveckoida vluastie i soveckoida strojuo vastah. Sovietoin bor’ba intervencieda vastah jatkui täyttä kolme vuotta.

Lugu 13

Vojennoi intervencija. Graždanskoi voina

13.1 Sovietoin bor’ba miran puolesta. Ukrainan vägeh otanda nemcoilla

Mira Germanien kera. Vaikka voina vielä i jatkui, vanha Rossien armija ei ollut sposobnoi enämbiä vojuija i se juoksi kodiloida myöte. Pojezdossa vagonoin katoksilla (levoloilla), buferoilla i tormazoilla kiännyttih saldatat kodih. Voinalla muokatut mua i armija oldih hengähtyksen hädässä. Sovietoin toizessa sjezdassa priimityn dekretan pohjalla Sovnarkoma kiändyi kaikkien vojuiččijoin deržuavojen puoleh predloženien kera solmie vseobšoi mira. Anglien i Francien pravitel’srvat, kudamih yhtyttih silloin Amerikan Soedinjonnoit Štatat, vastattih täh obrašenieh vaikkane ololla. Enämmällä, kuin Anglija i Francija voinassa väjettömäksi tuluo Germanija i sen sojuznikat ruvettih soveckoin vluastin kera miran solmimizen paginoih. Germanija tahtoi pijättiä ičellä čuastin Soveckoilda Rossiida otettuloista mualoista. Nadmennoloilla nemeckoloilla generualoilla tuli vediä paginoida sovieta man rabočoloin i krestjuanoin delegatoin kera. Nemcat azetettih soveckoin delegacien edeh miran kiskonda usloviet.

Siksi kuin meijän vanha armija levizi, a uutta regul’arnoida krasnoida armieda vielä ei ollut sozdaittu, ei ga ni voinut olla sozdaittu tässä lyhyössä aijassa, to sovietat ei voidu enämbiä jatkua voinua. Siksi Lenin objazuičči delegaciessa ollutta Trockoida podpiššie mirnoi dogovora nemcojen kera. No Trockii, javno kizaten nemcoin puoleh i provociujen heidä uudeh nastuplenie bezoružnoida Soveckoida muada vas-

tah, katkai paginat mirah näh. Nemcat pol’zuiččiuvuttih tällä, alletih uuzi nastuplenie i zaimittih čuasti soveckoloida mualoida. Nemeckoit voiskat lähestyttih Petrogradua. Leninan nastojaniesta mira nemcoin kera oli kiirehellä solmittu Brest linnassa. Tämä oli Bresckoi mira. Paičči kaimattuloida soveckoloida mualoida, kudamat oldih zaimittu nemcoilla, tuli sobie vielä toizih nemeckoin vojenščinan unizitel’noloih ustupkoih. Nämä mänytykset mejän mualla tul dih predatel’an Trockoin i hänen spodručnoin Buharinan periä, kudama kaikella tavalla staraiččiudui katkata Bresckoin miran zakl’učenijan. Soglassiedessa nengozeh ei vigodnoih mirah, Lenin i Stalin uskottih sih, čto tulou aiga, konza Germaniessa voittau Revol’ucija, a soveckoi vluasti Rossiessa ehtiy sozdaija Krasnoin Armien, luittuu i maltau vostonovie kaimatun.

Nyt sovietat dobeiččiuvuttih hengähtys aiga i ottauvuttih rahvahan hoz’aistvan stroitel’svah i Krasnoin armien sozdaiččemizeh i luittamizeh. *Krasnoi Armija* oli sozdaittu 1918 vuodena, Kuva 13.1.

Kuva 13.1: Krasnoi Armie, sen organizacien allussa.

Soveckoloin mualoin vägeh otanda nemcoilla. Vaikka Soveckoin pravitel’svan i nemcojen välillä solmittu Bresckoi mira koski Soveckoin gosudarstvan kogo territorieda, sih laskettuna i Ukraina, erähät ukrainalazet delegatat, kudamie nemcat podkupittih, ei tahtottu podčiniuduo Soveckoilla pravitel’svalla i solmittih oma erilline miran dogovora nem-

Sovietoin bor’ba miran puolesta. Ukrainan vägeh otanda nemcoilla 167

coin kera. Tämän predatel’skoin dogovorán pohjalla Ukraina ilmoittaudui ei soveckoiksi, a buržuaznoiksi respublikaksi, a jesli Sovietat oldais vastustettu tällä, nemcat uskallettih auttua omilla voiskilla Ukrainan buržuaznoilla pravitel’stvalla, kudama silloin nimittäydyi *Ukrainskoiksi Radaksi*. Nemeckoit vägizin ottajat vospol’zuiččiuvuttih tällä dagovoralla i tuldih omien voiskien kera Ukrainah. Hyö otettih Ukraina, a sen jälgeh Dona i Gruzija. Nemeckoi nastupaiččija armija omalla matkalla ajeli Sovietat, riputteli bol’ševikkoja i soveckoida vluastie kannattaie rabočoloida i krestjuanoida.

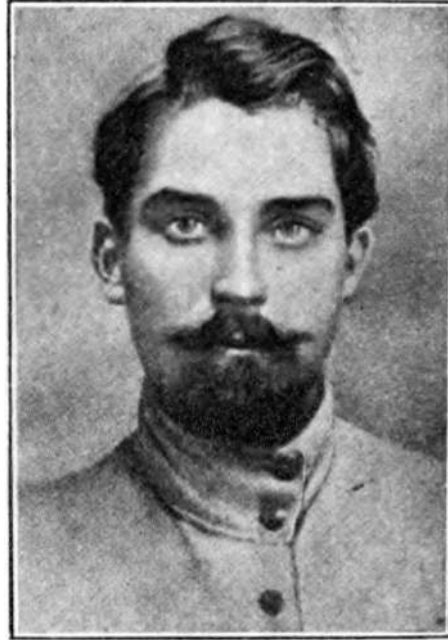
Krasnoin Armien väet silloin vielä oldih ylen sluaboit, no ne ei ustupaidu bojutta nemcoilla soveckoloida mualoida. Doneckoloista šaht’oroista, kylän köyhälistöstä i revol’ucionnoloista matrosoista kerättylöin otr’uadoin piässä oli rabočoloin suvaittava, luhanskoi sliesari, loppuh suate rohkie bol’ševikka, Leninan i Stalinan yksi parahimbie uč’onikkoida – Kliment Efremovič Vorošilov.

Puolen toista kuuda Vorošilovan otr’uadat Donalla puolistauvuttih nastupaiččevista nemcoista i valgo-kazakkojen otr’uadoista. Donalla kazakat revitettih silda. Valgozien kazakoin bul’ka ragehen i snarjuadoin alla krasnoit boicat luaittih ičen luaittu silda Donasta piäličči. Čuasti ihmizistä ruadoi, čuasti torai kazakoin kera. Vorošilov rohkeutti boicoja i oman hrabrostin primieralla nostatti otr’uadoissa uskon i maltoi ehättiä krasnoit Donasta piäličči Caricinah (nyt Stalingrada).

Germanškoit i austriškoit voiskat sijoittauvuttih kaikkie Ukrainua myöte. Hetmanaksi Ukrainassa nemcat istutettih suurda ukrainškoida pomeščikkua, carskoida generualua *Skoropadškoida*, i kiännytettih järilleh muat pomeščikoilla, fuabrikat kapitalistoilla.

Rabočoit organizaciet Ukrainassa oldih kielletyt. Bul’ka, riputus pačas i izdevatel’stva pomeščikoin, kapitalistoin i nemeckoin vojenšinan puolesta valiuvuttih Ukrainan rabočoin kluassan i krestjuanoin piällä. Krestjuanoilda nemcat otettih karja, puhtastettih ambariloista vil’l’a. Joga päivie Germanieh i Austrieh lähtiettih pojezdat ukrainalazen leivän, suaharin, razvan, lihan, hiilen, i rauda rudan kera. Nemeckoloin zahvatčikoin kiskonda i vägivalda nostettih bor’bah ukrainalazie rabočoloida i krestjuanoja. Osobenno sluaviudu omalla otvažnoilla bor’balla nemcoida vastah rauda dorogalazen poiga *Nikolai Ščors*. Hän muga-ze heroičeski torai Ukrainan rabočoloin i krestjuanoin vragoja vastah, kuin russkoin rahvahan heroi *Vasilii Ivanovič Čapajev*. No ei hätkie pyzytty nemcat Ukrainassa. Suurella truudalla nemeckoit saldatat puolistauvuttih vosstavšoloista rabočoloista i krestjuanoista. A konza vuuven lopussa Germaniessa syttyi revol’ucija, nemeckoit saldatat kepitettih pagoh Germanieh. Ukraina

tuas tuli soveckoiksi.

Kuva 13.2: Nikolai Šcors – graždanskoin voinan heroi Ukrainassa.

Grabitel'skoin Bresckoin miran nemcoin kera hävitti soveckoi vluasti.

13.2 Sovietoin respublikka intervencien i kontrrevol'ucien kol'čassa

Fuabrikat i zavodat – gosudarstvan sobstvennosti. Bor'ba leivän puolesta. Muailman voinassa razorittu Rossija algoi socialističeskoin revol'ucien kogo muassa hoz'aistvan ollessa ylen suuren langiennan tilassa. Fabrikantat i zavodčikat ei tahtottu podčín'aiččiuduo rabočoloin kontrolin alla. Hyö rikottih i murennettih mašinoida, ei luaittu niillä remontua, jäteltih fuabrikat i zavodat ilman sirjua i poltamista, a libo i kogonah salvattih omat predprijatiet. Näidä vragoja vastah, kudamat tahtottih tällä tavalla duavie revol'ucija, soveckoi vluasti rubei vedämäh rešitel'noida bor'bua.

Kapitalistoilda oli otettu pois bankat, rauda dorogat, a sen jälgeh fuabrikat i zavodat. Vuodena 1918 kapitalistoin predprijatiet roittih Soveckoin gosudarstvan sobstvennostiksi. Fuabrikoin i zavodoin direktoroiksi

oldih naznuočitut rabočoit i soveckoit inženerat. No poltamizen i sirjan vähyyvestä moniida fuabrikkoida i zavodoida ei voidu panna käyndäh kerrassa.

Muassa ei täydynyt leibiä. Kulakat, zvieristynyöt revol'ucien vragat, peitettih leibiä kuoppih, Hapatettih niidä, myödih niidä kolmikerdaizilla hinnoilla spekul'antoilla, vaiku ei andua leibiä Soveckoilla gosudarstvalla i Krasnoilla Armiella. Leivän vedo Rossien rabočoloih centroih leivän roinda rajonoista oli leikattu soveckoida vluastie vastah noussuzilla kontrrevol'ucioneroilla interventoiilla. Nälgä grozi revol'ucien gibelillä.

Leninan kuččumuksesta rabočoit sozdaittih prodovol'stvennoit otr'uat liijoin leibien keriamizeksi kylässä, bor'ban viemizeksi kulakkoja vastah. Leninan predloženiella kylissä oli organizuittu köyhälistön komiteetat, *kombedat*. Hyö autettih prodovol'stvennoiloilla otr'uadoilla leivän pois ottamizessa kulakoilta, annettih köyhillä kulakoilta otettuloida heboloida i žiivattoida.

Partija i kombedat vejettih sojuzah i družbah rabočoin kluassan i bednotan kera i sredn'oi krestjanstva. Sredneit krestjuanat, nägien, čto heillä muada andanut soveckoi vluasti puolistau heidä pomeščikoista i lyöy vragoja, ruvettih yhtessä rabočoin kluassan i bednotan kera vedämäh bor'bua Sovietoin puolesta. Kuva 13.3

Kuva 13.3: Kylän köyhälistö komitetan zasedanie 1918 vuodena.

Anglija, Francija i Japonija alletah vojennoi segavunda (interencija) Sovietoin muah. Ulgomualoin buržuazija varai, čtobi revol’ucionnoin požuaran kybenet viritettäis revol’ucieda kaikessa muailmassa. Ulgomualoin kapitalistat ei voidu sobie sen kera, čto enämbiä hyö ei voija gruabie rabočoloida i krestjuanoida Rossiessa, kuin se oli ennen revol’ucieda. Sojuzassa russkoiloin pomeščikoin i buržuazien kera Anglien, Francien i Japonien buržuaznoit pravitel’svat allettih graždanskoi voina Sovietoin vluastie vastah. Vuuvun 1918 keviällä Francien kannatuksella muailman voinan aigana russkoiloilla plenah otetut čehoslovakat nostettih kontrrevol’ucionnoi vosstanie soveckoida Rossieda vastah. Eserat i men’ševikat yhtessä čehoslovakoin kera zahvatittih čuasti Povolž’asta, Urala i Siberi. Vuuvun 1918 kezällä angličanat siirrettih mäjellä Arhangel’skassa Valgiella merellä desanta omua voiskua, i autettih tiälä belogvardeicoilla svergnie soveckoida vluastie. Vladivostokassa nostih randah Japonien desantat.

Kaikkie näidä buržuaznoloida gosudarstvoida, kudamat allettih voina soveckoida vluastie vastah, kučuttih silloin *Antantaksi*, mi znuučiu sojuza ili sojuznikat.

Kadetoin, men’ševikoin i eseroiin avulla Antanta nostatti vosstanieloinda Soveckoin Rossien monissa linnoissa. Buržuazija osteli bandittoja revol’ucien voždien tappamizeh näh. Oldih tapetut bol’ševikka Urickii i petrogradskoloin rabočoloin suvaittava oratora bol’ševikka Volodarskii. Vuuvun 1918 sygyzyllä mitingan jälgeh yhtessä zavodassa Moskovassa eserat luaittih pokušenie V. I. Leninah. Valujua verellä Leninua viedih kodih. Monda päiviä borčuičči Vladimir Il’ič surman kera. Kaikki ruadaja rahvahat sledittih Il’ičan boleznin mänyö. Kevennyksen i ihastuksen hengähtys piäzi ruadaja rahvahalla, konza parandunut Il’ič tuli uvestah upravlenieh gosudarstvalla.

Täh aigah männessä Antantan gosudarstvat otettih *Valgien meren* rannikko, Urala, Siberi. Valgozet kazakat tahtottih ottua Caricin – suuri linna Volgalla – i leikata muan centräh leivän vedo. Caricinan puolistamizeksi bol’ševikoin central’noi komitetta työndi tovarišša Stalinan. Tiälä Stalin vastaudui Vorošilovan kera, kudama tuli Donbassasta Krasnoloin otr’uadoin kera. Tiedämättä lebäyvystä, yöt i päivät ruadoi Stalin caricinskoin frontan luittamizeksi. Hän juurineh kiskoili Krasnoin Armien tilah istuudunuzie izmennikkoja, pidi huolda voiskien vooruženiesta i snabdinnasta, työndi Volgua myöte leibiä Moskovon, Petrogradan i toizien linnoin rabočoloilla. Valgozet kazakat monda kerdua opittih ottua Caricin, no tyhjäh. Stalin i Vorošilov annettih valgozilla kazakoilla isku iskun jälgeh i jätettih ičen kähizh tämä važnoi linna Volgalla.

Yhtessä Caricinan kera borčuičči valgozie vastah i Astrahan, missä Krasnoin Armien piässä seizoi tovarišša Kirov. Valgozet muga ei ni voidu ottua Astrahanie.

Graždanskoi voina Zakaukažiessa i Keski Aziessa. Germanija auttoi gruzinskoin rahvahan vragoilla – men'ševikoilla luittauduo Gruzies-
sa. Verizen dorogan kaute tuldih Gruzies-
sa vluastih men'ševikat. Hyö
ammuttih äjie Sovietoin vluastin puolesta borčuinnuzie rabočoloida i
krestjuanoida.

Armjanskoloilla rabočoloilla i krestjuanoilla tože ei kerralla andanut
piästä buržuazien gn'otan alda. Armeniessa Antanta kannatti armjan-
skoin rahvahan vragoja – dašnakkoja.

Turkat tahtottih vägizin ottua Azerbaidžanassa Baku sen suuren nef-
t'anoin Promišlennostin kera. Bakussa vuodena 1918 oli Sovietoin vluasti.
Bakinskoin Sovietan piässä seizoi bol'ševikka tovarišša *Stepan Šaumjan*
i muut vanhat bol'ševikat – tovarišša Stalinan uč'onikat i druž'jat. Bakin-
skoit mussavatistat, Azerbaidžanan rahvahan vragat, yhtessä men'ševikoin
i eseroin kera, mielestäh linnan puolistamizeksi turkoista vuodena 1918
kezällä kučuttih Bakuh angliiskoit voiskat. Linnan ottahuo, angličanat
arestuittih Šaumjanua, Azizbekovua, Džaparidzie i toizie bakinskoloida
komissaroida, viedih heidä Turkmenieh i peskuissa ammuttih kaikkie 26
hengie, Kuva 13.4

Kuva 13.4: 26 Bakinskoin komissaran – bol'ševikkojen ammunda 1918
vuodena.

Silloin ze angliiskoit zahvatčinat työttih omat voiskat Keski Azieh. Turkmeniessa angličanat hävitettih Sovietoin vluasti i istutettih kaikissa heidä kuulija vluasti belogvardejcoin – men’ševikkojen i eserojen.

Hivassa i Buharassa angličanat autettih sohranie vluasti uzbekskoin rahvahan vragoilla – hivinskoilla hanalla i buharskoilla emiralla.

13.3 Revol’ucija luodehizessa Europassa

Nojabr’skoi revol’ucija Germaniessa. Velikoi proletarskoi revol’ucija Rossiessa jagoi kogo muailman kahteh lagerih. Muailman yhtellä kuuvennella čuastilla Rossiessa luittaudui proletariatan – socializman stroitel’an vluasti. Toizissa viijessä kuvvetta čuastiloissa muailmua jäi vielä gospodstvuiččemah buržuazija.

Soveckoi Rossija, kuin majakka, vallondi kapitalističeskoloin mualoin rabočoloilla dorogan socializman voittoh. Enzimäziksi luode-europeiskoloista rabočoloista nostih Germanien proletariet. Germanien poraženie muailman voinassa kiirehtytti massoin avonaista vosmušženieda. Vuuvun 1918 nojabr’a kuulla Germanien linnoissa, rabočoloissa centroissa, armiessa i flotalla korabliloissa syttyi vosstanie. Vosstanie terväh lykkäydäi i Austrieh.

Rabočoit svergnittih tronoilda Germanien i Austro-Vengrien imperatorat. Yhtessä omien generualoin i lähizien kera hyö pajettih rahvahan vihasta toizih mualoih. Germaniessa i Austriessa oli ilmoitettu republikat.

Germaniessa allettih organizuiččiuduo sovietat, no niissä suurembi enämmistö oli revol’ucien predatel’oja – germanskoloja men’ševikkoja, socialdemokrattoja.

Buržuazija i sen uskollizet slugat – socialdemokratat sozdavaittih vooružonnoloida otr’uadoida bor’bah näh rabočoloin kera. Nämä otr’uadat gromittih kaiken vluastin sovietoin käzih siirdymizen puolesta borčuinnuzien rabočoloin vosstanieloida. Vuuvun 1919 allussa Germanien stolicassa Berlinassa alganut rabočoloin vosstanie oli duavittu belogvardeicoilla. Ylen äijä rabočoloida kuoli revol’ucionnoloissa bojuloissa, tuhanzie parahie revol’ucien boicoida oli istutettu tyrmih.

Oldih arestuittu i tapettu germanskoloin rabočoloin voždjat Karl Liebknecht i Roza Luxemburg.

Proletariatan revol’ucija oli duavittu. Vluastih tuli buržuazija i sen sojuznikat – socialdemokratat. Erähien vuozien kuluttuo buržuazie lykkäi socialdemokratat pravitel’stvasta.

Soveckoit Respublikat Bavariessa i Vengriessä. Germanien vain yhtessä čuastissa, Bavariessa, vuodena 1919 rabočoit voitettih buržuazija i azetettih oma vluasti – Soveckoi respublikka.

Bavarien rabočoida pravitel'stvua vastah germanskoi buržuazija mobilizuičči belogvardeiskoit bandat, špionoja i revol'ucien izmennikkoja. Kaksi nedälie bavarskoit rabočoit heroičeski vastustettih vragojen napadeniet, no heijän väjet oldih sluaboit. Rabočoit kannettih poraženie.

Samah aigah algoi proletarskoi revol'ucija Germanien susiedana olijassa muassa Vengriessä. Vuuvun 1919 marta kuussa Vengriessä soveckoi vluasti voitti. Soveckoin respublikan piäh tuli rabočoi pravitel'stva. Oli sozdaittu vengerskoi Krasnoi Armija. Fuabrikat, zavodat, šahtat, bankat, rauda dorogat oldih objavittu rabočoin gosudarstvan sobstvennostiksi. Rabočoloin perehet pimielöistä i märristä podvualoista siiryttih elämäh bohatoilda otettuloih valgieloih i suurih taloloih. Tovarišat Lenin i Stalin i kaikki soveckoi rahvas tulizesti tervehtettih vengerskoida Soveckoida respublikkua. No pienen Soveckoin Vengrien piällä kaikilda puolilda siiryttih voinan kera susiedahizien buržuaznoloin mualoin voiskat. Hyö duavittih Soveckoi Vengrija.

Kommunističeskoi Internacionala. Proletarskoi revol'ucija luodehessa sai poraženien sen täh, čto Europassa silloin ei ollut revol'ucionnoida bol'shevickkoida partieda. Luodehizen Europan rabočoit matkattih predatel'oin – II Internacionalan voždien jällessä. Lenin vedi bor'buua näidä predatel'oida vastah jo ennen muailman voinua. Muailman voinan aigana Lenin vei bor'buua uuvan *III Internationalan*, Kommunističeskoin Internacionalan sozdaiččemizen puolesta.

Revol'ucien päivinä luodehessa, muailman voinan jäl'geh kazvanuoloin rabočoloin stačkoin i krestjuanoin dviženijan aigana, Europan monessa muassa roittih kommunističeskoit partiet. Heijän kačonnat kiännyttih krasnoih Moskovah päin, bol'sevikkoih i heijän voždjah tovariššah Leninah päin.

Vuuvun 1919 marta kuun 2:na päivänä eri mualoista: Germaniesta, Angliesta, Franciasta, Pol'sasta, Šveicariesta, Iranasta, Norvegijasta, SŠAsta, Kitaista, Koreista, opasnostin kera elämäh näh, peittädyjen špionoin jälgeh ajosta, tul dih Moskovah enzimäzeh kongressah (sjezda) kaiken muailman kommunističeskoloin partieloin predstavitel'at.

No nämä partiet oldih vielä nuoret, heillä ei ollut suurda opittua, oldih vähä luguzet. Moskovassa hyö yhtessä Soveckoin Rossien bol'sevikkojen kera osnovaittih III Internacionala, Kommunističeskoi Internacionala (Komintern) – rabočoin kluassan rukovoditel'a kaikessa muailmassa.

Kongressassa oli valittu Kominternan Ispolnitel'noi komitetta. Sen

olenda paikaksi oli valittu soveckoi Moskova.

Kominternan sozdaiččemine oli Leninan i Stalinan dielon, kommunizman dielon ylen suurena voittona. Kaččomatta proletarskoin revol’ucieloin enzimäzih poraženieliöh luodehizessa Europassa, kommunističeskoit partiet kaikessa maailmassa kazvettih i jatketah kazvua, valmistaen rabočoida kluassua proletarskoin revol’ucien voittoh.

13.4 Kolčakan, Denikinän i Judeničan razgrominda

Kolčak Antantan stavlennikka. Antantan buržuazija rešši hävittää sovietat Rossiessa. Se työnzi omat voiskat Rossien pohjazeh, Siberih, Keski Azieh, Kaukazah, Ukrainah. Antanta organizuičči armieloida i ruskoloin kontrrevol’ucionnoloin generualoin pohodoida Moskovah.

Siberissä vuodena 1918 Antanta objavi Rossien verhovnoiksi pravitel’aksi carskoin admiralan *Kolčakan*. Se andoi Kolčakalla puuškie, snarjuadoida, oružoida, obmundirovanieda saldattoja varte.

Kolčak sozdaičči valgozen armien. Hän žiälimättä ambuili rabočoloida, pergi i tappoili krestjuanoja. Joga kohtassa Siberissä hän azetti järilleh carskoit por’adkat. Rossien kaikilda puolilda päin Kolčakan luo juostih carskoit oficerat, pomeščikat, kapitalistat, papit, nägien hänessä heijän interessoin parahimman puolistajan.

Terväh Kolčak algoi nastuplenien Soveckoida Rossieda vastah. Hänellä andaudui ottua Permin linna.

Kolčakan razgrominnaksi bol’ševikoin partija mobilizuičči i lykkäi frontalla omat parahat väet. Uralalla bol’ševikat luitettih fronta i pietettih valgozien armieloin nastuplenie.

Antantan käskystä vuuven 1919 keviällä Kolčak lähti pohodah Soveckoida Rossieda vastah. Koillizesta ripustui suuri ugroza soveckoin vluastin piällä. Kolčakalla abuh suvesta tuli generuala *Denikin*, luodehesta Petrogradah päin liikkui generuala *Judenič*. Nyt soveckoilla rahvahalla grozittih vragat kaikista puolista. Heidä snabžaittih ulgomualazet kapitalistat.

No kaikkie glavnoimbana vragana täh aigah oli Kolčak. Tänne oldih työnnetty Krasnoin Armien glavnoit väet. Krasnoin Armien boicat samotverženno sražaiččiuvuttih Kolčakan armieda vastah. Krasnoit komandirat i poličičeskoit komissarat-bol’ševikat yhtessä boicien kera jygielöinä minuttoina astuttih nastuplenieh i enzimäzinä hypättih atakkah kolčakovcoidin piällä, virittäen krasnoarmeidoida omalla otvagalla, rohkeuvella

i varuamattomuuvella.

Krasnoin Armien vägilöillä tiälä komanduičči *M. V. Frunze*. Hänen rukovodstvalla vuodena 1919 Krasnoi Armija razgromi Kolčakan Povolž'essa i Uralalla. Frunzen armiessa kazvoi rahvahan heroi *Vasilii Ivanovič Čapajev* (Kuva 13.5). Valgozet varattih čapajevskoida divizieda, kuin tulda. Kolčak ei yhten kerran työndeli Čapajevua vastah monda kerdua Čapajevan otr'uadoja suuremmat voiskat, no yksikai bojuloista valgozien kera Čapajev ainos piäzi voittajana. Kerran, kierrettynä valgozella armiella, yhtessä oman otr'uadan kera Čapajev sai surman.

Kuva 13.5: Vasilii Ivanovič Čapajev – graždanskoin voinan heroi.

No, kaččomatta erilazih kavotuksih, vuodena sygyzyllä Krasnoi Armija lopullizesti murendi Kolčakan i ajoi hänen armien jättiet Uralan tagah, Siberih.

Täh aigah Siberissä rabočoit i krestjuanat nostih Kolčakkua vastah i kaikkiaalla luaittih partizanskoit otr'uadat.

Vuuvun 1919 dekabr'a kuussa Irkuckan rabočoit nostettih vosstanie i otettih kiini Kolčakkua i hänen ministroida. Revol'ucionnoi komitetta

ambui Kolčakan.

Krasnoi Armija toržestvuičči voittuo Siberissä.

Inostrannoilla interventoilla-zahvatčikoilla pidi pajeta pois luodehizesta i koillizesta Siberistä. Krasnoi Armija siberiläzien partizanojen avulla – ruskokoloin rabočoloin i krestjuanoin bur’attojen-mongoloin, jakuttojen, evenkojen, oirottöjen i toizien Siberin rahvahien – ajoi pois heidä meijän muasta, Kuva 13.6.

Denikin i Judenič – Antaktan stavlennikat. Kolčakan razgrominda ei piettänyt Antantan bor’bua Sovietoin respublikkua vastah. Ulgomualazet gosudarstvat organizuittih uuzi pohoda Soviettojen muada vastah. Generuala Denikinalla suvessa andaudui suaha uspehoja i hän zahvatti monie Donan i Ukrainan rajonoida. Antanta andoi hänellä vojennoida abuo, kuin Kolčakalla. Mobilizuittuloista eläistä i valgozista kazakoista Denikin keräi suuren valgozen armien i kontrrevol’ucionnoloin oficeroin komandan alla siirdi sen Moskovah päin.

Kuva 13.6: Sibirskoit partizanat ičen luaittuloin puuškien kera napaidih Kolčakan otr’uadoin piällä.

Soveckoi vluasti pani kaikki väjet Denikinua vastah. Lenin kiändyi kaikien partiinoloin organizacioloin puoleh kirjazella i kuččui: “Kaikki bor’bah Denikinua vastah!”. Bolševikoin partija työnzi suvizella frontal-

la omie parahie poigie. Monet tuhannet rabočoit i krestjuanat mändih partien riädylöih i lähtiettih frontalla. Tukkunah lähtiettih frontalla monet komsomol'skoit organizaciet. Monien komsomolan komitetoin uk-silla (oviloilla) sai nägie objojavleniet: “Komitetta on salvattu, kaikki lähtiettih frontalla”. Vuuvun 1919 sygyzyh männessä Krasnoin Armien riädylöissä oli kahteh i puoleh millionah sah boicoja rabočoloista i krestjuanoista.

Partien central'noi komitetta poručči tovarišša Stalinalla organizujia Denikinän razgrominnan. Stalin terväh tunnustaudui jygien položenien kera frontalla i vžrabortaičči pluanan denikinalazien belogvardeicoin razgromimizeksi.

Täh aigah sah Denikin otti Ukrainan i lähestyi revol'ucien serdcah – Moskovah päin. Tämä oli revol'uciella kaikkie opasnoimbi aiga. Ottaen väjellä soveckoit territoriet, Denikin kaikissa paikoissa kiändeli järilleh pomeščikoin i kapitalistoin vluastin.

Hän andoili pomeščikoilla muat, fabrikantoilla fuabrikat i zavodat, otti krestjuanoista jygiät nalogat, ambuili kommunistoida i soveckoin vluastin puolesta bor'buua vedäie rabočoloida i krestjuanoida. Denikinskoit oficerat poltettih kylie i luaittih jeyreiskoloida pogromoja.

Krasnoin Armien zaduaččana oli murendua loppuh sah nastupaiččijat belogvardeicat. Vuuvun 1918 oktjabr'a kuussa *S.M. Budjonnoin* (Kuva 13.7) konnoi korpussa iski Denikinän polkie myöte. Tuuli pyörönä Budjonnii lenzi oman voittamattoman konnican kera Voronežah i rešitel'noilla iskulla razgromi tässä valgozien konnican.

Konnican jällessä Orlan puolelda valgozien piällä tuli Krasnoi Armija – hänen udarnoit polkat. Tiälä dielolla rukovodi t. *Ordžonikidze*. Denikinän valgone armija ei kestänyt krasnoloin sokrušitel'noida liččuandua i lähti vieremäh suveh päin.

Talvizessa tuhussa, jäätikössä krasnoarmejcain polkat i Budjonnoin konnica počti piettymättä jatkettih valgozien ajandua loitommaksi i loitommaksi Mustah mereh päin. Denikincat panikassa myöstyttih, heijän tilassa nostih partizanskoit vosstaniet. Osobenno leviöldi ne tavattih Pohjane Kaukaza. Bol'sevikoin – t. Kirovan i toizien rukovodstvalla – gorskoloin rahvahien rabočoit i krestjuanat luaittih napadenieloida denikinain piällä. Povstancat oteltih valgozilda linnoja, häviteltih pomeščikkoja, oficeroida. Suuremmat otr'uadat vejettih tovellizie bojuloida valgozie voiskie vastah.

Samah aigah Denikinän kera Antanta hänellä abuh siirdi Petrogradah päin generuala Judeničan armien. Vuuvun 1919 oktjabr'alla Judenič tuli Petrogradan luo.

Kuva 13.7: Semjon Mihailovič Budjonnii.

Stal'noina seinänä Petrogradan rabočoit seizatuttih puolistamah revol'ucien enzymästä linnua. Yöt i päivät rabočoit i heijän perehet kaivetih okoppoja i azetettih provoločnoloida zagraždenieloida. Petrograda oli muutettu voittamattomaksi kriegostiksi. Kymmenie tuhanzie rabočoloida, komsomol'voja mäni Petrogradan puolistaien riädylöih. Hyö siirryttih nastuplenieh i vuuvien 1919 lopulla annettih Judeničalla surman isku. Hänen armien jättiet oldih viskatut Estonieh.

Antantan pohoda i tällä kerralla loppui täyvällizellä razgrominnalla valgozien generualoin. Denikin i Judenič pajettih rajan tuakse. Antanta kiirehellä vei pois omie voiskie soveckoista muasta. Krasnoi Armija ajoi heidä Arhangel'skasta, *Murmanskasta*. Ukrainan, Pohjazen Kaukazan rahvahat liettih svobodnoloiksi pomeščikoin i kapitalistoin, carskoloin generualoin i ulgomualazien zahvatčikoin gn'otasta. Krasnoi Armija auttoi heillä tulla Soveckoin muan täyzi pravaziksi graždanoiksi.

Vain Krimalla istuttih vielä generuala *Vrangel'* i Denikinalazien voiskien jättiet. A luodehesta Pol'sa Antantan käskystä keräi vägilöidä uutta pohodua varte Soveckoin Rossien piällä.

13.5 Voina pol'skoloin panoin kera. Vrangel'an razgrominda

Voina valgozen Pol'sšan kera. Tuli 1920 vuosi. Antanta jatkoi bor'buua soveckoin respublikan kera. Nyt hän yllytti soviettoida vastah Pol'sšan.

Kuin samostojatel'noi gosudarstva *Pol'sša* oli vosstanovittu vasta vuuvun 1913 lopulla. Velikoi proletarskoi revol'ucija andoi pol'skoilla rahvahalla pravan erota Rossiesta. Vluastissa seizonuot Pol'ssassa pol'skoit panat ei ocenittu tädä. Vielä vuodena 1919 hyö otettih väjellä Belorussien stolica Minsk i čuastin Ukrainua.

Äijän kerdua Rahvahan Komissarojen sovietta predlagaičči pol'akoilla loppie zahvatat i nasiliet rauhallizen belorusskoin i ukrainskoin rahvahan piällä i solmie mira, no panat ei tahtottu tästä ni kuulta. Pol'skoit panat mečtattih zahvattie Ukraina Mustah mereh suate. Antanta snabžaičči pol'akkoida puuškillä, pulemjotoilla i vintoukoilla. Francija andoi heillä 135 sah samol'ottoja i parahie omie vojennoloida specialistoja. Vuuvun 1920 keviällä pol'akat siirryttih pohodah Soveckoin Rossien piällä i zahvattih Kiev. Ehättäydyjen Dneprasta poikki, pol'skoi armija valmistaudui vazemman rannan Ukrainan otandah. Pol'akat nadeiččiuvuttih yhtyö istuudunuzien Krimassa Denikinalazen armien jättielöin kera komandan alla baronan Vrangel'an – tože Antantan stavlennikan.

Eri frontoista ravieh oli kerätty Krasnoi Armija, čtobi iskie pol'skoloida zahvatčikkoida myöte. Budjonnoin konnoi armija kaukazskoista frontasta oli lykätty Pol'skoilla frontalla. Lihoit kavaleristat, heittymättä hevozilda raviella maršalla ajettih tuhat kilometrua. Budjonnoin konnica mäni pol'akoilla tilah i iski heidä Kievan luo. Pol'akat pajettih. Heidä heittelemättä ahtistettih krasnoit čuastit. Krasnoi Armija terväh piästi Belorussien i läheni Pol'sšan stolican-Varšavan luo. No Varšavua Krasnoi Armija ei ottanut. Siidä tuli myöstyö. Pol'akat, kaččomatta soveckoloin voiskien myöstyndäh, voinassa kavotettih muga äijä vägie, čto uuvestah nastupaija enämbiä ei voidu i predložittih Soveckoilla Rossiella solmie mira. Soveckoi pravitel'stva soglassiudui mirah, i vuuvun 1920 sygyzyllä voina oli lopittu. Belorussija i Ukraina suadih omat muat, ennen otetut pol'skoloilla panoilla. No čuasti belorussoja i ukraincoja vielä nygy ollah Pol'sšan jarmon alla.

Voinassa pol'skoit panat suadih Krasnoilda Armielda sen moine urokka, kudamua hyö muistetah vielä täh päiväh sah.

Vrangel'an razgrominda. No jäi vielä yksi suuri vraga – Vrangel'. Antantan avulla Vrangel' stroi lujat ukrepleniet Perekopan luo Krimskoilla perešeikalla. Partija i pravitel'stva poručittih razgromie Vrangel'a

M. V. Frunzella (Kuva 13.9). Yhtessä Vorošilovan i Bl’uheran (Kuva 13.8) kera hän tarkah valmisti nastuplenien.

Kuva 13.8: Vasilii Konstantinovič Bl’uher

Allettih kovat bojut. Perretty Ukrainassa, Vrangeli’ istuudui omien ukreplenieliin tuaksi Krimalla. Kolmandena vuozipäivänä proletarskoida revol’ucieda nojabr’an 8:nen päivän vastazella yöllä M. V. Frunzen käskystä algoi šturma Vrangeli’an perekopskoloin luituksien. Krasnoloin častiloin nastuplenie vedäydyi kogonah avonasta paikkua myöte. Belogvardeicat luodih krasnoarmeicoid vagevistä puuškista i valeltih bul’kien vihmalla pulemetoista. Heroit krasnoarmeijat tovarišša *Bl’uheran* voditel’stvalla murendumattomana seinänä astuttih valgozien betonnoloih luituksih. Uragannoin tulen alla krasnoarmeijat väjellä ravieh piästih vragan okoppoih i kuattih händä. Bitva Perekopan luona loppiudui krasnoloin voiskien voitolla. Belogvardeica panikassa pajetth. Vrangeli’ omien voiskien jättielöin kera istuudui korabliloih i poikki Mustasta merestä pagei omien pokrovitelein – Antantan luoksi.

Ni pol’akat ni Vrangeli’ ei voidu auttua Antantalla razgromie soveckoida vluastie meijän muassa.

Kuva 13.9: Mihail Vasil'evič Frunze (1885-1925 vv.)

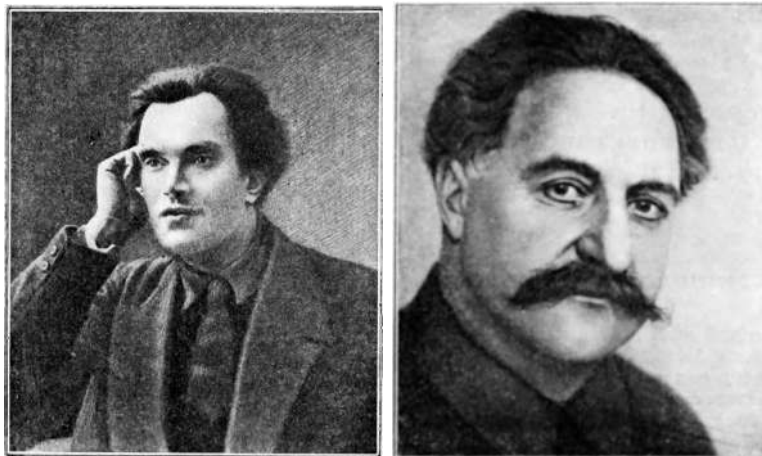
Kolmas i jälgimäne Antantan pohoda tirpi krahan niin kuin i kaksi enzimästä.

Soveckoin vluastin ustanovimine Keski Aziessa i Zakaukaziessa. Keski Azien eläjät kannettih ylen suurda hädiä graždanskoin voinan vuozina. Ulgomualazet zahvatčikat kulakat-bajat, mullat organizuittih *basmaččien*¹ bandickoloida šaikkoida. Basmačit gruabittih eläie i poltettih kišlakkoida i auloida. Lenin i Stalin työnnettih Keski Azien ruadaja rahvahan avuksi suuri määrä krasnoloha joukkoja M. V. Frunzen i V.V. Kuibyševan (Kuva 13.10) rukovodstvall. Peskuzissa pustinjoissa, kallivo mägilöissä Krasnoi Armija hävitti basmaččiloin šaikat, piästäen Keski Azieda ugnetatel'oin vluastista.

Vuodena 1920 hanan vluastie vastah nostih Hivassa ruadajat rahvahat uzbekat. Hyö suadih voitto hanskoloin voiskien piällä i azetettih rahvahan vluasti. Hivan jällessä syttyi vosstanie i Buharassa. Ruadaja rahvahat, kudamien avuksi ehti Krasnoi Armija svergnittih emiran vlasti i azetettih rahvahan vluasti Täh aigah tože piästih angliiskoloista i eser-alazista palačoista i turkmenat.

Vuoven 1920 keviästä Zakaukaziessa missä pruavittih Antantan kanatuksella buržuaznoit nacionalistat – gruzinskoit menševikat armjans-

¹islamistat nacionalistat

Kuva 13.10: Valerian Vladimirovič Kuibyšev (vv. 1888–1935) i Grigorii Konstantinovič Ordžonikidze (1886-1937).

koit *dašnakat*² i azerbaidžanskoit *mussavatistat*³, – zavodiuvuttih rabočoloin i krestjuanoin vosstaniem. Heillä abuh tuli Krasnoi Armija tovariššojen Ordžonikidzen, Kuva 13.10, Kirovan i Mikojanan kera piässä. Buržuazien vluasti oli svergnittu, i Zakaukazien – Azerbaidžanan, Armenien i Gruzien rahvas tul dih Soveckoin muan rahvahien sovullizeh pereheh.

Nyt rabočoloin i krestjuanoin piä vragat oldih murennetut i ajetut pois Soveckoista muasta. Soveckoi vluasti voitti ulgomualazet i russkoit kapitalistat siksi, čto ruadaja rahvahan piässä matkai kommunističeskoj partija. Partija yhtisti rabočoit i krestjuanat bor’bah näh vragoja vastah, maltoi ispol’zuija kaikki muan sredstvat vragojen razgromindua varte.

Suurda abuo sovietoin Respublikalla interventojen razgrominnassa ozutettih Germanien, Anglien i Francien rabočoit. Hyö vastustettih työndämistä rauda dorogua i merdä myöte oružieloja i snar’aženieloja, kudamie työnnettih bor’bah näh Soviettoja vastah. Hyö triebuittih bor’ban lopettamista Soveckoida respublikkua vastah i vejettih bor’bua lozungan alla “Käjet pois Soveckoista Rossiesta”.

Interventojen voittahuo, Soveckoin Sojuzan ruadaja rahvat nyt voidih siirdyö mirnoih ruadoh hoz’aistvassa, zavodie socializman stroitel’stva, parandua jygiet ruanat, kudamat toi mirovoi i graždanskoj voina.

²armjanskoit nacionalistat

³azerbaidžanskoit nacionalistat

Lugu 14

Siirdymine mirnoilla ruavolla hoz’ aistvan vosstanovimista varte muassa

14.1 Rahvahan hoz’ aistvan vosstanovimine i SSSR:n sozdaiččemine

Leninskoi pluana razruhasta pižemizestä. Mirovoi voina i Antantan i kontrevol’ucioneroin puolesta ličattu graždanskoi voina tuodih muan täyvellizeh razruhah suate. Monet fuabrikat i zavodat seizottih: ei ollut lämmitystä i sirjua, rauda dorogoilla viruttih murennuot parovozat, murennetut vagonat. Sillat i rauda dorogat monissa kohtissa oldih reviteytyt valgozilla, i niidä pidi stroie uvestah. Promišlennosti luadi tavarua 5 kerdua vähemmän, kuin ennen voinua.

Krestjuanoin peldoloja ruattih pahoin. Äijä žiivattua otettih vielä carskoin voinan aigah. Äijä niidä tapettih i graždanskoin voinan aigana. Sel’skoi hoz’ aistva andoi produktua kahta kerdua vähemmän, kuin vuodena 1914. Muassa oli nälgä.

Častnoi torgovl’a graždanskoin voinan aigana oli kielletty. Krestjuanat, kudamat oldih harjavuttu torgovl’ah tällä aijalla viražaittih nedovol’sstva sen kiellämisellä. Buržuazija i kulakat, pol’zuiččiudujen tällä nedovol’stvalla, nostettih krestjuanoja monissa paikoissa vosstanieh soveckoida vluastie vastah.

Partija i Soveckoi pravitel’sstva rešittih provodie riädy mieroja, čtobi nostua muan hoz’ aistva.

Vladimir Il’ič vuodena 1921 predložī tämän moizen pluanan. Graž-

danskoin voinan aigana krestjuanat annettih kaikki liijat leivät promišlennostin rabočoloin i Krasnoin Armien tarbehie varte. Rabočoloilla i krestjuanoilla oli vojennoi sojuza pomeščikoja i fabrikantoja vastah. Nyt heillä pidäy sojuza hoz'aistvan vosstanovimista varte, čtobi postroie socializma. Anna krestjuanat annetah gosudarstvalla ei kaikkie liigoja produktoja, a maksetah tarkah miärätty natural'noi naloga. Heillä jüänyzillä produktoilla hyö voijah raspor'ažaičceuduo kuin vain tahtotah. Tädä varte pidäy andua luba častnoilla trgovl'alla. Častnoloilla promišlennikoilla i trgovcoilla andua valda avata pienie predprijatieloja i vediä trgovl'ua. Anna aigah suate častnoit promišlennikat i trgovcat luaitah tavaroja i niillä torguijah. Myö rubiemma ravieh luittumah i ahtistamah častnoida kapitalua. A tulou aiga, myö lopullizesti hävitämmä kapitalistojen i kulakkojen jüännökset meijän muassa, sanoi Lenin. Leninan pluana oli priimitty. Sidä kučuttih *uuzi ekonomičeskoi politika* (NEP).

Čtobi kiirehtyttiä hoz'aistvan vosstanovimista, kommunističeskoi partija, kuin i graždanskoin voinan aigana, pidi subbotnikkoja. Niissä otettih učastieda kaikki ruadaja rahvahat. Hyö ruattih palkatta oman rodinan pol'zaksi.

Leninan pluana opravdaičči iččie. 3–4 vuuven kuluttuo muan hoz'aistva lujasti seizattui jalloilleh: ruvettih ruadamah fuabrikat i zavodat, parandui dielo i rauda dorogoilla. Nouzi i sel'skoi hoz'aistva. Krestjuanat vejettih bazarooilla leibiä, lihua i jäiččiä. Hyö ruvettih kylvämäh sv'oklua, pelvasta i suurennettih hlopkan kylvöt. Muassa ruvettih ruadamah suahari zavodat, kuvonda fuabrikat.

Rabočoloilla i krestjuanoilla jüäviydyi leibiä, suaharie, tkanie i äijä toizie tavaroida. Avaudui äijä gosudarstvennoloja i kooperativnoloja magazinoja. Nämä predprijatiet ruvettih ahtistamah častnoloja trgovcoja.

Vladimir Il'ič Lenin – se mägi kotka, kuin händä kuččui Stalin, nägi loitoksi. Hän sanoi, čto rabočoit i krestjuanat voijah kebiesti voittua razruhan i ruveta elämäh ozakasta elosta. Heillä pidäy olla oman muan hoz'aistvassa zavodat, kudamissa luaittais mašinoja, i nämä mašinat dolžni ruveta ruadamah električestvan avulla. Pidäy kogo mua kattua verkolla električeskoloida stanieloida, ei yhten kerran sanoi Lenin. Oli luaittu pluana muan elektrifikaciesta. Leninan predložienien mugah *Volhov jovella* lähillä Leningradua (näin kučutah vuuvesta 1921 Petrogradua) oli zavodittu enzimäzen suuren vezi električeskoin stancien postroikka. Vuodena 1926 jo jälgeh V. I. Leninan kuolendua, tämä stancija oli postroitettu i se andoi električeskoida energieda leningradskoloilla fuabrikoilla i zavodoilla. Tämä auttoi vosstanovie važnoin meijän muada varte Leningradan promišlennostin.

Elektrostancieloja stroittih i toizissa muan rajonoissa: Uralalla, Ukrainassa, Zakaukaziessa.

Loppu japonskoloilla interventoilla. Sih aigah, konza kaikki Sovietoin mua vosstanovl'aičči hoz'aistvua, meijän bohattua krajua – Dal'noida Vostokkua 1913 vuuvesta lähtien piettih omissa käzissä japoncat. No vuodena 1922 Krasnoi Armija yhtessä Siberin partizanoin kera loppi i tässä voinan i piästi japonskoloista razboinikoista i belogvardeicoista kaiken Dal'noin Vostokan. Krasnoit boicat V. K. Bl'uhcran komandan alla suadih kuuluzie voittoloja bojuloissa valgozien i japoncojen kera Spasskan i Voločajevkan alla. Voločajevka kylän alla belogvardeicat luaittih lujat provolokka zagraždeniet. Talvella, kovilla pakkazilla, sovatta i počti jallačitta astuttih zagraždenieda kohti krasnoit boicat i käzillä katkottih provolokkua i pilkottih niidä šaškoilla. Ukrepleniet oli otettu. Valgozet i japoncat juostih pagoh.

Oktjabr'alla vuodena 1922 Krasnoilla Armiella oli piästetty i Vladivostokka.

Japonskoi igo Dal'noin Vostokan piällä oli lykätty.

No hätken ruvetah muistamah Siberin i Dal'noin Vostokan ruadaja rahvas vägivaldoja i kiskomizie, kudamie luadi japonskoi armija. Ei ni konza unohteta rabočoit i krestjuanat sidä, kuin parovozan päččilöissä japoncat polteltih elävinä krasnoloja partizanoja. Näin kuoli Dal'noin Vostokan piästämizen puolesta heroi *Sergei Lazo*.

SSSR:n sozdaiččemine. Nyt kaikki mua oli puhtastettu valgozista voiskista i interventoista. Pidi obespeččie mua i tulevista buržuaznoloin mualoin voožuonnoloista napadenieloista. Pidi nostua hoz'aistva muassa i stroie socializma. Pidi auttua nacional'noin kul'turan nostamizessa Sovietoin muan kaikilla rahvahilla. Kaikkie tädä varte väl'tämättä pidi sozdaija yhtistetty sojuznoi gosudarstva. Tädä varte vuodena 1922 Leninan i Stalinan predložienien mugah Moskovah tuldih delegatat sojuznoloista respublikoista Vsesojuznoih sovietoin sjezdah i obrazuittih dobrovol'noi gosudarstvennoi rahvahien yhtistys, sojuznoi gosudarstva nimellä *Soveckoloin Socialističeskoloin Respublikoin Sojuza. SSSR*

Allussa SSSR:h yhtyi erähie soveckoloja respublikoja: Rossiiskoi Soveckoi Federativnoi Socialističeskoj Respublikka (RSFSR), glavnoin linnan kera Moskova, Ukrainskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka (USSR) oman stolican kera – enzin Har'kov, jälgeh Kiev, Belorusskoi Soveckoi socialističeskoj Respublikka (BSSR), glavnoin linnan kera Minsk. Zakaukazskoit soveckoit socialističeskoit respublikat: Azerbaidžanskoi, Gruzinskoi i Armjanskoi sostavl'aittih yksi yhtistys – Zakaukazskoi Soveckoi Federativnoi Socialističeskoj Respublikka (ZSFSR), glavnoin stoli-

can kera Tbilisi. Vähästä myöhemmin Keski Aziessa organizuiččevuttih kolme iččenästä soveckoida respublikkua: Uzbekskoi stolican kera Taškent, Turkmenskoi stolican kera Ašhabad i Tadžikskoi stolican kera Stalinabad, kudamat mugaže yhtyttih SSSR:h.

SSSR:n rahvahat ruvettih elämäh družnoina perehenä. Äijä nacional’nostie, cuarin aigana kuolijoida, painettuloida, kirjah maltamattomie, nyt eläyvyttih i ruvettih rahvahien vellezessä sojuzassa stroimah socializmuua. Nacional’noin kul’turan razvitie lähti suurilla askelilla edehpäin kaikissa respublikoissa. Oli avattu äijä školie, universitettoja, bibliotekkoja, stroittu teatroja. Äijä kniigua ruvettih pečatoimah nacional’noloilla kielillä. SSSR:n rahvahat, kudamilla ennen ei ollut kirjua, suadih oma afavitta. Rahvahien kul’tura rubei äijällä kukkimah.

14.2 Lenin kuoli, no dielo hänen eläy

Leninan kuolenda. Janvar’an 21 päivänä 1924 vuodena elämän 54 vuuvella, jälgeh pitkiä i jygiädä voimattomuutta, Gorkissa, Moskovan alla, kuoli velikoi Lenin. Kaiken muan ruadajat kavotettih oma voždja, kudama valmisti, osuščestvi proletarskoin revol’ucien, piästi sen jygielöinä vuozina lugemattomilda vragoilda. Kuoli ihmine, kudamua enämbiä ni ken ei luadinut čelovečestvah nähte.

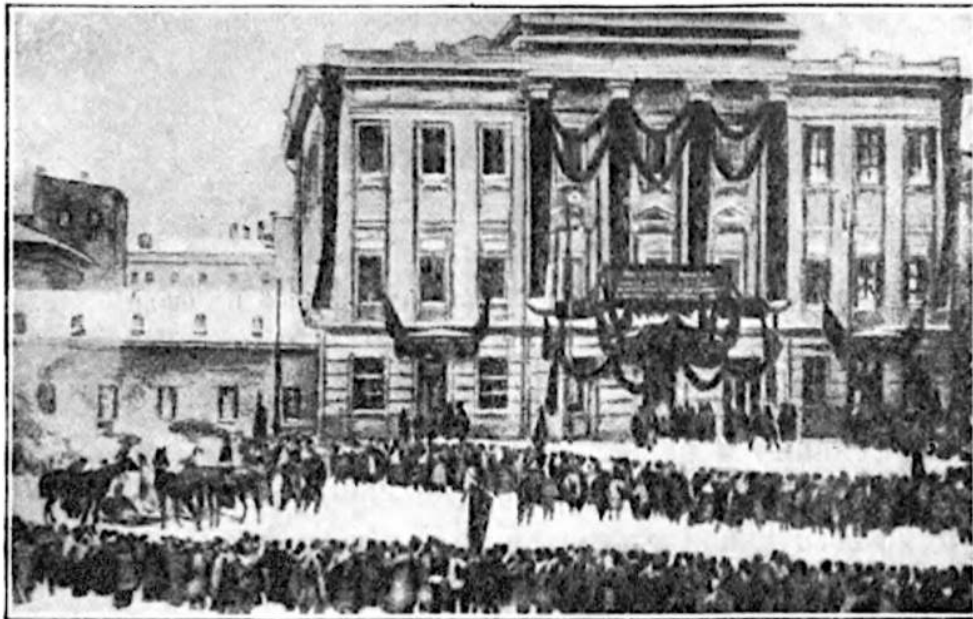
Sydämellizen syvä paha mieli tabai millionoja rahvahie. Kovilla janvar’an kuun pakkazilla Moskovan ruadaja rahvahan verenicat astuttih prostiudumah oman genial’noin voždjan kera. (Kuva 14.1) Hyö oldih tavattu syvällä pahalla mielellä i kovalla rešimostilla astuo Leninan ozutetuo dorogua myöte.

Skorbnoin maršan iänien alla rahvas pani Leninan muah Kreml’an seinän luoksi. Sielä i nyt viruu hän, kuin elävä, mramornoissa mauzoleissa, st’oklahizessa ruuhessa, krasnoin znamjan ordenan kera ryndähillä.

I ruadaja rahvas kaikista agjoista meijän muada, Moskovah tulduo, männäh mauzoleih, čtobi painua mieleh voždja, kudama toi rahvahan svobodnoih i ozakkahah elokseh.

Stalinan kl’atva. 26 päivänä janvar’an kuuda, konza delegatat kerävyttih SSSR:n kaikista ag’joista II Vsesojuznoih sovietoin sjezdah, Stalin bol’ševiskoin partien käskystä andoi kl’atvan rahvahan iessä partien nimestä. Kuva 14.2. Hän sanoi:

“Lähtiessä meildä, tovariša Lenin zavešaičči meillä pidiä korgiella i vardeija puhtahana partien členan velikoi nimi. Annamma kl’atvan sinulla, tovarišša Lenin, čto myö čestin kera vipolnimma tämän sinun za-

Kuva 14.1: Moskovan ruadaja rahvas astutah prostiudumah V.I. Leninan kera Kolonnoih zualah sojuzan koiissa.

povedin!”...

“Lähtiessä meildä, tovariša Lenin zavešaičči meillä vardeija meijän partien jedinstvua, kuin omua silmän teriä. Annamma kl’atvan sinulla, tovarišša Lenin, čto myö čestin kera vipolnimma i tämän sinun zapovedin!”...

“Vain meijän muassa ugniet’onnoloilla i zadavlennoiloilla ruadaja massoilla puuttui lykätä hardeilda pomeščikoin i kapitalistoin gospodstva i azettua sen sijah rabočoloin i krestjuanoin gospodstva”...

“Tädä ylen suurda bor’bua rukovodi tovarišša Lenin i hänen partija”...

“Leninan nimi, lien i kaikista armahammaksi nimeksi ruadaja rahvahilla i eksploatiruittuloilla massoilla”...

“Lähtiessä meildä, tovarišša Lenin zavešaičči meillä vardeija i luittua proletariatan diktaturua. Annamma kl’atvan sinulla, tovarišša Lenin, čto myö emmä žiäleiče omie vägilöidä sih näh, čtobi čestin kera vipolnie i tämä sinun zapovedi!”...

“Lähtiessä meildä, tovarišša Lenin zavešaičči meillä luittua kaikilla vägilöillä rabočoloin i krestjuanoin sojuzua. Annamma kl’atvan sinulla, tovarišša Lenin, čto myö čestin kera vipolnimma i tämän sinun za-

Kuva 14.2: V.I. Lenin i I.V. Stalin Gorkissa V.I. Leninin boleznin aigana.

povedin!”...

“Russkoit i ukraincat, baškirat i belorussat, gruzinat i azerbaidžancat, armjanat i dagestancat, tatarat i kirgizat, uzbekat i turkmenat – kaikki hyö yhten moizesti ollah zainteressovannoit proletariatan diktaturan luittamizesta”...

“Tovarišša Lenin väzymättä sanoi meillä mejän muan rahvahien dobrovol’noin sojuzan vältämättömyyvestä, heijän vellellizen sotrudničestvan vältämättömyyvestä Respublikoin sojuzan ramkoissa.”

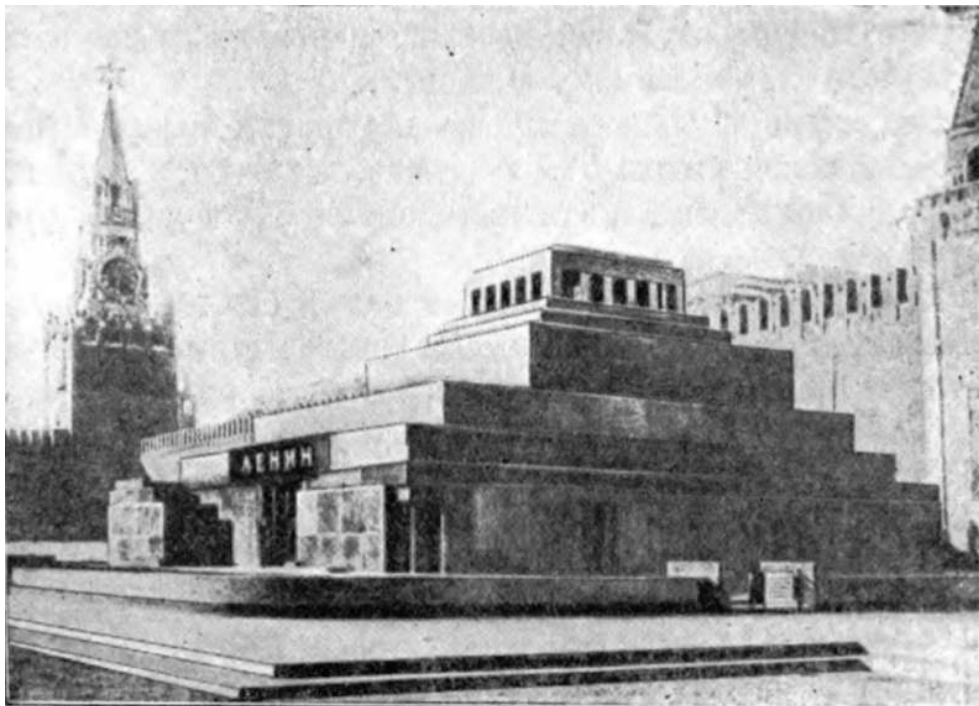
“Lähtiessa meildä, tovarišša Lenin zavešaičči meillä luittua i levendiä Respublikoin Sojuza. Annamma kl’atvan sinulla, tovarišša Lenin, čto myö vipolnimma čestin kera i tämän sinun zapovedin!”...

“Lenin ei yhten kerran sanoi meillä to Krasnoin armien luitanda i sen sostojanien parannanda on mejän partien yksi kaikista važnoimbi zaduačča”...

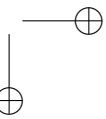
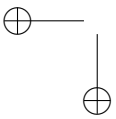
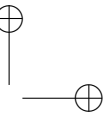
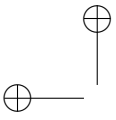
“Annamma kl’atvan tovarišat čto myö emmä žiälöjče vägilöidä sih näh čto čtobi luittua mejän Krasnoi armija i mejän krasnoi flotta”.

Jälгимäzinä kl’atvan sanoina tovarišša Stalinalla oldih:

“Annamma kl’atvan sinulla, tovarišša Lenin, čto myö emmä žiäleiče omua elosta sih näh čtobi luittua i levendiä kaiken muailman ruadaja rahvahan sojuza – Kommunističeskoj Internacionala”. Kuva 14.3.

Kuva 14.3: Leninan mauzolei Moskovassa Krasnoilla ploščadilla.

Lugu 15

SSSR on voittanuon socializman mua

15.1 Socialističeskoi promišlennosti. Kollektivnoit hoz’aistvat zemledeliessa (Kolhozat)

Socialističeskoin promišlennostin stroitel’stva. Lasketut hoduh vanhat fuabrikat i zavodat oldih ylen äijällä jällellä jännyöt i vanhendunuoloin mašinojen kera. Niidä oli vähä, i ne luaittih ylen vähä tavaruua, midä pidi mualla. Vähä sulattih čugunua. Vähä suadih neftie, hiildä. Monie tavaroja meillä vouse ei luaittu. Niidä pidi tuuva rajan tagana päin. Vuodena 1926 partien XIV sjezdassa tovarišša Stalin ozutti, partien poručenien mugah, čto meillä pidäy kaikkie lyhemmässä aijassa muuttua mejjän sel’skohoz’aistvennoi mua promišlennoksi muaksi. Siksi pidäy stroie äijä uuzie fuabrikkoja, zavodoja i elektrostancieloja. Stroie uuestah kaikki vanhat zavodat naukan i tehnikan jälgimäzen sanan mugah. Meillä pidäy stroie traktoroja, kombainoja, automobil’oja, uuzie stankoja zavodoja varte, aeroplanoja. Meillä pidäy valmistua äijä hyvin opastettuloja rabočoloida i specialistoja. Meillä pidäy tavata i jällellä jättiä kaikista iellä olijat kapitalističeskoit muat “muuten hyö meidä ahtistetah”. Tädä i kučutah *industrializacieksi*.

No tädä pluanua vastah socializman stroitel’stvasta mejjän muassa vistupittih partiessa olluot sih aigah predatel’at – *Trockii*, *Zinovjev* i *Kamenev*. Hyö kaikkeh luaduh tahtottih katkata socialističeskoin promišlennostin stroitel’stva. Hyö utverždaittih, čto SSSR:ssa ei sua postroie socialističeskoida obšestvua.

Hyö utverždaittih, čto rabočoit i krestjuanat ei voija eliä kapitalistoi-
ta i kulakoitta. Heijän bor’bua partieda vastah inostrannoi buržuazija
ispol’zuičči klevettah nähte Soveckoin Sojuzan piällä i bor’bah nähte
sen kera. Hän podkuppi čuastin vanhoista specialistoista i jännökset
men’ševikoista i eseroista, kudamista sozdaičči kontrrevol’ucionnoit grup-
pat vreditel’oja SSSR:n kazvajan promišlennostin katkuamista varte. Vre-
ditel’at rikottih mašinoja, luaittih šahtoin vieretyksie, missä suadah hiil-
dä i rudua. Hyö reviteltih i polteltih zavodoja, fuabrikkoja i elektrostan-
cieloida. No heidä tavattih. Vreditel’at oldih žiälimättä nakažittu. No
trockistat omua bor’bua partien i rahvahan kera jatkettih. Partija ajoi
trockistoja omista riädylöistä. Trockoin Soveckoista Sojuzasta rahvas ajoi
pois i häi avonazesti mäni sluužbah buržuaziella.

Zaduacoin täyttämistä varte, kudamat oli azetettu tovarišča Stali-
nalla (Kuva 15.1) muan edeh, vuodena 1928 oli valmistettu velikoloin
ruadoloin pluana – socialističeskoin stroitel’stvan enzimäne viizi-vuodine
pluana.

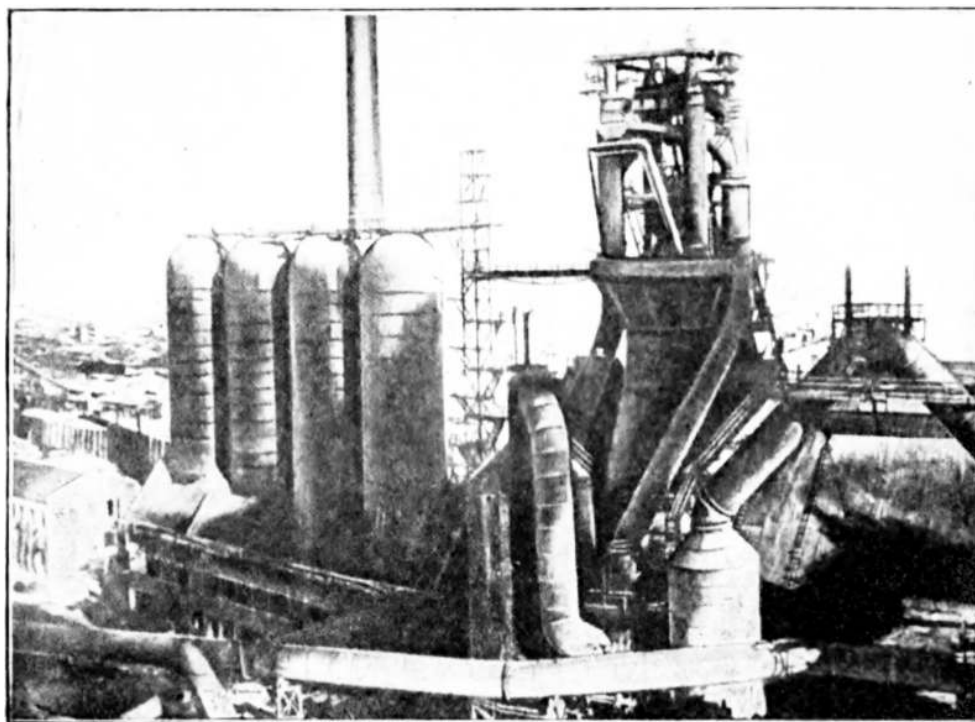

Kuva 15.1: Iosif Vissarionovič Stalin.

Sojuzan ruadaja rahvahat hyvällä mielellä ottauvuttih suuren stroikan
puolesta ozuttaen ruavon heroizman obrazcoja. Soveckoissa muassa rua-
do rodih čestin dieloksi i sluavan dieloksi, doblestin i heroistvan dielok-
si. Yöt i päivät stroikilla mäni suuri ruado, velikoloin ruadoloin plu-
nan täyttämizen puolesta. Fuabrikoilla, zavodoilla, raudadorogoilla leve-
ni socialističeskoi sorevnovanija. Rabočoit-stroitel’at ozutettih ni yhtessä

muailman muassa nägemättömie vielä dostiženielojda kirpičän lad'd'uanassa, mečän leikkuannassa stroikkie nähte, zavodoin korpusoin stroitel'stvassa.

Vuodena 1930 tyhjällä Tomi joven rannalla, lähillä Kuzneckan linnua, sielä, missä konza lienöy oldih sibirskoloin tatarskoloin hanoin vladeniet, zavodittih stroie i enzymäizen p'atiletka lopuksi stroittih ylen suuri metallurgičeskoj zavoda-giganta Stalinan nimine, Kuva 15.2.

Kuva 15.2: Kuzneckan metallurgizen zavodan domennoit päčit.

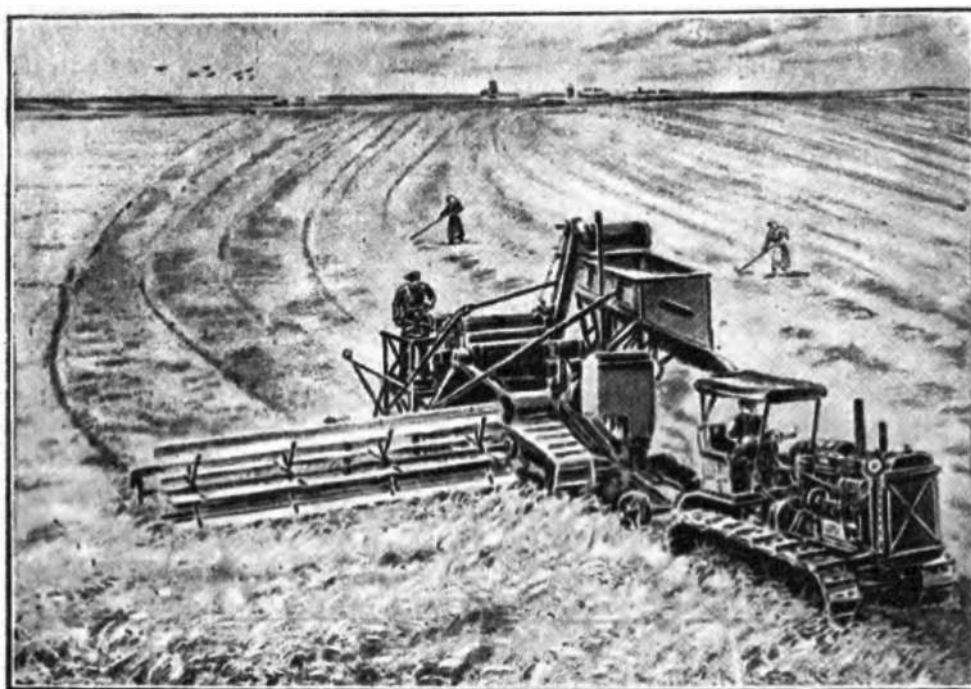
Sielä, missä oldih Dnepran kosket, sijalla, missä konza lienöy oli Zaporožskoi Seč', on stroittu ylen vägevä elektrostancija "Dneproges" Leninan nimine. Dneprogesan elektrojenegien avulla ruvettih kukkimah äijät Ukrainan rajonat. Suat hektarat rodiuvutah plodorodnoloiksi, Dnepran jogi, kudamalla ennen oli äijä koskie, nyt ynnäh tuli sudohodnoiksi, äijä zavodoja ymbäri stancien hänestä suadah energija i piästetäh mualla äijä nužnoiloida tavaroja.

Vejettömien steppilöin i peskuloin poikki vuodena 1930 oli stroittu Turkestan-Sibirskoi rauda doroga. Se sidoi bohatan leibähizen Siberin kukkijan Keski Azien kera. Osobenno äijä zavodua enzymäizessä p'atilet-

kassa stroiudui nacional'noloissa respublikoissa. Keski Azija, Zakaukazie, Ukraina, Belorussija postroitih ičen luona kymmenet uuvet zavodat.

Kaikki tämä andoi vozmožnostin postroie socialističeskoin promišlennostin, se on promišlennostin ilman kapitalistoja.

Kolhozoin stroitel'stva. Krestjanskoida sel'skoida hoz'aistvua varte oldih valmehet stal'noit hebozet – traktorat enzimäzenä p'atiletkana oli stroittu ylen mošnoi traktornoi zavoda Dzeržinskoin nimine Stalingradassa (näin ruvettih kuččumah Caricinua) i kombaina zavodat (Kuva 15.3) Saratovassa i Zaporož'essa.

Kuva 15.3: Kombaina leikkuau urožaida kolhoznoloista peldoloista.)

Kaikki tämä pidi siksi, čto i krestjanskoi hoz'aistva vediä naukan i tehnikan jälgimäzen sanan mugah.

Tämä andoi vozmožnostin krestjuanoin pienet edinoličnoit hoz'aistvat siirdiä kolhozoih. Tämä ei ollut kebie. Krestjuana allussa vielä lujasti pyzyi kiini omasta pienestä hoz'aistvasta.

Partija maltoi ozuttua krestjuanoilla ei vain sanalla, no i dielolla krupnoin kolhoznoin hoz'aistvan ogromnoin pol'zan i premuščestvan pienih hoz'aistvoih verrattuna. Kylih Soveckoilla pravitel'stvalla oli työnnetty äijä traktoraja, kombainoja i toizie mašinoja. I 1929 vuodena massa

seredn'akka-krestjuanoja ualdona siirdyi bedn'akan jälgeh kolhozoih. Kulakka, nägien, čto kolhozujen kera hänella tulou loppu, rubei bešenko vastustamah kolhozujen organizoimista. Kulakat tapettih peredovoloja kolhoznikkoja, rikottih kolhoznoloja mašinoja, polteltih kolhoznoida leibiä. Kulakkojen bor'bua kolhozujen kera kannatteli pieni tukkune rahvahan izmennikoja, kudamien piämiehenä oldih Buharin i Rikov. Hyö muga že, kuin i trockistat, oldih viizivuodista pluanua vastah.

No bol'sevikkojen partija murendi näidä izmennikkoja i auttoi krestjanstvalla murdua kulakoin vastustuksen i hävittiä kulakat.

Kolhozat kazvettih, luituttih i ruvettih ravieh astumah ozakasta zažitčoida elosta kohti. Krestjuanat kolhozoissa ruvettih enämbi kylvämäh peldoloja. Kerättih nyt enämbi leibiä. Kylässä lieni enämbi školie, bibliotekkoja, kluubie. Vuodena 1932 kolhozoissa oli jo enämmät puolie krestjanskoloja taloja.

Vuodena 1932 viizivuodizen socialističeskoin stroitel'stvan pluanua oli täytetty 4 vuuvessa. Kaikki tämä andoi vozmožnostin postroie socialističeskoin sel'skoin hoz'aistvan, se on sel'skoin hoz'aistvan pomeščikoitta i kulakoitta.

Rabočoit i krestjuanat voidih toržestvuija voittuo. SSSR, täyttäen enzimäzen p'atiletkan, obespečči socializman voiton.

Nyt SSSR-n sydämessä luaittih mašinoja, suadih metallua, stroittih traktoroja, samol'ottoja, kazvoi hiilen i neftin suanda. SSSR muuttui promišlennoiksi muaksi.

Nyt valmistettih produktua kolmie kerdua enämbi, kuin carskoissa Rossiessa. SSSR vuuveksi 1933 tabai i jällellä jätti suuren riävyn europeiskoloja gosudarstvoja. Se otti toizen sijan maailmassa neftin suamizessa, 2:n sijan stualin valmistamizessa, kolmannen sijan čugunan valmistuksessa i 4 – hiilen suamizessa.

No vragat kuin SSSR-n sydämessä, muga i rajan tagana mešaidih stroie fuabrikkoja mejän muassa. Vuodena 1929 ulgomualazet kapitalistat yllytettih i zastuavittih Kitain zavodie voina SSSR-ua vastah. Kitaiskoloin generualoin i belogvardeicoin voiskat napadittih mejän dal'nevostočnoloih granicoih. No Krasnoi Armija Dal'noissa Vostokassa oli vägevä i luja, hän, V. K. Bl'uheran rukovodstvalla, terväh murendi vragat. Vreditel'oja oli i mejän muan sydämessä. Vuodena 1930 tavattih kiini suuri joukko vreditel'oja endizistä inženeroista, men'sevikoista i eseroista. Hyö tahtottih, čtobi i mejän muah uuvestah kiännyttäis kapitalistat. Hyö valmistettih uutta voinua SSSR-ua vastah. Vreditel'at oli tavattu i žiälimättä nakažittu soveckoilla vluastilla. Rabočoit i krestjuanat jälgeh tädä vielä enämmällä ruvettih luittamah i vooružaimah omua

rodnoida Krasnoida Armieda i auttamah čekistoilla razoblačaija sovec-koin rahvahan vragoja. Näin ruavossa i bojuloissa oli täytetty enzimäne viizivuodine suurien ruadolojen pluana, kudamat oldih namietitut bol'-ševikoin partiella.

15.2 SSSR - socializman mua

Kul'turnoit dostiženiet i šocializman muan ihmizet. Meijän muan nägö enzimäzen p'atiletkan aigana äijällä muuttui. Toizella p'atiletkalla (1933-1937 vuuvet) mäni vielä suurempi korennoi perestroika meijän kaikessa eloksessä. Yhtellä kuuvetta čuastilla mua šarua Pohjazesta pol'usasta räkkilöih kuivih Turkmenien steppilöih suate, Baltiiskoista merestä Tyyneh okeanah suate, oli sozdaittu uuzi socialističeskoi stroja, oli luaittu uuzi elos ilman eksploataciada i ugnetenieda, ilman kupcoja i kulakkoja.

Mua rubei ruadamah uudeh tabah. Sovietoin muan ihmizet avat-
tih muan nedroih peittynyöt bohactvat. Hiilen, neftin, kullan, platinan, rauda rudan i cvetnoloin metallojen suamine nouzi ennen olemattomih miärih sah. SSSR:n bohatoissa mečissä ihmizet ruvettih suamah ylen suurie miärie kaiken luaduzie puuloja. Meijän okeanoissa, merissä, järviissä, ihmizet nostettih ennen olemattomih miärih suate meri zvierilöin i kallis sortazien kalojen suamizen. Toizen p'atiletkan aigana yli 220 millionua hektarua socialističeskoloista peldoloista annetah mualla aina suurembie i suurembie miärie leibiä, hlopkuu, pelvasta, sv'oklua.

Socialističeskoloilla peldoloilla i saduloissa kazvatetah aina enämbi omua čuajuu, omie mandarinoja, limonoja, apel'sinoja, juablokkoja, grušua, vinogradua.

Kymmenet giganta-zavodat stroitut naukan i tehnikan jälgimäzen sanan mugah soveckoloilla inženeroilla i oboruduitut soveckoloilla mašinoilla, vuozu vuuvelda suurennetah oma proizvodstva, parandajen produkciada. On stroituu promišlennostih i sadoja uuzie zavodoja moizien otrasliloin, kudamie ennen ei ollut ni konza. Meijän automobilit, traktorat, kombainat, samol'otat, stankat fuabrikkoja i zavodoja varte ni millä ei ustupaija ulgomualazilla.

Kaikki se, midä pidäy ihmizen eländäh nähte luaitah nyt tuhannet meijän zavodoista i fuabrikoista. Kaikkialla vallotetah električeskoit tulet. Yli 14 tuhatta elektrostancieda annetah energiedä näillä zavodoilla i fuabrikoilla.

Vain piästetyt kapitalistojen eksploataciesta SSSR:n rabočoit i krest-juanat voidih luadie lyhyössä aijassa tämän moizen magučoin promiš-

lennostin i tämän vägevän sel'skoin hoz'aistvan. Zabotta ihmizestä – seiččemen čuassune ruado päivä, korgie ruado palka, lebävyvündä koit, sanatoriet, ruavon ohran'aiččemine predprijatieloissa, hyvät koit eländäh näh, palkaton tehničeskoi i muun tiedon opastanda – luaittih nägemätön ruavon proizvoditel'nostin nouzu. Ruado heitti olennan jarmona.

Uuvet, osobennoit ihmizet, jäviyvyttih soveckoissa sojuzassa.

Doneckoissa basseinassa kivi hiilen kaivoksien šaht'ora *Aleksei Stahanov* (Kuva 15.4) andoi yhtessä vuorossa 102 tonnua hiildä, yli 14 kertua enämmän normua.

Kuva 15.4: Aleksei Stahanov – znamenitoi Donbassan šahtera.

Gor'kii linnassa automobil'noissa zavodassa seppä Busigin yhtessä vuorossa tagoi 1050 kolenčatoida vualuo, azetetun norman 675 sijah.

Kudojat Vinogradovat ruvettih ruadamah 144 stankalla 10 sijah. Nämien peredovoloin ihmizien jälgeh, kudamie kučutah stahanovcoiksi, lähti sadoja i tuhanzie toizie.

Stahanovskoi dviženie tabai kaiken muan – zavodoista se lykkäydyi sel'skoih hoz'aistvah. Kolhozikat ruvettih keriamäh ennen olemattomie urožailoja. *Marija Demčenko* sai sv'oklan kerävössä 600 centnerua 1 hektaralda. Traktoristat Paša Angelinan brigadasta kynnetäh joga traktoral-la kezässä enämmän tuhatta hektarua.

Mäet zavodoissa i fuabrikoissa luaittuja tavaroja, milliardoja puudie sel'skoin hoz'aistvan produktoja, millionat passažiroja triebuittih paranettuo i hyvin azetettuo transportua. Rauda dorogoin rahvahan komis-

sara *Lazar' Moisejevič Kaganovič* (Kuva 15.5) lyhyössä aijassa azetti rauda dorogoin ruavon. Rabočoit annettih hänellä nimeksi “raudane narkoma”.

Oli kaivettu kanualat – Valgiemeri-Baltiiskoi, kudama yhtistäy Baltiiskoin meren Valgien meren kera, i kanala Moskova-Volga.

Kuva 15.5: Lazar' Moisejevič Kaganovič.

Ylen čoma paras kogo maailmassa metropoliten on stroittu SSSR:n stolicassa – Moskovassa.

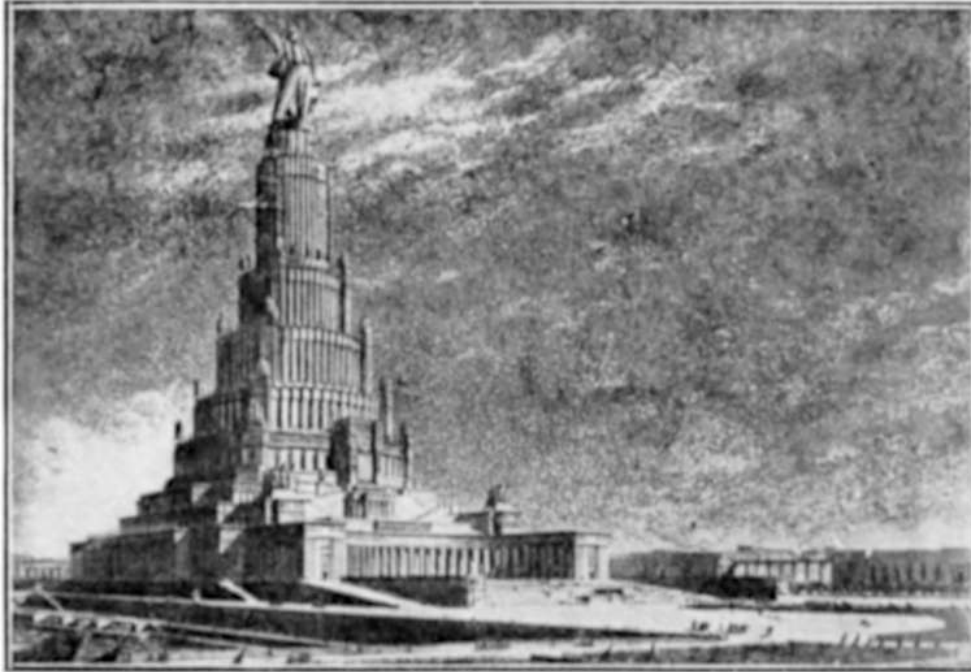
Soveckoit samol'otat lennetäh loitommaksi kaikkie. Hyö avattih dorogat täh suate tiedämättömih Arktikan jää pustinjoih, voitettih Pohjane pol'ussa, ihmizet luaittih sielä radiostancija. Soveckoloilla oli avattu ihmizillä vielä tiedämätön doroga Pohjazen pol'usan kaute SSSR:sta Amerikah. Sovestkolojen pol'arnikkojen i l'otčikkojen – Soveckoin Sojuzan heroiloin nimet – Šmidtan, Čkalovan, Baidukovan, Bel'akovan, Gromovan, Jumaševan, Danilinan, Volop'anovan, Molokovan, Levanevskoin, Slepnovan i toizien tiedäy kogo mua.

Kuin suarnassa kazvettih terväh uuvet SSSR:n linnat – Stalinsk Zapadnoissa Siberissa, Magnitogorsk Uralalla, Komsomol'sk Dal'noissa Vostokassa i toizet. Vanhat linnat uuestah stroivuttih i tuldih tundematomaksi.

Osobenno kazvettih i kaunistuttih soveckolojen respublikkojen stolicat i suuret promišlennoit centrat. Vanha Moskova viärien ulicojen kera muuttuu losnijaksi soveckoin sojuzan stolicaksi, Kuva 15.7.

Moskovassa on stroittu sadoja čomie kodiloida, zavodiudui veličestvoin Sovietoin dvorcan stroimine, Kuva 15.6, kudama lienöy kaikista suurem-

bi i korgiemi kogo maailmassa. Dvorcan piällä lienöy azetettu proletariatan voždjan V. I. Leninan statuja 100 metran korgie.

Kuva 15.6: Sovietoin Dvorcan projekta.

Kapitalističeskoi stroja oli kalmana rahvahien tahtoloilla. Vain erähillä ihmizillä silloin oli lykky piästä tvorčestvah i naukah. Sen moizena *I. V. Mičurin* – meijän muan velikoi sadovnikka. Hän kazvatti äijän uutta sortua fruktoja. Ne ei varata pakkazie. Mičurinskoit jablokat kukitah i loitotzessa Pohjazessa. Hänen naučnoit avuamizet oldih ocenittu vain soveckoilla vluastilla.

Toine talanta – russkoin aviacion dielo – *K. E. Ciolkovskii* andoi samoletan projektan 13 vuotta ennen, kuin nouzi enzimäne samol’otta ilmah. Hän izobretti metallizen dirižabl’an erähie vuozie ennen enzimästä germanien dirižablie. No kaikki nämä izobreteniet carskoissa Rossiessa ei oldu ocenittu. Vain soveckoissa muassa Ciolkovskoin ruavot löyvettih käytännön.

Vain soveckoin vluastin aigana akademikka *I. P. Pavlov* leviesti azetti omat naučnoit ruavot. Ymbäröitty soveckoin rahvahan zabortalla, kannatettu soveckoilla vluastilla *I. P. Pavlov* andoi äijän avauksie ihmizen elämäh nähte.

Kuva 15.7: Uuzi Moskova.

Tuhanzie uuzie uč'onoloida rabočoloista i krestjuanoista kazvatti i vospitaičči meijän mua omissa äijä luguzissa školissa i universitetoissa. Kaikki pienestä suureh sah opastutah maksotta. Jogahine škol'nikkalapsista voi tulla siksi, miksi hän tahtou. Kaikki Soveckoin Sojuzan rahvat suadih vozmožnosti opastuo omalla kielellä.

Ni yhtessä muailman muassa ei lähte sen verdua kniigoja, ei laskieta sen verdua gaziettoja, kuin SSSR:ssa. Ni missä ei ole sen verdua bibliotekkua, kuin meillä.

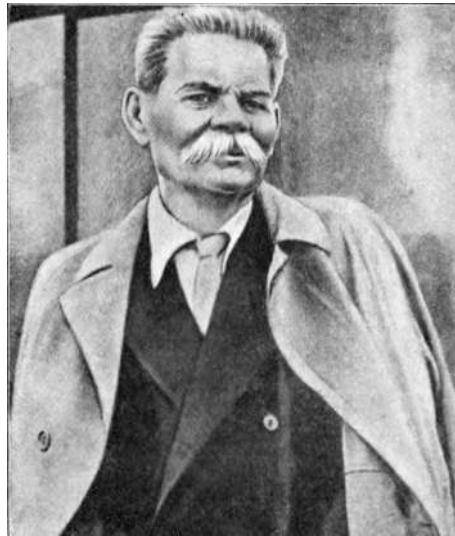
Rahvahan tvorčestva SSSR:ssa sai kaikista suuremman kazvamizen. Ruvettih kukkimah rahvahien talantat teatrassa, literaturassa, kinossa. Partien rukovodstvalla näidä talantoja kazvatti i vospitivaičči velikoi proletarskoi pisatel'a *Maksim Gor'kii*, Leninan i Stalinan ličnoi druuga, Kuva 15.8 Hengähtytetty socializman stroitel'stvalla meijän muassa, Gor'kii andoi tulizie unohtamattomien literaturnoloin proizvedenieloin stranicoja. Yhtessä kaikkien rahvahien kera Gor'kii stroi ozakasta elosta meijän muassa.

Soveckoit muzikantat i artistat ollah pervoklasnoloina iskusstvan muasteriloina. Enzimäzet nagradat meždunarodnoloissa konkursoissa suadih soveckoit pianistat i skripačat.

Vain socializman muassa voidih jäviydyö sen moizet otvažnoit ihmizet, kudamat suvaiten omua rodinua, ei žiäleijä sidä varte omua elosta.

Vuodena 1934 bol'shevikoin partien XVII s'ezdassa rahvahien voždja velikoi Stalin sanoi: "Kaikki nähtäh, čto partien linija voitti", toizin sanojen doroga, kudaman ozutti partija voittamista varte, oli oigie.

I millionat ruadajat Soveckoissa Sojuzassa i rajan tagana povtorittih

Kuva 15.8: Maksim Gor’kii (1868-1836 vv.)

Stalinan sanat: “Partien linija voitti”.

Oldih hävitetyt parazitoin kluassoin kapitalistojen i kulakkojen jän-nökset. Oli hävitetty heijän uuvestah kazvannan voimine.

Partija täytti Leninan velikoin zavietan. Hänen rukovodstvalla rahvas sozdaičči uunen socialističeskoin strojan.

15.3 Meijän vragat i meijän druz’jat SSSR-n rajoin tagana

SSSR on miran puolesta, fašistat – voinan puolesta. Soveckoin So-juzan rahvahat vejetäh heroičeskoida bor’bua kaiken čelovečestvan ozak-kahan elämän puolesta. SSSR-ssa on postroittu socializma. Soveckoi mua ei tahto vierasta muada, ei tahto voinua. Meijän pravitel’stva vedäy neuklonnoida miran politikkuua muan šaran kaikkien rahvahien kera. Se zakl’učči riävyn mirnoloida dogovoroja äjien mualoin kera. Miran luit-tamizeh nähte SSSR mäni *Ligah nacieloin*, kudama oli sozdaittu vielä vuodena 1919. Čehoslovakien i Francien kera on zakl’učittu dogovora keskinäzen avun andamizesta vragan vozmožnoida napadimista vastah. “SSSR, – sanoi tovarišša Stalin, – ei duumaiče ugrožaija ni kedä i sidä enämmällä — napadie kenen tahto piällä. Myö seizomma miran puolesta i puolistamma miran dieluo. No myö emmä varua ugrozoja i valmehet

olemma vastustamah iskulla voinan sytyttäien iskuh.”

Näminä voinan sytyttäinä ollah fašistat – kaikkein vihazemmat kaikkien ruadaja rahvahien vragat. Fašistat ollah vluastissa Germaniessa i Italiessa. Yhtä miellä heijän kera on myös fašiskoi vojenščina Japoniessa. Fašistat omissa mualoissa žiäleiččemättä pietäh raspravua revol’ucionnoloin rabočoloin i krestjuanoin kera, ahtistellah kaikkie ken ei ole heijän kera.

Enämmällä kaikkie fašistat vihatah meijän muada, socializman muada miran, svoboduan a kaiken čelovečestvan vägeviä tugie. Japonien fašiskoi vojenščina vājellä otti Man’čžurien i toizie Kitain mualoja. Hän kuottelou meijän Dal’noin Vostokan rajojen lujutta i aina suau energičnoin vastuksen. Japonskoi vojenščina valmistau meidä vastah voinua.

Kuva 15.9: Sergei Mironovič Kirov (1886-1934 vv.)

Valmistaen muailman voinua, fašistat työtäh kaikkih gosudarstvoin omie špionoja. I Soveckoih Sojuzah tungevutah fašiskoit špionat. SSSR:ssa hyö löyvettih ičellä dejatel’noloja abunikkoja Trockoin i Rikovan storonnikoista. Presrennoi rahvahan vraga, fašiskoi agenta Trockii i hänen prezrennoit druž’jat Zinovjev, Kamenev, Rikov i Buharin, organizuittih SSSR:ssa banda tappaie, vreditel’oja i špionoja. Hyö zlodeiski tapettih tuline bol’ševikka S. M. Kirov (Kuva 15.9). Hyö valmistettih i toizien proletariatan voždien tapandoja. Fašiskoit zlodeit – trockistat i rikovcat luaittih SSSR:ssa pojezdoiden krušenieloja, šahtoin i zavodoin vodoin vzrivoja i poltamizie, rikottih mašinoja, otravl’aittih rabočoloja, vreditih, kuin vain voidih. Näillä rahvahan vragoilla oli programma – uuvestah

azettua SSSR:ssa kapitalistoin i pomeščikoin jarmo, hävittiä kolhozat, andua nemcoilla Ukraina, japoncoilla – Dal’noi Vostokka, varustua SSSR:n vojennoi poraženie.

Kuva 15.10: Pervomaiskoi parada Moskovassa Krasnoilla plošadilla.

Banditat oli tavattu i suadih nakazanie. No kuni SSSR on ymbäröitty mualoilla, kudamissa gospodstvuijah kapitalistat, špionat i vreditel’at ei heitetä staraiččevundua tungeuduo meijän muah i tuuva meillä vredua. Tarkembi pidäy olla rabočoin i krestjuanan sil’mä. Tarkembah pidäy vardeija rajoja kaikilla sovietoin muan eläillä – kaikilla pienestä suureh suate. Kuva 15.10.

Špionat tungevutah zavodoih i fuabrikkoih, – suurih linnoih i kylih. Pidäy tarkasti kaččuo kaikkie podozritel’noloja ihmizie, čtobi tavata fašistkoit agentat.

Krasnoi Armija i meijän druz’jat SSSR:n rajoin tagana. Soveckoi sojuza on vägevä i luja, muga kuin ni yksi gosudarstva muailmassa. Se on vägevä omalla Krasnoilla Armiella, kudama on voozužittu tehnikan i naukan jälgimäzen sanan mugah. Se on slavnoi omilla maršaloilla i komandiroilla, omilla heroloilla-boicoilla – krasnoarmeicoilla (Kuva 15.11).

Vielä vägevembi hän on sillä čto kaikki rahvas, kuin yksi, miehet i

Kuva 15.11: Kliment Efremovič Vorosilov.

naizet, lapset, vzrosloit i vanhat ruvetah ryndähällä puolistamah jälgi-mäzeh veri pizarah suate omua suvaittavua i kallista rodinua.

Soveckoi Sojuza on kaiken maailman ruadaien socialističeskoï otečest-va. Aina suurempi i suurempi lugu rabočoloja, krestjuanoja i intelligencie-da rajan tagana vedäy bor’bua fašistojen voinstvennoloja zamisloja vastah – napadie Soveckoin Sojuzan piällä. Hyö yhtyyvytäh yhtehizeh rahvahien frontah, čtobi vediä bor’bua fašistoja vastah. Germanien, Anglien, Francien, Italian, Japonien, Pol’san, Amerikan rabočoit sočuvstvuijah SSSR:lla i tahtotah hänellä uspiehoja. Hyö ollah druz’jat i tovariššat SSSR:n rabočoloilla bor’bassa miran puolesta, bor’bassa fašizmaa vastah. Heijän kannatus luadiu SSSR:n vielä vägevemmäksi.

15.4 Uuzi SSSR:n konstitucija

Kuin on stroittu mejän gosudarstva. Velikoi proletarskoi revol’ucija murendi i hävitti vihattavan carskoin monarhien sen zakonoin kera, kudamat piettih rabočoloja i krestjuanoja čieppilöissä.

Piässyöt rabočoit i krestjuanat — vanhan Rossijan razvalinoilla postroitih oma gosudarstva. Tämä oli vielä nägemätön maailmassa rabočekrestjanskoi gosudarstva, kudamua hyö kučuttih Rossiiskoiksi Soveckoiksi Federativnoiksi Socialističeskoiksi Respublikaksi (RSFSR).

Kolmen vuuvun aigana Soveckoi Respublikka puolistaudui kaikilda puolilda vragoista, kudamat liččauvuttih hänen piällä. Hän löi pomeščikkoja i kapitalistoja, ruskoloja i ulgomualaizie, kudamat organizuitih graždanskoi voina händä vastah. Hän auttoi kaikilla vanhan Rossien ugniet’onnoloilla rahvahilla lykätä ičestä pomeščikkojen i kapitalistojen vägivallan igo. Hän auttoi heillä azettua soveckoin vluastin omalla piästetyllä mualla. Rodiuvuttih i oldih luitetut soveckoit respublikat Ukrainassa, Belorussiessa, Keski Aziessa i Zakaukaziessa. Kaikkien näjen respublikkojen yhtehizillä vägilöillä oli lopullizesti murennettu vragat. Piästetyt rahvahat ruvettih uuvestah azettamah voinala muurennettuo hoz’aistvua. Vuodena 1922 hyö sozdaittih bol’shevickoin partien rukovodstvan alla velikoi Soveckoloin Socialističeskoloin Respublikoin Sojuza. Allussa SSSR:h mäni 4 sojuznoida respublikkua, sen jälgeh heih yhtyttih vielä 3.

Ni missä muailmassa rahvahilla ei ollut sen moista družbua, keskenästä doverieda toine toizeh, kuin SSSR:ssa. Vuodena 1924 SSSR:n svobodnoit rahvahat priimittih enzimäne SSSR:n konstitucija (osnovnoi gosudarstvan zakona). Konstituciessa, hyö luitettih ne voitot, kudamat sai mua. Siidä aijasta mäni äijä aigua – oli stroittu i ylen suuresti kazvoi promišlennosti, oli sozdaitut kolhozat i sovhozat, pišno algoi kukkimah kul’tura, juurineh on kiskottu i hävitetty pomeščikoin, kapitalistoin, kulakoin jännökset i hävitetty ruadaja rahvahan eksploatacija, ihmizien ugnetenija. Tämä znuučiu, čto SSSR:ssa voitti socializma.

Vuodena 1936 tovarišča Stalinan komissiella oli luaittu SSSR:n uuzi konstitucija. Se oli annettu rahvahan levieh obsuždenieh i sen jälgeh utverdittu Sojuzan vluastin korgimmalla organalla – Vsezozuznoilla sovietoin sjezdalla. Konstitucijan utverdinda päivä dekabr’an 5 päivä on ilmoitettu kaikkien rahvahien pruazdnikaksi. Konstituciessa on kirjutettu kaikki glavnoi, midä soviettojen mua on suanut 19 vuuvessa oman oleminen aigana. Enzimäzessä konstituciessa oli sanottu, čto meijän respublikkua kučuttih socialističeskoiksi sen täh, čto sen vluastissa oli raboči kluassa, i hän stremiydyi postroie socializman. Uuvessa konstituciessa meijän gosudarstva sai rabočoloin i krestjuanoin Socialističeskojn gosudarstvan nimen sen täh, čto socializma SSSR:ssa osnovnom on jo postroituu.

SSSR:ssa kaikki vluasti kuuluu linnan i kylän ruadaja rahvahalla – Ruadaien deputattojen sovietoilla.

Mua, sen nedrat, fuabrikat, šahtat, zavodat, raudadorogat, suuret koit, soveckoit hoz’aistvat (sovhozat) ollah gosudarstvan sobstvennostina, kaikkien rahvahien dostojaniena.

Gosudarstvennoin sobstvennostin rinnalla on kooperativno-kolhoznoi

sobstvennosti, eri kolhozoin i kooperativnoloin objedinienieloin sobstvennosti.

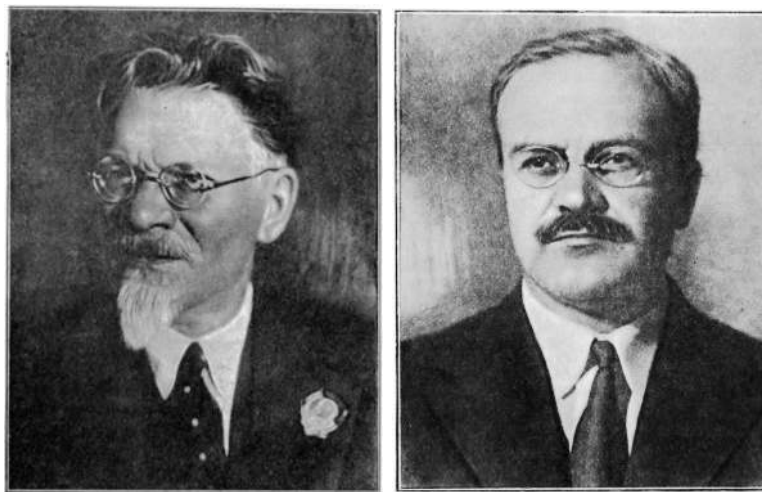
Konstituciessa on sanottu, čto SSSR:ssa dopuskaiččeuduu i pieni kustarin i jedinoličnikan krestjuanan hoz'aistva, no vain usloviella, čto sen moine kustari libo jedinoličnikka ruadau iče i ei eksploatiruiče vierasta ruaduo.

Kaiken tämän mejän gosudarstva sai siksi, čto hän hävitti pomeščikat i kapitalistat, hävitti kulačestvan, hävitti ihmizen eksploatacien toizen ihmizen puolesta.

SSSR:ssa kaikilla ruadoh pädiillä ihmizillä pidäy ruadua. “Ken ei rua, se ei syö”.

SSSR on ravnopravnoloin rahvahien dobrovol'noi i družestvennoi objedinenie. “A tämä družba on velikoi dielo: kuni se sušestvuiččou, mejän muan rahvahat, – sanoi Stalin, – lietäh svobodnoit i voittamattomat”.

Korgiembana gosudarstvan organana SSSR:ssa on SSSR:n *Verhovnoi Soviatta*. SSSR:ssa imeiččöy pravan izdaija zakonoja vain yksi Verhovnoi Soviatta. Se obrazuiččou SSSR:n pravitel'stvan Sojuzan *Rahvahien Komissarujen Sovietan*.

Kuva 15.12: Mihail Ivanovič Kalinin, SSSR:n Sojuzan Verhovnoin Sovietan Prezidiuman predseduatel'a da V'aceslav Mihailovič Molotov, SSSR:n Rahvahien Komissaroin Sovietan Predsedatel'a.

Joga sijassa paikoilla vluastin organoina ollah ruadaja rahvahan *deputat-tojen sovietat*. Kaikki sovietat paikoilla, muga že sojuznoloin i autonomnoloin respublikoin Verhovnoit Sovietat, kuin i SSSR:n Verhovnoi Sovi-

etta, valliččeuvutah SSSR:n graždanoilla vseobžčoin, raunoin i pr'amoin valičenda pravan osnovalla, *tainoilla golosuiččemizella*. Kaikki SSSR:n graždanat kuin miehet, muga i naizet, täyttänyöt 18 vuotta, rippumatta rasasta, nacional'nostista, vieruiččemizesta, obrazovatel'noista cenzasta, social'noista oroishoždeniasta, imušcestvennoista položeniasta i endizestä dejatel'nostista, imeijah prava *valita deputattoja* i *olla iče valittuna*, paičči mielestä liikkunuzie i suudittuloja ihmizie, kudamilda suudo on ottanut valičenda pravat. Tämä moizie valiččemizie kučutah vseobščoloiksi. Valiččemizissa kaikilla graždanoilla ollah *raunoit pravat*. Valičennat kaikkiah ruadaja rahvahien soviettoih vedävyvütäh graždanoilla välittömästi pr'amoilaja valiččemizie myöte.

Valiččemizien aigana golosuičenda mänöy taino, joga graždanina golosuiččou sen puolesta, kedä hän tahtou valita soviettoih.

SSSR:n graždanoilla on obespečennoi prava ruadoh, lebäyvykseh, obrazovanieh i material'noih obespečenieh vanhana.

Nämä pravat obespečivaiččiuvutah mejjän gosudarstvalla kaikilla graždanoilla.

Socializman muassa *ei ole bezraborticua*, kudamasta stradaijah kapitalističeskoloissa mualoissa millionat rabočoloja.

Vain mejjän muassa on azetettu kaikinsta lyhembi ruadopäivä kogo maailmassa – 7 čuassuo.

Ruadaja rahvasta varte on avattu tuhanzie lebäyvyndä kodiloja i sanatorieloja. Joga vuodena kaikilla SSSR:n rabočoloilla i sluužašoloilla annetah otpuska. Vain SSSR:n ruadaja rahvahat voijah todeh opastuo i sua ha obrazovanie. Kaikissa uč'obnoloissa zavedenieloissa opastuo SSSR:ssa on maksotta, i äjie opastuie gosudarstva obespeččiü opastunda aigana. SSSR:ssa pietäh zabottua jogahizesta ihmizestä hänen roinda päivästä syväh vanhuudeh sah. Lapsilla obespeččiuvutah jaslit, dečkoit savut. Starikkoja i voimattomie obespečivaiččou gosudarstva. Kaikilla SSSR:n graždanoilla obespeččiuduu sanan, pečatin, sobranieloin i uličnoloin demonstracieloin svoboda.

SSSR:n joga graždaninalla paičči pravoja on i objazannostit gosudarstvan iessä. Kaikki graždanat ollah objazannoit strogo täyttämäh soveckoin sojuzan zakonoja, pidiä disciplinua, čestno otnossiuduo ruadoh, vardejia i luittua socialističesoida sobstvennostie. Ken pokušaiččeuduu socialističeskoih sobstvennostih, se on SSSR:n rahvahien vraga. Otečestvan puolistamine kaikista i kaiken moizista SSSR vragoista on ylimäne SSSR-n graždaninan dolga. Jesli ken tahto siirdynöy vragan puolella, andanou vragalla SSSR:n vojennoit tainat – se izmeniy omalla rodinalla, omalla rahvahalla i rodieu nakažittu kuin vraga.

Meijän velikoin socialističeskein gosudarstvan celi on stroie kaikkie graždanoja varte kul’turnoi, zažitočnoi, svobodnoi i ozakas elos.

Tämän moine on SSSR:n velikoi stalinskoi konstitucija.

SSSR:ssa socializma osnovnoissa on postroittu, meillä kaikki ruadajat ruatah “obšestvalla omien sposobnostilojen” mugah i suahah hänestä ruavon mugah.

Meijän muan iessä seizou zaduačča postroie kommunizma, konza jogahine ruadaja rahvas rubieu ruadamah obšestvalla omien sposobnostilojen mugah, toizin sanojen ruadamah min voibi, a suamah hänestä produktua omien potrebnostilojen mugah, toizin sanojen suau mi hänellä pidäy.

SSSR:h dobrovol’no yhtyttih 11 ravnopravnoida sojuznoida respublikkua:

- Rossiiskoi Soveckoi Federativnoi Socialističeskoj Respublikka,
- Ukrainskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka,
- Belorusskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka,
- Azerbaidžanskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka,
- Gruzinskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka,
- Armjanskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka,
- Turkmenskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka,
- Uzbekskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka,
- Tadžikskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka,
- Kazahskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka,
- Kirgizskoi Soveckoi Socialističeskoj Respublikka.

(Karta 5 da 6.)

Lugu 16

Hronologičeskoj tablica

- 911** Olegan dogovora grekkojen kera.
988 Hristianstvan azettamine Rusissa.
1147 Enzimäne Moskovon mainičenda letopisissa.
1240 Batiin zavojuičenda Russkoloja kn'ažestvoja.
1242 Aleksandran Nevskoin voitto nemeckolojen ricarilojen piällä (“jiä boju”).
1328-1341 Ivan Kalita – enzimäne velikoi kn'az' moskovskoi.
1380 Kulikovskoi bitva.
1462-1505 Ivan III, velikoi kn'az' moskovskoi.
1480 Russkoin gosudarstvan piästämine tataro-mongol'skoista igasta Ivana III aigana.
1547 Ivanan IV cuarin titulan priimindä.
1581 Jermakan pohoda luodeh Siberih.
1606-1607 Krestjuanoin i kazakoin vosstanie Bolotnikovan rukovodstvallalla.
1612 Pol'akkojen pois ajamine Moskovasta.
1648 Kazakoin i krestduanoin vosstanie Ukrainassa Bogdan Hmel'nickoin rukovodstvallalla pol'skoida gn'ottua vastah.
1649 Lopulline krestjuanoin zakrepoščenie.
1654 Ukrainan yhtiständä Rossieh.
1670-1671 Krestjanskoi vosstanie Razinan rukovodstvan alla.
1682-1725 Petr I carstvuičenda.
1703 Peterburgan osnovanie (nyt Leningrad).
1707 Kazakoin i krestjuanoin vosstanie Bulavinan rukovodstvan alla.
1709 Švedojen razgrominda Poltavan alla Petr I-llä.
1721 Petr I priimindä Rossiiskoin imperatoran titulua.
1773-1775 Krestjuanoin, kazakoin i Povolž'en i Priural'en rahvahien

- vosstanie Pugačevan rukovodstvalla.
- 1789** Francuzkoin buržuaznoin revol’ucien algu.
- 1801** Gruzien yhtistämine Rossieh.
- 1812** Rossien voina Napoleonan I kera.
- 1818-1883** Proletariatán genial’noin voždjan Karl Marxan elos.
- 1820-1895** Proletariatán genial’noin voždjan Friedrich Engelsan elämä.
- 1825** Dekabristojen vosstanie.
- 1848** Buržuaznoit revol’uciet Franciessa, Germaniessa i Austro-Vengriessa.
- 1853-1856** Krimskoi voina.
- 1861** Krestjanskoi reforma.
- 1864** I Internacionalan osnovanie Marxalla i Engelsalla.
- 1870-1924** Proletariatán genial’noin voždjan V.I. Leninan elos.
- 1871** Parižskoi Kommuna.
- 1885** Rabočoloin stačka Morozovan fuabrikassa Orehovo-Zuevassa.
- 1903** Rossiiskoin social-demokratičeskoin rabočoin partien sozdanie.
- 1905-1907** Enzimäne buržuaznoi revol’ucija Rossiessa.
- 1912** Rabočoloin ammunda Lenskoloissa priiskoissa.
- 1912** Rossiiskoin social-demokratičeskoin rabočoin bol’ševikoin partien oformlenie.
- 1914-1918** Muailman imperialističeskoi voina.
- 1917** Fevral’a kuu. Toine buržuaznoi revol’ucija Rossiessa.
- 1917** Oktjabr’a kuu. Velikoi oktjabr’skoi socialističeskoi revol’ucija Rossies-
sa.
- 1917** Rossiiskoin Soveckoin Federativnoin Socialističeskoin Respublikan
sozdaičenda.
- 1918** Krasnoin Armien organizuičenda.
- 1918** Germanskolojen interventojen razgrominda Ukrainassa.
- 1918** Revol’uciet Germaniessa i Austro-Vengriessa.
- 1919** Kommunističeskoin Internacionalan osnovanie.
- 1919** Kolčakan, Denikinán, Judeničan razgrominda.
- 1920** Voina pol’skoloin panojen kera i Vrangel’an razgrominda.
- 1922** Japonskolojen interventojen razgrominda Dal’noissa Vostokassa.
- 1922** Sovekoloin Socialističeskolojin Respublikoin Sojuzán sozdaičenda.
- 1928-1932** Enzimäne p’atiletka.
- 1933-1937** Toine p’atiletka.
- 1934** S.M. Kirovan zludeiskoi tappamine rahvahan vragoilla – trockis-
toilla.
- 1936** Uvven Konstitucien utverdimine.

Lugu 17

Kartat

Karta1 Ammuzet kanzat da gosudarstvat SSSR:n territorijal. Kievan Rus, Hazarskoi gorudarstva XI vuozisual.

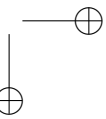
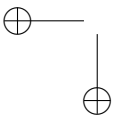
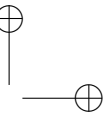
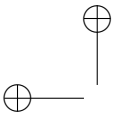
Karta2 Kuldaine orda da russkoloit kn'azestvat XII da XIV vuozisadoil. Švedoin, nemsain, litvoin da tataroin liččavundu.

Karta3 Moskovon kn'azestvan da Rossijan levenemine XIV-XVII vuozisadoil.

Karta4 Rossijan levenemine XVI vuozisuas vuodeh 1917.

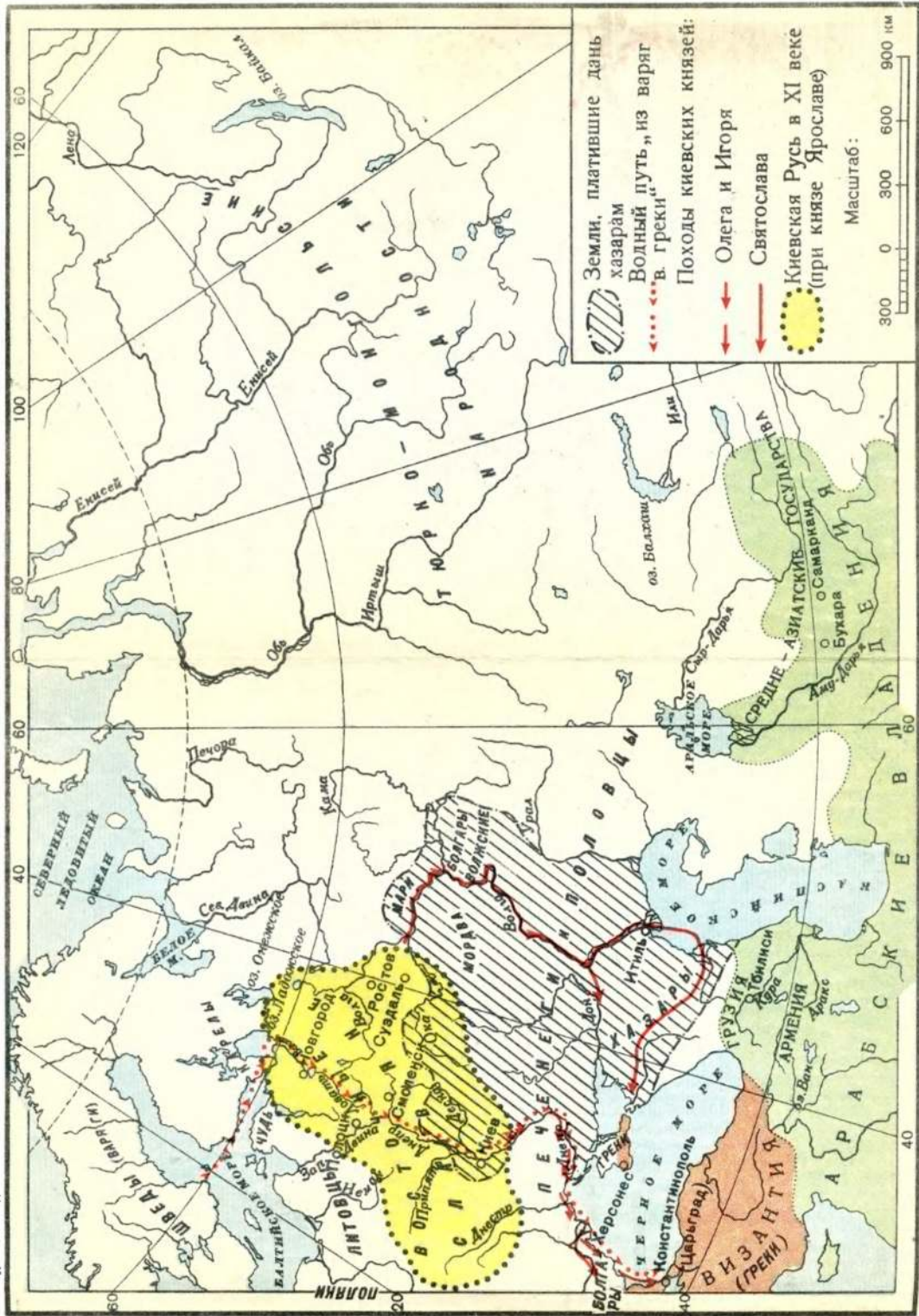
Karta5 SSSR vuodena 1937.

Karta6 SSSR Europan puolella vuodena 1937.

КАРТА ДРЕВНЕЙШИХ НАРОДОВ И ГОСУДАРСТВ НА ТЕРРИТОРИИ СССР

Издание Учпедгиза 1937 г.

Отпечатано 2-й картографической фабрикой
ГУТСК НКВД СССР, Москва, Шелепутинский Б.

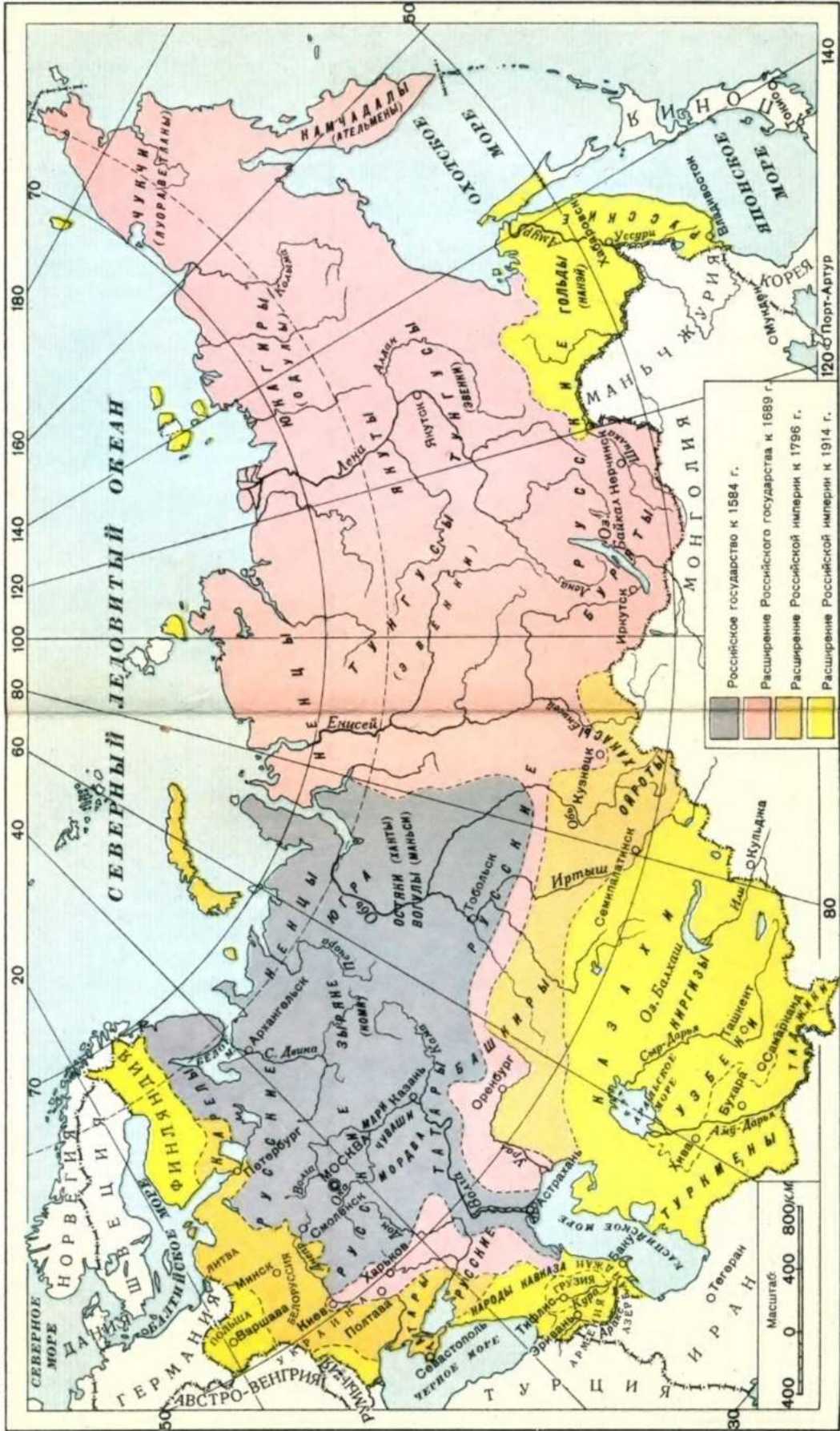
Главит, Д/0192 Тираж 5.000.000 экз.
Подписано к печати 3/III-37г.

РОСТ РОССИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА С XVI ВЕКА ПО 1917 г.

Издание Учпедгиза 1937 г.

ГЛАВНОЕ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ ПО ГЕОГРАФИИ
Составлено и подготовлено к печати редакцией
Г. А. Соловьевой, Л. А. Соловьевой, Л. А. Соловьевой

Отпечатано 2-й Нартографической фабрикой
ГУССК НКВД СССР Москва, Шелопутинский б.
120-б Порт-Артур

Indeksa

- Alaska, 79
Aleksandr I, 85
Aleksandr II, 101
Aleksandr III, 114
Aleksandr Nevskii, 25
Aleksei, 52
Amur, 59
Anna Ivanovna, 72
antanta, 145
Arakčejev Aleksei, 88
Ararat, 10
Arhangel'sk, 46
Armenija, 28
atamana, 56
Azerbaidžan, 79
Azova, 65
- Baltiiskoi meri, 61
baršina, 39
basmačit, 181
Batirša, 75
batrakat, 112
baškiirat, 42
baškirat, 54, 67, 75
bed'nakka, 112
Belinskii Vissarion, 93
belorussat, 12
Belorussija, 106
Beringovan salmi, 79
Bessarabija, 86
Bestužev-R'umin Mihail, 90
Bl'uh'er Vasilii, 180, 185
Bogol'ubskii Andrei, 25
- bojarat, 13
bojarskoi duuma, 61
bol'shevikat, 126
bolgarat, 11, 12, 25
Bolgarija, 28
Bolotnikov Ivan, 48
Boris Godunov, 47
Borodino, 87
bronenosca Potemkin, 131
Budjonni Semjon, 177
Buhara, 33
Bulavin Kondratii, 67
bunta, 52
burjat-mongolat, 58
- cifirnoi škola, 70
Ciolkovskii Konstantin, 199
cuari, 9
- dani, 15
Datov Sarim, 78
dašnjakat, 171, 182
dekabristat, 90
Demčenko Marija, 197
Denikin Anton, 174
deputuattojen sovieta, 206
Dežn'ov Semen, 58
diekat, 61
Dmitrii, 47
Dnestr jogi, 86
Dolgorukii Jurii, 25
Dvina jogi, 45
Dzeržinskii Feliks, 153

- Engels Friedrich, 98
eserat, 125
evenkat, 58
- F'odorov Ivan, 41
fabrikat, 59
Finski lahti, 45, 52, 69
Frunze Mihail, 175
- Galicko-Volinskoi kn'ažestva, 23
germanskoit, 12
Glinka Mihail, 93
Gogol' Nikolai, 93
gorcat, 94
Gorkii Maksim, 200
gosudarstva, 9
Grecii, 10
Gruzija, 10, 28, 85
gubernija, 70, 106
Gučkov Aleksandr, 155
- Habarov, 59
hakassat, 58
Halturin Stepan, 116
Han Batii, 28
Han Kučum, 46
hana, 9
hazarat, 11, 12
Hertzen Aleksandr, 102
hetman, 55
Hmel'nickii Bogdan, 55
Horezma, 33
hunnat, 11
hutor'aninoiksi, 138
- I Internacionala, 109, 111
Igor, 17
II Internationala, 146
III Internationala, 173
Imanov Amangel'di, 148
Internacionala, 109
- Iskra, 120
Ivan Groznii, 41
Ivan III, 35
Ivan IV, 41
Ivan Kalita, 30
- Jagailo, 31
jakobincat, 82
jakutat, 58
Japonien voina, 126
jasakka, 58
Jekaterina II, 73
Jelizaveta Petrovna, 72
Judenič Nikolai, 174
Julajev Salavat, 75
Južno-rossiiskoi sojuza, 116
Jyrrin päivä, 39
- kabala, 39
kadetat, 148
Kaganovič Lazar', 198
Kahovskii P'otr, 90
kaiken Rusin gosudari, 37
kalendari, 70
Kalinovskii Kastus', 107
Kamenev Lev, 158
Karl XII, 66
Kaspiiskoi meri, 28
Kazahstan, 79, 107
kazakat, 45
Keldaine meri, 127
Kerensii Aleksandr, 155
Kiev, 28
Kievskoi Rus, 16
kn'az'a, 9
Kolčak Aleksandr, 174
kombedat, 169
Komintern, 173
Kommunističeskoii Internationala, 173
Kornilov Lavr, 157
Koscusko Tadeuš, 78

Kosior Stanislav, 153
 kočevnikat, 10
 Krasnoi Armija, 166
 Krasnoin gvardija, 155
 Kreml'ovskoi dvorca, 37
 krepostnoi prava, 98, 100
 krepostnoit, 25
 krepostnoloit, 22, 54
 Krimskoi voina, 101
 Kronštadt, 137
 Kuibyšev Valerian, 153
 kulakat, 106, 112
 Kutuzov Mihail, 87

 Lazo Sergei, 185
 Lenin, 114, 133, 150
 Lenskoi ammunda, 141
 Lermontov Mihail, 93
 linnan duuma, 106
 Litva, 30, 106
 Lomonosov Mihail, 73

 Marat Jean-Paul, 82
 mariicat, 12, 42, 56
 mariičat, 76
 Martov Julius, 125
 Marx Karl, 98
 Mazepa Ivan, 68
 men'ševikat, 126
 merjat, 25
 metallurgija, 60
 Mihail, 52
 Mil'ukov Pavel, 148
 Minin Koz'ma, 51
 Mičurin Ivan, 199
 Molotov V'atseslav, 153
 mongolat, 27
 Monomah Vladimir, 22
 mordvat, 12, 25, 28, 42, 56, 76
 Moskova, 25, 29
 Moskovskoin gosudarstvan gerba, 37

 Mudrii Jaroslav, 21
 Murav'ev-Apostol Sergei, 90
 Murmansk, 178
 mussavatistat, 182

 Nacieloin Liga, 201
 naloga, 112
 namestnikat, 28
 Napoleon I, 86
 Narodnaja vol'a, 114
 narodnikat, 114
 Nekrasov Nikolai, 105
 nemcat, 25
 nemeckoit ricarit, 32
 NEP, 184
 Neva jogi, 67
 Nikolai I, 89
 Niznii Novgorod, 26
 Novgorod, 23

 Obnorskii Viktor, 116
 obrokka, 39
 Obuhovskoi oborona, 123
 oirotat, 58
 Ol'ga, 18
 Oleg, 15
 Ordžonikidze Grigorii, 177
 otrubnikoiksi, 138
 otčina, 39

 panat, 31
 Parižkoi Kommuna, 110
 Pavel I, 84
 Pavlov Ivan, 199
 pereh, 9
 Pestel' Pavel, 90
 Petr I, 65
 pečenegat, 15
 plemena, 8
 podat', 112
 Pohjane jii okeana, 45

- Pohjane obšestva, 89
 pol’ude, 17
 Pol’ša, 31, 78, 106, 179
 polovcat, 23
 Poltava, 68
 pomest’a, 39
 pomeščikka, 39
 Port-Artur, 127
 Pravda, 143
 prikazat, 61
 pris’aga, 89
 profsojuzat, 132
 Pruta jogi, 86
 Pugačev Emel’jan Ivanovič, 74
 Puškin Aleksandr Sergejevič, 92
 raba, 9
 Rabočoloin obšestva, 127
 Radiščev A.N., 84
 Rahvahien Komissarojen Sovietan,
 206
 raudadoroga, 113
 Razin Stepan, 56
 Repin Ilja, 115
 Reveli, 69
 ricarit, 25
 Riga, 69
 Rilejev Kondraty, 90
 Rižkoin lahti, 69
 Robespierre Maximilien, 82
 rodu, 8
 Rossiiskoi imperii, 70
 Rostovo-Suzdal’skoi mua, 25
 RSDRP, 120
 RSDRP:n III sjezda, 129
 Rurik, 15
 russko-japonskoi voina, 127
 Russkoloin rabočoloin severnoi so-
 juza, 116
 Samarkand, 32, 107
 Sarai, 28
 Saumak, 10
 senatta, 69
 seredn’akat, 112
 Sestrorecka, 156
 Siberi, 79
 Sibiri, 10, 46, 58
 Siestarjogi, 156
 skifat, 10
 Skoropadskii Pavlo, 167
 slavjanat, 11
 Slolipin Pjotr, 137
 smerdat, 21
 socialista-revol’ucionerat, 125
 Soveckoloin Socialističeskoloin Re-
 spublikoin Sojuza, 185
 sovetnikka, 61
 SSSR, 185
 Stahanov Aleksei, 197
 Stalin Iosif, 120, 133
 stanica, 56
 strel’cat, 56
 stvarosta, 105
 sudja, 106
 suolankeitto, 60
 Suomi, 86, 136, 141, 156, 158
 Suvine obšestva, 89
 Suvorov Aleksandr, 77, 84
 Suzdal’sko-Rostovskoi mua, 23
 Suzdal’skoi Rus’, 25
 Sv’atoslav, 19
 sv’ašennoi sojuza, 88
 Sveaborg, 137
 Sverdlov Jakov, 153
 tainoi policii, 91
 Tamerlan, 32
 tatarat, 56, 76
 tataro-mongol’skoi igo, 29
 Taškent, 107

Thiers Adolphe, 110
Tolstoi Lev, 115
Trockii Lev, 125
Turkmenistan, 107
Turčija, 12

ujezda, 62, 106
Ukraina, 54
ukrainalazet , 12
Ukrainskoi Rada, 167
Uljanov Aleksandr, 114
Uljanov Vladimir, 114
Urartu, 10
Uuzi ekonomičeskoi politika, 184
uzbekat, 33

Valehdmitrii, 48, 49
Valgie meri, 45
vanhin, 8
varjagat, 12, 15
Vasilii Suiskii, 48
Vedomostit, 70
ven'alazet, 12, 76
Verhovnoi Sovietta, 206
vesit, 25
veče, 21
Vizantija, 12
Vladimir, 20
Vladimiro-Suzdal'skoi kn'ažestva, 25
volgalazet, 12
Volhov jogi, 184
volosti, 105
volostnoi staršina, 105
Vorošilov Kliment, 153
votčina, 39
Vrangel' P'otr, 178
vremennoi pravitel'stva, 149
Vsevolod, 26
Vuuven 1848 revol'ucija, 97
Vuuven 1905 revol'ucija, 136
vz'atka, 61

Zakaukaz', 9
zakrepostitut, 21
Zaporož'e, 78
Zaslavskii E.O., 116
zavodat, 59
zemskoi upruava, 106
Zinov'ev Grigorii, 158
Zolotoi Orda, 28
Zvezda, 143

äijänacional'noi, 43

Čapajev Vasilii, 167, 175
Černiševskii Nikolai, 104
Čingis-han, 28
čehat, 28
čuvasat, 42, 56, 76

Šamil Imam, 95
Šaumjan Stepan, 171
Ševčenko Taras, 93
Ščors Nikolai, 167
žandarmat, 91

